

H A S Z N O S
M U L A T S Á G O K.

A' HAZAI 'S KÜLFÖLDI
TUDÓSÍTÁSOKHOZ
TOLDALÉKÚL.

ALAPÍTOTTA

NÉHAI TÁBLABIRO

T. T. KULTSÁR ISTVÁN ÚR,

'S FOLYTATVA ADJA ÖZVEGYE

SZÜLETETT

PERGER ANNA MÁRIA.

1834.

Második Félésztetendő.

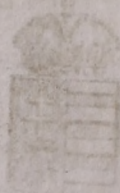
PESTEN,

FRATTNER-KÁROLYI NYOMTATÁSA

URAK UTCZÁJÁ 612.

304298

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

1. szám.

Julius 2dikán.

R ó z s a.

Kedvesemnek Rózsa jegyzi
Hozzá illő szép nevét,
Környúl pallagrózsa vészi
Csendes lakja' szép körét;

Mintegy vérrózsák pirúlnak
Szép kerekded ajkai,
Pünkösdrózsákkal virúlnak
Bájos angyal arcjai. —

Szerte rózsák fejledeztek
Egy tavasz szép reggelén,
Erzelmem hogy ömledeztek
Rózsám forró kebelén;

Kelet rózsák' bíborába
Még alig öltözködött;
Rózsa rózsaszín ruhába
Sétált már rózsák között.

A' midőn jövék hozzája
Egy rózsás lugosba vitt;
Neki rózsák illat árja
Közt vallám szerelmem itt:

„A' szerelmet rózsá képi;
(Rózsát nyujta Ó nekem)
Szívem' csak személyed vérzi,
Úgymond, 's ez örök jelem“

Igy hát soha más virágban
Kedvem a' rózsán kívül

Második Féléztendő.

20 (4) 6 H
Nem telhet; 's oh csak Rózsámban
Lelem üdvem egyedül!

Szívetem csak Rózsa vérzi,
Keblemen az illatoz;
Rózsám keblén szívem érzi,
Majd öröm közt hervadoz!

Elhervadván, — sírhantomat
Majd rózsáknak árnyai
Fedik, 's áztatják poromat
Rózsám könnye árjai.

Mikolay.

P a q u i t a.

(Laferrière Hektor után [franciából].)

Tudok egy asszonyt, ki szerencsétlenségét csak egy kis hibának köszönheté: Franciaországban, jelen korunkban, hitte még hogy van szerelem, hitte hogy van vallásos érzés. Szegény asszony! nékie nem ön hasznát leső századunkban, hanem ama jó lovagok korában kellett volna élnie, midőn a' hölgytől adott kardkötő az oltár előtt áldatott-meg, midőn a' szerelem a' szív érzeménye vala, midőn az eskü megtartatott, 's a' mikor még nem valának sem követek' háza, sem gőzhajók, sem pénzváltók. Akarják-é Önök tudni, mi történt a' boldogtalanon? Esetét egy barátomtól hallám egy zendülés' napján; ímé elfogom azt beszélni.

Mai időben, minden románban, minden drámában, minden társaságban hihetetlenül szomjúhozzák a' champagnit, és Bacchus' ünnepe a' literaturában szinte úgy mint a' játékszínen mindenféle alakban megjelen. Látni lehet azt a' Porte-Saint-Martinnál, feltalálhatni a' „Peau de chagrin“ban, még a' könyvkedvelő Já-kób „Divorce-“jában is. Néhány ifjak, mai románjainktól feltekert fővel, megakarák próbálni a' könyvekben elszórt teoriákat 's ezen ismeretes és kinyomtatott részegeskedések zavarékjából ollyas valami támadt, melly elég költői színű lón. Pompás vala a' közülök egynek lakásán hevenyében készült orgia, és fejer

mellényes 's fekete nyakkendő s ifjonczaink pezsgteték a' különös ügyességgel csordultig töltögetett champagnit. A' multság vége felé, ama csendes pillantatokban mellyek a' szélvész meg előzni szokták, a' vendégeknek egyike, csak kezdő betűjén fogom nevezni, F. báró, hódoltatói tüzeben, mulatótársai minden igaz és költött kalandjaikat egy szavával le akarván csepülni, javallatot tón : fogadjanak véle ezer lajosaranyban, hogy ő azon asszonyt, kit nékie kijelelnék, elcsábítádjja; két hónapot kérvén-ki szándéka végrehajtására, és győzedelme' czáfolhatlan bizonyságául az asszony leveleit ígervén. Mindnyájan ellenkezőt állítván, a' fogadás helyben hagyatott, írásban foglaltatott, és részegen öszve vissza firkált húsz aláírás borítá a' különös kötetést, melly áruba bocsátá egy asszony becsületét...

Egy öreg orvosnak szépségéről isméretes nője vala a' személy, ki méltónak ítéltetett a' nemes F. báró figyelmére. Egy illy választás becsületére vált ezen ifjú urak jó ízlésének; de valóban ő még inkább megérdemlé azt. Nem francia volt; anyja tizenhatodik esztendejében hozá-ki Spanyolországból 's igen fiatal korában nőül adá M. orvoshoz, ki a' legbecsületesebb ember 's a' legjobb férj vala. Mindennél inkább tulajdona vala nékie az az elevenség, melly megifjítja az öreg szívet is: vidámsága, nyájas külseje elfelejtetéek fejr fűrtjeit. Mint atya szerette ifjú hitvesét, a' legnyájasabban ápolgatá őt, 's iránta gondos figyelemmel viseltetett; és ha boldogságnak nevezzük a' lélek' nyugalmát 's az élet csendes egyformaságát, Paquita a' legboldogabb asszony vala; körülé olly jó férj, és édesen mosolygó, nyájason hizelgő kisdede; 's osztán olly kegyes vala ő, ollyan kegyes. Spanyolországban neveltetve — eleven emlékezetében valának még gyermeksege tiszta érzeti, és vallása mélyen vala szívébe nyomva. Szerette ő az egyházat, a' csendes 's ezer oszlopú egyházat, az orgona szomorú hangjait, midőn a' szent hajlék csaknem üres, 's a' boltozatok sötétedni kezdenek; szerette ő a' Bol-

dogságos Szűz oltára alatt pislogó világot. Ah! egy vala ő azon asszonyok közül, kiket életpályánk társául ohajtanánk; egy azok közül, kiknek nyájas mosolygásáról, kellemes tekintetéről álmodozunk. És mégis illy hódítást, mellyért vérünket ontanánk, melly egy ember egész életének szerencsáját tenné, F. báró hidegen nézett. Szerelmes légyen, ő! pfúj! Veszte azáltal tekintetéből és kockáztatná becsületét. Az orgiát követett napon, az éjjeli munkától még egészen bádjadtan, hivatja gyönyörűségei intező titoknokát és néhány óra mulva a' fogadott Frontinus a' helyszínén gondolt megtámadási tervével vissza jön. De miatta egyházba kellenék menni: csábítónk köpönyegébe burkózott, 's egyenesen Sz. Eustak templomába ment.

Ollyankor történt ez, midőn a' sötétes szent hajlékban alig lehete szemlélni imitt amott néhány híveket, és ezeknek imádkozása valami ünnepiesnek tetszék; olly látvány vala az, mit ő meg nem foghatott. Alig mert a' néma bolthajtásokra tekinteni: nem az Isten az kiért ő ide jött; egy asszony az, kit ő kerese, és csak az előtt álla-meg. Elmerülve 's áhítatosan térdelt az széke előtt; — szelidség terjedt szét egész ábrázatján. A' báró egy vaskos oszlop megül nézé néhány pillantatig; 's osztán köpönyegével egészen elfedve magát, térdre ereszkedett mellette, és gondolatiba elmerülni látszott.

Egy ember imádkozásában van valami különös méltóság és komolyság, ollyas, a' mi megatja a' képzelődést. Haza menvén az ifjú spanyolné nem álhat meg, hogy ne gondolkozzék azon idegenről, kit maga mellett olly nagy buzgósággal látott imádkozni, 's ezt ő kétség kívül csupa újságkivánásból tette. Már ez sok volt: mindjárt először illy figyelmet gerjeszteni. Másnap ismét a' szentegyházba ment 's elfoglalá szokott helyét; az ismeretlen megelőzé őt, térden mint tegnap, és hasonló áhítatosságban, imádkozott kétség kívül... Ezen a' napon Paquita szemei többször néztek az egyház amaz oldalára, hol ezen ember állott, kit különös titok látszék rejteni.

Eltölt egynehány nap, és mindég ott találá ő azt az egyházban, szinte olly megfoghatatlanúl mint először. Leheté itt mivel foglalatoskodnia egy olly élénk képzelődésnek mint az ifjú Spanyol nőjé vala; ő maga is csudálkozék a' benne történt változáson. Az egyházat most is úgy szereté ő mint az előtt; de tekintete ábrándozóbb lón, imádsága figyelmetlenebb; ismeretlen gondolatok zavarák szívét; ő, az annyira ábrándozó, szerete látni olly embert, kinek kegyessége az övével egyezni látszott; ő legalább így gondolkodék, megígézve a' szüntelen előtte fekvő különös látvány által. Haza menvén férjéhez ez a' kép kíséré őt, és ezen soká mélézött; a' hajdan olly rövid estvék hosszaknak tetszettek nékie; még éjjel is látá álmában a' sötétes egyházat, magát térden, 's előtte a' szép idegent, mert szép vala az: valamellyik nap, a' mint az egyházból kijöttek, köpönyege félrehajlott, és lopva megpillantható ábrázatjat.

De mind eddig csak azon iparkodott a' csábító, hogy Paquita érzelgő képzeletére hasson, és ha szeméit magára voná, ezt csak ritka áhítatosságának köszönheté. Most szívére kelle hatnia, megkelle tudnia, hogy csak ő érette jön az egyházba, 's e' felett nem soká lehetett függőben; az idegen szemei, tűzzel teli, reá meredtek és az övéit lesütteték.

Eleintén megijedve felhagyott az egyházzal, és több napokig álhatatos vala feltételében; de ki tudná valaha megfejtteni mind azon titkokat, mellyeket egy asszony szív magában rejt? Egy hét mulva már majd el hiteteté magával, hogy hibázott, és rosszúl értette az idegen tekinteteit: olly különös vala az! Illy bizonytalanság közepette, gyötrettetve mind lelki méretétől, melly azt mondá nékie hogy rosszúl cselekszik, mind szüntelen ostromló képzeletétől, ismét elmene az egyházba, de remegve és nyugtalankodva.

„Bizonyosan az az ifjú nem gondol én velem,“ mondá magában haza menve; „bebalgatag valék.“ Éshangjában valami csipőség vala és öszvegyűré pelerinje ezt az

esipkéjét. — Látszik, hogy ki esmeré amaz ifjú aszszonyt, és csak azért halasztá a' megtámadás pillanatját, hogy bizonyosabbá tegye a' győzedelmet. — Boldogtalan! megveté ő az előérzetek mindenkor igaz szavát. Ismét elment a' templomba's vesztére ismét ott találta azt, és tisztán ment oda 's csaknem vétkesen tért onnan vissza; mivel akár történetből, akár lesből beszélt az ővele, és szerelemről beszélt. Innen csak egy lépés vala az esethez. Szerencsétlen! nem vala nékie egy barátnéja, ki őt a' mérges szavaktól megóvta és felfedezte volna előtte a' hitetlen nyelvet, melly őt elcsábítá, őt a' gyenge ártatlant, a' mélység meredek szélén gyermeki meghittséggel bolyongót.

F. I.

K ü l ö n f é l e .

Parisban a' minap régi ritka kézirat gyűjtemény adatott-el árverés útján. Montaignenak egy levele 1588dik esztendőről, melly alig állott 30 sorból, 700 frankon kelt-el; Lafontainenak egy levele 400 frankon, d' Estrées Gabrielának egy levele 410 frankon.

Új esőernyők. Parisban olyan esőernyőket találtak-fel, mellyek pálcza helyett használhatók és csak egy újni vastagságúak. Kisimított halhéjból készülnek, 's egy pillantat alatt pálczából esernyővé változhatók. Feltalálójok polybranches (sokágú) nevet ada nékiek 's által adá a' szorgalmi művek kirkó intézetének. Reményleni lehet, hogy ezen könnyen hordozható eső ernyők nem sokára közkedvességet fognak nyerni.

Rejtett szó.

Rág, lop, visszafelé; rendessen mondva hazádnak

Jó fiya, e' nélkül hon boldogsága hanyatlik.

¶ Harkányból.

Jegyzet: Az 52-dik számbeli *Rejtett szó:* Nyál.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

2. szám.

Julius 5dikén.

A' Hajdanikor.

Boldog volt az arany hajdanikor nagyon,
Szántott, szőke gulyát hajta mezőkre ki,
Nem vágyott ragyogó pompa után, szive
Vidám volt, 's megelégedett.

Nem lógott aranyos köntöse vállain,
Márvány épületet sem raka, a' kegyes
Ég e' föld kerekén nékie mindenütt
Tündöklő palotát nyitott.

Szolgált a' bujafű lágy selyem ágy gyanánt,
'S a' kristály patakok fris vize oltael
Szomját, nyárfa szelid lombja alatt talált
Hús ároyat, 's pihenő helyet.

Kincsel tömve hajó durva veszély között
Akkor nem lebegett mély vizeken, nem is
Látott ah ezelőtt embereket merőn
Bámúlt part, 's zuhogó öböl.

Mord gyilkos, 's raboló nem vala, tábori
Harsány kürt dühödő hadra nem ingerelt
Senkit, béke|szelid angyala áltölelt
Mindent karjaival dicsőn.

Bódult volt ki hegyek rejtekiben nemes,
'S fénylő érzereket felkutatott, fejér
Gyöngyöt tengereink bús fenekén szedett,
Szerzett új veszedelmeket.

Bár a' hajdanikor vissza jöhetne még
Boldog volna egész emberi nem; — de a'
Fényűzés ragadó mostani szelleme,
Azt eljönni nem engedi.

H. A. Újhelyből.

Az Intabulatióról.

Különféle óvásokat alkottak a' nemzetek a' hitel bátorságosítására, mellyek között édes Hazánkban az úgy nevezett Intabulatiót sikeres védlő eszköznek vették fel a' kölcsön veszélyeztetése ellen. Ezen törvényes elsőbbséget tulajdonító eszköz az 1723dik eszt. 107dik törvény értelmében egyedül csak a' vármegyék 's kir. városok előtt, a' Jász, 's Kún kerületekben pedig egyes személy ellen a' városi törvényhatóság előtt, a' községek ellen pedig a' közgyűlésben engedtetik erőbe vétetni. Lásd a' Jászok 13d. czik.

Én mind e' mellett úgy vélekedem: hogy az intabulatio minden mező-városok sőt minden helységek előljárósága előtt elkerülhetetlen volna, ha azt ohajtanók, hogy a' hitel, 's kölcsön veszedelembe ne forogjon.

Ha az intabulationak egyenes célját úgy tekintjük: hogy az nem csak egyedül az elsőbbség jussát, hanem egyszersmind a' hitelező kölcsönének bátorságosítását is szerezze meg, már akkor bátran merészlem állítani: hogy Hazánkban az érintett törvényczikelyben ki jelelt hatóságok nem képesek a' hitelezők' kijátszását csak némü nemüképpen is gátolhatni. Esetet hozok fel, 's valósítok:

Hogy ha bizonyos mező-városi ingatlan jószággal bíró lakos ezen ingatlan javát eladja, az eladás, és vétel olly városokban, a' hol az illetén lépések szabadon gyakoroltatnak, de az uradalom megerősítése sincs szokásban, azonnal el fogadtatik, a' jószágért le tett kész pénz tizenöt napok mulva az eladó kezébe kerül; holott, a' távol lakó hitelező, a' ki ebbeli eladás, 's vételről semmit sem tudhat, az eladott jószágra a' vármegye törvényhatósága előtt nevezetes summát intabuláltatott; — már illy esetben, ha az adós rossz lelkű, meg vallom ügyvéd vagyok, de a' hitelező kölcsönének visszaszerzésiért, minden intabulatio, és törvény mellett is jót nem állanék: mivel a' jólelkű

vevő a' helybeli bíróság előtt fizette le a' jószág árát, 's így rendet nem hágott által, a' bévallást elfogadó bíróság szinte, a' rendes tizenöt napok alatt nem jelentvén magát hitelező, de előtte hivatalosan semmiféle adósság tudatva nem lévén, igaz úton adta ki az eladónak vélt tulajdonát, az adós pedig pénzét fel csípvén, más sürgetősebb szükségeit fedé, 's így az lenne per után is, hogy ubi non est ne keress.

Mennyivel inkább rendesebb volna pedig azon törvény, hogy minden hitelező, ha elsőbségi just, és kölcsön bátorságosítást óhajt, hitelét az adós törvényhatóságánál jelentse bé, 's tudassa egyenessen azon bírósággal, a' melly az eladás, és vétel tárgyában legelsőbb is bé folyik.

Így mégyen a' sz. kir. városoknál, 's ha kihágás nincsen, hitelem az ott történt bé iktatás sora szerint ki fizettetik, és soha jószág az intabulatio ki játszására el nem adatik.

Azt vetnék vélekedésem ellenébe némellyek; hogy az 1723dik eszt. 107dik törv. czik. és e' tárgyról szólló 33dik és 36dik számú kir. Kuria' ítéletei okát adják az intabulatio jussának egyedül a' vármegyékre és kir. városokra lett szorítottatásának. Ha keresem azonban, következők:

1ször A' mezővárosok, és úri székek nem birnak hiteles jegyző könyvel.

2ször A' nyilvánosítás csak a' vármegyék gyűléseiben és kir. városok tellyes számu üléseiben nyeretethetik meg.

Az első ok az Intabulatio következőzésére tekintőleg erejére nézve nem elég; mert midőn én elsőbségi just akarok, akkor nem mondok le azon ohajtásomról, minélfogva elsőbségem mellett egyszersmind bátorságosítás is szerzettessék: — mit használ törvényes elsőbséget semmiben nyernem? Következésképpen ha hogy az elsőbséghez bátorságosítás is kell, már

akkor nem kellene az úri székek, mező-városok és helységek jegyzőkönyveit kétségbe hoznunk; hanem azt keressük: valjon az illy törvényhatóságok tudnak e' kölcsönünk felől, ne hogy adósunk jószágát hírünk nélkül eladja. Egyébaránt, ha van hitelessége egy úri székek, vagy mező-városnak a' panaszosok ügyei felett, adassék a' törvény által hitelesség arra is: hogy az adósok terheit minden jó lelkű emberrel, sőt illy említettem törvényhatóságok magok magokkal is tudathassák.

A' második ok ellenére nyilván ki mondom: hogy a' törvényben foglalt hatóságok előtt történni szokott intabulatio közúl csak a' városiak adhatnak bátorságosítást; mert a' megyebeli intabulatiokról a' távolabbi törvényhatóságok mind addig, míg az itt történt intabulatio velek hivatalosan nem tudatik, tudományt venni nem kötelessek. Hogy pedig nem, azt törvényesen értem, mert az illy intabulatio ellenére történni szokott jószág eladásból származott hitelezői veszteséért a' felvállást elfogadó bíróság soha felelet terhével nem tartozik.

Ellenben ha minden törvényhatóság intabulatio jussával élván, jószág eladást sejdít, a' jegyző könyvében fel jegyzett hitelnek bátorságosítására az eladott jószág árát lefoglalná, sőt a' kihágás esetében felelet terhe alá is vonattathatnék.

Eliás István.

Közlemények Dr. Rumy úrtól.

29. Megigazítás Kemény János Erdély fejedelmének, autobiographiája (önéletrata) felől.

A' „Közhasznu Esmeretek tára“ hetedik kötetében 146dik lapon tudós Fábri Pál, a' pesti evang. iskola nagy érdemű rectora 's professzora, és szorgalmatos magyar író által kidolgozott ezen cikkelyben „Kemény János, Erdély fejedelme“ a' többek között

ez olvastatik: „megírta maga élete viszontagságait is, születésétől fogva 1655ig, melly önéletrajzban sok történetesmereti adatok fordulnak elő, Bethlen Gábor fejedelemségétől fogva; de ez a munka kéziratban maradt, valamint Krimi fogságában iratott mentő levele is, mellyben azt igyekszik megmutatni, hogy a' vezérlésére bizatott sereg szerencsétlenségének nem ő vala oka.“

Alig foghatom-meg, miképpen írhatta tudós Fábri úr azt, hogy Kemény János autobiographiája kéziratban maradt, midőn én azt „Magyar Emlékezetes Írások“ (Monumenta Hungarica) második kötetében (Pesten 1816.) 1—188 lapon és harmadik kötetében (Pesten 1817.) 1—272 lapon egészen kiadtam.

Ezen alkalommal azt is meg jegyzem, hogy jóllehet általam három kötetben kiadott „Magyar Emlékezetes Írások“ról (Pesten 1815—1817.) több jeles magyar tudósok, mint Kazinczy Ferencz, Horvát István, Fejér György, Kultsár István, Thaisz András 's mások kedvező ítéletet nyilván hoztak és ezen munka a' Tudományos Gyűjteményben már többször említettett (valamint újabban Kovacsóczy Mihálynak Arpadiájában is), még is azon „Monumenta Hungarica“ sem Feszler' magyar históriája tíz kötetében, sem Buday Esaiás magyar históriája harmadik kiadásában, sem gróf Mailáth János „Geschichte der Magyaren“ czímű munkájában nem említettnek, ámbár a' Rákócziak, Bethlen Gábor, Kemény János 's a' t. történeteikben 's viszontagságaikban arra elég alkalmatosság volt. Hogy Oroszországban lakó öreg hazánkfia, Feszler Ignácz Aurel munkámat nem említi, nem csudálom, mert azt alig esmérte, nem lévén nekem alkalmam, azt neki Szareptába vagy Saratowba küldenem; de Főtiszt. és tudós Superintendens Buday úr (33 esztendő előtt Debreczenben tisztelt tanítóm) és Mélt. gróf Mailáth úr azt esmérhették és használhatták volna; mert mind a' kettőnek megküldém azon mun-

kám' példányát tisztelet jeléül. De—habent sua fata libelli! nevezetesen a' magyar nyelven kiadott könyvek.

A' Vendégség.

Példázolat a' XVIIIdik százból. (A' mai idő)

Születési napján egykor a' hiúság lakomát tartván, arra kevélység urat leányával nagyralátás kisasszonnyal, elmésség urat leányával gúnyolás kisasszonnyal, hasonlóképen arany urat leányával fösvenység kisasszonnyal el hívatta.

A' világ asztalát szédelgés nevű inas terítette-meg étel hordozó a' tudatlanság vólt, a' ki némelly közönséges, és mindennapi eledeleket adott fel az asztalra, u. m. testi kívánságot, igazságtalanság pecsenyéjét, ökor szolgaságot, disznó tóteléket, borjú esztelenséget, kecske bujaságot, és a' mi legjobb volt, bárány túrést, de ez éppen nem találtatott jó ízűnek. Szárnyas állatokból volt páva kérkedés, lúd csevet, kappan félelem és kácsa rondaság az asztalon. Vízi állatokból készült ételek voltak: kétség rákok, rendetlenség kövi halai, feledékenység tekenős békái és angolna sikamlás; a' melly eledelekből némellyek az álhatatlanság olajjába, a' bosszúállás eczetjébe, és hibás képzetet vajába voltak elkészítve. Ezekhez az igen kapós eledelekhez, a' hamis tiszteletnek olasz borát, és a' felvilágosodásnak főtt vizét itták, valamint a' csalásnak málvásiai és a' dicsekedésnek rhenusi nektárját. Végre meg jelenének e' következő csemegék: az engedetlenség sajtja, a' szerencse és a' szerencsétlenség almai, üres remény diók, és a' képmutatás czukor nyálánságai. Az alávalóság a' tányérok tiszttán le nyalta, 's azolta sima, és fényes a' szájja. Az egyszerű szegénységnek pedig éhen kellett volna elvesznie, annyira el kelt minden étel: de volt nála valami az élet kenyereből, mellyel azután a' megmaradott,

és nem kedves bárány túrést ki mártogatván megelgedve tért vissza.

P. Megyerről F.

K ü l ö n f é l e .

Különös módja a' pénz keresésnek. Két parisi ifjú, B. Tivadar és M. Károly, mind a' kettő kövezetkoptató, egy vendéglőnél, közel a' csatornához, reggeliztek, és ürítgették a' champagni üvegeket. De pénz nem lévén zsebjeikben, a' fizetéssel megakadtak. Az egyiknek mégis illy elmés gondolat ötlött eszébe: „Károly, én egy igen derék pénzszerzési módot tudnék, mellynek csalhatlanul el kell sülnie, ha te segedelmedet nem vonod meg végrehajtásában. —„Én, felelé pajtása, én tőlem mindent kívánhatsz a' mit akarsz, csak hogy az nemzetségünk becsületét ne sértse-meg.“ „Jól van! folytatá Tivadar, te tudsz úszni, 's ezen tudományodat hasznunkra fordíthatjuk.“ —„Hogy hogy?“ Hát ugyan nem tudod ki találni? —„Nem.“ „A' ki egy embert holtan a' vízből kihúz, 15 frankot kap jutalmúl, ha pedig életét is megmenti, 25 frankot. Én a' csatornába be fogok ugrani mint egy potyka, te meg engem szépen ki fogsz halászni.“

A' derék' gondolatot végrehajták, és mind a' kettő igenjól játszá szerepét. Az életmentő siet a' policziabiztoshoz, hogy az illető jutalmat elnyerje. Már ki vala fizetve, midőn szerencsétlenségökre a' vendéglő, ki mindent hallott és látott, és nem hitte, hogy elsüljön céljok, belépe 's elárulá őket, magával hozván kalapjait, mellyeket azok hihetőleg zálogúl, vagy pedig azért hogy a' dolognak nagyobb hitelt szerezzenek, nála hagyának.

Az Elginpuri székes egyház omladéki alól nem rég egy koporsót ástak-ki, mellyről azt hiszik, hogy a' Macbethtől meggyilkoltatott Duncan királyé volt.

Jean Paul Richter románjai, mellyeket a' franczia nép, mint elmés és eredeti szellemű darabokat, már régóta óhajt, végre Charles úrtól francziára fordítottak, és Ledoux Abel parisi könyvárosnál megjelentek. A' két első kötetet teszi „Titan.“

Voltairenak egy levelét találták-meg mostanában egy fűszerszámosnál, ki abba macaronit takart. A' levél tulajdon kezével van írva Voltairenak a' finanziaian ellenórhöz, mellyben ezt arra kéri, hogy pensiójának felét, 2000 frankot, a' szerencsétlen La harpe-nak fizesse-ki.

Hosszú életkor. A' Frankfurti Oberpostamts-Zeitung írja, hogy Tennessee tartományában, Észak-amerikában, f. e. Januarius 10-kén holt-meg Frantham Betty asszony 154 esztendőskorában. Német születésű vala és 1720-ban költözött-ki északi Carolinába. Midőn 120 esztendőskor volt, csaknem egészen elveszté szeme világát; de később ismét vissza nyéré azt, 's élete utolsó húsz éveiben éppen olly élesen látott, mint ifjúságában.

Rejtett szó.

Egy tagu, a' győztes fél ezt

Teszi ellenségével.

T-vel kezdve ételt készít,

'S hevít melegségével.

F-vel, hús árnyékába fel

Fogja fáradt testedet.

Sz-vel ha bájló, kecsével

Le lánczolja szívedet.

Orosz János

Eperjesről.

Jegyzet: Az 1-ső számbeli Rejtett szó: Polgár.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

3. szám.

Julius 9dikén.

Férfigyülölő leánya.

Csendes az ég ; kertben nevet egy bájszékfü , kevélyen
Megveti a' támaszt , állni karótlan akar.

Jön zivatar , zivatarba karótlan képtelen állni ,
Eldül és alacsony sárba tiporva hever.

Eldülsz gyöngö Leánya ! világ zaja közt , ha magányos
Élni maradsz , hozzám jöjj ! szívem érted eped.

*Kovách Ágoston ,
Eperjesről.*

P a q u i t a .

(Folytatása és vége.)

A' méreg , melly őt meggyilkolandó vala , útat tört magának egészen hozzája ; és ha szavak nem valának elegendők , őrzöngő levelek keresék őt fel ágyaszobájában is , és megzavarák álmait : éjjeli nappali kísértésvala ez. Ah ! el vala ő csábítva , mielőtt észrevette volna. F. bárónak nem kelle más , csak akarnia ; Paquitának szíve , lelke övé vala , mint a' kígyónak által meg által tekergetett martalékja. De nékie tökéletes elcsábítás kellett , olly szerelem , melly magától kilöveljen : és megnyert mindent...

Első csókjait szedegetni e' szép asszonynak , lelkében édes indulatokat gerjeszteni , véle együtt pihegni 's élni , szemeibe egész képét lefesteni , ah ! ő ezt nem érdemlé , ő , kit erre csak hideg szándéka juttatott , ki áruba bocsátá könnyeit és bánatját. De talán meg fogja ő banni gyalázatos tettét ! Hálóval fogá ő meg azt ; most nem lesz mérész azt elárulni , eladni ; szánakozni fog könnyein , 's emlékezni forró csókjaira , eszébe

Második Féllesztendő.

jutand, hogy az magát néki biztosan őszintén adá által, szerelmében boldognak képzelve magát. Ha indulatja nem, legalább beszélni fognak érzései. Önök igen rosszul ismerik egy korcs ifjoncz szívét; az ilyen lélekben nincsen más mint jég és hiúság. Szépen sült-el szándéka 's nem vala már más hátra, mint a' gyalázat, 's ezen akará végezni. Bizonyosságát ígéré elcsábításának, és hogy ezt meg nyerve, minden levelére választ kívánt. Milly ékesenszollás vala leveleiben! milly költői lélek! Semmi mesterség, semmi keresett szavak; az indulat egész természetességében, egész örültségében; a' szerelemtől bódultak, a' gyönyörűségtől részegek valának azok. F. báró úgy nézte ezeket, mint célja új szerencsés kimenetelét, és néhány nappal azután elolvastattak azok egy barátságos reggelizésen, a' fogadás tanúi jelenlétökben. A' reggeli egy asszony becsülete rovására történt; elvesztett jó híreneve fizette a' vendégségi költséget. Lehet gondolni, hogy a' vendégek vígan valának.

.....Mennyi érzelmek fordulnak-meg egy asszony szívében, midőn az indulatja egész hevében várja azt, ki reá nézve minden lett! Így valál te boldogtalan Paquita! szerelemről álmodozva 's egy házkörülti öltözetben, melly néked olly jól állott, nyughatatlan őt várád te, általfutkosák szemeid a' nagy üreget őt keresve, és ő nem jött. Három óra és még sem jön; pedig olly korán elkelle vala jönnie, 's az órák haladnak, és még sincs itt. Végre, ímé egy levél tőle. Egy levél! talán beteg ő, megvan sebesedve; elhalaványul, remeg feltörni a' pecsétet; borzasztó előérzés nyughatatlánítja. Feltöri; de csak egy boríték az. Egy papiros esik le a' szőnyegre; hirtelen felkapja azt 's olvassa: „F... Leo“ ezer aranyat fog fizetni.....uraknak, ha mától fogva két hónap alatt el nem csábítándja M. asszony-ságot; ő ezer aranyra becsültetett.....

Tudják-é Önök mit tesz elveszteni egy szempillantásban minden reménységet, elenyészni látni legkedvesebb csalódásainkat, hogy a' legfelsőbb boldog-

ságból visszaessünk a' semmiségbe ? tudják-é mit okozhat egy hasonló fájdalom ? Ah ! ilyen a' játékos, ki az utolsó kártyán elveszti jószágát, becsületét; felesége', gyermekei' vagyonát; olyan ez, mint az atyai átok, mellynek sullya reánk nehézkedik; halál ez vagy örülség; és egy asszonyi szívnek ! Szegény Paquita ! lerogyott ő megmeredve és megfagyva. Szobaleánya sikoltására, ki segítséget kiálta, oda futott férje és felemelte őt; de az öreget, az előtte állót, ájulásában és kétségbeesésében nem ismeré-meg... „Leo!“ kiálta, „hol van Leo?“ És kezével eltaszítá férjét, mintha az elfogná annak látását, kit ő kiáltott. Leo... ezen szó az indulat egész dühével mondva-ki, mélyen hatott-bé az öreg szívébe. Mozdulatlan és némán álla nője előtt végső ítéletét várva. Egyetlenegy szó tette semmivé reá nézve az egész multat, egész életét. Ha látta volna férjét ezen helyhezetben, halva rogyott volna öszve, olly fenyegetés, olly kétségbeesés ült a' gyalázattal szélyelzúzott vonásain; de ő nem vala eszén és semmit nem titkola-el, 's ez meggyalázva látá magát, ósz hajszálai felborzadtak dühében, átkozni akará nőjét de nem tudá; örült vala az, és kaczagott előtte, komorúl és borzasztóan, és szüntelen kiáltozá Leot. Minden szava boldogtalan, férje szíve fenekéig taszítá a' gyalázatot. Nem állháta-ki tovább; eltávozott házától, hol minden kínozá, maga után hagyván a' házasságrontót; és haldokolva egy barátja ajtajához ment kopogtatni. Két nap mulva megholt, — szemeit idegen kéz fogta-bé.

*

* * *

Egy vala az olasz bástya' szép estvéji közül; csinos asszonyok, szemüvegen kacsingató ifjak, kettős sorú székek, kettős rendel sétálók: semmi sem hibázott; de még több ember vala Tortoninál; ott kapkodák egymástól a' székeket és a' fagylaltakat: ez valóságos hűvösítmény rablás vala. Egy kis teremben jobbról néhányan divatos korheleink közül vígan beszélgettek egy kék és tündér lángú puncs kanta mellett 's maga a' bájos látvány nagy behatással vala a' vendégekre: ezek va-

Ióban ezen estve rendkívül elmések és vígak valának. „Leo,“ mondá egy bajuszos ifjú „igyunk egyet a' szép Paquitával volt szerelmeskedésedért.“ — „Légyen“ mondá Leo.... Egy szomszéd asztalnál üle egy idegen, kit ők eleinte észre sem vettek, 's a' kit néhány percz óta a' legjobban látszék érdekelni beszélgetésök. Reájok szegezett szemei szüntelen nevekedő megindulást mutattak. Abban a' pillanatban, midőn Leo a' poharat ajakihoz értette, tüzesen felugrott és megragadván ennek karját: „Ön egy ilyen ügyért mérészel inni!“ mondá mord hangon; „nem bánom! én meg másért leendő italt javaslok: „vessen-el a' gyáva, ki őt elcsábítá!“ Ekkor minden szem reá nézett; egy napsütötte arcú, sűrű hajú ember vala az: fekete szemei villámokat löveltek.

Véres vala a' kihívás; párviadal rendeltetett, 's az idegen kicserélé névjegyét F. Leoval. Egy a' vendégek közül Valdes nevét olvasá azon. „Úgy látszik,“ mondá ugyanazon bajuszos ifjú, „hogy egy Spanyollal van bajod, kétség kívül valamelly számúzóttel.“

Paquita is spanyol vala; a' bárónak ebben a' pillanatban juta eszébe, és homlokán erőlködést lehete olvasni. Késedelem nélkül elhagyá barátit, a' viadal után Tortoninál reggelit ígérve nékiek. A' mint a' bástyára vezető lépcsőn lement, lába megcsúszott, és nagy erővel az oszlopszathoz ütődött; pedig nem vala ittas...

A' párviadal a' Vincennesi erdőben történt. A' két ellenség öszve jött tanúival együtt. Leo legjobb lövő vala Lepagenál, egy azok közül, kik Tivoliban a' legnagyobb kellemmel visznek-el egy rózsa bimbót. Ő húsz lépésnyi távolságot ajánlott. „De ugyan miért?“ mondá a' Spanyol, „ezek az urak töltsenek-meg egy pisztolyt, elég egy golyóbis, és sorshúzás válasszon.“ — „Uram! Leo nem szokta magát vonogatni,“ viszonzá tanúja büszkén; e' pedig hagyá őket tenni, halványabul mint egy halott.

A' két pisztolyt egy zsebkendőbe veték. Millyen játék! élet vagy halál a' történet kezeiben! A' vaktör-

ténet! ez a' kérlelhetlen bíró, siket minden könyörgésre. Leo tántorgott; reszkető kézzel vette a' pisztolyt; a' Spanyol nyugodtan és bátran vette-ki a' másikat: meg mondánk mindent... mind a' kettő életét vagy halálát húzá-ki onnan. A' két csövet melleiknek szegezték... „Rajta! itt az isteni ítélet!“ Leo szeme elhomályosodott, ajaki rángatództak; remegett egész testében, hajszájai hegyétől talpáig. „Szegény Paquita!“ mondá a' Spanyol, „milyen egy csábító!“ És szemeiben nem látszott más csak gúny és útálat.

Leo lerogyott, bal melle átfúrva egy golyótól. A' Spanyol megvető tekintetet vete földön heverő ellenségére, ezzel eltávozott, a' holtat ott hagyva tanújának. Paquita meg vala bosszulva!

F. L.

Farnese és Palais Royal.

Azon palota Romában, melly Farnese nevezet alatt ismeretes, a' Marcellus színház mintája szerint készült-fel Angelo Mihály elhírvült architektus által, 's ezen építvény valamint szépségére, ugy helyes elrendezésére nézve is a' legnevezetesebb paloták' egyike az egész világon. Ezen fölséges palota galleriájában nyolcz egész évig foglalatoskodtak Caracci híres képírók, kiknek remekeivel diszlenek az épület termei. Az előtt lehete az udvarban látni a' világszerte elhírvült farnezi Herkulest, az athenei Glycon művét, kiról azonban Plinius nem tesz említést. Ezen remekművet 3dik Pál pápa alatt találák-fel az Antonian fürdőiben. Kezeit, csontjait ezen alaknak Guil. della Porta potolá-ki; most már valóságos csontjaival büszke. A' főt néhány olasz mér föld távolságban találák-fel a' deréktól elválasztva. Ez a' legizmosabb emberi testet árulja-el, millyel csupán egy olly vitéz birhata, mint Herkules volt. Az inazat erős 's elzsibbadt, honnan azt következtethetni, hogy ezen előterjesztés azon állapotban ábrázolja-le Herkulest, mikor ő véghez vitt sulyos tettei után elfáradva kinyugszik; minélfogva Herkules ezen előterjesztése egy vitézt mutat ugyan, de nem istenséget. K'

nevezett antik gyűjtemények közt a' farnezi Flora is olly helyes szobor, melly az első rangbeliek közt bizony foglalhat helyet. Magassága az alaknak természet fölötti, az az: két ember magassággal fel-ér. Az egész mű legnagyobb finomsággal van bevégezve 's rajta a' redőzet igen helyes. Antik ennél csupán a' derék, ellenben a' fő, a' kezek 's lábak della Porta dolgozati.

Ezen palotához tartozik még a' Metella hamvedre 's azon óriás csoportozat, melly farnezi bika (toro) nevezet alatt ismeretes, 's melly egy bikából, 5 emberből 's egy kutyából áll, 's így kétségkívül a' legnagyobb márvány csoportozat az egész világon. Ez egy hegyen van előterjesztve 's magassága 12, szélessége pedig $9\frac{1}{3}$ láb. Ezt 3dik Pál alatt találák-fel Caracalla fürdőiben 's a' farneze palotába szállíták. Az előterjesztés, a' Dirce megbüntetése Amphion és Zethus által, Antiope fiaitól, a' művészekre nézve fölötte szerencsés sujet. A' mint azonban ezen csoportozatot jelenleg láthatni, az a' legizetlenebb találmányok egyike. A' legnevezetesebb farnezi műkínések végre, az állítás szerint Nápolyba jutottak.

Azon időben, mikor eardinal Richelieu herczeg azon helyet szerzé-meg magának, mellyen jelenleg a' Palais Royal áll, nem lehet ott más egyebet látni, mint a' két régi palotát avagy hôtelt Mercoeur és Rambouillet. Akkorban még nem voltak megnyitva a' richelieu, montpensier és beaujolais-utczák, 's Paris régi falai ferde irányban vezettek a' kerten keresztül. A' főváros ezen része egész más képet nyert a' cardinal parancsára: a' házak lebontattak, a' régi falak szélllyel hanyattak, az árkok kitöltettek, a' föld kiegyenesített 's a' richelieu-utcza általtörött. Architektus Lemer cier vón parancsot 1629ben ezen palota felépítésére. Azon helyre, hol most a' galleria-orleans van, egy hágsó-erkely vezet, melly hét álttörött ivcsarnoktól hordva egész az első emeletig ért, 's csak nem azon benyomást szülte, mit jelenleg a' palota tesz. A' tengeri dolgokat tárgyazó fő felügyelői méltóságjel-

képek (Insignien), melly hivatalt maga a' cardinál vi-selt, mutatkoznak többszörösen az ívcsarnokok közt; ezek magaslatú művek voltak, 's hajó-orrból 's két horgonyból állván, lefelé hajlának. Jelenleg csupán még a' hecsületudvar (cour d' honneur) szárnyán vehetni észre ezen ékesítvényt. Annak, ki ezen orleansgalleriát megszemléli, csak néhány lépést szükség tenni az ékesítvényi tekintet megszerzéseül, mellyek Richelieu cardinálra emlékeztetnek még mindig, ki azt építteté. A' szerfeletti gazdagság mindenhol a' szobákban, 's azon pazarlás, mellyet a' cardinál feltűnni hagyta, csaknem arra birták a' királyt, hogy a' felség kegyét elveszté, mellynek csupán az által vehette elejét a' cardinál, hogy az érintett palotát a' királynak ajándékozá minden házi butorral 's drágaságokkal együtt. Elfogadván a' király ezen ajánlást, így jutott ezután a' mostani palais royal a' király birtokába. (Vége köv.)

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Schweiczban egy szép leány mostanában remek lövést tett. Ugyanis az atya, kinek egy sorsa vala egy jutalom lövéshez, a' lövészünnepen beteg volt, 's leányának adta-által lövési jussát, ki is elnyeré a' második díjt, 2000 schweiczi frankot. Neve a' leánynak Ulmer Erry, a' Tell Wilhelm hazája igaz leányának.

A' Hampton Courti angol királyi kertben néhány esztendő előtt egy szőlőtő volt, m'ly egyedül elfoglalt egy üvegházat, és jó esztendőben 4000 szőlőfürtöt is termett. Egykor midőn a' Drury-Lanei színjátszók III. György király tetszését különösen megnyerték volna, egy közlök bátorkodott a' királytól maga és társai számára néhány tuczet fürtöt kérni ezen nagy szőlőtőről. A' király 100 tuczetet parancsolt adatni nékik, ha hogy a' kertész annyit talál rajta. Ez nem csak a' 100 tuczet fürtöt lemetszette róla, hanem azt is izente a' királynak, hogy ha még megannyit méltóztatnék is Ő Felsege leváogatni róla, a' szőlőtő még úgy sem ma-

radna pusztán. — Angolországban a' szőlőt csak kertekben mivelik, és csak azért, hogy szőlőfürt is legyen az asztalokon. Azok a' borok, mellyekről némelly „angol bor“ név alatt beszélnek, eper, szeder ribizli, málna és más bogyókból készült nedvek, mellyeket több vagy kevesebb pálinkával elegyítnek.

Frankfurtban f. e. April. 28diki lotteria húzáskor valahára a' szerencse azon mostoha gyermekeire mosolygott, kiknek ritkán lehet szerencséjük nyájaskodásban részesülni. Tizenöt szegény ember nyerémeg a' 100 ezer forintos nagynyereséget. Ki ne örülne az illy történeten? — szintén úgy mint a' következőn:

Nem rég a' Seine torkolatjánál egy iszonyú nagy tokot fogtak, mellynek gyomrában egy jól megmaradt zsebkönyv találtatott papirossal teli. Birtokosa egy hajótörést szenvedt katonatiszt vala. A' papirosok közt volt egy testamentom is, melly most gazdaggá tett egy szegény katonát, ki hajdan a' tiszt életét menté-meg.

Azt beszélik, hogy Brüsszelben egy kézirat találtatott 1527ről, mellyben sok felvilágosítás van az üvegre festésről, olyan, mit ismét homályba dültnék tartottak.

A' Berliini gyapjúvásárra Junius 20dikáig mintegy 30,000 mázsa gyapjú vitetett; sok vevő volt, 's a' gyapjú árra nagyobb részént 2—3 procentel drágább volt, mint a' mult esztendőben.

Találós Mese.

A' virágos kertekben termék,
 És mindenhol a' határban,
 Nincsenek nélkülem a' vermek,
 Ritkán lakom a' könyvtárban;
 Pedig közöm van könyvekhez is,
 Bár felőlem mit állatnak;
 Van a' nagy folyóvizekhez is,
 Mint vízben élő állatnak.

Kóris.

Jegyzet: A' 2-dik számbeli Rejtett szó: Űz, tűz, fűz 'stb.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

4. szám.

Julius 12dikén.

Egy volt-széphész.

Hervadt kellemidet ne erőlted Nénike! nincs már
Bennök, mint hajdan, győzedelemre erő.
Lásd a' pillangók a' sok dér csípte virágot
Csak nevetik, ha szegény tetszeni még is akar.

Egy gazdának.

Házadnak szemetes tájára felírni szeretném:
Itt csak szél seper, és nem mos egyéb, az eső.

Egy költőre.

Versed oly édes mint méhdongás's ér zuhogása;
Rajta az ember csak jól elaludni tanul.

S. D-lől.

A' Sabartoiiasphaloi, Σαβαρτοιασφαλοι görög neve-
zetről.

Mennél többet vizsgálódnak's tapogatnak tudósaink
a' sötétségben valamely tárgy vagy szóról: annál több-
ben találkoznak végtére, kik kutatások után céljokat
elérik. Ilyen a' kitűzött Sabartoiiasphaloi név,
mellyben valóságos magyar értelmű szavakat találni;
mert bár ezen nevezetet jelenleg sokféleképp magyaráz-
zák is, bár némelyek e' szónévben az Avarokat, ma-
gyar nyelvű népséget értik, mások ellenben magukat a'
Magyarokat, a' Sabartoe asphaloi-okat: mégis csak vég-
tére is kitetszik e' szóból, hogy azok, kiket e' neve-
zettel címzettek, minden ellenvetés nélkül magyar
nyelven beszéltek. A' sabartoiiasphaloi minden
taglalataiban magyar szónévre mutat; annyi tapogató-
Második Félésztenő.

sok és hypothesisi állítások után a' vélt görög szó magyar szóra fordul, és minden íze magyar eredetiségre mutat. Én nem tagadom, hogy ezen kettős szó görög nyelven is jelent valamit, de e' szónak mivoltát egészen még sem nyomja-ki: az *oi* egyenes görög végzet, de mivel a' Görög egy magyar nyelvű népséget címzett ezen névvel, lehet azt is gondolni, hogy a' Görögök a' magyarból vették e' nevezetet, — azon okból is, hogy az Avar, ezen magyar nyelvű nemzet, ilyen formájú névvel nevezte maga magát. Azért is lehetne első tekintetből mondani, hogy azon szó egész kiterjedésében görög, mert lelni benne görög significatumot; de azt is lehet gondolni, hogy e' tökéletes magyar név görög ruhában vagy on eltakarva; mivel csak néhány betűben lévén a' különség, vizsgálódások 's combinatiók után eléggé kivilágosodik, hogy e' szó minden oldalról magyar, csak hogy itt is ott is meg vagy on görögül rongálva. A' magyar nyelvű nemzet így nevezé magát; ezt utánózták a' Görögök, de a' kiejtésben megrongálták.

Sabartoiaspaloi a' magyarban ennyit tézen: Szép-ár-toi, az faloi = falai, vagy Szöb ár-tái, az faloi; már ha ekképen kitanultuk az ő eredeti kinyomását: fel kellett fedezni, melly ország ama szép ártoi = szöb-ár-táji; ezt még egészen nem érteni ha hozzá nem tesszük: a z-faloi = falai nevezetet; tehát itten a' magyar az faloi jelenik meg; ha erre reá akadok, hogy falat jelent, akkor megnyerem a' többi helyezéseket is. De elébb is vegyük fel az faloi, falai nevet a' mi jelenti, hogy az Avarok falaiak faloiak; mert a' falaktul jöttek, magok nevezék ugyan így magokat mert [a' falaktul származtak; korántsem a' chinai falaktul, mellyet Chius chinai császár Krisztus előtt 500 évvel felálított. Ezen kívül még más hires falak is voltak Asiában; a' szóban forgó falakról szól Strabo legrégebb Geographus Lib VII. Quid egerit Asander deinde in tenebris latet, illum ut Nomadum incursiones in regni sui fines cohiberet, Isthmum peninsulae ad Meotidem 360 Stadia longum muroducto mu-

niisse, denis turribus in singula stadia constitutis. Bosphoranos regulos dehinc omnia ad Tanaim obtinuisse, maxime postremos *Φαρνακης και Ασανδρος και Πολεμου* Lib II.

Már ehez képest így kelletik eszmélkedni: „Asander a' mostani Chersonesus Tauricat vagy inkább Krimeat birta 50 évvel Krisztus előtt; ő több tartományoknak is lévén etnarchája, ő épített egy híres falat a' Meotis, vagy Caspium tengernek a' felső részén; de éppen Meotis (Mély-tó-víz) lészen a' Szép ártó, honnét az Avarok Ár-toi, az ártúl, tótul, tengertül mondtak. Az *οι* desinentia most is meg vagyon a' magyaroknál; mert ha kérdem, hovávaló kelmed? azt felelik, hogy ár-toi, szé-k-toi, fekete-toi, madaras-toi 'stb. Szépségit az mutatja, hogy igen kies szép [helyen feküdtek ezen Avar népségek nem messze a' faltul, honnét faloi, az faloi, falai. De azt is kell még tudni, hogy hol lehetett ezen Szép ártó. Nyilván Asander a' Caspium (az-kiu-kio kigyó tenger, a' sok és nagy kigyóktól nevezetes, mert Curtius tanúzza: hogy ingentis magnitudinis serpentes alit; a' magyar a' nagy kigyót sárkánynak is mondja, honnét mare Hircanum-Sárkány tenger) felső részét onnét az félszigeti Isthmustól az Aral-(Ar-ál-Áló-ár-Álóvíz) tóval egy 36 mért földnyi fallal össze kötötte a' véget, hogy a' Nomadesek országába be ne üssenek, (a' Nomades a' nyomodez-túl nevezettek, mint a' kik az országba be nyomultak) És ha 360 stadiumra terült ezen fal, = 360000 lépést fogott el; Aral és Mélytó között most is csak az a' distantia; tehát a' magyar nyelvű Avarok a' két szép ártó vagy szép-ár-tájon feküdtek, ott laktak, onnét jöttek, a' falaktul nem messze: melyeket Asander álitott; honnét az faloi - az falaiak voltak az Avarok, magoknak adták ők ezt a' nevezetet, 's a' Görögök tőlük vévén, ezen névszót rongálva mondják Sabartoi asphaloi = Szép-ár-toi — az faloi. Ez a' legtermészetesebb kifejtése a' Sabartoi asphaloi szó névnek.

Farnese és Palais Royal.

(Folytatása és vége.)

Ezen nevezetes palotát 1692ben Orleans herczeg, 14dik Lajos öccse kapta apanage helyett, melly kevés változást szenvedé 1763ig, mellynél azonban a' tűz által fölötté megrongáltatván az épület homlokzata, nevezetes változás lón szükséges. A' palais royalra nézve egész uj epocha kezdődik 1781től számolva, melly időben Párisnak legélénkebb középpontja lón az, a' kereskedeésre és szorgalomra nézve. Chartres herczeg (később Orleans), Louis architektust hivatá magához, 's általa lemetszete egy széles darabot a' kert-kerületből, hol aztán a' művész 3 fő épületet készíté akép, mint azt jelenleg, a' valóságban láthatni. Ezen építkezésen fölötté bosszonkodtak a' Párisiak, megkeskenyülvén az által a' sétahely; de minden morgásaik mellett is előre haladt az építés, 's már három homlokzat álla készen 1787ben; azonban midőn a' negyediknél a' talpkövet tevék, zavargások támadtak, mellynek a' másik háromtól csak egy kis kúp 's áltört oszlopzatok által kellett volna megkülönböztetnie magát, 's melly hasonló lett volna ahoz, melly van a' pavillon de horloge-nál a' tuilleries palotán. A' francia revolutio végre egészen félbeszakasztván a' munkát, ennekutánna deszkaszíneket építettek, mellyekben sétahelyek 's két sor sátor nyert alkalmazást. Ezek eleintén tatár-tábor (Camps de Tartares) nevezet nyertek, mellynek helyét azonban nem sokára a' fagalleria (Galerie de bois) foglalá-el, 's mellynek híre aztán világszerte elterjedt.

Azon vizsga szemlélő, ki képes ezen fagalleriát az 1829ben bevégzett séta-járással összehasonlítani, kétségkivül örvideni fog, hogy annál pompás lakká változott-ált egy cloak, de sajnálni fogja egyszersmind, hogy az építómesterek nem voltak képesek megadni a' régenten álló épületrész festőleges mázát. A' tiszta márvány kövezet foglalta-el a' közönséges és sáros föld helyét, a' kristál kúp sokszorosítja a' napsugárokat azon

helyen, hol annak előtte a' kis ablakok alig szolgálta-
 tának-be világosságot a' sok mocsok miatt; nem
 gátolják a' tágas előhelyek 's nagy nyílások a' levegő
 szabad folyását, melly az előtt megromlott a' szögletek-
 ben; áltvilágító táruk, mellyek simított érczel ragyog-
 nak 's mellyek nagy ablakok által nyernek világossá-
 got, és sokféle árút vagy portékát környeznek, — ve-
 szik-el a' nyomorult, 's egészen nyílt barakok' helyét,
 mellyeket annak előtte a' por lepelt-el. Mindenik osz-
 lopnál tükör van alkalmazva felülről egész le. Számosan
 található ezen készítvényeket 's faragványokat; az
 üveg tető alatt egy álttörött korladék (Gelaender) jár kö-
 rökörül, a' galleria körül egy oszlopsort láthatni ki-
 vül, 's ezt egy hágsó-erkely végzi, mellyen hasonlólag
 egy sor henger emelkedik, felül megaranyozott gömb-
 bökkel. A' felső sétajárás' diszítését két sor diszedény
 (Vase) végzi virágokkal, midőn ellenben belül egy hosz-
 szú sor, melly kristál gömbbökből áll, azt estéknént
 világossággal tölti-ki. — Mind ezen eddig érintett szép-
 ségek mellett is a' palais royal elveszté eredeti charak-
 terének nagy részét. Nincs már annak a' helyhez illő
 mázza vagy színe; belőle pompás 's gazdag bazar lön,
 millyeneket nem kis számban láthatni Párisban.

Novák Dániel.

Litteraturai Értesítő.

X. urnak nem rég jelent-meg legújabb magyar
 grammaticája, mellyben röviden 's pontosan van elő-
 adva, mikép lehessen a' magyar' nyelvét rövid időn
 megjobbítani.

H. ur jelenti, hogy fordított gondolati az
 emberiség sorsa felől már sajtó alatt nyomorognak.

Y. ur szent kötelességének tartja a' publicumot
 értesíteni, hogy költői munkáiból — mellyekért illő
 honorariumot egy könyváros sem akar adni — a' zsidó
 piacon árverést fog tartani.

W. urnak felette szívére esett az olvasó közönség-
 nek azon hálátlansága, hogy munkáinak második kö-

tetére csak három előfizető találkozott, 's hogy magát ezért megboszulja, nemesen eltökéllé, a' második és harmadik kötetet ön költségén kinyomatni, mellyből minden olvasó kényszerítve lesz egy ajándék példányt elfogadni.

H—u.

Gazdasági jegyzetek.

A' szőlőtő könnyezését megakadályoztatni úgy lehet, ha a' venyige könnyező vége két egész krumplibá dugatik; e' könnyezés meggátolása igen hasznos a' szőlőtőnek.

A' gesztenyefa héjját Északamerikában a' bőrcserzésre használják, mivel több cserzőanyag van benne, mint a' tölgyfa héjában, és keményebb, erősebb és hajthatóbb bőrt készít; azonban a' ténta csinálásra is használtatik.

A' fák rothadása a' földben találtató vassavany miatt történik, kivált ha a' földben sok még fel nem oszlott plánta anyag létezik. Innen van, hogy ez a' rothadás inkább éri a' kerti mint a' mezei fákat, mivel a' kerti földben az élőfák több savanyúságot szívhatnak magukba. Egy leghathatósabb orvosság ellene a' kerteknek gyakori mésszel és csapó földdel trágyázása; 's az ásványi, állati és növényi trágyázás változtatása sokat tesz arra, hogy több és jobb fajta gyümölcsöt és veteményt nyerjünk.

A' selyembogár kérődző féreg, és tudva lévő dolog hogy igen sokat eszik. Tehát gyakran kell azt étetni, de egyszerre nemkell sokat adni neki. Lehet észrevenni, hogy ha gyakran nem kapnak a' selyembogarak eledelt, sokszor el vesznek a' nem emésztés miatt.

K ü l ö n f é l e .

Nem rég Londonba egy pompás gránit koporsó érkezett Egyiptomból, melly az ottani pyramisok egyikében találtatott, 's az Edinburgba hozott mumia, egy

hajdani egyiptomi király, feküdt benne. A' szarkophag 7 láb hosszú, 3 széles és 8½ tonna nehézségű. Az egész felületén képek és hieroglyphok vannak bévésve, melyek nagyon elkopottak ugyan, de mégis iszonyú gondra és mesterségre mutatnak.

Újjonnan talált heveder. Colemann úr új hevedert talált-fel a' lovaknak. Tapasztalván ugyanis, hogy a' közönséges heveder, melly nem rúgóerejű, ártalmas a' lovak tüdejének; kivált versenyfutáskor, arra a' gondolatra jött, hogy lapos aczélrugókból elastik hevedereket készítsen. Ezen hevedereknek kétős haszna van, mivel a' nyeret szorosán tartják a' ló hátához, azonban a' tüdőt sem akadályoztatják munkálkodásában.

Byron lord Sardanapal című szomorújátéka. Byron lord különösen kedvelte „Sardanapal“ című szomorú darabját, mellynek tervét London ködös éghajlata alatt gondolá, és magát a' munkát Ravenna pompás napsugárinál készíté-el, 1831diki Januariusban. Különös körülményeket találni e' felől naplókönyvében, a' többek közt: „Majus 25kén: Sardanapalt vitézül rajzoltam (ámbár érzékileg is, mint a' millyennek a' történet festi) és olly szeretetre méltónak, a' millyennek csak tudtam.—Majus 30kán: Küldöm az úrnak szomorújátékomat. Észre fogja Ön venni, hogy az egyes történetek szorosán meg vannak tartva. A' tárgy mindég ugyanazon egy teremben történik. Az idő egy nyári éjszaka, melly mintegy kilencz órakor kezdődik naplement után, és nap költe előtt végződik. Julius 14kén: Olly egyszerű és komoly akarékn lenni, mint Alfieri, és a' mennyire tudtam, közel vívém a' költést a' szokott beszédhez. Julius 22kén: Sardanapal csaknem komikai karakter, és ennyiben hasonlít IIIIdik Richardhoz.—Ez a' szomorújáték először adatott-elő f. e. April. 10kén Londonban a' Drury-Lane játékszínen nagy tetszéssel, 's olly pompával, melly méltó vala a' szerzőhöz 's a' játék hajdani fényűző fő személyéhez.

Dumas Sándor és Barba pere. Majus 28-án jelentek-meg a' törvényszék előtt Dumas Sándor és több munkáinak kiadója. Barba úr, ki törvényesen ellent mondotta' költőtől mostanában célba vett minden munkái kiadásának. A' többek közt azt mondá Barba, hogy ő Dumasnak illy czímü drámáját: „Stockholm és Fontainebleau“ 10,000 frankon vette-meg, és belőle 4500 példányt nyomtattatott; még 3700 példány boltjában hever, midőn hallja, hogy Dumas minden munkáit kiadandó: ő tehát ellen mond ezen kiadásnak mind addig, még egyes munkái példányai elnem kelendenek. Dumas Sándor azt hozáfel, hogy a' könyváros kivánsága hallatlan. Az első kérelmi bíróság a' közelebbi ülésre halasztá a' pör elítélését. Azt is emlité Barba ez alkalommal, hogy Dumas III. Henrik drámáját 6000 frankon adá-el Vezard könyvárosnak.

Találós Mese.

(Szabadon németből)

Én vagyok a' halandónak
egyetlen tudománya;

Engem tesz az, ki hasztalan
falra a' borsót hányja.

Az velem tart, kinek egén
zord fergeteg nem borúl,

A' kinek értéke vagyok,
koldús pálezára szorúl.

Világosan szemlél a' vak,
és a' siket tisztán hall,

Mond a' néma, 's hangra nézve
örök barátjának vall.

Nem bír engem sohol e' nagy
mindenségnek ürege,

'S én vagyok, bár megnem foghatd,
az ő alap tömege.

*Ró'sásy Gyula,
Fperjeáról.*

Jegyzet: A' 3-dik számbeli mese: Tok.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

5. szám.

Julius 16dikán.

A' S. A. Ujhelyi hármashegyekhez.

Rózsaláncz kapcsol gyönyörűen öszve
Tikteket hármashegyek! kik Ujhely
Bájkörén diszes fejedelmi czímmel
Álltok előttünk.

Tik szelid Nymphák koszorús tanyáji
Lettetek, hol hős eleink keresztül
Törtek ellenség hadain, 's borostyánt
Győzve arattak.

Most kegyes Múzsám ligetid virító
Pamlagin nyugszik 's pihegő melyének
Sziklaforrásid vize szomjuságát
Oltja gyönyörrel.

Berkeid nyujtnak menedéklakást itt
Nékem, a' hányszor dörögő csapást, bús
Zajt, panaszt, 's lármás helyeket kerülni
Keblem igyekszik.

De minél többször tapodom virágid'
Bájolobban tűnnek előmbe mindég
A' szökő Horák, 's nevető Naphaeak
Gyöngy palotáji.

Bájolóbb a' gyors Pegasus folyója,
Honnan a' boldog Helikon leányi
Laurusok' terpett töveit locsolják
Szűzkezeikkel.

Hűvös ernyőid kies alkonyában
Vert lakást Phoebus maga is, 's babérból
Bölcs Kazinczynknak deli homlokára
Égi sugárt vont,

Itt adá lantját, 's nemes érzeményit
Néki, a' mellyel Hazánkat
A' dicsőségnek ragyogobb fokára
Gyorsan emelte.

Én is itt töltöm szabadabb oráim,
 És csak egyért szívem az ég Urához
 Lángoló szárnyon repeső öröm közt
 Küldi fohászatát.

Hogy ti szent hármashegyek! szünetlen
 Hintsetek rényt szét, 's tudományt Honunkban
 Merre a' nap kél, lehanyatlik, éjszak
 Merre esik, 's dél.

H. A.

Könyvisméreti töredékek.

7. A' könyvnyomtatás elterjedése Europa nevezetesebb városaiban.

A' könyvnyomtatás mestersége csakhamar szélyel-terjede feltaláltatása után. Szétterjedésének legrégibb emléke: *Mesék gyűjteménye* németül, fametszésekkel, melly Bambergben 1461ben Pfister P. Alberttől nyomtattatott folioban. Ez a' felette ritka könyv meg van a' Wolfenbütteli könyvtárban. Ugyanez a' Pfister nyomtatta Bambergben a' „*négy történetek könyvét*“ 1462ben; sőt tudós Van Praet ugyanezen könyvnyomtatónak egy kalendáriumtöredéket is tulajdonít, melly ennél még elébb nyomtattatott volna. Zell Ulrik vitte először által a' könyvnyomtatás mesterségét Mainzból Kölnbe 1465dik esztendő körül és csakhamar utána több könyvnyomtató műhelyek állottak-fel ottan; Straszburgban is Mentel és Eggstein 1466 felé telepedtek-le: mindazáltal a' Kölnben nyomtatott könyvek közül első, mellyen esztendő szám van: *S. Augustini de singul. clericor.* negyed-rétben, nyomtattatott Zell Ulrikától 1457ben, — a' Straszburgban nyomtatottak közül pedig: *Gratiani decretum* folioban, nyomtatta Mentel János 1471ben.

Ugyancsak 1465ben vitték által Schweynheim Konrád, Pannartz Arnold és Bécsi származású Han Ulrik, deák névvel Ulricus Gallus, mind a' hárman a' Mainzi nyomtató műhelyből került mesterek, a' könyvnyomtatást Olaszországba. Először Subiaco monostorban, Roma vidékén állíták-fel sajtói-

kat, hol nékik a' német szerzetesek szállást adának. Itt másokat is tanítanak mesterségükre, és kinyomtaták *Donatust* esztendőszám nélkül, majd 1465diki October 30kán: „*Lactantii opera*“ in 4°, romai betűkkel, és több más munkákat. De Maximis Péter és Ferencz két testvérek a' mesterségek baráti és pártfogói Romába hívták Schweynheimot és Pannartzot, házukba fogadták őket, 's itt nyomtatták azok 1467ben „*Ciceronis epistolae familiares*“ negyedréten. Megelőzte ezeket Romában Han Ulrik, kit Turrecremata cardinál hozatott el Subbiacoból. Ez nyomtatta 1467diki December 31kén pártfogója „*elméltedéseit*“ egy kötetben folioban, metszésekkel, melly felette ritka könyv; és 1470ben ugyanazon cardinalnak „a' zsoltárookra tett jegyzeteit.“ Majd maga mellé vévén segédül tanítványát Luccai Nicolas Simont, együtt sok jó munkát nyomtattak-ki de Lignamine János Fülöp tudós úri ember házánál, ki általnézte és kiigazgatta nyomtatványaikát. Caraffa cardinál hívta Romába 1469 körül Laver Györgyöt Würzburgból, a' ki műhelyét a' Celestinusok' St. Eusebius klastromában állítáfel. Rot Ádám Metz megyebéli pap ugyan ezen városban folytatá mesterségét 1471től 1475ig, és azt mondják, hogy ez hozta-bé a' nyomtatásba a' diphtongusokat. Ebben az időszakban mintegy húsz könyvnyomtató műhely, vala már Romában, melly bizonyosságul szolgál, mennyire kedvelték ottan a' tudományokat azoknak újjá születésekor; és dicsőségükre válik a' Pápáknak, hogy a' világosodás jótévő sugárral a' sötétséget oszlatni ügyekeztek. Ezenkívül a' Pápáktól a' könyvnyomtatóknak nyújtott segedelmek nemes vetélkedést gerjesztenek azokban, mellynél fogvást erőlködtek egymást akár betüik szépsége és kereksége, akár papirosaik fejérsége, erőssége és jósága által felyül mulni, akár pedig igazgatóik és kiadóik megválasztásában. Hasonló vetélkedés uralkodott azoknak baráti és dolgozói, az akkori tudósok között, kik öszvenézék, kiigazgaták és megvilágosíták a' görög és deák írók kéziratait, és

némi tekintetben új életre hozák. De bámulni is lehet a' 15dik században Romában kinyomtatott régi írók sokaságán, kik a' könyvtárok homályából napfényre hozattak, hogy csudálják őket az új századok, mint csudálta a' hajdankor.

Velence, még akkor a' tengerek királynéja, nem késett a' dicső találmányt kebelébe fogadni. Ott nyomtatta 1469ben Joannes de Spira „*Plinius természet-históriáját*“ folioban hosszú sorokban 750 lapon. Ez a' pompás könyv, mellyben bámulni lehet a' tiszta, kerek és egyenlő betüket, 's a' szép papirost, felette ritka, mivel csak száz példánya nyomtattatott. A' két magyar hazában csak a' Reformatusok' debreczeni collegiuma dicsekszik e' szinte olly szép, mint ritka kiadással; sajnálni lehet, hogy a' tűz annak több leveleit megrongálta. Meg kell említenem itten azt, hogy Harduinus Plinius kiadásában halgat a' Joannes de Spira kiadásáról, 's innen sokan azt vélték, hogy ez a' parisi királyi könyvtárban sem találtatik, legalább Harduinus korában nem vala meg; de bizonyos hogy jelenleg több parisi k. könyvtárok díszlenek ezzel. Ugyancsak 1469ben adá-ki Joannes de Spira „*Ciceronis epistolas familiares*“ folioban ugyan azon betűkkel és ugyanannyi számú példányban, mint Pliniust. Elkezdé nyomtatni Szent Ágostonnak „de civitate Dei“ című munkáját is, de ebben a' halál meggátolta, és öccse Vindelinus de Spira hajtá azt végre 1470ben, ki ugyan ezen esztendőben bocsátá közre Virgil munkáit is. A' franczia eredetű Jenson Miklos, ki Faust és Schöffler műhelyében tanult, hasonlólul gazdagítá Velenczét pompás nyomtatványai-val, 's magának méltán nagy hírt nevet szerzett. A' többek közt kinyomtatta 1470ben Cicero leveleit, és 1472ben Pliniust a' Joannes de Spira kiadásai után. Aldus Pius Manutius, első a' hires Manutiusok között, 1476ban nyomtatta a' „*Doctrinale puerorum*“ című könyvet, melly egy 13dik századi Sz. Ferencz szerzetebéli barát munkája, és megnyitá vele az annyira

keresett, Aldina Editio k' hosszú sorát, mellyekről a' nagy bibliographus Renouard e' czím alatt: „Annales de l'imprimerie des Alde, ou histoire des trois Manuce et de leurs éditions“ 1803ban Parisban két kötetben (3dik kötetét 1812ben bocsátá közre) olly tudós és kritikai könyvet írt.

Sokan úgy vélekednek, hogy XI dik Lajos francia király küldötte volna titkon 1461dik esztendő végén, vagy 1462dik kezdetén Mainzba Jenson Miklost parisi pénzverőt, hogy ez a' nyomtatás mestersége titkát tanulná-ki; de Jenson nem ment vissza hazájába, hanem a' mint felebb mondatott Velenczébe vette lakását. De ez akár mint történt légyen, annyi bizonyos, hogy XI dik Lajos uralkodása alatt de la Pierre János a' sorbonne priorja vitetett Parisba 1469ben három nyomtatót Mainzból Gering Ulrikot, Cranz Mártont és Friburger Mihályt, kiknek a' sorbonne épületében adott szállást. Első könyv, melly 1470ben sajtójuk alól ki került, vala: „*Epistolae Gasparini Pergamensis*“ negyedrébten, melly egy 15dik századi író munkája, 's kiadója 's igazgatója de la Pierre János volt. Ez a' három Német mesterségére sokakat megtanított, és a' nyomtatást annyira elterjesztette, hogy csakhamar magában Parisban több találtatott negyven könyvnyomtatónál. Gering Ulrik maga maradván a' három társak közül, 1510ben történt haláláig és így 40 esztendeig folytatta Parisban mesterségét, és mind életében nagy jóltévője volt a' Sorbonne és Montaigu collegiumoknak, mind halála után nevezetes summát hagyott azoknak.

Beszélik, hogy 1459ben a' canterburi érsek jött volna arra a' gondolatra, hogy Nagybritanniába bévigye a' könyvnyomtatás mesterségét, és szándéka véghezvitelére 300 mark ezüstöt szánt, mellyhez a' király 1200 márkot adván Caxton Robert londoni kereskedőre bízta, hogy Harlembé menne, 's ott Costernek (kit a' Harlemiek a' könyvnyomtatás feltalálójá-

nak állítanak) néhány legényeit elcsábítván, azokat magával Angliába vinné. A' harlemi tisztviselők féltékeny vigyázata mellett is reá tudta venni nagy ígérekkel Costernek Corseille Fridrik nevű legényét az Angliába menetelre. Corseille eleinte nem akarván dolgozni vagy azért, mivel a' véle kötött alku nem teljesítetett, vagy más okból, jó őrizet mellett Oxfordba vitetett, hol engedelmesebb lőn. Mindazáltal az első munkán, melly nyomtató neve nélkül ugyan, de hihetőleg az ő felvigyázása alatt jelent-meg, 1477dik esztendő szemléltetik; czíme: „*Divi Hieronymi expositio in symbolum.*“ De Middleton illy czímű értekezésében „The origin of printing“ (London 1775. 8.) mellyet a' könyvnyomtatás eredetéről és Angliába elterjedéséről írt, mesének tartja mind azt, mit Corseilléről mondanak, és azt állítja, hogy a' nyomtatás Angliában 1477 előtt ismeretlen vala, hogy Caxton 30 esztendőig vándorolván Németországon, 's] ott megtanulván a' nyomtatás mesterségét, úgy ment haza Angliába, és Westminsterben állítá-fel az első nyomtatóműhelyt a' britt földön. (Vége következik.)

F. L.

Mindennapi.

„Ah édesem, kedvesem! — kesereg a' nő férje' halálos ágyánál — az sem lesz, ki szegény tetemimet eltakarítsa, ha kiszólít a' halál oldalam mellől“ — „Be örömet maradnék életben, — nyöszörg a' haldokló, — ha tudnám, hogy minél előbb erről kellene gondoskodnom.“

Hevesen vetekednek D. orvos, és G. ügyvéd latin nyelven, ha valyon tébolyodottnak szabad-e jussal élni. Tagadja ez, igenli amaz; sokáig foly a' pör, 's mi lesz vége? az ügyvéd Verbóczy tripartitumáról, orvos uram pedig jus carneumról beszélt.

Az író nagy ebédet ad, meghív többi között egy durva kritikust is, „ugyan minek ez az otromba ember e' szép társaságba?“ kérdi N. a' házi urat; — „hát

nem tudja Ön — felelt ez — hogy éppen sajtó alatt van egy munkám?“

H. F.

Gazdasági jegyzet.

A' gyümölcsfák' tisztogatása. Lipsia vidékén a' gyümölcsfák töve és vastagabb ágai héját nedves kefével tavasszal és ősszel meg tisztogatják, a' régi darabos héjt lefosztják 's ezt megégetik és hamvát mésszel és csapófülddel 's más rothadandó növényekkel öszve keverik: és azon a' tájékon tenyészik is a' gyümölcs, csak ne legyen felette nedves helyen a' kertnek szánt föld, és meszeztessék meg néha a' gyümölcsfa. Általában minden gyümölcs- és veteményes kertet gyakran kell mész-és csapófülddel trágyázni, agyagos trágyát homokra, homokost agyagra kell hordani. Szebb szamóczát és málnát nem láthatni, mint az olyan kertekben, hol az állati trágyát szüntelen ásványi váltja föl, nem csak azért, hogy a' föld különböző éltető ösztönt nyerjen, hanem azért is, mivel így sok férgek, 's ezeknek tojásai kivesznek. Bizonyos, hogy a' megtisztított fa kérgek sok nedveséget szívnak-bé a' levegőből, ha a' gyökerek nem adják az élőfa és gyümölcssei tenyészésére szükséges nedvet.

K ü l ö n f é l e.

Nem rég Ceylonban különös úton módon fedezték fel egy szanszkrit kéziratát Aristoteles dialecticájának. Egy bramint tizenkét tulajdon osztályabeli bíró ítelt halálra, csak a' tizenharmadik nem; és ez kérdései által minden tanúkkal kivallatta, hogy ők a' bévádolt brammin ellen hamis tanúbizonyságot tettek. A' lord főbíró hívatja az ifju bramint és megdicséri; e' pedig azt feleli, hogy ő mesterségét csak egy könyvnek köszönheti, mellyet ő lélekerősítőnek nevezett. A' midőn előhozta, látták, hogy nem más, mint Aristoteles dialecticája.

Junius 25dikre virradó éjjel Weiszelnitz nevü faluban Sileziában megégett egy ház; a' mi történeti nevezetessége miatt kipótolhatlan kár. Ugyanis e' vala

azon ház, mellyet lakott a' Nagy Fridrik a' hét esztendő háborúban, és mind ez ideig nagy gondal fen tartatott.

Az utolsó szélvész által Brightonban okozott kár felette nagy volt, és csak az öszvetört ablaküvegeket 3—4000 font sterlingre becsülik (30,000—40,000 forintra p. p.)

Kettős akrostichon. Egy gazdag úri ember kertjében egy szép pyramist álitatott-fel és reá ezen felirást tétette :

A	mice, quaesieris cu	I
M	onumentum hoc dicatu	R
O	culos seu figas coel	O
R	emittas seu in terra	M
I	nvenies ibi occult	A

„Barátom, ha kérded kinek szenteltetett ezen emlék, szemeidet akár az égre szegezd, akár a' földre ereszd-le, kitalárod a' titkot.“ Ugyanis ha a' kezdőbetűket felülről lefelé, vagy a' végbetűket alról lefelé olvassuk, e' szót látjuk: *A m o r i*, a' szerelemnek.

W e s t o n úr, egy londoni kereskedő, egy egészen új módját találta-fel pénzei beszédésének. Ugyanis adósai neveiket számolásaikkal együtt egy táblára felírja, mellyetraktára ablakaira kifüggeszt 's így a' közönség elébe terjeszt. Már volt haszna találmányának, mivel minden késedelmes adósa sietett adósságát leróvni és nevét a' tábláról letöröltetni.

VIIIdik *K á r o l y* dauphin korában háborúba menvén, paizsára egy *K*-t, egy hatyút, és egy *L*-t festetett, egy dáma tiszteletére, kit szeretett, és a' kinek neve *Cassignelle* volt.—*K*,cygne(hattyú),*L*=*Cassignelle*.

M e s e.

Régi idők vak 's durva homályaiban hadi bajnok,

Fürge vezér voltam, sőt magyaradta vitéz.

Megholtam; de nevem nélkül sosem élhet az élő;

Mert egy fő adomány, a' mi nevembe lakik.

Vachott-falvai Imre,
Eperjesről.

Jegyzet: A' 4-dik számbeli mese: Semmi.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

6. szám.

Julius 19dikén.

A' Pyramis.

Álj! mond a' mester, 's fennyen hirdessed örökre:
Mit tehet emberi ész? mit tehet ember-erő?

S. D-ből.

Könyvisméreti töredékek.

7. A' könyvnyomtatás elterjedése Europa nevezetesebb városaiban.

(Folytatása és vége.)

A' fentnevezetteken kívül Europa nevezetesebb városaiban a' könyvnyomtatás mestersége illy időrendel terjede széllyel:

1468ban Augs burgban, *Meditationes vitae Christi*, folioban nyomtatta Ginther Zainer de Reutlingen.

1469ben Milano ban, *Miracoli de la glor. V. Maria* negyedréiben, nyomtatta Philippus de Lavagnia.

1470ben Nürnbergben *Comestorium vitiorum* fol. nyomt. Joannes Sensenschimdt.

— Veronában *la Batracomiomachia* fol. nyomt. Joan. de Verona.

1471ben Nápolyban *Bartholi de Saxo Ferrato lectura* fol. nyomt. Sixtus Riessinger de Strasbourg.

— Florenczában *Comment. Servii in Virgil.* fol. nyomt. Cennini Bernard.

1472ben Paduában *la Fiametta di Boccaccio* negyed. Barth. de Valdezocchio et Mart. de septem arboribus.

— Mantuában *Tractatus maleficiorum* fol. Petr. Adam. de Michaelibus.

Má sodik. Félasztendő.

1473ban Parmában *Trionfi di Petrarca* fol. Andr. de Portiglia.

— Budán *Cronica Hungarorum* fol. nyomt. Andreas Hess.

Hazánkba illy jókor eljuta a' könyvnyomtatás mestersége, és mégis Hess után félszázadnál tovább nem vala nyomtatóműhelyünk, pedig a' mohácsi ütközet is 53 esztendővel történt a' Cronica nyomtatása után; sőt ez az egyetlenegy műhely is kezdetben elenyészett, és a' min csudálkozni lehet, a' nagy Mátyás hosszas uralkodása alattsem kaphatott lábra több nyomtató intézet.

— Utrechtben *Historia scholast. novi Testament.* fol. nyomt. Ketelaer Miklós és Ger. de Leempt.

1474ben Turinban *Breviarium Romanum* 8° nyomt. Joh. Fabri és Joanninus de Petro.

— Basileában *Der Sassen Spiegel* fol. Bernard. Richel.

— Genuában *Summa Pisanella* fol. Mathias Moravus és Micheël de Monacho.

— Westminsterben *The Game at chess* fol. Guill. Caxton.

— Valencziában *Trobes de la S. V. Maria* 4° Alonso Fernandez de Cordova és L. Palmart.

1475ben Lübeckben *Rudimentum novitiorum* fol. Lucas Brandis.

1476ban Brüsselben *Gnotosolitos* fol. nyomt. Fratres vitae communis.

— Antwerpenben *Thesaurus pauperum* fol. Theodoricus Martens d' Alost.

— Lyonban, *Legende de Jac. de Voragine* fol. nyomt. Barthol. Buyer, a' ki mindazáltal nem volt maga könyvnyomtató, hanem lyoni gazdag tanácsbéli, és házánál tartotta Regis vagyis le Roy nyomtatót, 's azt pártfogolta.

— Delftben, *Biblia* belgául fol. Jacob. Jacoles és Maur. Yemantz.

1477ben Palermóban, *Consuetudines Panormi* 4° Andr. de Wormatia.

1478ban Genevában, *Le livre des saints anges* fol. nyomt. Adam. Steynschawer de Schwinfordia.

— Oxfordban, *Expositio in symbolum* 4° Theodoricus Rood.

— Prágában, *Statuum utraquisticorum articuli* fol. nyomtató neve nélkül.

1481ben Lipsiában, *Glossa super apocalypsim* 4° Marcus Brand.

1482ben Bécsben, *Manipulus curatorum* négyréthben nyomt. Joh. Winterburg.

1483ban Stockholmban, *Dialogus Creaturarum* 4° Joh. Snell,

— Leydában, *De cronike van Holland* 4° nyomt. Henricus Heynrici,

1485ben Regensburgban, *Liber missalis Ratisbonnensis* fol. Joan. Sensenschmidt és Beckenhaub,

— Sarragossában, *Epistolas y evangelios* fol. Paulus Hurus.

1486ban Toledóban, *Petri Ximenes Confutatorium* 4° nyomt: Joan. Vasquez.

1489ben Lisbonában, *Rabbi M. Nachmanidis in Pentat.* fol. nyomt. Samuel Zobra és Raban Eliezer.

1491ben Hamburgban, *Laudes B. M. Virginis* fol. Joh. et Thomas Brochard.

1493ban Kopenhágában, *Regulae de fig. construct. grammat.* 4° Gothofridus de Chemen.

1498ban Tubingában, *Pauli Lectran in primam sentent.* fol. Joan. Ottmar.

1500ban Münchenben, *Aug. Mundii oratio* 4° Joannes Schobser.

— Krakóban, *Ciceronis rhetor. libri IV.* 4° nyomt. Joan. Haller. És ez a város vala leginkább és Bécs, hol hazánkfiái könyveiket olly soká nyomtatattatni kéntelenek valának; holott Krakó 27, Bécs pe-

dig 9 esztendővel későbbben fogadá kebelébe az első nyomtatóműhelyt Budánknál.

Farkas Lajos.

Voltak-e Ásiában Eleink szomszédi a' zsidó nemzetnek és kölcsönöztek-e attól szavakat?

Miskolcзы István úr a' Hasznos Mulatságok mult félesztendei 33dik számában ezen cím alatt: „Egy két szó a' lelkész szó védelmére“ * ezt írja: „Szerettem volna felvilágosítva látni mindenek előtt azt, hogy az atya vagy apa nevezet a' Sidó (*jobban Zsidó, mint tótul Zsid*) Ab vagy Aba szavaktól származik. Sőt tudom azt (?), hogy ezt a' Sidótól nem is kölcsönözhatték (?) Szittyá eleink. Nézze csak meg ellenkező úr voltak e' Ásiában Eleink szomszédi a' Sidó nemzetnek? valóban a' Paczináták (*Paczinacziták*), a' Tatárok, 's több szomszéd nemzetek nem beszéltek sidóul; 's valjon egy nemzet mint a' Magyarok voltak, — mellynek minden tárgyak és gondolatok kifejezésére a' nyelv szelidségéhez képest elegendő szavai voltak, — szorult e' arra, hogy a' „pater“ nevezetre Sidótól kölcsönözzön szót?“

M. úr tehát kétli, hogy eleink Ásiában a' Zsidó nemzetnek szomszédi voltak. Mivel azt nem hiszi, kétség kívül nem olvasta Horvát Istvánnak ama derék munkáját „Rajzolatok a' Magyar Nemzet legrégiebb történeteiből“ (Pesten 1825, 132 lap.),

* A' „Lelkész“ szót ezen értelemben: *pap, sacerdos (Priester), sacer curio, lelkiőr (Seelsorger, curator animarum)* 'sat. nem lehet védelmezni, mert lelkész azt teszi, a' mit „Spiritualis“ (németül is *Spiritual*). A' Lelkész vagy *Spiritualis* csak *conceptus specificus*; *Pap, Geistlicher, Sacerdos, sacer curio, Priester* pedig *conceptus genericus*. A' német szó *Geistlicher* ugyan látszik azt jelenteni, a' mit Lelkész, de csak látszik, mert többet jelent. „*Geistlicher*“ helyett javaslom csekély vélekedésem szerint e' szót „Lelki“ (mint *substantivum*), vagy „lelki atya.“

annak tudós értekezését a Magyaroknak származásukról, a Philistaeusokról az 1828dik évi Hasznos Mulatságok második félesztendejében, 1—6 számalatt, nyelvészi értekezését Kain vagy Kajan szóról tek. Szemere urnak Muzarionában, 's több jeles történeti értekezéseit a Tudományos Gyűjteményben. Ha Horvátnak ezen munkáit figyelemmel olvastá volna, ezekből megtanulhatá vala, hogy a Magyarok a Gergesaeus Philistaeusok (Philistim) maradékai, a Palóczok, Kúnok, Jászok, Székelyek (valamint a Pártusok, Szityák, Pelagusok 'sat. azoknak rokonai voltak) más Philistaeus vagy Kananeus népek maradékai, tehát egykor a Zsidóknak szomszédjai voltak. Ha pedig M. úr ezen származást tagadja, szükség, hogy Horvátnak állításait okokkal megczáfolja. Nem kellett volna tehát mondani: „valóban a Paczináták (Paczinacziták *), a Tatárok, 's több szomszéd nemzetek nem beszéltek sidóul.“ Hiszen a Magyarok vagy Gergesaeusok, a Palóczok, Kúnok 'sat. is Canaanban nem beszéltek zsidóul, hanem magyarul, de a Zsidóktól zsidó szavakat kölcsönözhetek, mint a Zsidók tőlök magyar szavakat. A magyar nemzet, mellynek kétségkívül már atya szava volt (mint a Tatároknak, Törököknek és Gothusoknak, ata, atta) az apa szót a Zsidóktól (zsidó nyelven אב ab, chaldaeus nyelveu אב ab, syrus nyelven ابو, arabs nyelven ابون**), miértne kölcsönözhetne volna, mint a német Vater és Mutter mellett, a tót Otec és Matka mellett, Papa és Mama szavakata latin és francia nyelvből. Vagy szorult e a Latinus és Német tulajdon nyelve szük volta miatt arra, hogy pater és Vater, mater és Mutter nevezetekre a görög πατηρ és μητηρ szavaktól kölcsönözzön kifejezést? Midőn a

* De a Paczinacziták is, mint Horvát megmutatja, magyar nemzet voltak.

R — y.

** Vagy a b: mert on végszótag az elő nyelven az Araboktól nem mondatik ki.

R — y.

Magyarok Magyarországra jöttek, bizonyosan azoknak majd minden tárgyak és gondolatok kifejezésére „a’ nyelv szelídségéhez képest“ (mint M. úr kifejezi magát) elegendő szavaik voltak, mégis a’ számos Tótoktól, kiket ott találtak, utóbb pedig a’ Németektől, latin, olasz ’s francia nyelvből, sőt a’ Törököktől, midőn ezek Magyarorszáiban uralkodtak, sok szavakat kölcsönöztek. (Folyt. és vége köv.)

Testgyakorló és vívó iskola.

Több folyóírásaink dicsérettel emlékeztek már Clair Ignác úrnak testgyakorló és vívó intézetéről, de az illy hasznos intézeteket eléggé ajánlani nem lehet. Melly jótévő hatása van a’ test gyakorlásának az életre, egészségre, a’ nemzetek testi és lelki jóllétükre: azt bizonyítják a’ történetek, mutatja a’ mindennapi tapasztalás. A’ régi Görögök és Rómaiak párosították a’ lélek kimivelésével a’ testnek célirányos gyakorlások általi kifejtését, ’s erősítését. De a’ jótékony testi mívelést csak a’ férfi ifjúságra terjeszteni-ki, egy oldalu gondoskodás. Szinteolly hasznos a’ test gyakorlása a’ szép nemnek is; a’ hol a’ nőnem izmos és erős, ott születnek izmos és erős férfiak. Mind a’ két nemre kiterjeszté gondját Clair Ignác úr, testgyakorlást és vívást tanítómester, midőn már a’ mult esztendőben a’ leánykákat is az asszonyi testhez alkalmazott gyakorlásokban oktatta, célirányos mozgások által többeket a’ ferde növéstől megmentett, gyöngé testeknek kellemes hajlékonyságot, szép orcáiknak pirosságot ’s elevenséget szerzett.

Jelenleg a’ leánykák testgyakorlásai Hétfőn, Szerdán és Pénteken délután 6—8 óráig tartatnak a’ Síp-útczában a’ 344dik szám alatt egy kellemetes kertben. Azok, kik ki vannak növe, Clair ur személyes vagy hitvese felvigyázása alatt külön gyakoroltatnak a’ ferde növés tökéletes kifejlése előtt magakadályoztatik, a’ már kifejlett de meg nem rögzött feltartatik, úgy hogy az a’ testnek szembetűnő kárával el nem hatalmazhat.

Ugyanott tanítatnak a' férfi gyermekek és ifjak Kedden, Csötörtökön és Szombaton szinte 6—8 óráig többféle testi gyakorlásokra, mint: vívásra vágással és szurással, futásra, ugrásra, mászásra, birkozásra, balancirozásra, szökésre, voltigirozásra és a' testnek hasznos más mozgásokra. Mind ezen testgyakorlások egy derék orvos úr által az intézet megnyitásakor megvizsgáltatván mind az egészségre mind a' test erősítésére nézve hasznosoknak sőt szükségeseknek találtattak.

Ctesibius, Cossutius, Apollodor.

Ctesibius jeles hajdankori férfiú, Alexandriából származott 's Ptolemaeus Evergetes uralkodása alatt (224 évvel Kr. előtt) nagy tekintetben állá őt honja legnevezetesebb emberei egyikének tekinthetni. Ctesibius érdemeiről néhány író tesz említést, azonban senki nem ada neki több tiszteletet, 's nem emelé őt ki jobban, mint Archimedes és Vitruv. Ezen két jeles férfi közli azon masinákat, mellyeket Ctesibius feltalála, úgy hasonlólag vizóróját, melly minden órát 's a' nap futását mutatá; orgonáját, melly az által ada hangot magától, hogy a' víz erejével beléje nyomák a' levegőt, valamint az nálunk is olykörtörténik; úgy végre azon masinát is, melly által nevezetes magasságra emeltetett a' víz, 's más célra készült erő műveket, mellyekről Ctesibius egy munkát is írt, mellyet azonban az idő vas foga elemésztett. Athenaeus azt állítja, hogy Ctesibius nőjének Thaisnak is tökéletes ismerete volt a' hydraulikáról.

Cossutius egy romai polgár volt 's azok közt az első, ki a' Görögök módja szerint kezdé építeni. Ezen férfi olly tekintetben állá Vitruv állítása szerint, hogy Nagy Antiochus őt választá-ki (196 évvel Kr. előtt) az olympi Jupiter temploma folytatására Atheneben, mellyet Pisistratus korában kezdettek-el. Ezen építvény korinthei oszloprenddel diszült, egészen márványból volt 's olly nevezetes magassággal birt, hogy az a' legnevezetesebb templomok közé tartozott. Ezen

templomot azonban nem végezhetette-be Cossutius. Augustus alatt folytaták az építést, 's az, mi még, mint építendő hátra maradt, Hadrian császár parancsára végeztetett-el. Gruter mind azon feliratokat említi, mellyekben több, Cossutius nevezetű férfi jó-elő, kik hihetőleg öszvesen építőmesterek voltak, különösen pedig említi Cn. Cossutius Caldust, ki 53dik évében lépettle az élet pályáru, 's ennek testvérét Cn. Cossutius Agathangelust, kik monumentomin különféle műszközöket találtak lefestve, mellyek az építéshez szükségesek, például: kőfürészeket, kalapácsokat, ónfüggönyt, szöglet mértéket, compast és lineált. Egyikén, a' romai láb osztályival együtt van leábrázolva. (Folyt. köv.)

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e.

Dublinban a' szorgalmiművek' közelébbi kirakásakor, az első jutalmat, egy 50 guineat érő arany emlékpénzt, egy Athloneban készült 873 élű tollmetsző kés nyerte.

Nem rég Londonban egy könyv árverésen a' 16dik században nyomtatott több játék darabok 53, 51, 37, 30 és 23 font sterlingen költek-el. A' fő vevő vala a' Devonshirei herczeg.

Két öreg házas pár Landreciesben, kik Philemon és Baucis név alatt valának esmeretesek, ugyanazon nap holtak meg a' minap, a' férfi 86, az asszony 84 esztendő's korában. Olly hosszas és hív házasságuk után halálokkor sem akarván őket külön választani, egy koporsóban temették-el.

Rejtett szó.

Három első betű bőséggel van nyáron,

Két végtagját adják igen csekély áron

A' két első tagja német nemzet neve,

Fej vesztve is nemzet, még pedig nagy leve.

Vég tagját a' huszár bátran ugráltatja.

Az egész a' tömlöcz ajtót látogatja.

Harkányból.

Jegyzet: Az 5-dik számbeli mese: Lehel.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

7. szám.

Julius 23dikán.

Az állhatatlan.

Szíved olyan, mint a' fénylő sima tükör; akárki

Néz bele, ön képét benné lefestve leli.

Távozzon csak előle: azonnal távozik a' kép,

'S bár ki előtte megáll, ott leli benne magát.

S. D-ből.

M e s e.

A' Majom a' hideg szobában.

A' Majom erős tél idején széllyelnéze a' hideg szobában, 's gondosan vizsgálgatá: mi hiány lehet oka, hogy ő olly nagyon fázik? Kettős ajtók, mellyek jól a' felekhez simúltak; kettős ablakok, mellyek jól elzárák a' külső levegő útját; hibátlan kemencze, melly a' szobához elég nagy volt; 's végreszőnyegek a' padozaton. És ő még is didergett a' hideg miatt. Bámúlt, — 's nem találá ki: hogy a' kemencze fűtetlen.

Nevetitek a' majmot? pedig hányszor történik hasonló magatokon! Szép intézetei, jó törvényei, hasznos rendelkezései vagynak ez vagy amaz tartománynak, ez vagy amaz városnak; 's még is — nincsen semmi fogantatok. Csudálkoztok, nem tudjátok: mi az oka? — Nem ég a' sziv kemenczében a' szent tűz a' közjóért; 's e' nélkül a' legszebb intézetek, legjobb törvények, 's leghasznosabb rendelkezések is csak holt erőművek.

S. D-ből.

A' kávé elkészítése.

A' legjobb kávé fajták, mellyeket Európában iszunk, így következnek egymás után: 1) A' Moka,

Második Félésztenő.

7

mellynek szeme apró, kerek és sárga; 2) Martini-que, nagyobb, hosszúkásabb, ezüstszürke bőrű, melly a' pörkölésnél lefoszlik; 3) Bourbon, mellynek nagy hasonlatossága van a' Mokával, de rendezebb szemű, szaga kellemes, de gyöngé. 4) St. Domingo, mellynek babjai nagyobbak, hosszabbak és hegyesek; bőre vereses, íze fanyar, azértis nem igen kapós.

De akármilyen a' kávébab, hogy belőle jó italt készíthessünk, leginkább a' pörkölésére kell vigyáznunk. A' felette nagy hévség elrontja azt, mi legjobb a' kávéban, szamatját (aromáját), és keserű ízt ad annak; ha pedig felette gyengén pörköltetik-meg, jó szaga nem eléggé fejlik-ki. E' szerint van egy közép út, mellyet el kell találni. A' jól pörkölt kávénak egyformán kell csokoládé színűnek lenni. Az aranyszínű még talán jobb volna, de ez nem ad-ki magából annyi italt, a' honnan ez gazdasági tekintetből nem javasoltatik. Ha a' pörkölés közben jó szag tölti-el a' levegőt, akkor kell a' pörkölést félben hagyni, hirtelen kirázni, és szélyelteríteni a' kávé, hogy az jól kihüljön. Ha már egészen meghült, és többé belőle nedves gőz nem párolog-ki, akkor jól bedugott fa vagy bádóg edénybe kell eltenni. A' kávépörkölésnek szokott módja hibás. A' vas serpenyő, mellyben a' kávé pergeltetik, ennek ténta ízt ad, a' kávé gubacsaványa öszveelegyedvén a' vassavannyal. Ezt elakarván kerülni némelleyek, a' serpenyőt cseréppel bélelik-meg; de ez a' szokás kevés-sé van elterjedve. A' parisi közönséges asszonyok kávéjokat cserép serpenyőben pörkölik. A' kávénak jól megórlóttnek kell lennie, hogy a' viz a' ki szívandó részeket tökéletesen különválaszthassa; de itt is el kell távoztatni a' tulságot. Mivel ha a' kávé felette apróra van őrölve, a' por általmegy a' szűrőn, fenmarad a' viz színén, és késlelteti a' kávé megtisztulását. Végre a' kávé soha sem kell előre megórleni, 's e' fő szabály, mivel különben a' kávé kigőzölög, és fűszeres illatját elveszti.

A' mi magát a' kávé elkészítését illeti, az is többnyire helytelenül történik a' falukon. A' forró víz kiszívja mind azt, mi a' kávéban keserü és fanyar van, 's ez kellemetlen ízt ad; a' sokáig tartó főzés alatt pedig a' kávé fűszere, illatja, kipárolog, és ízetlen ital válik belőle. Langyas sőt hideg víz is elegendő arra, hogy a' kávéból kiszívja annak javát; csak hogy tartósabb ideig hagyassék a' kávé benne. Lemarenek van egy találmánya, mellyel hirtelen lehet hideg vízből kávé tészta csinálni, 's az ő masinája igen czélirányos, csak hogy ne bádogból legyen; mivel a' kávé savanyának a' vassal közösüléséből könnyen vassavany támad. A' masina neve *filter-pression*, 's áll egy bádog csőből, mellyen felül tölcser, alól pedig a' kávé tartó van, mibe a' megőrölt kávé tétetik; 's ez a' tölcseres és katulyás cső egy kantán nyugszik, mellybe a' kávé folyik. Az őrölt kávé a' katulyában könnyűden egymásra hanyatván, a' szükséges hideg víz a' tölcserbe töltetik, 's ez a' kávé általjárván, minden erejét kiszívja; úgy hogy csak fel kell melegíteni, nem pedig főzni, midőn inni akarjuk.

Azon kávémasinák között, mellyeknél meleg víz használatik, legismeretesebb az *à la Dubelloy*, melly két egymásra helyezett edényből áll. A' felsőnek az alja tele van apró lyukakkal, 's erre a' szűrőre kell rázni az őrölt kávé, mi egészen lassan történjék. Ekkor forró víz öntetik az őrölt kávéra egy sokkal nagyobb lyukú másik szűrőn, 's a' fedelével megakadályoztatik a' kigőzölgés. Így a' kávé melegen folyik-le az alsó edénybe, és mindjárt iható. Néha ez az edény még egy másikba tétetik, 's a' köztök lévő hézag forró vízzel béöntetik, miáltal a' kávé tovább melegen marad. — *Maurice* kávémasinája is két egymásra állított edényből áll, azzal a' különbséggel, hogy a' kávé két szűrő közzé tétetik. A' víz hidegen töltetik az alsó kantába, melly a' tűz felett van. Mikor a' víz forr, a' masina megfordítatik, 's ekkor a' víz a' kávéon keresztül foly, mellyet a' hévség fel-

forral és átáztat. Ezen masinát igen dicsérik, de az a baj benne, hogy a' felfordításnál könnyen megégetheti magát az ember. — Lemare urnak egy másik masinája sokat hasonlít e' most említetthez. A' kávé hasonlóképp két szűrő közt van, hanem a' víz a' felső edényben meggyújtott spiritussal forraltatik-fel, melly egy kis csatornában veszi körül a' kantát. Mind a' két edényt öszveköttő cső viszi a' víz gőzét a' szűrő alá, és a' kávé megmelegíti és nedvesíti. Ha a' víz forr, egy csap megfordítatik, a' víz a' kávéra 's onnan az alsó edénybe ömlik. Minden más kávémasinák csak e' három felhozottnak jobb vagy rosszabb módosítása; mindnyájának megvan az a' hibája, hogy bádogból készül 's annál fogva vassavanyt szül. Hogy a' bádog használása eltávoztassék, készítetnek à la Dubelloy kávémasinák veres cserépből is, szűrőjökfinom czinból van, és így lehet a' bádog rossz ízét elkerülni.

F. L.

Voltak-e Ásiában Eleink szomszédi a' zsidó nemzetnek és kölcsönöztek-e attól szavakat?

(Folytatása és vége.)

Nem csudálkozhatom eléggé azon, hogy M. úr a' magyar és zsidó nyelv közt rokonságot nem talál, 's azt hinni nem akarja, hogy a' Magyarok a' Zsidóktól sok szót kölcsönöztek volna, és megfordítva a' Zsidók is a' Magyaroktól, midőn ezek Canaanban vagy *Palaestinában (az-az Philistim vagy Philistaeusok országában) laktak. Mikor 1799 és 1800dik esztendőben a' debreczeni Collegiumban tisztel. és tudós Kotsi Sebestyén professzor urtól az ó testamentom 's kiváltképpen

* A' Magyarok pedig Arabiában is laktak (Saba királyné magyar volt), mint Horvát István úr bizonyította. Azért (a' napkeleti nyelvek közti rokonságon kívül) a' magyar nyelven annyi sok arabs szó.

a' Zsoltárok' magyarázását hallottam, ezen jeles nyelvész és exegeta minket minden leczkén figyelmetessé tett a' sok zsidó, arabs és magyar szavak közti rokorságra és analogiára. * Engedjen meg M. úr, hogy azon sok magyar szavakból, mellyek a' zsidó nyelvben is találatnak, egynehány példákat említsek.

A. Akol (receptaculum pecorum) jön e' zsidó szótól agal (conclisit in unum locum). Aggad, zsid. agad, arabs. akada (nectit, ligat, colligat.) Arat, zsid. arah, arabs. araja (carpsit, decerpsit, mesuit). Avat, zsid. ót (cum van quiescente), convenire, consentire. Ad (adni), hebr. adad, arab. adda (dat, addit), Akad, hebr. akad, arab. akada (haesit) 'sat.

B. Barázda, hebr. barazdeh, syr. boro, arab. barron (campus, ager) Boglya, arab. baklon (foeni cumulus), Ben (in), hebr. bajin, arab. bána (medium, intimum), Balzsam, arab. balsamon vagy balsam. Bús, hebr. beesch, arab. buson v. bus (miseria, afflictio, tristitia). 'sat.

C. Csahol, hebr. czahal arab. dzahala (hinnivit, ejulavit, clamavit). Cseveg, hebr. czavach, arab. czacha (vociferatus est.) Csapat, hebr. czeba (acies, exercitus.) Csal, arab. dsalla (decepit). Csillog, hebr. szalak, arab. dsalaka (splenduit, fulsit) Csin, arab. czinon v. czin (decus, ornamentum). 'sat.

D. Dob, hebr. thoph, arab. dophon v. doph (tympanum) Dus, hebr. ducz, arab. dasza (exultavit, epulatus est). 'sat; az egész alphabetum rendén.

A' keleti nyelveknek esmerete nélkül a' magyar nyelvészek és nyelvújítók nem boldogulhatnak, és bölcsen inti Horvát István: „Tanulni kellene a' Magyar

* Tiszt. és tudós Kotsi Sebestyén, úr az araha nyelvet is tanította és Muhamed koránját magyarázta.

Nyelvet azoknak is, kik tudatlanúl újítanak ; azoknak is ; kik tanítják a' Nemzeti Nyelvet.“

A' mi a' magyar nyelven előforduló sok zsidó szót illeti, én is úgy vélekedem Horvát Istvánnal (Rajzolatok a' Magyar nemzet legrégebb történeteiből, 18dik lapon) „Tőlünk tsúszott által inkább a' Sidó nyelvbe a' Magyarság, nem pedig a' Sidóból a' Magyarságba a' megegyezés,“ 's úgy tartom, hogy a' zsidó nyelvet tekéletesen értő magyar tudós etymologiai tekintetben sokkal tekéletesebb zsidó szótárt írhatna, mint a' magyar nyelvet nem értő Buxtorf, Simonis, Michaelis, Eichhorn, Gesenius 'sa't. írhattak.

Miskolczy úrnak javaslom, hogy tek. tud. Horvát István munkájában „Rajzolatok“ a' többek közt kiváltképen ezen helyet, 18dik lapon, figyelemmel olvassa: „Említeni illik azt is, hogy a' Sidók igen hajlának a' Pártus Szokásokra (αλλοφυλισμος); örömet el vevék a' Szitya szúzeket; sőt ezeknek kedvökért a' Szitya Nyelv udvariság nyelve is vala. Hát a'kor, midőn adózója volt a' Sidó Nép a' pártus Népnek, mint folyhatott a' dolog! Ezért dorgálta Nehemiás Esdrás II. Könyvében XIII v. 23—26 imígyen a' Sidókat: „De látám is azokon a' napokon, hogy a' Sidók Azótusi (Ászus, Pártus), Ammoni, és Moábi feleségeket vennének. És azok fiai félrészén Azótusúl (Aszus, Partusnyelven) szólnak vala, és nem tudnak vala Sidóúl szólni, és minden népeknek nyelvén szólnak vala. És megfeddém őket, és megátkozám. És megverék közülök némelly férfiakat; és megkopaszítám (szolgává tevém) őket, és meg esküdtetém az Istenre, hogy ne adnák az ő leányokat amazok fiainak, és ne vennének azok leányi közül az ő Fioknak és magoknak mondván: Nem illyen dologban vétkezett-e Salamon Israel Királya? És bizonyára sok Nemzetségek között nem vala hasonló Király ő hozzája, és szereti vala őtet az

ő Istene, és Királya tévé őtet az Isten egész Israelen; őtet is azért az idegen Asszonyok vivék a' bűnre.“ — A' mi a' Magyar Nyelvben egyez a' Sidóval, azt innen kell megfejteni.“

Romy.

Ctesibius, Cossutius, Apollodor.

(V é g e.)

Apollodor jeles architektus volt 's Damascusból származott. Ő Trajan császár uralkodása alatt élt 's épített, kinek is a' colosseum 's több más nevezetes építmény felkészítését tulajdonítják, mellyek azon tért környezék, melly Forum Trajanum nevezet alatt ismeretes; ugy szinte azon diadalkaput, mellyet Trajan hős tetteinek emlékül állította fel a' romai nép, 's azon oszlopot is, mellyet még jelenleg láthatni, 's melly egykor ezen tér közepén állott.

Trajan fölötte becsülte a' szép művészeteket, 's ennél fogva sok medaille 's felirások örökösíték emlékezetét a' helyesebb alkotványoknak, mellyeket a' császár Apollodor által kezdete-el 's valósíta is. Ezekből tudhatni, hogy ezen fejedelem a' már nevezetesen kívül építteté-fel Romában az Ulpiana basilikát, melly ekkép neveztetett az Ulpia nemzetség után, honnan származását vette; egy könyvtárat, melly olly nevezetes volt, mint amaz a' palatini hegyen, melly Domitian idő korában készült-fel leggazdagobban 's legtökéletesebben; a' thermákat vagy köz fürdőket, mellyek ő utánna Thermae Trajanae nevezetet nyertek; a' nagy circust, mellyet tágasíta 's egészen márványból állította-fel; egy mesterséges útat, vizcsatornákat, templomokat 's más nevezetes építményeket, mellyek elhitetik velünk, hogy apollodor valamint ezekben, ugy minden más nevezetes munkákban is legnagyobb részt vőn, mellyek Olaszország több helyein 's a' birodalom minden tartományiban létrejutottak. Azt állítják egyszersmind, hogy ezen architektus építette volna ama nevezetes hidat, mellyet készíttete Traján Magyarország-

ban a' Duna folyamom keresztül Kazanon alul, Dubova és Ogradina közt, Orsován felül, hol még most is láthatni a' traján-táblát a' szerviai részen. Azonban a' duna mappatiói ingenieurök által a' lefolyt évben véghez vitt felmérések bizonyossá tenni látszanak, hogy a' híd nem a' trajáni táblánál volt felépítve, hanem Orsován alól Czernetz helységtől nem messze Szervia és Oláhország közt, hol még most is állanak a' partoszlopok, mellyek a' vízben lévőkkel együtt az alkalommal felmérétek 's rajzban előterjesztettek.

Ezen híd magossága 300 lábot felül halada, 20 oszlopból álla 's 21 bolthajlatból. A' híd hössza, leszámolva a' partoszlopokat avagy hidföket, 4800 láb volt, melly bámulást ébreszt, főleg ha fontolóra vesszük, hogy a' híd helyén a' Duna olly mély volt, 's olly sebesen folyt, hogy lehetetlen vala foglártöltéseket (Fangdaemme) készíteni az oszlopok' alapításaul, 's ezek helyett szükséges lön más építkezési szereket a' Duna medrére szállítani, 's ekép talapzatot képezni, melly egész a' viz tükréig emelkedett, 's melly mód által az oszlopokat 's az építvény egyéb részeit lehete reá építeni.

Ezen híres építömester szerencsétlenül végezte-be életpályáját. Ő nem csupán Traján éltében 's jelenlétében ellenkezett Hadriannal, ki rövid idő mulva ez után (117ben Kr. után) császárrá lön, hanem azután is elég bátor volt, Hadrian uralkodása kezdeténél azon hibákat satirikai beszédével felhozni, mellyeket azon templom felkészítésénél vett vala észre, melly Venusnak szentelve volt, 's mellyet a' császár saját tervei szerint építtete-fel. Ő a' császár haragjának 's felhevültségének végre áldozatjává lön.

Novák Dániel.

Rejtett szó.

Két tagu, elsőjét a' végső kapja egészből.

Orosz János.

Jegyzet: A' 6-dik számbeli Rejtett szó: Poroszló.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

8. szám.

Julius 26dikán.

Kívánczolás a' kapitányságra.

(Németből.)

Ez előtt húsz esztendővel
Ifjú tüzes hadnagy fővel
Kívántam házasodni;
De szerencsém nem kedvezett,
'S kevés fizetésem felett
Nem akart semmit adni.
Akkor gyakran így sohajték:
Bárcsak már kapitány vólnék!

Felhagytam a' szerelemmel,
'S azt a' borral cseréltem el,
Bóldog feledést ivám;
De a' csaplár hamar így szólt:
Kölcsön nem adok bort; — 's a' asóld
Szűken volt kimerve rám.
Akkor is így sohajtozék:
Bár csak már kapitány vólnék!

Vége kapitánnyá lettem,
Szép kis feleséget vettem,
'S pinzémbe a' jó bakar;
De mind inkább öszül hajam,
Fejet csóvál házastársam,
'S a' bor is megárt hamar.
Már most gyakran így sohajtok:
Hajh! hogy most hadnagy nem vagyok!

S. D-ből.

F a s i n a é p í t é s.

A' fasina vagy rőzse a' leghasznosabb 's majd csak
nem elkerülhetlen építési szer a' partépítéseknel,

Második Féléstendő.

pusztító folyamoknál 's hegyekről lefelé zuhogó folyók-
nál. A' rózse mesterkétlen összefüggő szövevény, zöld 's élő fűzfa-csemetéből vagy gallyból, egerfa-bok-
rosból 's olykor tövisből is, melly fűzfa-'s nyirfa-
vesszőkkel van összekötve mint valamelly galyhenger.
Átmérője ezen kévéknek vagy csomóknak 10—12 hü-
velyk. Ezen csomók vastagsága mindenkor egyenlő,
ellenben hosszáságuk 6—10—12 's több lábat is tehet,
mellynek az elrendeltetéshez képest kell igazitnia ma-
gát; de mind e' mellett is, a' fasinák rövidebbek hat
lábnál soha ne legyenek, ha egyébiránt a' czélt végkép
elhibázni nem szándékunk, az az: ha általok leromb-
olt partoldalokat további megtámadás ellen védeni, fo-
lyamágokat elzárni, zátonyokat és szigeteket elhordat-
tatni 'stb, czélunk. A' fasina ennél fogva ollyas vastag-
ságú hengerhez hasonlít, mellynél joggal számot tart-
hatni a' csirázó erőre, 's melly 1—1½ láb távolságban
csiga által tartatik-össze.

Mivel tehát a' fasina használásánál, annak az élő
testben kell kifejlődni mint műeszköz, ennél fogva
minden galy alkalmas ide, melly a' viznél nő, jelesül
a' fűzfacsemete. A' fasina ezen tulajdonsága épen a' fő
elválasztó kriterium minden más építkezési szerhez ké-
pest, 's annak tulajdona a' porhanyóság 's a' fűzfavesz-
ző rugóssága. A' fasinaépítés ez okból sikerrel nem
használható tengeröblöknél, mivel a' savas tengerviz
a' növényzetet vagy tengeseget (vegetatio) elfojtja. Kis
szemű homok, iszap 's olly föld általánosán; melly a'
csirázó-erőt előmozdítja, a' fasinaépítésnél a' második
szükséges mód, melly az építvényttestet kitölti 's tö-
mötté alkotja. Feltételesen szükséges, hogy a' kötések'
közeit töltse-ki a' föld, melly által a' csirázó-erő elő-
mozdítatik. Mivel azonban a' fűzfgaly erősen összeszo-
rítatik a' kötés által, 's a' földnek bemenetelt nem kön-
nyen enged, jobb és czélirányosabb a' fasinák' belsei-
hez száraz galyt, például tövist 's más effélet használ-
ni, 's csupán azok' héjját készíteni fűzfavesszőkből. Ez
által sokkal könnyebben bejut a' föld a' rózsek közé,

's olly földet teremt ott, mellyben fűszfa vessző könnyen tenyészhet 's bujálkodhat.

A' fasinák' képezéséhez 3 láb hosszú karók veretnek-be egyenközű sorban akép, hogy ezen karók alul, egy más ellen vannak állítva hegyeikkel 's ez által háromszögű prismadad utcát képeznek, mellynek szélei a' földre felfeküsznek. Ezen utcába a' galy alá helyeztetett fűzfakötetek (Wieden) olly sorban rakatnak 's osztatnak-el, hogy a' szálvégek 's a' csúcsok egymással szünetlen összetalálkoznak 's a' kötés egyenlő vastagságot kap. Miután már a' berakott galy elegendő a' kívánt vastagsághoz, a' kötetek átvettettek 's a' rőzsék keményen összeszoríttatnak az ott alkalmazott zár által. Így már a' fasina készen van 's ott használhatni azt, hol szükséges.

A' fasinák közti különbség ez: előfektúfasinák (Vorlegfaschinen), 's csomórőzsék, vagy kolbászok, fasinahengerek (Würste). Az elsők 6—12 láb hosszúk, 's ezek képezik az építést, midön ellenben az utóbbiak mellyek emezeknél sokkal hosszabbak, megerősítésül szolgálnak azoknak.

A' fasinaépítés nem más mint rőzsékből, kolbászokból, homokból, kövecsből 's földből készített töltés avagy vizépitvény. Ezen építésnem valódisága abban van helyheztetve, hogy a' kész fasinák egymás mellé fektetnek az építés terjedelméhez képest, 's hogy minden fektetés avagy vizirányos sor a' csomófasinák vagy kolbászokkal köttetik-össze 3—4 láb hosszú karók által. Több illy egymásra helyezett sor (Schichte) képezi aztán a' fasina művet avagy a' rőzsésarkantyút (Buhne), avagy ezek armirozzák a' partot a' folyam megtámadó ereje ellen, vagy pedig egy töltést szerkeznek a' viz beeresztéséül, avagy végre bizonyos célra használtatnak.

A' fasinaépítés által tehát külön czélt érhetni-el: szükséges marad mind e' mellett is, hogy a' rőzsézet vagy fasinázat gal kötetből 's földből illesztett művet ábrázoljon, melly lépcsőzetekben, avagy hágsóként

tornyozva legyen, 's védgátot képezzen 45 fok emelkedetű szöglet alatt. Ha illy rakmű (Packwerk) az okból nyulik messze a' folyamba, hogy az ellenfektű földet vagy szigetet elszaggassa, vagy hogy a' megromgált partot védje, — az hossza minémüségehez képest idomzatos szélességet is kap. Illy mű a' partba van bevágva egész szélességével 6—10 láb mélyen 's a' rövid előfektű fasinák képezik az első vízirányos sort akép, hogy hosszuk megfelel az építés szélességének. Ezen első sorra fektetik egy fasinahenger vagy kolbász, 's karókkal erősítették-meg, melly által képeztetik körösleg az első egy láb széles lépcső. A' köz azonnal kitöltetik a' fasinahenger magasságáig földdel, 's a' második sorhoz ez által készítették-el az alzat. Ezzel 's a' következő sorokkal egyenlően folytatattatik a' dolog, míg az építés olly magasra halad, hogy a' legmagasabb vizet felülhaladja. Ez hágsós alkatot nyervén ekép minden oldalról a' vizdagály 's jégmenések ellen óvattatik, a' zöldellés előmozdittatik, 's az egész állandóan felkészítve lesz.

Hasonló a' bánásmód ott is, hol beszakadt partoldalokat megújítani szükséges, 's azokat bal esetek ellen bátorosítani. Az építés itt csupán egyoldalas, 's a' lépcsős szerkezmény egyedül csak a' vizoldalon jelen meg. Minden másban a' szerkezet egyenlő marad, 's itt is az építvény néhány lábnyira metszetik a' partba. — Az előfektű fasinák itt fejükkel vannak a' vizellen irányozva, vagy bizonyos szöglet alatt vágják keresztül a' folyampályát, midőn ellenben a' rőzseműnél parallel járnak a' folyam-vagy vizfonallal. A' fasinaépítvények első neménél ez okból feküsznek parallel a' fasinahengerek is a' folyampályával, az utóbbinál pedig olly szöglet alatt metszik azt által, melly vagy egyenes szöglet, vagy legalább közelít, hozzája.

Rendeltetésök avagy arányzatikhoz képest a' sarkantyuk vagy foglarsarkantyuk (Fangsporn), vagy pedig üzősarkantyuk (Treibsporn), mellyeket folyamások eliszapolásaul használnak, 's pedig legtöbb eset-

ben mind a' kettőt egyszerre. A' folyam ekép magára hagyatva, olly munkát viszvéghez, mellyet száz ezer emberkéz egy, 's ugyan azon időbe, kivíni képes soha nem volna. — Egyébiránt bár milly fasinaépítésnél sem kell elmulasztani a' természetes megerősítést, melly az építés ált változtatása által élő testé lessz. Szükség az oldalakat füszaágakkal ellátni 's megerősíteni, mellyek gyökerei aztán az épületttestbe szövök magokat és széllyelbonthatlan szövényt képeznek; valamint is a' felületeknek avagy a' koronának lóhere 's annak gyökere szöveve által tartósságot szerezeni. Ha azonban olly esztendő tájban készül a' mű, melly a' növényzetnek kedvez, például tavasszal vagy ősszel, ugy már minden további fáradozás szükségtelen, annélkül is már ebben fekvén a' jövőendő szilárdság 's állandóság csirája. (Vége köv.)

Novák Dániel.
architektus.

„Élet“ czimü nagy könyvemhez

Előszó!

OH!

Ajánlás az olvasóhoz.

Ezen szó fordul elő legtöbbször életünkben: azért könyörgöm alázatosan, ne csudálkozzék az olvasó, ha én is ezen kezdem 's ezen végzem mindjárt előszómat is; mert nyomoruságim közt annyira hozzá szoktam e' kis hangocskához, hogy az már most akaratom nélkül is minduntalan kibukkan szájamon. De ugyan hogy is ne? mert ha mindjárt korcsmáros - krétával nem számítom-is, még is bizvást elmondhatom, hogy éltem negyedrészt ezzel töltöttem; p. o. csecsemő koromban mint anyám mondá, naponként egyremásra kilencz százszor kiáltottam így; — midön iskolába kezdék járni, közönséges napokon negyvenöttször, recreatio napokon pedig hatvanszor hallatám e' hangot: — és pedig közönséges napokon: valahányszor schaed-

torom n e s - set irt, — midőn latin nyelven unalmas volt a' tanulás, 'stb. — Mért sóhajtottam pedig recreationapokon sokkal többet, annak okát könnyű kitalálni: instructorom tudniillik, mindaddig laptázní nem ereszte, még ocupatiómat nem végzém, természetes tehát, hogy én írás alatt mindig sóhajtottam; mivel pedig eszem írás alatt is mindig játszó társaim körül jart, az-is igen természetes, hogy ocupatiómat gyakran elhibáztam, 's azt újra kelle írnom, 's illyenkor rendkívüli sóhajtásimnak száma igen nagyra ment; mert bár számolja fel most valaki, hány eset van egy declinatióban, 's tegyük fel, hogy minden esetnél, csak hármat sóhajtottam, hozzátevén a' két vocativust, mellyeknél mindig kétszer, magyarul tudniillik 's latinul kelle ex officio felsóhajtanom, el nem feledvén leczkém alatti sóhajtásimat, keveset mondok ha egyegy recreatio napra hatvan sóhajtást teszek. Midőn Academiára léptem, előbbi okaim a' sóhajtásra elmúltak ugyan; de más és tán sokkal fontosabbak állottak elő: mert először, midőn hazulról üres levelet kaptam, három napig szüntelen sóhajtottam, ha pedig a' levél frankózva sem volt, öt napig. Ha bálra vagy játék színre nem volt pénzem huszonnégy óráig szünet nélkül sóhajtottam. Midőn a' „kammerlochba“ zártak, fogságom ideje alatt sóhajtásnál egyebet nem tettem, 's azontul is, valahányszor a' bedellust megláttam, mindig mély sóhaj repült ki keblemből. Scabellum ideje alatt egész praelectiók alatt; — és így academicus koromban is számolhatok egyremásra kilenczven sóhajtást egy napra. Midőn iskolámat végzém, elfolyt időm után sóhajtottam félesztendeig. Azonban minden sóhajtásim] öszve véve sem tesznek annyit, mennyit utósó 6. hónap óta sóhajtottam, mióta tudniillik szerelmes vagyok. Közönséges napokra legalább öt száz sóhajtást számíthatok, más különös napokra pedig; p. o. midőn kedvesemet egész nap nem láthatom kétszer annyit; midőn pedig számára bájaitól lelkesítve verset írok, ugy elárasztom még verseimet is

sóhajtásimmal, hogy már nem egy két embert vettem észre, kiknek verseim olvasásakor vagy akarák vagy nem, sóhajtani kellett. Bátran mondhatom tehát, hogy életem jókora részét sóhajtásokkal töltém; — Oh! —

Ezeket az olvasónak elmondván, el nem mulaszt-hatom, hogy némelly jegyzéseket könyvem iránt itt ne közöljek: — Először is jelentem egész alázatossággal, hogy könyvemet első plánumom szerint ivnagyságban akarám nyomtatni; de a' turós kőfák ebéli föltételemtől elrezzentének, 's így könyvem csak nyolczadrétben jöhet ki. A' fűszerárosoktól nem igen tartok, mivel közöttök, főleg a' borsárosok között, némelly igen jó barátom van. — Másodszor: tudván, hogy az olvasó közönségnek $\frac{4}{5}$ mond négy ötöd része, nem szok könyveket vásárolni; hanem ismerősöktől kéregetik, 's úgy adogatják kézről kézre, míg végre a' tulajdonos tábla és sark nélkül kapja vissza, hogy tehát ezek azon jó embereknek ne álkalmatlankodjanak; jelentem, hogy én ötven példányt magamnál mindig készen tartok, melyekkel azoknak, kik e' végett hozzám folyamodnak, ingyen kész vagyok szolgálni. Recensens uraimmal én már előre egyeségre léptem, azért ha könyvem tán valamelyik olvasónak tetszenék, azt semmi méltatlan sértésektől ne féltse.

Hazucha.

K ü l ö n f é l e .

K ü l ö n ö s A t y a f i s á g. Harwood Angol az első feleségével két leányt nemze; ezek közül az öregbiket Farmer Johnnak adá feleségül. Ugyan ezen Farmernek vala egy leánya első feleségétől, kit az öreg Harwood nőül veve, ki is neki egy fiút szült. Farmer John második hitese tehát méltán modhatja: Atyám a' vóm 's én vagyok anyámnak anyja, testvérem a' leányom, és vagyok öcsém nagyanya.

Stanich.

Egy angol négyszeg mér földben van 3,097,600 négyszeg rőf, és feltéven; hogy egy négyszeg rőfnyi té-

ren négy különböző vastagságú ember fér-el, 12,390,400 ember, és így az egész egyesült statusok népessége elférne egy angol négyszeg mérföldön. Hasonlóul Xerxes roppant táborát, mellyről a' Görögök azt mesélték, hogy eleje a' napfelköltét nézi, még dandárja lenyugtát, 100 hold szántóföldön öszveszorítva fel lehetne állítani, és minden meghallhatná a' középre helyezett szónok hangját. Az egész föld lakosai, kiknek számát 900 millióra teszik, egy tíz angol mérföldnyi általmérőjű kört nem lepnének-el egészen, és ha a' közép ponton egy nagy harang bömbölne, alkalmasint mindnyájan meghallanák hangját.

W. mondja, hogy Németország lakosainak $\frac{1}{5}$ része könyviró. (Ez felette nagy idomzat, mivel e' szerint 30 millio ember közt 58,708 író volna!) A' könyvet mázsa számra említi. Burkusország 49,803 mázsa könyvet vitt-bé, és 28,104 mázsát vitt-ki. Azoknak a' könyveknek a' számát, mellyek elnem kelvén visszaküldetnek, meglehet itélni abból, hogy 1830ban egyetlen egy lipsiai könyvárosnál többet tett 255 mázsánál.

Rejtett szó.

Akár jobbra, akár balra

Olvasd, mind a' két oldalra

Egyformának falálad.

Ha pedig feldarabolod

'S egy húzással megpótold

Úgy kettőnek számlálad.

Az egyik lesz állati ház,

A' más olly állat, melly megráz

Jól ha soká ülsz rajta.

Égésze nélkül' nincs puha

Bíbor bársony selyem ruha

Pedig ásványi fajta.

Köris.

Jegyzet: A' 7-dik számbeli Rejtett szó: Zabla.

Mulatságok.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

9. szám.

Julius 30dikán.

A' T u d ó s.

A' bölcs kebeléből szívét kiszakasztja ;
 Néma falak között hervad arczatja ,
 Fejét mély gond epeszti.
 Álmatlan szemei mécsikkel viradnak ;
 Kizárja örömit a' ragyogó napnak ,
 Az áldást úgy terjeszti.

Berzsenyi.

Specimen inaug. med. de magnete, quod dum in univ. Pesthana ad Doctoris medic. gradum eveheretur, concinnavit Andreas Ivanovics, Quinqueecclesiensis die 14a Julii 1834 Pestini, typis Landererianis. pag. 26. 8°.

Ajánlva van deákúl Főtiszt. tud. Vass László kano-
 nok és professzor úrnak, maga pedig az értekezés ma-
 gyarúl írva.

*Oratio, qua A. R. P. Directori, professoribus-
 que aestimatissimis Scholarum piarum regii
 gymnasii Pestinensis Anno MDCCCXXXIV
 terminato cursu literario gratitudinem animi
 nomine conscholarium testatur Alexander Kop-
 pi II. Humanitatis studiosus. Pestini typis Jos.
 Beimel.*

Örömmel olvashatni e' rövid beszédben a' szép re-
 ménységü tanuló ifjúságnak azon nyilatkozását, melly
 szerint honi nyelvét az annyira szükséges latin nyelv-
 vel egyaránt gyakorolni törekszik.

Második Féléstendő.

A' Konstantinápolyi félholdak.

(Raymond Mihály után francziából.)

„Valóban,“ mondám a' tolmácsnak, „én azt hiszem, hogy ők többeket kölcsönöztek a' pogány vallástól.“

— „Mi okból gondolja ezt Ön?“ kérdé mosolyogva.

„Én csudálkozom, hogy Ön erről kételkedik,“ felelém; „mivel ha e' terrasról Konstantinápoly egész kiterjedését a' nyomorult héttoronytól az ország tömlöczétől fogva, mellyet Parisban olly rettentőnek hisznek, 's melly amott a' nyugoti láthatárnál csak alig szemlélhető, egész Scutariig, a' kelet arany gözében 's a' tenger tükrében ragyogóig, végig tekintjük, egyetlenegy minaretet nem láthatni, egy legkisebb ón tetőt, egy mosé kúpot, sőt egy kaszárnya vagy szerájl ékesítvényt, melly annak a' vallásnak emlékjele nem volna. Mindenütt Diana és Mahomet!“

— „Azon félholdról beszél Ön, melly minden épületeken fénylik?“ szolla tolmácsom.

„Hát mi egyébről?“ viszonzám tüzesen.

Ő mély gondolkozásba merült és elhalgatott.

Péra külvároson keresztül egészen Galata csúcsáig halgatva jövének-le a' tenger parton. A' láthatárt levegő és víz képezi. A' londonin kívül hemzsegebb kikötőt nem tudok; de a' Themse ninesen illy költői. Csonka oszlopzattokkal diszló kioszkok, olajfák és cziprusok árnyékában; ragyogó víztömegek, mellyek élőfákra és obeliszkokra zuhognak; hosszú csónakok fekete evezőlegényekkel, kik lapátjaikkal görbedeznek, hogy hajózással mulassák a' vánkosba süppedt henye pipázót, a' szalagos sátorral fedettet; körszín alakú sullyos terrasok; a' széles csatorna árboczos és vitorlás dereglyékkal elborítva; az Európából Azsiába repülő madarak fellege; márvány turbánokkal tűzött temetők; a' gőzös és füstölgő levegő; a' tengerben tükröző roppant ég: mind ezen visszasugárzat, gőz és zaj, mind ez felséges annak, ki nagyobbodni érzi magát a' térrel együtt, ki képzeléneek szüksége van szárnyait kiterjeszteni, hogy fele-

melve érezze magát a' levegő hullámaiba ama gazdag tenyészet illatján, melly e' két földszak határait virágoztatja.

Nem kevésbé festőleges a' munkásság a' csatorna rezgő tiszta hullámitól csapdosott tengerparton. Az árnyékban, a' kávéházak ajtóinál, 's a' kútak hűvös fedelei alatt heverő pipázók tekintetes henyélése ellenkező látványt mutat a' külföldiek zajos újságvágyával, kik a' nap hévségével daczolnak. A' fegyvertárak kapuji előtt álgyúcsövek várják ágyaikat. Az ácsok bárdja kong; a' kátrány füstölög. A' halászok, fejükön nehéz kosarakat véve, kiugrálnak csónakaikból a' part-ra; míg néha néha a' szerálj csúcsánál a' dardanellák felé úszó hajó füstbe rejtezik 's a' süvöltő szélnek eresztí elindulási durrantását. Némellyek sietnek azt beérni; hangzik az istenhozzád; a' sajkások kiáltoznak. E' látvány előtt csoportozva és nemzeti kaczérságukkal, csinos barna görög leánykák mosolyogva lengetik toll legyezőjüket, mellynek közepén egy kis tükrökör van, és bátor viseletükkel botránkoztatják a' piszkos dervist, vagy a' mellettük siető félig fátyolos töröknet. Mindenféle nemzet öszveütközik, öszveakad; minden miveltség tolong Galata kőpartján, mint valamely közös földön, 's a' fáradhatlan izraelita pipákat és füstölő szereket árulva mindenkit háborgat orrbeli nyelvével. Kinézés, épületek, sokaság — mind ezek külön külön olyan tárgyak, mellyek miatt egy Europai egész nap ki nem mozdulna állóhelyéből: együtt véve olly felséges látvány, melly senkit nem hágy megindulás nélkül.

A' tolmács ébreszte-fel elragadtatásomból, mély tisztelettel közelítvén a' seik-ül-islam felé, ki ott sétála távolról néhány szegény dervisektől kísértetve.

„Muftik' muftija“ mondá néki földig hajtva magát, és kezeit mellére, majd szájára és homlokára kúcsolván, „engedj-meg, hogy téged szent elmélkedésidben háborgatni bátorkodom; de ez a' keresztyén kutya, ki bizonyosan nem tudja mit beszél, azt állítja, hogy

az igaz hitűek a' holdat imádják, 's ennek bizonyosságát látja azon temérdek emlékjelekben, mellyek a' konstantinápolyi épületek tetején emeltettek: a' te szavad a' világ fénye; te vagy a' törvény őrije. Zavard-meg tudatlanságát, és old-fel lelketet a' kétség lánczaitól.“

A' seik-ül-islam prémes köntösébe burkózva megállott, felémgúny tekintetet vetett, czirógatá álla' hosszú szakálát, 's így szólla hozzám a' megvetés bosszontó nyájas hangján:

„Keresztyén kutya, téged a' hazugság lelke foglalt-el; a' muzulman csak az Istent imádjá. Csak egy Isten van, és Mahomet az ő prophétája. De tanuld-meg, átkozott, hogy Mahomet ama napon, midőn Borak kanczán az eget meglátogató, a' holdat köntöse újjába vetette. Megvan ez írva a' koránban, mellyet te nem vagy méltó érteni. Ennek emlékéülékesíti a' félhold a' hívók moséit és palotáit.

— „Ön egy ostoba, muftik muftija!“ felele néki szelindek hangon egy angol hajóslegény forma, ki ott egy álgúy ágyára könyökölve büszkén pipázott; „a' hold tisztelete e' tartományban régibb, mint a' világszaló Mahometé, ki egy vakmerő gazember volt, olyan igaz, mint hogy ti ostoba semmirekellők vagytok. Mahmudnak sok baja lesz, míg benneteket a' mi mivelt-ségünkkel kigyalúl. Nekem nincs reménységem hozzá. A' félhold a' pogányság maradványa. A' történetírók meghazudtolják a' ti meséiteket, mellyekről nálunk a' legifjabb hajósinas többet tud, mint nálatok a' legöregebb ember. Tudjad, turbános füles, mosébeli ser-tés, hogy midőn a' magát prophétává tett tevehajtó követői még a' semmiségben léteztek, Macedoniai nagy Filep siker nélkül próbálá Byzantiumot bévenni. Byzantium akkoron hozzátok képest tengeri hatalmas-ság vala, mind a' mellett is, hogy a' dardanellákkal, mellyeken én semmit nem adok, 's a' kiűzött jancsá-rokkal kérkedtetek. A' macedoniai szükségelé a'

Bosphorus kulcsát, hogy maga előtt Asiát kinyissa. Akkoron egy vitéz görög nemzet lakozék ezen a' czirkaszok és heréltek földjén: e' csak egy maroknyi nép vala, de nem elaljasodott, mint ti, a' szerálji fertelem, 's opiumos ittasság miatt. Filep eget földet megmozdíta; végre azon vakmerő gondolatra jött, melly azóta a' Themse alatt (megvallom egy Franciaia által) végrehajtatott, hogy egy tágas földalatti lyukat vájasson, néhány elszánt katonát Byzancz falai alá viendőt. Egy szélvész es éjszakán az ásók elkezdék a' munkát, De megjárták, hogy nem nézték a' kalendáriomot; mivel a' hold hirtelen kibúván a' felleg alól, a' bástya tetőn őrt állóknak elárulá szándékjokat, 's ebben meggátoltatván a' maczedoniai felhagyott az ostrommal, Muftik muftija, fordítsd szemeidet a' Hagia-Photica egyház felé, melly bal kezed felől emelkedik-fel a' fegyvertár és a' követek palotái közt. Tudd-meg, hogy ennek talpkövei a' háládatosságból Dianának szentelt templom omladékain fekszenek. A' te durva őseid későbbben csak elfogadták e' pogány emlékjelt, mellyel basáitok még lófarkaikat is ékesítik; 's engem esz a' méreg, midőn elgondolom, hogy egy nép jövődjé hozzád hasonló szemtelen hazugokra van bízva. Hogy lehet olly kevés józan ész illy nagy szakálban! Még azt is mondom, hogy nem illik a' vízen a' földköz tengeri rablóktól, szárazon az Oroszoktól Adrinápoly kapujáig vert néphez, ezentúl is szemtelen hangon beszélni az Europaiakkal. Ki az ki nem hurczolta Mahomet zászlóját a' porban? Ki az, ki nem nyomta csizmája talpát arczotokra? És ha ez nem illik nemzetedhez, hozzád még kevésbé illik, te hozzád, ki ostobaságod miatt utolsó vagy e' nép közt, melly utolsó a' föld népe közt. Arabiából jött baglyok; kik inkább a' körülmények, mint hatalmatok miatt még most is a' keleti birodalom romjain fészkeltek, rettegjetek a' naptól, mellyen az Europai kutyák köz akarattal fognak utánatok ugatni."

Ezeket mondván a' hajóslegény hideg vérrel ismét elővette pipáját, 's nekünk hátat fordított.

Én sokkal jobban meg valék elégedve a' történeti leczkével, mint látszott lenni a' seik-ül-islam a' gombán adott udvarisági oktatással. Úgy tetszett, mint ha néhány szempillantatig róla elmélkedvén, töre felé nyúlkaált volna; de megpillantván az angol lobo-gót, melly a' magos háztetőkön a' szétől csikorga, karjait és szakálát az égre emelé borzadva és meghun-nyászkodva, majd mellére kulcsolá kezeit, és lassan eltűnt a' bámuló sokaság közé, melly útat nyitá nékie jobbra balra leborulván előtte,

Farkas Lajos.

M e s e.

Az Ördög - szekér.

Utazni megyek nem sokára, monda az Ördög-szekér egy mellette álló Búzának. Nem jössz-e el vélem világot látni? hogy hasznos tudományt hozhassunk egykor vissza hazánkba.

Inkább itthon használók még az idén, felele a' Búza, mint veled menjek, kit csak a' szél hajt, 's fejedben jártodban azt sem tudod: mi tárgyak mellett sodródsz el? 's végre sem teszel egyéb hasznot annál, hogy az árkot töltöd, mellyben utóljára megakadsz.

S. D-ből.

F a s i n a é p í t é s.

(V é g e.)

Ha illy nevezetes víz építvények' készítése ügyes férfiak igazgatása alatt történik, lehetetlen feltenni, hogy azok nem sikeresülnek; melly állítást bizonyítják azon fasina-'s kősarkantyuk, mellyek Posony vidékében, Dévén és Oroszvár közt eddig létrejutottak 1831-től kezdve, 's mellyek' száma mostanig 17, 's hosszuk 50-tól egész 138 ölig terjed. Ezen óriási tömegek' koronája jobbadán 3öl széles, alapzatok a' Duna medrén 20 's több öl, melly ezen folyam mélységénél,

az több helyen 7—8 öl lévén, a' legalacsonyabb víztől számolva, épen nem sok; 's miután az alatt is, míg a' munkafolyt, nagy gödröket ásott a' víz a' fasina műköriül, olykor csak nem felülhaladhatlan akadályokkal kelle küzdeni. Helyben hagyván a' vegyes biztosság 1829ban a' magyarországi kir. Építő-Főkormány javallattervét a' Duna szabályozását tárgyazólag, a' munkák nagy tűzzel 's iparral folytatnak, 's azok valóban érdemesek minden honfira nézve megtekintésül, valamint is bizton állithatni, hogy azok iskola oktatás-kép szolgálhatnak mindazoknak, kik jövendőben a' vízépitésben művelni kívánják magokat. Ezen colossalis munkák' leghosszabb leírása sem képes kielégíteni a' műbarátot 's buvárkodót; látni kell azokat a' természetben 's egyenként megvizsgálni. Teljes biztonnyal felvehetni, hogy ezen óriási 's költséges vállalat, annak tökéletes bevégezése után Szapig folytatva, 's ha minden akép sikeresül, valamint eddig, — a' legnevezetesebb munkák' egyike lesz, mellyek akár hol is létre jutottak, 's kétségkívül a' legkésőbb maradék is szives hálával fogja megköszönni 's áldani azok fáradozásit, kik az emberiségre olly sok jót árasztottak még akkor is, midőn ők nem lesznek már többé.

Novák Dániel.
architektus.

Az angol nyelv mérőserpenyője.

Híres angol philolog Johnson szótárából kiteszik, hogy az angol nyelv 15,799 szóból áll. Ezen szótárt vévén fel sinormértékül egy vas szorgalmú britt nyelv nyomozó reá adá magát, hogy mind ezen szók eredetét kifürkéssze és feljegyezze. Vizsgálódása azt terjeszti-elő, hogy az angol nyelvben 6732 szó a' deák nyelvtől veszi származását, 4812 a' francziától, 1665 a' saxtól, 1148 a' görögtől, 691 a' hollanditól, 211 az olasztól, 106 a' némettől, 95 a' waelschtől, 75 a' dántól, 56 a' spanyoltól, 50 a' svédttől, 50 az izlau-

diától, 31 a' gohtól, 16 a' zsidótól, 15 a' teutonitól, 13 az arabstól, 6 az irlanditól, 4 a' flamandtól, 4 a' rhuni nyelvből, 4 a' gaeltól, 3 a' skóttól, 3 a' syrusból, 2 az irlandi-gaeltól, 2 a' persától, 1 a' töröktől; 1 a' portugalitól, 1 az irlandiskóttól, 1 a' frisiaitól,—és végtére 1nek az eredete előtte ismeretlen. E' szerint a' magyarból egy szót sem vett volna az Angol; de a' hussar (huszár) szó magyar lévén, hihetőleg ez az, mellynek eredete az angol nyelvvizsgáló előtt ismeretlen vala.

F. L.

K ü l ö n f é l e .

A' minap a' parisi politiai törvényszék valami Chantrier nevűt 15 frank pénzbeli büntetésre ítél. Az a' veszedelmes szenvedelme vala t. i. hogy a' *Fo- lies dramatiques* játékszínen a' dámák ruháit szerette ollóval kivagdalni. Sokáig nem fedeztetvén fel több asszonyokat megkárosított, a' kik néha ki sem mehettek a' játékszínről a' nélkül, hogy ruháikat összevarrassák. Végtére mégis a' tetten kapták;—de a' 15 frank büntetés mellett bizonyos ideig tartó hüvőhely sem ártott volna nékie e' rekkenő hőségben.

Az utóbbi bengalai újságlevelek azt a' hírt beszélik, hogy a' Birmanok királya, a' királyné, a' királyi udvar, és az egész ország nyilvános nagy ünnepléssel foglalatosok, 49 napig tartandóval, mellyre az a' fontos körülmény szolgáltatott okot, hogy a' királyi házas pár egyetlenegy gyermekének fülegombja kifúratott függő hordás végett.

Rejtett szó.

Egy tag ez, a' feje szúr; anagrammából leszen évnek
Egy szép része; egész, mi üdön ragyog a' nap avagy hold,
Hív követőd, jár kél veled ekkor akartalanúl is,
És beboruljon az ég, már ő hűségtelen elhagy,

*Kovács Ágoston,
Eperjesről.*

Jegyzet: A' 8-dik számbeli Rejtett szó: Olló.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

10. szám.

Augustus 2dikán.

A' Hírhez.

Mit halgatsz deli föld drága leánya Hír?
Lengő szárnyaidon gyenge zephyrkeként
Átrepedted egész földkerekrét, 's nekem
Meg mondad ezelőtt mit mivel édesem.

Mért bájarczaidat most zavar, és homály
Közzé rejteni kész vagy? szeme a' kinek
Oly sok van valamint csillag az ég körén,
'S tágas réteken a' mennyi virág, fűszál.
Mond meg hű alakom mit mivel édesem.
Tán andalg kivirúlt zöld tavasz évein?
Vagy hűs lomb rezegő árnya alatt; — vagy a'
Rózsásberkek arany pamlagain pihen?
Tán csermely susogó fris viziből merít,
'S a' züggő habokat nézi örömtelen?
Vagy erdőkbe siet, hű nevemet sudar
Nyír héjára serény metszni, felém kiált,
'S elvesztett örömünk képzetain lebeg?
Tán mély fájdalom, és bú lepi homlokát,
Kinlódik szomorú fülmileként, szive
Vérzik, nyög, 's soha sem lel nyugovó helyet?
Vagy tán ah! de mitől rettegek, angyali
Keblén más mulatoz, — vagy pedig a' halál
Dúló karja az ég szent palotájiba
Által vitte, dicsón ott ragyog édesem.

Mind eddig deli föld drága leánya Hír,
Vélem nem tudatád mit mivel édesem.

Máskor szárnyaidon gyenge zephyrkeként
 Átreptested egész föld kerekét, vidám
 Újsággal dobogó keblem egészen el
 Töltéd, kellemetes vig csacsogó valál.

X.

C h a u s s é e.

A' chausséek széles, a' körül fekvő földön kiemelt 's oldalaslag árkokkal 's mélyezetekkel ellátott utak, a' nedvesség lebocsátásaul általán, ugy hasonlólág a' közösülés könnyebbitésére 's a' kereskedés előmozdítására szolgáló fontos eszközök. Az ország-vagy mesterséges utak' elrendezése 's felépítése, külön ágazatát teszi az építőmesterségnek, mellyet Hodotechnika (útépítés) nevezet alatt értünk. Az útépítés valóban olly nevezetes ágazatává lón az ország kormányzásnak, hogy jelenleg hiteles ítéletet ejthetni valamelly ország miveltsegi állapotjáról az utak' jó vagy rossz karban léte-lük által.

Seneca azt mondá: „Czélszeresen épült utak az első csalhatatlan tanujel valamelly országban, az ott uralkodó rendről 's erkölcsről.“ Landgráf Hessen Fülöp azt állitá: „Három dolog bélyegzi a' jó 's értelmes fejedelmet országában, t. i. kényelmes utak, jó pénz, 's igaz szavak.“

A' külön utakat következőleg különböztethetnimeg egymástól: ország-tábori-kereskedési vagy posta utak, 's föld vagy vicinalutak. Az utobbiak, mivel azok egyedül csak a' belső kereskedés könnyebbitésére 's a' földmivelés üzésére szolgálnak, 12—16 láb szélességet kapnak, az ország utak pedig 24—40 láb szélességet nyernek. Ellőbb mintsem az utak elrendeltetnének, földszin mérés (Nivellement) szükséges, hogy ezen adatok által lejtős fekvésénél a' földnek, egyenlően elosztathassék az esés (Gefall), melly után a' földtöltésre kerül a' sör, 's ez képezi aztán az úttestet; hogy pedig az esőviz bátran lefoly-

hasson az árkokba két felül, kő-vagy kövecsboritékja domboru (convex) alkatot nyer. Milly convexitást szükség adni az útnak, ezen kérdésre nézve a' vélemények nem egyezők. Macadam, egy schottlandi útépítőmester csak csekély boltozatot ad útjainak, az az: $\frac{1}{40}$ részét az út szélességének. Az úttöltés nem emelkedik-fel a' mellékfekti föld plánumán; 's a' közönséges árkok helyett oldalaslag csupán mélyezett csatornák alkalmaztattak, mellyek felfogják 's leboesátják a' nedvességet.

A' szászországi chausséek ellenkezőleg 32 láb szélességnél, mellyet nyernek, convexitásul ugyan annyi hüvelyket kapnak; az egész úttest nem fekszik egyedül a' környező föld plánján, hanem $4\frac{1}{2}$ lábbal is fentebb emelkedik azon. Ez onnan jó, mivel az úttest armirozott része azon töltésen fekszik, melly $2\frac{1}{2}$ láb magasra hordatik-fel, melly töltés ennél fogva magasabb, mint sem a' mellékfekti föld. Az utaknál oldalaslag, az útarkok különösen vannak kiásva akép, hogy ezekkel az út szélessége 50 lábat tesz,

A' burkusországi chausséek laposabbak, avagy a' convexitás kevesebb, mint sem az előbbieknél, ezek azonban legalább is $1\frac{1}{2}$ lábnyira fentebb emelkednek a' mellékfekti földnél. A' burkus mesterséges utak domborusága $\frac{1}{24}$ részét teszi az út szélességének, olykor csak $\frac{1}{80}$ részét; ezen idomzat mindenkor az út eséséhez van irányozva 's azon mértékben fogy az, mellyben az esés nevelszik.

Macadam bánásmódja, készítendő útjainál igen egyszerű, 's úgy látszik, hogy ő kevés módokkal nagy czélt elérni képes. Macadam útjainál nem található azon költséges 's elrendezett alap megerősítését a' francia 's német mesterséges útnak, mellyek több kőterületből (Schichte) állanak, mellyeken aztán először is a' teríték vagy homok-terület fekszik. Ezen út építőmester a' már elkészített, közepett mélyzett avagy homor (concav) földtöltés síkjára 7 hüvelyknyi magas

kőterületet rak ugyan egymás mellé szorgalmasan, a szélesebb fektü oldaltalá felé fordítja 's a közöket kis kövekkel tölti-ki akép, hogy az által majd csak nem tömött kövezet támad; ő azonban ezen alapzatra azonnal 6 hüvelyk magas területet ad kisebb kövekből, melyek közül mindenik által esik egy $2\frac{1}{2}$ hüvelyk átméretű gyűrűn, 's ezen terület képezi aztán a csupán kevés emelkedetű kocsipályát. Az út mindenik oldalán marad egy 6 láb szélességű gát (Banquet, Berme), melly kövekkel megrakva nincsen, hanem 6" vastag területű goromba kövecs avagy kődarabokkal terítetik-be.

A' Romaiak annyi figyelmet 's szorgalmat fordítának mesterséges útjaik felépítésére, melly utánzásra nem könnyen ingerelhet bennünket. Ők rendes falakat emeltek kőből 's mészfövenyből, mellynek felülete megerősített a kocsizás által, hogy ne árthasson a nedvesség befolyása 's a megrengetés. Ezen érintett kőtömegek olykor 3—4 lábnyira nyultak a földbe 's változtatott falterületekből állának, cementből, széles lapos kövekből, gömbölyű kövekből, tégladarabokból 'stb. A' felület domboru vagy boltozott volt 's a használt műszerek kő-'s kövecs valának. Azonban a' felületek olykor faragott kövekkel beterítve voltak, 's ezen szerkezményben különösen nevezetre méltó a' Via Appia, mellynél 5 6 's több szélűek a' kövek 's lapos oldalaikkal olly tökéletesen vannak egymásba eresztve, hogy közöket alig vehetni-észre. Azonban a' felületeket megerősítő közönséges mód, kitöltésben álla goromba köveccsel, melly az okból, hogy erős terítéket képpezzen, mészfövennyel elegyítettett.

A' romai tábor-útak közönségesen 60 lábnyi szélesnek készítették 's ezen szélességnek $\frac{1}{3}$ része avagy az út középső része kövezve 's boltozva volt, a' másik $\frac{2}{3}$ rész pedig trottoirt képeze oldalaslag 's köveccsel behintve volt. Egyébiránt nem feledkezének-el az utazóknak a' szükséges kényelmet is megszerezni, 's e' célra szolgáltanak a' mérföld mutatók, nyugszékek, kövek,

mellyek által könnyű volt a' kocsikba 's lóra felhágni. De a' szépségre nézve is illő figyelmet fordítanak 's ez okból lehet látni diadalkapukat, templomokat, sírmelekeket, lakhajlékokat, villákat 's több efféléket.

Bizonyitni látszik, hogy a' Francziák később időben ismét felvették a' mesterséges utak' építését, mellyre a' közönséges nevezet chaussée mutat. Az útaknál való építés módja a' Francziáknak, a' romai utak' utánzása. Feltehetni, hogy az utak' formáját 's a' műszerek' egybeszövését a' Romaiaktól kölcsönzék a' Francziák; mi azonban az úttestet 's részeinek megerősítését illeti, abban ők sokkal hátra maradtanak.

A' Romaiak' országútjait (Viae) általánosan tekintve, azok a' hajdaniság legnagyobb csudái közé számíthatók, szemügyre vevén a' használt építési módot 's az utak' hosszát. Száma azon táborútnak, mellyek csupán Romából Olaszország majd minden fővárosához vezetnek, 31 volt, 's ezek ollykor 60 mérföldnyire hegyeken 's folyókon keresztül vitettek, 's a' fölügyelés eleintén a' censorokra volt bízva, a' caesarok alatt pedig különös curatores viarum rendeltettek. A' via appia (regina viarum) eleintén Capua-ig vezet, utóbb pedig Brundisiumig, a' via Flaminia egész Ariminumig, az Aemilia innen Aquilejaig, Aemilia altera egész Dertonaig. Latina Latiumon keresztül; Cassia, Etrurián által; Aurelia egész Pisaig, Valeria egész Corfiniumig; Praenestina Praenestebe vezet, Tiburtina pedig Tiburba. Nevezetét néhány országút az első építőről nyerte, mások ismét azon helyek után neveztettek, hová vezettek. A' fő országutak, publicae, militares, consulares, praetorinae nevezetet nyertek, a' kevesbé használt utak pedig privatae, agrariae, vicinales, quae ad agros et vicos ducebant. (Vége köv.)

Novák Dániel.

A' n e v e t é s.

Vélekedésem szerint a' párisiak igen bölcsen gondolkodnak, midőn fényes városukban a' nevetésnek

különös mestert tartanak; mert a' nevetés egy igen figyelemre méltó dolog, és olly gyakran előfordúl életünkben, hogy minden kitelhető gondot megérdemel. Minap is egy különös tünemény gördült el szemeim előtt, 's meg nem állhattam, hogy láttára hangosan ne vessek: egy pompás üveg hintóban üle egy fiatal úr czifrán öltözve, a' hintót négy kusza angol paripa húzá szállagos magyar szerszámmal föl czifrázva; a' bakon elől egy mordiás tekintetű magyar pödörgeté hosszú bajuszát, 's kényesen pattogott ostorával; — öltözete frak, harisnya, czipellő, 's egy háromszegű kalap volt; — — hátul egy bajusztalan külföldi komotizált csillogó magyar ruhában, kinek leberetvált bajussza barkója 's szakálla helyét leghelesebben összehasonlíthatom a' búzaföld tekintetével aratás után: — ugyan ki mer nekem csak egy rossz szót is szólani, ha illy fonákságokra hangosan kaczagok? — Ismerék én egy öreg urat, ki halálíg kárhoztat minden fiatal embert, ha előtte nevetni bátorkodik, mert — ugymond — nevetni nem természetes dolog, mivel a' természet különben a' nevetésre különös izmokat rendelt volna az embereknek, már pedig ezt nem tevé, mert azon kis mosoly izma Santorinnak alig érdemli meg e' nevezetet. De ugyan kérem édes praeceptor uram, adott-e a' természet haragra, bosszuállásra, irigységre, rágalmazásra különös izmokat az embernek? Ha jól emlékezem az anatómiára, nem, 's mégis milly szépen le vannak ezen szenvedelmek sok arczon rajzolva! — Azért szépen kérem édes praeceptor uramat, ne szóljon többé semmit a' nevetés ellen, mert igazán mondom, ha még egyszer ezt teszi, elfogom híresztelni, hogy minap praeceptor uram is elég sokat nevetett, midőn a' Lumpacivagabundusban megjelent. — A' nevetés tehát igen helyes és közhasznú dolog. Ezt szívemre vévén, semmi fáradságot nem kimélttem, hogy magamnak practicaï gyakorlatok által a' nevetésben könnyűséget szerezzek, 's íme most kész vagyok illő honoráriumért tudományomat másokkal is közleni; — a' franczia mestereket

nem követem ugyan, hisz ugy is elegenden vannak, kik őket másokban majmolják, azonban köztapasztaláson reményt építek magamnak, hogy tanításim köztetszést 's megelegetést fognak nyerni. Nevezetesen a' nevetésnek következő ágazatiban fogom leczkémnet tartani: 1ször mikép kellessen halálosan gyűlölt ellenségünknek szemébe nevetni. Ezen ágazatnak több alcikkelye van; u. m. mikép kell egy írónak recensensét nevetéssel üdvözleni; — egy ügyefogyott adósnak zsarnok uzsorása szemébe nevetni, 'sat. 2or mikép lehet az időt legkönnyebben elnevetni. 3szor mikép kell olly álarczot készíteni, melly kedvelt 's gyűlölt emberünkre egyiránt nevet. 4er mikép kell büszke embertársinkat kinevetni. 5ör mikép kell a' közügy felett nevetni. 6or mikép kell valakit csupán nevetés által megvakítani. 7er mikép kell gőgösen nevetni 8or mikép kell bolondok és aluvók felett ugy nevetni, hogy azok meg ne hallják, 's ezek rá föl ne ébredjenek. Alulirt mestere ugyan a' nevetésnek, azonban nem szokása mesterségének jó 's rossz oldalát minden tekintet nélkül dicsérni, 's azért őszinte megvallja, hogy ezen utolsó nevetésmódnak felette kevés haszna van, mint hogy alólirt már több illyes individuummal próbát tett; de azokr'ra sem hallgattak!

Lakása alólirtnak van a' szélmalom utczában, O alatt; óráit tartja a' setétség és vakság minden perzeiben.

Hazucha.

K ü l ö n f é l e.

Perry, az ismeretes aczél író tollak feltalálója, annyira vitte (igaz, hogy tulajdon állítása után mondjuk) találmányát, hogy pennái minden eddigi írótolaknál jobbak, 's a' szegény lúdoknak, mellyek mostanig a' könyvírásban fő személyt játszottak, ide 's tova minden becsületük kitelik. A' vakmerő Perry még

jutalmat is tett fel annak, ki az övéinél jobb író tollat készítend, 's már az egész London Perry aczéltóllalival ír.

Londonban és vidékén az Omnibus bérkocsik száma olly nagy, hogy az úgy nevezett kerékvám maga 200,000 font sterlingre megy.

Nem rég egy tréfás parisi ezt téteté az újságlevelekbe: „N. N. úr (egy öreg fősvény nőtelen) szándékozik ezen 's ezen napon az előkelőbb rangú 's magokat nála jelentendő ügyefogyottaknak nevezetes segedelmet nyújtani.“ Reggeli 5 órakor elkezdődött a' grádicson lótás futás az öreghez, ki az ötödik emeleten lakván nem kevésbé bosszonkodott, hogy mindenféle szerencsevadászok csoportosan tódultak hozzá; ezek hasonlóul mérgeződtek, 's a' goromba öregtől kiigazítatva szitkok és mocskolódás közt kopogtak-le a' hosszú lépcsőkön.

A' gyapjúnak darab idő óta volt nagy ára az Oxford körüli gazdákat arra indítá, hogy minden gyapjú szálát megkíméljenek. Innen van, hogy a' levágásra szánt juhok, mielőtt Londonba küldetnek, annyira megnyiratnak, a' mennyire csak lehet; és hogy ezen megkopaszított juhok húsa az idő változásától ne szenvedjen, a' juhokra utazások ideje alatt flanel újjast öltenek.

Rejtett szó.

- 1 2 3 4 5 6 7 Boldog kit hét betűm kedvel
Mert bűt keblében nem nevel;
- 4 3 5 2 Úgy szinte a' ki ezzel bír
Mert zsebjének hathatós ír.
- 3 1 2 Bölcsnél isteni szikra ez.
- 4 6 5 3 1 2 Gabonában nagy kárt szerez.
- 7 3 2 Étkeidet édesíti,
- 1 2 3 5 'S ha eleven meg is főzi.

Pesti János.

Jegyzet: A' 9-dik számbeli Rejtett szó: Arny.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

11. szám.

Augustus 6dikán.

M e g n y u g v á s.

Kis csolnak, ah, csak életünk,
A' sors az óceán;
Most szép partokra köthetünk,
Majd hullám' mérge hány.
De kedvezőn lengő szelet,
'S dörgő vészt a' csolnak felett
Túr a' bölcs egyformán.

Kölcsey.

Bewick Tamás.

(Angolból.)

Staël asszony, kinek mélyenlátó és fellengő lelke a' költéstől kölcsönözött képekkel világosítja a' legelvonatabb ideákat, a' műveltség rendetlen folyását, tekervényes menetelét és észrevehetlen haladását hasonlítja a' csigavonat tekergőzéséhez, melly a' közép-ponthoz közeledvén, eltávozni látszik amaz iránytól, melly felé törekszik. A' műveltség soha nem nyugszik. Halhatatlan, de változékony és gyakran titkolódzó, kihalni 's elaludni látszik akkor is, midőn csendesen legjelesebb hódításaira, legfényesebb diadalmainra készül, és útjában némelly nyereségeivel, némelly foglalásaival ismét felhagyni. Mesterségek vesznek - el, hasznos ismeretek merülnek feledékenységbe, tudományok borulnak sötétségbe, hogy más tudományoknak, 's művészeteknek adjanak helyet. Őseinktől gyakorlott mesterségek előttünk ismeretlenek. A' görög és romai művészek' több titkait felfedezni nem tudjuk. Azon-

ban századok folynak-le, 's ezer új találmányok pótolják uzsorával vissza veszteséginket. Megtörténik, hogy idővel azon mesterségek, mellyeket elveszve gondoltunk, ismét feltámadnak, 's az emberi nem hajdani hódítmányait visszaszerzi. Csudálatos haladás, melly még illőleg senkitől le nem íratott, noha amaz első pillantáskor veszi eredetét, mellyben az emberi szorgalmat a' kényszerítő szükségek felébreszték, és nem is szűnik elébb meg, mint nemünk általános elenyészésével.

Az üvegre festés, a' hajdan pompáson gyakorlott, elhagyatott, elveszett 's ismét feltaláltatott; a' puska-por a' Chinaiaktól 's Araboktól készített, de kezeik közt csaknem haszonvehetetlen, az ókor népeitől nem ismert, a' közép századoktól feltalált, és ma olly retentő ügyességgel használt — különös példái amaz örök változásnak, melly mindég a' műveltség hasznával végződik. A' fára metszés, mellyet jelenkorunkban az angol művészek bámulásra méltó tökéletességre vittek, nem új mesterség. Szokásban vala az a' 14dik és 15dik században, 's ez szülte a' könyvnyomtatást; véle együtt darab ideig fenállott; majd két századnál tovább eltűnt. Csak mostanában látók azt feléledni Bewick Tamásnak, azon munkás és teremtő művészek egyikének egyes vésője alatt, kik magukkal hordozzák a' tökéletesítést, kik javítanak mindent mihez nyulnak, és mint művészek 's a' műveltség előmozdítói kettős hálát érdemelnek.

Bewick született 1753ban Northumberland' Cherryburn nevű kis falujában. Attyának, mint major tulajdonosnak, vala egy kis vagyója. Bewick Tamás gyermek korában gyönyörködve szemlélé a' majorbéli marhák alkatát 's mozdulatit. Krétával 's korommal kapukra 's falakra festegeté azokat, mellyek képzeletére legélénkebben hatottak. Így mutatkozott ama festői ösztön és különös hajlandóság, melly Bewicket korunk nevezetes művészévé 's híres állat festőjévé képezé. Cherryburn falai 's kerítésesei telí voltak durva fresco-

mázolatival, 's némellyek azok közül elárulák, hogy a' gyermek jelesen fogá-fel a' különféle állatok' helyzetét és mozdulatját. Egy Bielby nevü rézmetsző Newcastleból keresztül útafván Cherryburnon meglátá Bewick képeit 's akará tudni, micsoda paraszt firkalá azokat; bámulván a' gyerkőcz ügyességét és fiatalságát, attyához ment. Az öreg Bewick engedett Bielby kérésének, és megegyezett benne, hogy Tamás a' metszőnél inas légyen, 's azt Newcastlebe kísérje.

Bielby eszes 's ügyes művész vala, és oktatása alatt Bewick sebes előmenetelt tőn. Azonban egész életében ismeretlen maradhatott volna Anglia temérdek ügyes metszői közt. Egy történet figyelmezteté mestersege egy különös részére, 's tette őt a' fára metszés újra teremtőjévé.

A' híres doctor Hutton szándékozik, a' hajózásról írt értekezését közre bocsátani, sok földmérési táblákkal, mellyeknek készítését Bielbyre bízta. Ez értésére adá, hogy ha a' képeket magába a' textusba lehetne helyezni, a' helyett hogy azok külön táblákra metszessenek, nem csak a' textus értelme könnyítetnék, hanem a' közönségnek egy szebb könyv adatnék, melly olcsóbb árú lenne és kevesebb munkába kerülne. A' rézre metszés igen alkalmatlan és költséges. Maga a' készítmód ellenkezik a' betünyomatással. A' könyvnyomatásnál a' betük kiálló része az, melly a' festéket béveszi, 's a' papirost lenyomja. Ellenben a' réztábláknál a' völgyeletekben áll-meg a' festék, 's ezek nyomják-le a' hozzájok helyhezett tárgyra rajzolatjaikat. E' különbségből következik, hogy e' két módot nem lehet egyszerre végrehajtani, és hogy egy metszett tábla tétethessék a' textus közzé, először a' metszett táblát kell helyére nyomni 's úgy kezdeni újra a' textus nyomtatását. A' festék különbsége, a' nyomtatás nehézsége, a' lenyomott 's ledörzsölt réztábla hirtelen kopása: mind meg annyi akadályok, mellyek e' terhes és tökéletlen nyomtatásmód' közönséges elterjedésének ellene állnak. De a' fárametszés csak a' betü-

nyomtatás különböző alkalmaztatása; abban is a' fa kiálló része kenetik-meg festékekkel, a' metszett fadarab csak különböző nemű typus, mellyet helyére kell tenni, keményen megerősíteni, tökéletesen egyenlővé tenni, hogy éppen olly nyomtatványt adjon, mint a' rendes betűk. Azonban egy réztábla alig adhat két ezer nyomtatványt; a' fára metszett tábla pedig tíz ezret is ad, a' nélkül hogy ki kellene igazgatni. Gazdaság, rend, tisztaság, hirtelen készítés: mind ez feltaláltatik a' fametszésben, a' mi nincsen meg másféle metszésben. Miolta az aczél-metszés szokásban van a' nyomtatványok száma felette nevedezett; de az aczél-metszés igen költséges, és szinte olly kevésbé egyezmeg a' betűnyomtatással, mint a' rézmetszés.

A' közép korban gyakoroltatott a' fametszés: ez nyitott útát, mint mondánk, a' könyvnyomtatáshoz. Mielőtt Guttenberg mozgathatókká tette a' typusokat, kiálló (en relief) fametszéssel követték a' copisták írását, gazdálkodtak az idővel és pénzel, nem használván a' nyerekedő másolókat, kiknek nagy gondjok vala munkáikat drágán tartani. A' nép vette a' fárametszett imádságokat, 's búcsúleveleket. Gyakran ezen durva nyomtatványokon találtattak különféle czifraságok, szentek képei, nyomorultan metszett körök és szegletek. A' könyvnyomtatás feltalálása elrontá egy részét ezen új szorgalomnak, és csak az ékesítvénynél használását hagyá-meg. A' 15- és 16dik század könyvei fára metszett czifra betűkkel, és durva képekkel valának ékesítve; csak Dürer Albert és Lucas de Leyde, e' két remekművész, tudták e' találmányt nagy hasznukra fordítani, kiknek remekeit a' művészetkedvelők most is becsben tartják.

A' mi ezen időszak közönséges művészeit illeti: azok megelégedtek azzal, hogy képeik' külvonattit (outline, contour) kifaragják, mellyek festékek bekenetvén, egészen feketék lettek, 's úgy látszottak a' papiroson, mint különböző alkatú mocskok. A' régi

bibliákban az ördög, mellyhez igen illett ez az alak, mindég így van leábrázolva. Későbbben ezen fekete térben némi fejér vonatok tétettek, mellyek a' fára metszett barázdákból támadtak; azok a' térdcsuklók, karhajlások és váll árnyékolatok előadására szolgáltak. Lassankint hozzászoktak a' művészek a' képeket mind ezen homálytól felmenteni, és csak azon helyeket hagyni árnyékban, mellyeknek abban lenniök kellett, és világosságba helyezni a' többieket. Majd tovább mentek, követni kezdték a' világosság 's árnyék lépcsőit a' kereszt metszések (cross-hatchings, hachures transversales) segedelmével, mellyek hol sűrűbbek, hol ritkábbak voltak, és mindenféle szögleteket képezvén számtalan árnyékolatokat ábrázoltak, a' legelevenebb világosságtól a' legsűrűbb sötétségig. Némelly illy módon metszett táblák szépsége, a' metszés rendes volta, a' véső könnyüége, az árnyékolat helyes használása szerzőiket, a' mai korban nagy részint nem is ismereteket, leghíresebb metszőinkkel egy karba helyezik. Csak rendkívüli ügyesség, türedelem, munka hajthaták végre ama nehéz metszeteket, mellyeknek a' fá' szálai, annak fölötte puha szövete csaknem győzhetlen akadályt gördítének elébe. Némelly írók még azt is gondolták, hogy a' 16dik századi fametszők, a' tőlünk bámult kereszt metszetek előadása végett kettős táblát használtak: egyiket a' jobbról balra, másikat a' balról jobbra húzott vonatokért. Ez nem hihető; az a' lelkeség, buzgóság, elevenség, mellyel munkáik készültek, éppen nem egyez-meg azon mechanikai, alkalmatlan és szűk elmét mutató bánásmóddal, melly ezen vélemény alapjául szolgál.

(Folytatása és vége következik.)

F. L.

C h a u s s é e.

(V é g e.)

Azonban nem csupán a' Romaiak, kiknek nagy táborújtjai tágas-birodalmuk' legszélsőbb határáig értek

Europán, Afrikán és kis Asián keresztül, 's mellyek 40,000 mérföldet tettek, indítanak bámulásra hatalmas mű alkotványaik által, (Vespasian az Apennineket ezer láb hosszan áltásatá, 's Trajan 16 mérföld hosszú úttöltést köveztetett a' pontini posványoságon keresztül); hanem a' legrégebb népek is, úgy hasonlókép az új világ lakosai ezen architekturái műszorgalom ágazatában résztvettenek. Persiában már 545 évvel Kr. előtt épültek mesterséges utak; Chinában már régenten egy csudálatos láncz hid egyesíte 2 hegy csúcsot, melly távolság 15,000 ölet tön, mély völgyeken 's borzasztó örvényeken által vezet e' a' fővárosba; található ott fehér kövekből épített hidat százbolthajlattal Fokun város 's Nentai külváros közt; egy kőhidat Loyangnál a' Fokien tartományban, melly 300 magas oszlopon nyugszik akép, hogy a' hajók teljes árbocczal alatta álhajókázhatnak. — A' Spanyolok' erőszakos berontásinál Peruba, 60 láb széles 's 500 mérföldnyi hosszú mesterséges utat találtak, mellyet ezen európai vendégek elpusztítának, avagy legalább elhagyának romlani.

Csudálni kell egyébiránt, mint leheté olly kevés figyelmet fordítani a' romai birodalom elenyészte után ezen fölséges útra. Még most is található maradványokat azokból, jelesül a' Rhenus föllyam környékiben. Azon rhenusi útnál, mellyet újra készitének Cölntől, Neus, Xanten, és Cleven keresztül Nymwegen-ig, maradványokat fedeztek-fel a' romai útból részint a' földben, részint fölötte, részint bokrokkal benöve, részint a' föld tulajdonosítól már szélyel hanyva. Azok szélessége 26—28 láb, 's a' kövecshoriték 4 láb vastag; az út lehetőleg egyenesen van vezetve 's akép állítva, hogy a' legmagasabb rhenusdagálytól sem hágatik-által. Mindenütt, hol ezen régi romai utak' közelében száraz emelkedetű helyek vagy homokdombok mutatkoznak, található azok ásásánál sírokat, mellyekben pénzek, hamvedrek, bálvány-istenképek, 's téglák az ott lévő legiok' számával szemlélhetők. Egy más romai utat láthatni Bingen-től Trier felé. Neuwied-

ben találtak a föld alatt, hármasan egymás felett fekvő romai kövezetet 30—40 lépésnyire a Rhenus partjától.

A Romaiak egyébiránt meggondolva dolgozák-ki útépitési terveiket. Egy klastrom könyvtárában találtak-fel egy originált romai útabroszról, melly tizenegy alig egy láb széles, pergament darabból áll, 's hossza általán 20 láb volt. Az első a mesterséges utakat foglalá magában Portugalliában, Spanyolországban 's nyugoti Afrikában; a többivel körülövedzé az egész romai birodalmat, egész Indiának belső részéig 's a Ceylon szigetét.

Galliát tekinthetni azon első országnak, melly a Romaiak példája szerint egyenes és szép utakat építete. IVdik Henrik egy útépitési főfelügyelői hivatalt állita-fel 1599ben 's Parisban elvégezteté a Pont-Neuf-hidat. Az összes chausséek' hossza Franciaországban a' revolutió előtt 13,000 órányi volt. Azonban Napoleon 1800tól 1812ig az útépitésre 277 millio frankot költe, a' hidépitésre 31 's a' canálisokra 123 milliot. — Angliában az összes chausséek' hossza 24,567 geographiai mérföld; ez olly hosszóság, mellyel $4\frac{1}{2}$ szer lehet körülkötni a' földet. A' vasútak még ezentul 500 órát túlhaladnak; a' hajokázási canálisok 1000 órát, 's a' földalatti vizesatornák 400 órát tesznek.

A' hét esztendő háború előtt sokkal felül multa Franciaország Angliát efféle építkezési tekintetben; ellenben most már oriási nagysággal azon fentebb emelkedik. Az austriai tartományokban a' chausséek' hossza mintegy 984 geographiai mérföld; Bajorországban 827, Burkusországban 878 mérföld; az egyesült északamerikai szabad köztársaságokban 1826ban 19,424 német mérföldnyi bévégzett mesterséges utak voltak. — Bárha valahára édes magyar hazánkban is szemlélhetnénk mindenfelé, legalább tartós 's szép országútakat épen úgy, mint más csinos nyugoti nemzeteknél, hogy ez által is

valamennyire jobb fogalmat szereznők azoknak, mint sem eddig rólunk méltán tehettenek. Valóban, ha minden Magyar, a' legterjedtebb hatás körütől a' legalsóbb polgári helyzetüig annyit tenne mindenben honunk' emelésére, mennyi tehetségében áll; milly hamarjuna-el édes hazánk a' forrón óhajtott jóllét és dicsőség fokára!

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Egy elmésségéről ismeretes irlandi követ a' minapi szabó zendüléskor így szólla a' parlamentben: „mégis van egy igen egyszerű mód ezeket az embereket eszökre hozni!“ „'S micsoda az a' mód?“ kérdé egy másik követ. „Hm“ felelé az irlandi, „csak kész ruhákat kellenék venni!“

Julius 10kén Parisban egy ötvös inastól arany 's ezüst műveket küldött gazdája a' bélyegző hivatalhoz megbélyegeztetni. A' gyermek a' pont neuf-ön némelly pajtásaival találkozáván velök elkezdett játszani, 's az aranyművekkel rakott skatulyát a' híd párkánya mellé letette. Alig kezdtek játszani a' gyermekek, a' mint hozzájok megy komoly rátartással egy ember, 's egy korbáccsal közikbe vág, azokat szitkozódva szélyelkergeti, 's a' skatulyával odébb áll. A' körülállók, kik őt az inas gazdájának gondolák, csendesen elhagyták távozni!

Rejtett szó.

Hat betüből álló, ringat két elsője,

Nem illik vénekhez a' három belsője.

Két fogásaiban barna madár fészkel,

Vesd-el az egésze héjját az is ki kel.

Eszi gyermek, sertés, tehén mint gyökeres

Plántát; de illy étket vén ember nem keres.

Körös.

Jegyzet: A' 10-dik számbeli számrejtvény: Szépüem.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

12. szám.

Augustus 9dikén.

A' H O N L E Á N Y.

Közöltetik a' Pataki nyelvművi Társaság P a r t h e n o n című zsebkönyvéből.

B a l l á d a.

Barna gyász sűrű ködében,
Búja' zordon éjében
Lóra könnyes szemmel ül,
Hú Tiborcza' emlékétől
Édes honja szép nevétől
Keble oltárként hevül.

„Egy veszélyes év repült el,
Hő csatákban ázva vérrel,
'S hú Tiborcza' még se jön,
Csak haldokló hon nyögése,
Csak vad ellen kürtölése
Hangzik ált a' légkörön.“

Így borong a' hon' leánya,
És az est' sötét magánya
Mennyet, földet már el áll,
'S Lóra könnyes ég szemére
Mint szép völgyek csermelyére
Csöndes álmok éjje száll.

Lóra nyugszik, arcza halvány,
Mint havon a' holdragyogvány
Szíve még is olly meleg;
Húnytt szemében két szerelme,
Fenn lelkének égedelme
Két rideg könyben remeg.

'S im az álmok' csonakába
Rengve, szellemek' honába
Lóra lassan átevez!
Ott egy vértől zárt szigetnek,
Egy hollóktól'környezettnek
Pusztta síkján révedez.

Senki, semmi a' határon,
A' ledúltt fűvü kopáron
Áll csak már egy néma sír,
Lóra borzad, Lóra hűled,
Még nem tudja a' domb kit fed,
'S még is rá lerogyva sír.

Porfellekben, gyász ruhában,
A' vértó part távolában
Vágtat egy vitéz elé,
Arczát rejti réz sisakja,
'S mint tündérhon rémalakja
Ugrat a' sirdomb felé.

Lóra felnéz szívdobogva,
Kit lát jöni olly robogva
E' kietlen ég' körén,
'S im örömtől elmeredve,
Ön magát csókban feredve
Látja hű Tiborc olén.

„Hű Tiborc! hol mulattál,
Illy izzadva mért futottál,
Mondjad ah! ki sírja ez?
Illy pusztává e' hely mért vált,
'S ott a' messze téreken állt
A' vér honnan ömledez?

Lóra! kedves! a' hazának,
A' magyar fény' csillagának
Hős [Hunyadnak sírja ez;

Illy pusztává szép honunk vált,
'S ott a' messze téreken ált
Honfi vér, mi tengerez.

„Hú Tiborcz! e' puszta honban,
E' virágtalan vadonban
Merre, merre menjünk hát?
Jer, — könyörgjünk térdre húlva
Ránk is egy sirhant borúlva
Fedjen téged és Lórát!“

Szólt a' honlány álmodozva,
'S fájdalmában roskadozva
Képzetéből fölriad;
Hajnal feslik, álom elmúl,
Ah! de Lóra fel nem vidúl,
Búja szívében marad.

'S már az éjnek fátyolára
Fényet önt a' reg' sugára,
Nem derül a' lány' ege;
Ím ajtó nyil, 's egy hős lép be,
Hó szín zászló jobb kezébe,
Arczán győzelem' jegye.

„Szép leányka! vedd le gyászod,
Szent gyönyörben égjen arczod,
Él a' hon, győzött Hunyad;
A' magyarnak, hol Hunyad van
A' nagy Isten minden hadban,
Vészben győzedelmet ad.

Mond a' hős vitéz örömmel,
Ah! de néma gyötrellemmel
Gyúl egyszerre láng szemén,
Mint midőn bosszúba forva,
És ezer halált sodorva
Dúla a' csaták' helyén.

„Szép leányka! hajh erős légy,
Másik szómra száz lelket végy,
Nézz csak nézz csak égre fel:
Egy árny, fénykör szent homlokán,
Most tün ált a' menny' kapuján
'S hős Tiborecz már nem lehel.“

„Hagyd el, (Lóra szól borúlva)
En örök gyászban vonúlva
Könyezem Tiberczomat;
Ah! de semmi, csakhogy Isten
E' halálos szélveszekben
Megtartotta honnomat.

Hü Tiborecz! nyugodj! csatában
Esve, kebleim' bánatában
Engem is majd föld takar;
Hagyd, takarjon, csakhogy a' mig
El a' népek atyja, addig
Fényben éljen a' Magyar.

Ormós László.

*Dissertatio inaug. med. de Helleboro, quam
pro gradu doctoris med. rite consequendo pub-
licae disquisitioni submittit Emer. Húnvor,
Hungarus nob. Zemplényiensis. Pestini, typis
Trattner-Károlyianis.*

Maga az értekezés magyarul van írva, valamint
a' második lapon címje is: A' húnvorról orvos-
doctorrá létekor értekezik Húnvor Imre.
Pesten Juliusban 1834ben.

Bewick Tamás.

(Angolból.)

(Folytatása.)

A' mint a' rézmetszés és könyvnyomtatás mester-
sége előre haladt, elveszté kedvességét a' fametszés,

melly fölötté nehéz vala, és a' felebb említett kereszt metszetek nélkül nem érdemlé miveltetését. E' kettős metszetek nem gyakoroltatván, a' rézmetszés elaljasodott; csak durva czirádákra, csekély virágokra használtatott, 's ezek leginkább a' nép regéket ékteleníték. Néha, mint ez Hutton könyvénel történendő vala, matematikai és architekturai munkáknál tett szolgálatot.

Hutton követé Bielby tanácsát és megegyezék abban, hogy értekezése képei fára metszessenek. Bielby igazgató az ifjú Bewicket, kire bízott a' képek nagyobb része. A' csínosság és pontosság, mellyel azokat az ifjú inas végrehajtá, bámulásra ragadá mesterét, ki nékie azt tanácsolá, hogy mesterségük' e' feledékenységbe merült részét különösen gyakorolja. Vala még Londonban egy kis utczában a' Hatton - Gardenhez közel egy öreg fametsző, nem ismert szerzője ama remekművek nagy részének, mellyekkel a' két krajczáros balládák és románok el valának borítva. Bewick sietett ehez menni tanulni, de látván hogy ez őt semmire sem taníthatja, visszatért Newcastlebe Bielby metszőhöz.

Bewick egyszerű ízlése, 's azon művészi hajlandóság, melly őt a' házi állatoknak játékaikban, zivakodásaikban, szerelmeskedéseikben való vizsgálatára ösztönözte, maga elégséges lett volna őt Newcastlebe visszavinni. London nem tetszett néki; a' főváros lármája, szüntelen való mulatsága és zavarja őt nem érdekelték. Ott véle megvetőleg bántak; ki is gyantáná, hogy egy fametszőnek nyomorult legénye egy ritka talentomú művész volna! A' hitel, 's a' hatalmasok pártfogása, gyámolítása által lehet csak el élni Londonban, hol az élelem drága, hol a' művészek sokasága nehezebbé teszi ez előmenetelt, 's a' vetélkedést tüzesebbé. Pénz nélkül 's útazásával elégedetlen keresé-fel attyát Bewick, 's ő fogá-bé szemeit. Kevéssel ezután Bielby, kinek sok dolgai terhelték hanyatló esztendeit, felvette őt társúl. Bewick János

az öccse is elhagyá a' gazdálkodást, és bátyjának Tamásnak gondja alatt ügyes művészé lón. Ez idő óta a' szerény művész nem hagyá többé-el hazáját; mestersege tanulására szentelve óráit, az idővel gazdálkodva, 's kevéssel megelégedve, egy mérföldre nem távozik szülőtte földétől és tanulása helyétől. Öt órakerendesen felkele, 's egész délutáni négy óráig műhelyében marada, hol reggelizett. Négy órakerendesen ebédrel újítá erejét, 's estve két óraker munka után sétálni ment akár milynen kellemetlen időben is. Magához kemény, mások iránt engedékeny 's rendkívül mértékletes lévén boldog vala azon maga megtagadás közepette, mellyet ritka ember türt volna el panasz nélkül. Télen nyáron nyitott ablakú szobában hála, néha hó borítá ágyát, 's általjárát terítőjét a' nélkül hogy néki megártott volna. A' gyönyörűségek, kényelem, sőt a' pénz sem tett indulatjában semmi változást. Mindég a' munka mellett lehete őt látni rajzolvagy metszve, és vígan fütyörészve; 's egyedüli szenvedelme ama mesterség vala, mellynek köszönhető dicsőségét, mellyből ő olly kevés hasznot vett de a' melly halála után olly becsessé vált. Csendes indulatja csak akkor lobbant haragra, midőn a' fényűzés és hanyeség, a' miveltség két vétke, jutott eszébe, mellyektől őt megmenté neveltetése, és munkás élete szüntelen borzogató.

Vas szorgalma segedelmével Bewick pártfogók, barátok, intriguek nélkül, távol a' fővárostól, oskoláktól, mesterektől — mik osztogatni szokták, a' dicsőséget 's a' kedvező sorsot — a' művészek első sorában foglalja helyet. A' művészeti társaság 1775ben jutalmat tett-fel a' legjobb fametszésért, melly eszten-dőnként tartatni szokott gyűlésére beküldetendő. Célja a' társaságnak a' vala, hogy vetélkedést gerjesztvén a' művészek közt, felélessze a' régóta elhunyt mesterseget. Bewick Tamás, a' még akkor ismeretlen, a' társaság elölülőjéhez egy fametszvényt küldé, melly egy öreg vadász kutyát ábrázolt, és a' maga rajzo-

latja után készült. Bewick messze hátrahagyá minden vetélkedő társát, nem csak a' munka csínosságára, hanem a' rajzolatra tekintőleg is. A' kutya helyzete, minden tagja, a' legkissebb vonatok egy Dujardin, Berghem és Potter vetélkedő társát árulák-el. Ő nyere-el a' jutalmat. A' díjjal koszorúzott metszés Gay meséinek azon kiadásába tétetett, melyet Saint Newcastlei könyvnyomtató közrebocsátott. A' többi képek és vignettek is ezen szép könyvben, melyeket mind Bewick Tamás és öccse készített, méltók valának első mutatványához. A' közönség bámulá, hogy ismét feltaláltatott a' metszésnek az a' neme, mellynek titka elveszettnek gondoltatott. Bewicknél egymást érték a' könyvárosok, kik a' fametszés gazdaságát, a' nyomtatás könnyűségét 's a' fatáblák tartósságát látván véle dolgoztattak. A' közönség is beleunván a' pontokkal metszésbe, melly akkor nagy divatban volt, fellyebb becsülé e' férfiasabb metszést, mellynek minden vonásai csinosak, szabadok valának. Mennél inkább gyakorlá magát Bewick az új mesterségben, annál nagyobb könnyűséggel dolgozék, 's annál inkább tökéletesíté magát. A' metszéshez csatolá ő a' természeti történet tanulását, melly néki mulatságul szolgált, és öregbíté ismérteit. Harmincz esztendő's korában a' majoros fia egy vala egész Europa első művészei közül. (Vége köv.)

F. L.

A' ló- és marha-abrak főzése, párgolása és elvagdálása.

Ha a' lovakat és szarvasmarhákat olcsón kiakarjuk tartani, abrakjokat ne csak kicsiny darabokra metéljük-el, hanem meg is párgoljuk és leforrázzuk. A' szívós héjú gabonát és a' kiszáradt szénát idősebb korukban nem könnyen emésztik azok meg, úgy hogy sok zabszem emésztetlen megy-el tőlök. A' tyúkok is a' meleg éghajlatok alatt csak úgy emésztik-meg a' za-

bot, ha mellette homokot esznek. Az olly gabona, valamint az olaj gyümölcs magva, az emésztet után is megtartja tenyésztő erejét, sőt még alkalmasabb a' tenyészésre, mint az előtt volt. Minden gabona magoknak van éltető erejük, melyet mindazáltal a' gyomornedve nem képes elenyésztetni némelly magvakban, 's ha nem képes, akkor azon magvak nem is tápláló esz-
közök.

Nem való, hogy a' párgolt vagy főtt abrak a' barmok éltető erejét gyöngitené, és nem is okoz hasmenést, kivált ha néhány főtlen mag tétetik ahoz. Fontos dolog, hogy e' módon a' lovak és marhák kisebb portióval jól laknak, mint különben. Ez természetesen könnyíti a' népesebb tartományokban olly költséges lótarást, 's a' nagy városok szomszédságában a' szükséges tejelő és hízó barmok táplálását.

Angliának némelly vidékein a' dolgozó lovakat inkább párgolt krumplival, mint zabbal tartják. Az öreg lovak a' vagdalt zabot sem emésztik-meg, 's a' párgolt krumpli abrakkal a' trágya hordási nehéz munkát is tovább eltürik; melly mellett mindég kell egy kevés zablisztet adni nékik.

Rejtett szó.

Két betű; sokat jelent:
 Duzzad, átsap, és füreszt.
 Pétervárba cz-vel is
 Hatalmasan látod ezt.
 K-val ég ne-adja rád.
 L-el őrzí a' latánt.
 Ny-el, arczát fölleled,
 Csak tekintsd a' hó leányt.
 P vel anyyi mint szemed.
 V-vel, a' vitez laka.
 Z-vel, abba húll Linád
 Ha el némul ajaka.

Sárossy, ep. m. társ.

Jegyzet: A' 11-dik számbeli rejtvény: csicsóka.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

13. szám.

Augustus 13dikán.

R e m é n y.

Szelíden, mint a' szép esttűnemény,
Lángarczodon kecsekkel, mint Aurora,
Mosolygsz reám, sötét sohajtozóra,
'S megenyhül sorsom, a' vad, a' kemény.

Szemere.

*Honszerető. Kiadta Ponorí Theurewk Jó-
zsef. Pozsonyban, Belnay örököseinél. 1834.*

Ajánlva van Mélt. és Főtiszt. Marich János vá-
lasztott Skutari püspök úrnak, és Nemes Gömör és
Kis-Honth t. e. vármegyék országgyűlési követjeinek,
mélt. gróf De la Motte Károly úrnak és Tek. Szilasi és
Pilisi Szilassy Ferencz Alispány úrnak. A' fáradhatat-
lan Szerző úr ezen új becses munkájának cikkelyei:
I. A' nép felvilágosításáru. II. A' házi ne-
velésnek hibájiról és azoknak orvoslások
módjáról. Ennek szakaszai: 1. A' nevelésről által-
jában 2. A' házi nevelésnek némelly hibájirul. 3. Az
okos házi nevelés rendjéről. 4. A' jó nevelésnek hasz-
nairól III. Az Eperjesi, Abrugybányai és Va-
rasdi Könyvnyomtató műhelyekről a' 16-
dik században. E' cikkely nagy tud. Horvát István
úrtól. IV. Könyvismertetés.

Egy nagy férfi emléke.

E' czím alatt Miller Károly művészet-és
hangmü kereskedőnél Pesten a' nagyhid
Második Féllesztendő.

útczában éppen most jelent-meg egy 12 hüvelyk magos és 18 h. széles művészetilap, melly csinosan rajzolt, 's részint kiszínezett vignettekben a' történetkedvelők elébe állítja a' tizenkilencedik század hőségének legnevezetesebb történeteit, tetteit, ütközeiteit 'stb. serdült korától fogva (a' Briennei oskolában) haláláig és képszobrának Parisban a' Vendome oszlopon történt felállításáig 22 emlékezetre méltó helyzetekben. Szerencsés gondolat vala a' századok férfialevének legnevezetesebb pillanatjait képekben adni-elő, hogy egy tekintettel átfuthassa, 's könnyen megtarthassa emlékezetében a' szemlélő a' dicső tetteket. Annyiban is kellemesen érdeklő e' művészetilap, hogy ezt mint fali ékességet mindenütt használni lehet, cartonage-művekre kivagdalni, 's igen finom papirosra lenyomván különféle házi bútorokra levenni 'stb. Ára finom fiumei papiroson 40 kr. kivilágítva 1 f. 12 kr. és pompásan szinelve 2 f. pengő p. Van szerencsénk a' művészet kedvelőit e' csinos képre figyelmesekké tenni, annyival is inkább, mivel e' Parisban rajzolt 's a' Szakmáry kőmetszőintézetben Budán pontosan, és tisztán metszett lap az ajánlást megérdemli.

Bewick Tamás.

(Angolból.)

(V é g e.)

A' négy lábú állatok története, mellyet maga és János öccsének az ő tulajdon rajzolatí után készült metszései ékesítettek, Bewicknek mint teremtő művésznek és fametszőnek, a' legnagyobb hírt nevet szerzé. Hat esztendő alatt gyűjté e' nagy munkája tárgyát, és elborítá rajzolataival tábláit, mellyek az eleventszülő állatokat minden alkatjaikban és helyzetekben (attitude) leábrázolák. Mind ez ideig csak csekély és hamis metszeteket látott megjelení a' közönység, mellyek a' természetet gúnyolák 's arra valának

szánva, hogy hazug ábrázolással világossítsák a' természet történeti értekezések' szinte olly hazug textusát. Bewick nem elégedett-meg azzal, hogy az ökor, kutya, macska, juh külső formáját lerajzolja; hanem fel fogá azon vonásokat is, mellyek megkülönböztetik a' fajokat, 's nagy gondal ábrázolá-le ama különböző helyzeteket, mellyeket azok álmukban, czivakodásaikban, nyugvásukban és járásaikban mutatnak. A' mit olly kevés híres művészek érhettek-el, azt a' különös talentomot, melly a' tehén-és ökörfestő Potter, 's a' kecske és juhfestő Berghem' képeinek olly nagy becsét szerzett, Bewick tulajdonává tudta tenni, és különféle sok állatfajtákhoz alkalmaztatni.

Nem célunk Bewick metszéseit egyenként előszámlálni, mivel azok számtalanok; élete minden napjai utolsó órájáig elvalának borítva munkáival. Nagyítás nélkül mondhatni, hogy elhunytakor is kezében vala vésője, egész élete azon mesterségnek szenteltett, mellyet maga választott, 's mellyben találta vígasztalását, boldogságát, dicsőségét. Landseer és Dujardin talán elérték őt az állatok követésében; de mint fametszőnek, Bewicknek nincsen párja. Nem csak ő fedezé-fel újra a' kereszt metszeteket, mellyekről feljebb szólánk, 's mellyeknek rendkívüli nehézsége okozá elhagyatásukat; hanem ő találá-fel egy új módot, melly szerint képesek a' fametszők utánozni mind azon arnyékolatokat, és világossági lépcsőket, mik a' réz-és aczélmetszést felébe emelék a' fametszésnek.

Ő előtte a' fának, mellyre metszettek, csak két felülete volt: az egyik egészen üres és olly mélyen bevésétt, hogy azt a' festék nem érheté-el, a' másik kiálló, melly bevette a' festéket 's végrehajtá a' nyomtatást. E' szerint a' fametszőnek csak a' két végső arnyékolat vala hatalmában, a' tiszta fejeér, mellyet a' természeti állapotjában lévő papiros mutatott, 's a' tiszta fekete, mellyet képezett a' nyomtatási festék. Ebből a' következett, hogy a' fametszés ugyan előad-

hata a' kemény kontrasztot, de nem a' világos-sötét (clare-obscure) finom vonatit, 's e' miatt a' legügye-
sebb fametsző sem vetélkedhetett a' rézmetszővel. A'
kereszt vonatok használása is csak széles árnyékot,
nem pedig finom félvilágosságot vala képes előállítani.
Igaz, hogy az ügyes nyomtató a' tábla alá helyezett pó-
tolékokkal tudott szebb összeállást adni a' nyomtatvá-
nyoknak; de ez a' mód, többnyire ügyetlen és ízlés
nélkül való emberekre bízotván, sok bajjajárt együtt,
mellyet nem minden nyomtató hárított-el. Azonban je-
lenleg is sok metszők használják ezen szinte olly töké-
letlen mint bizonytalan módot.

Először B e w i c k jött arra a' gondolatra, hogy
a' felületeket szaporítsa; a' legkiállóbb reliefet adja a'
fa' azon részének, mellynek a' legerősebb színt kell
adnia; egy kevéssel kissebb kiállást annak, mellynek
kissebb elevenségének kell lennie; 's így reliefről re-
liefre szállani-le mind addig, mig csak a' papiros nem
érvén a' festékekkel bekent fát, fejéren nem marad. Lehet
gondolni melly nehéz illy módon metszeni, melly jó
kéz kivántatik hozzá, 's melly ügyesség mind azon
különböző felületek öszveszerkeztetéséhez, mellyek
egymástól egy negyedrészt vonatnyira vannak vésve 's
olly eszközre, mellyen fölötte nehéz dolgozni, 's le-
hetetlen helyrehozni, ha történetből hiba esik.

De kétség kívül a' legnagyobb javítás, mellyet a'
fametszés Bewicknek köszönhet, áll abban, hogy ő
hozá-be a' fa hosszában való dolgozás helyett a' fa
keresztlapjára való dolgozást. A' hajdani metszők
a' fa hosszában elhasogatott táblákat használák, Bewick
pedig a' fa átmérője nagyságú vízarányosan vagdalt la-
pokra metsze. Ezen új mód a' metszés kiterjedését
szűkítette, mivel a' puszpáng-és körtvélyfák, mellyek
a' fa metszésre egyedül használtatnak, nem nagy átmé-
rőjűek; de a' mesterség nagyot nyert általa, mivel e'
szerint a' művésznak nem kell a' fa szálain keresztben
metszeni, melly nehezen győzhető akadály vala, és
csaknem mindenkor gátolá a' kerek metszetek rendes-

ségét. Azonban rövidült is általa a' munka; mivel a' hajdani táblákon négy vágás kivántatott egy metszés (taille) előállítására, jelenleg pedig a' fametsző két vágást tesz.

Igy vitte Bewick Tamás a' fametszést tökéletességre. Halála óta, melly 1828ban történt, több művészek mint Hood Tamás, Harvey, Sears, Tagg 'stb. elérték őt ügyességökre nézve, de nem haladták felül.

F. L.

Takarmány hiány pótlásáru l egy két szó P. Tasru l.

A' Bécsi újság szerint Junius 28ru l az 57. számu Társalkodóban a' mezei gazdákkal az eddig szerte uralkodó szárazság, 's rendkivüli hőségre közlött vélemények, 's helyes javallatok, a' pallérozottabb mezeigazdáknál már is fölvetettek, 's minden lehetséges elkövettetett a' takarmány hiány pótlására; mert csak ugyan a' közlött javallatok e' mostoha időben czélirányosak, hasznosak, még pedig igen hasznosak, kivált ha sikerülhetnének. Azonban, ha az idő járása, 's e' rendkivüli szárazság meg nem változna, 's takarmánynak elvetett magunkbul ismét semmi sem lenne, öszve hordott takarmányunk pedig előbbi kevés állapotjában maradna, akkor mint kellessék magunkon segélnünk, mihez keljen nyulnunk, 's mivel lehetne takarmány hiányunkat pótolnunk, nehogy barmaink inségét fájdalmas szívvel szemlélni kénytelenítsünk, az előttünk tántorgó telettetési szükségrül, melly barmainkat könnyen elsöpörhetné előre gondolkodni, 's a' fellyebb említett kérdésekre csak némüleg is felelni el nem mulasztottam. Csekélyek tehetségeim azokra tökéletesen megfelelni; azért Hazám pallérozott gazdáit felszollitom, e' kérdéseket javasolataikkal támogatni ökis sziveskednének. Azenyimek e' következendők:

Iször Hárs, mogyoró, eger, körös, nyír, juhar, füz, rekettye, akác, gyertyán, és bikfák leve-

les galyai meg szedetvén, azok valamivel kisebb kévékben, mint a' gabonát szoktuk, nyersen öszve kötötnék, 's megszáritva akár padlásra, akár pedig kazalokba szalmával fedve tétetnek el; arra azonban különösen vigyázni kelletik, hogy száritás közben meg ne ázzanak, különben leveleik lehullanának. A' bikfa gallya öszvehúzó oryosi ereje miatt napjában csak egyszer étettethetik; a' többi mint gyomrot erősítő jó, 's haszonvehető takarmány használtathatik.

2or A' kertekben, szőlőkben, szántóföldeken, 's mindenünnen a' határbul öszve szedett, 's meg száritott mérgetlen zöldség, még a' földibodza is, melly nyersen lévő kellemetlen szagát, 's keserüségét a' száritás által egészen elvesztvén a' juhoknak használható.

3or A' kukoricza szár a' csőveken felyül el virágzása után kár nélkül levágattathatik, úgy a' bab, 's krumpli szárai, a' káposzta, vörös, 's burgundiai répa levelei megszárogatva eltétetnek. A' krumpli szár, káposzta, vörös, 's burgundiai répa levelei bé is sózattathatnak hordókban, kádakban; nagyban pedig kövel, vagy téglával kirakott gödörben illy formán: megszedvén a' fentebb nevezetteket akkor, midőn gyümölcsseitül kárnélkül elvehetjük, azokat nyersen soronként meg sózva tapodjuk, vagy nyomjuk bé, 's a' tejét valamivel megterhelve, vizet öntünk reá, 's téiben szarvas marháink eledelére fordíthatjuk.

4er A' szecska vágás, 's hogy ez könnyebben eszközöltessék, szalmabéli gabonáinkat a' lehetségig csépetetni kelletik. Szecska vágó masinán, melly 150 f. váltó, 3 ember naponként 300 pmérő szecska t vághat meg, kézi szecska vágón pedig, melly 8 váltó f. kerül, egy ember 25—30 pmérőt; így és ez által minden font szalmánkat 1. font takarmányá változtathatjuk következendő képpen: a' szecska minél apróbb vágattassék, 's az vagy sósvizzel, vagy széna polva, vagy e' végre meg szedett kakukfű, vadzsája, vagy más szagos plánták kifőzött levével nedvesítve, vagy

legolcsóbb gabona nem darájával vegyítve, 's kútvízzel meglocsolva adattassék eledelül barmainknak.

5ör A' makk, és vadgesztenye szinte a' legegésesebb eledelék közé tartoznak; 's bár ha mindjárt sertéseink eledelébül szükségesebb barmaink kiteleltetésére ez idén a' makk nagyobb részét fordítanánk is, halálosan nem vétkezünk. A' makk szedés illy formán történik: midőn a' makk férges része a' fárul lehullott, akkor 2—3 ponyvát terítünk a' fa alá, 's lerázzuk az egészséges makkot, 's úgy ismét olyan fa alá megyünk, melly fárodozásunkat megjutalmazza. A' makkot szellős helyen jól kikelletik szárítani, 's azt meg darálva szecskára hinteni, mellybül felséges takarmány válik. Ugy szinte a' vad gesztenyét is.

6or Ha alljazásra ősszel a' lehullott faleveleit össze-szedjük, melly illy formán történik: a' falomb, és falevelek halomba gerebléltetnek, és ottan hosszú gazzal, vagy szalmával bēfedettetnek, 's póznákkal lenyomatnak, mert különben lassanként elfujdogálná a' szél. Ezzel nem csak hogy alomszalmánkbul takarmányt nyerünk, hanem még trágyánkat is annyival jobbá tesszük, hogy ez már maga fárodozásunkat kipótlándja.

7szer A' széna vételben különösen vigyázni kell, hogy magát a' vevő meg ne csalja, azért előre gazdaságos számolást tegyen; ha a' széna szerfelett drága, akkor inkább ha olcsóbban kap szemes eleséget vegyen, 's megdarálva szecska között használja. Én így egyeztetem össze: $\frac{2}{4}$ pmérő rozs $\frac{3}{4}$ pmérő árpa, és szemes kukoricza, 1 pmérő zab, és tönköly tápláló erejük felér 1. mázsa szénával.

Sor A' takarmánnyal való takarékos bánás, és annak a' jól elrendelt mértékkel való kiadása; ezt minden földes uraság ez idén tisztjeitül, és cselédjeitül méltán meg kívánhatja, sőt minden gazdának ajánlható. Egy kosnak egy napra 3, anya juhnak 2. tokjú báránynak $1\frac{1}{4}$, Jármos ökörnek 20 tehénnek 15 font táplá-

ló erejü takarmány elég, 's illy számolással a' gazda bű nélkül telettethet.

9er A' legelő rozson kívül őszi vetésünket korábban elvetni, hogy azok minél előbb felvehessék magukat, 's még azokon is száraz fagyos időkben legeltethetjük barmainkat a' nélkül, hogy magunknak kárt okoznánk.

Ime ezek azok, mellyeket takarmány hiány pótlására tapasztalt próbáim után ajánlhatok Hazámfiainak, de különösen azoknak, kik még illyesekben járatlabbak. A' mivelt gazdák csak képesek magukon segíteni, de a' szegény Hazánkban elhagyatott jobbágyok, mit miveljenek ezek? Talán azt gondolják, hogy a' mult telettés szerint takarmányuk elfogytával újonnan fedett házfedelük leéetése elégséges leendő? Oh! csalódnak: ha pedig most meg nem szerzik a' szükségeseket, majd későbbben a' legnagyobb kölcséggel sem lehetnek megszerezhetők, 's így hazánkban a' szépen kezdődő álatenyésztés csak e' mostoha év által, ha csak mesterségesen nem segítünk, bizonyosan csunkulni fog.

Főkövi Antal,
gazdatiszt.

A p r ó s á g.

Intésül! Junius 11kén a' Bűndingeni kerületben Hergheimban egy özvegy asszony egy réz üstben zöldséget főzött, 's a' maradékot benne hagyta és más nap megmelegítette. Kilenczen betegedtek-meg tőle, de csak azok, kik kétszer ettek belőle; három inasa 's egy fia az asszonynak megholtak.

Rejtett szó.

Gyötri szived két első betűm; vég hárma szavamnak Égbenyuló menedék, gátlója az elleni félnek.

Eszköze két végsőm több szorgos kéziművesnek.

Viszolajszky.

Jegyzet: A' 12-dik számbeli Rejtett szó: ár, czár, 'stb.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

14. szám.

Augustus 16dikán.

A' múzsáknak szózatja
A' sírt is megrázkódtatja,
'S életet lehell belé.
A' virtus' nevét felfogja,
'S örök trombitán harsogja
A' nap' két háza felé.

Csokonay.

J á t é k s z i n.

A' hajdani nemzeteknél a' theatrumi művészet a' mulatságokat 's gyönyörűségeket kedvelő vallási fanatismus tárgya volt. Minden nevezetes városiban a' Görögöknek 's Romaiaknak, lehete találni színházakat. Ezen építvények természetesen eleintén nem lehettek más, mint durvák 's tökéletlenek, míg végre a' Görögök' magasabb művészete azoknak ama tökélyt szerzé, mellyet mi még romjaikban is bámulunk. Az Etruskiak szer felett kedvellék a' nézőjátékokat; ezek náluk épen úgy, mint több más hajdankori nemzetnél, egy részét tették isteni szolgálataiknak. Ők építék-fel az első színházat kőből, kik építvényeiből azonban csak kevés jutott az utóvilágra.

Adriában, Volaterrában, és Fugubiumban található még etruski színház-maradványokat; azonban az arretiumi játékszin, 's több mások hihetőleg későbbi eredetűek, 's azokat már a' Romaiaknak tulajdoníthatni. A' Görögöket az vitte arra, hogy kőből építsék színházait, mivel egy fa theatrum, melly nem egyéb mint deszkaállítás lehete, rögtön bedült. Ez hihetőleg

Themistokles korában történt, 's ezen athenei Bachus-színház mustraképeül szolgált a' később felállottaknak. A' Görögök rendszerint a' hegy lejtősségénél építék-fel színházaikat, hogy az által lépcsőnként rendelhesék-el egy más fölött a' nézők' ülőhelyeit, mellyeket tulajdonkép théatromnak nevezének. Ők az éjszakoldali lejtősségét választák a' hegynek az okból, hogy a' nap-sugárok ne okozzanak alkalmatlanságot a' nézőknek, fedetlenek lévén mindenkor náluk az ülések.

A' színház alkata félkör volt 's 3 részből áll: azon helyből t. i. hol a' nézők helyet foglaltak avagy a' théatromból, az orchestrából, és scenából. A' föld-szin hely orchestra nevezetet nyert, melly ismét 3 részből áll: az első a' nézők' üléseihez ért 's a' némaját-szóknak (mimicusoknak) 's tánczosoknak szolgált, kik a' felvonások közt mulaták az összesereglett közönséget előadásaik által; a' második a' logion volt, melly emelkedetű helyet mutata 's chorusul szolgált; a' harmadik melly a' scenához ért 's hyposcension nevezetet nyert, a' musikát foglalá magában. A' scena az orchestrához va-la csatolva, 's áltellenében feküdt a' théatromnak. En-nél ismét 3 rész volt: 1) a' valóságos scena, 2) azon hely, melly a' scena előtt volt 's proscension nevet nyert, 's 3) a' parascension. A' proscension a' nézőjátékok' elő-adásául szolgált tulajdonkép, a' parascension pedig a' játékhelyen teendő változásokra volt szánva; ezen hely egyszersmind a' színészeknek felöltözködésül 's levet-kezésül szolgált, valamint ott tartózkodásul. A' pa-rascension ennél fogva a' scena szinfenékén nyert he-lyet, 's tőle egy fal által volt elválasztva, mellyen a' théatromi diszitvények előterjesztve voltak. Kérdést sem szenved, hogy a' scena tetővel va-la ellátva, maga a' théatrom pedig fedetlen maradt, melly okból fedett osz-lopjarások használtattak, hol a' nézők akkor, ha esni kezde, menedékhelyet találtak.

A' Görögök' első színházáról, melly kőből készült 's Athenében Bachusnak volt szentelve, találhatni még maradványokat. Ezen érintett játékszin márványból

épült-fel. Spartában is szemlélhetni sűrke márványból készült színház-romokat. Egyébiránt a' megalopolisi theátrum Arkadiában, ugy hasonlókép Epidaurusban az, melyet Polyklet építe-fel, valamint végre azon színház, melly az Aegina szigeten állott, minden más-tól, különös építés nem 's szép idomzatok által tün-teti-ki magát. — A' Romaiak, kik sokban utánzói voltak a' Görögöknek, a' színházak elrendezésében is kö-veték a' Görögöket. Eleintén csak állások voltak desz-kákból szerkesztve 's a' nézőknek a' szabad ég alatt kelle állaniok. Marcus Aemilius Lepidus volt az első, ki a' nézők' számára színházat építtete ülésekkel, de csupán fából. A' köztársaság' vége felé Scaurus és Curio játékszínei pompáson épültek-fel, de csak ismét fából. M. Scaurus, ki Sulla kortársa volt, pompás szin-házat építtete mint akkori Aedilis. Ezen épület olly nagy volt, hogy abban 80,000 nézőnek volt helye 's a' scena 3000 ércz szoborral 's 160 oszloppal volt díszesítve. A' scena legalsóbb része márványból álla. A' közepetti részben üveggel voltak kirakva a' falak, a' legfelsőb-ben pedig aranyozott oszlopok állottak. Curio ama hi-res amphiteátrum felkészítése által szerze magának hírt nevet, melly mozgatható volt. Ez, illy építvények' egész új neme volt, melyet sem a' Görögök nem is-mérték, sem pedig szokásban nem vala a' Romaiaknál annak előtte. E' célra két fa színház volt egy más mel-lett elrendezve, mellyeket tetszés szerint tengelyeken lehet forgatni; ha ezen építvények akép állottak, hogy a' 2 homor oldal áltellenében volt egymásnak, azok illy esetben amphitheátrumot képeztek, mellynek ke-rületében a' scena állott.

Mind ezen építvények, bár milly nagyok 's pom-pások lehettek is, egyedül csak mulandó avagy ideig óráig tartó alkotmányok voltak, miután azok csak rö-vid ideig állván, ismét széllyelbontattak. Scaurus pom-pás színháza, saját rabszolgáitól felgyújtva, az emész-tő lángoknak áldozatul esett, 's az ez által okozott kárt öt millio tallerra becsülték. Végre Pompejus építtete

egy játékszint kőből, melly az első volt az illy nemű épületek közt Romában 's mellynek omladékain most az Ursini palota áll. Ezen építvény a' Mitylene színház rajzai után készült-fel, 's csak Caligula alatt nyertemeg teljes bevezését. E' most érintett játékszin 40,000 nézőnek nyújtott kényelmes helyet, 's most már csak kevés romok vannak belőle hátra. A' Pompejus színház felkészülte után, nem csupán Romában, hanem a' romai birodalom minden nevezetes városaiban is épültek-fel kő színházak. Ez időtől kezdve márvánnyal béleltetett a' scena 's márvány oszlopokkal diszesült. Valamint a' latin theátrumokban, ugy a' görögökben is, egy oszlopjálás rendeltetett-el a' scena háta megett, melly menedék helyül szolgált esős időben. Ez Pompejus színházánál is így történt. Az, fákkal kirakott nagy tért zára-be, melly szobrokkal, szökő kutakkal 'stb. ékesítve volt. Csak a' punicum háború után jött divatba a' theátrum és orchestrát posztóval behuzni az eső ellen. Ezt Quintus Catulus hozta szokásba Romában, valamint is általan a' birodalmi fővárosban mindjárt az első punicum háboru után mutatkozni kezdtek a' felvilágosodás 's finomabb miveltés első nyomdokai, mellyeket a' Romaiak a' Görögöktől nyertek a' theátrum által, kik mint rabszolgák Romába jutottak, 's ott az előkelők' gyermekeit oktaták.

Ezen védtetőnél a' legnagyobb fényüzést lehet észre venni. Azon posztók, mellyek e' célra használtattak, drága szövetek voltak, mesterségesen megfestve 's hímezve. Nero szőnyegetek használtatott a' theátrumoknál, mellyek arannyal valának hímezve 's arczképével ékesítve. A' hévség mérsékléséül ezen fedél alatt, drága illatos vizet fecskendeztek a' nézők felélesztéséül. Pompejus színházán kívül nevezetre méltó a' theatrum Marcelli is, mellyet Augustus caesar építtete 's melly részint még most is fenn áll, ezentul Vespasian és Titus oriási amphitheatroma, mellynél a' viadalhely 87,000 nézőnek nyújta helyet, t. i. a' coliseo, avagy jobban mondva a' colosseo. Ezen építvény ovalis

lévén, általzója 581 láb 's kerülete, 1700 láb vala; a' bejárások' száma 20 volt, mellyek közül négynek elrendeltetése az volt, hogy a' halálra ítélteteket azokon ált bévezessék, 8 bejárás a' vadállatok' bebocsátására volt megnyitva, 4 ismét a' hajókat ereszté-be Naumachiák' alkalmával 's meg 4 a' rendőrök' bejárása volt. Trajan játékszinéből találhatni még maradványokat a' Mars mezején, valamint másokból is Capuaban, Pompejiban, Polaban (Istriában); Arelateben (Arles), és Nemaususban (Nimes) Franciaországban.

A' romai színházak' alkata hasonlít a' görögökéhez. Ezeknél 2 oldalfal volt, mellyek félkörben végződtek az egyik végnél, a' másiknál pedig egyenes szögletet tettek. Amannek fele a' nézőknek szolgált, emennek elrendeltetése pedig a' szinpad volt. A' nézők' számára elrendelt ülések vagy padok, avagy a' valóságos theátrum (Cavea) amphitheatrális alkatuk voltak, lépcsőnként emelkedtek 's boltozaton fekvének, mellyek részint bemenetelül szolgáltak külön ajtók' alkalmazása által, részint gyámolák azokat. Ez okból voltak ketté metszve az ülések, valamint a' hágcsök, úgy a' széles szakok vagy közök által, 's mellyek ékded osztályuk 's hegyesen egybefutó alkatuk végett, Cunei nevezetet nyertek. Ezeknél 3 főosztály volt, mellyek' mindenike több lépcsőt, padot és szakot (Absatz) foglalja magában: a' leg alsó osztály (orchestra) a' Senátoroknak szolgált, a' középső a' lovagoknak, a' leg felső a' többi népnek (populares). A' leg alsó ülések, 12—15 lábnyi magasfal vagy tronus, erkély, emelkedet (podium) által voltak elválasztva. Itt ültek az előkelő tanácsbeli személyek mellett az idegen követek és Vestalinnék, különös logéban (tribunal, suggestus, cubiculum) mennyezettel, mint valamely sátor, ellátva; az aediles vagy mások, kik a' játékot elrendezék 's adták, 's utóbb a' Caesarok. Az állítás szerint, mindjárt ezen fal 's a' Senátorok' ülő helyei előtt volt egy alacsony hely, hol a' mimí és pantomimi tánczoltak; — orchestra legalább nem jelent

mást a' romai iróknál, mint a' Senatus ülőhelyét. Ezen tánczhely háta megett 's néhány lépcsővel magasabban a' scena előtt volt egy hely, mellyen a' színészek elbeszélék szerepeiket, t. i. a' proscenium pulpitem, avagy scena exterior. Még magosabb helyheztesítésű volt a' játék-hely, egy terem vagy tér, hol tulajdonkép a' játékot adák. Ez, az okból nyert talán scena vagy scena interior nevezetet, mivel a' leghajdanibb színészek Romában, legalább Atheneben, lombok alatt, sátorokban vagy viskókban, 's az előhelyeken játszanak. Ezen hely festvényekkel, diszletekkel 's függönyökkel avagy előzőkkel volt kellőn ékesítve. Az előfüggöny nem alkalmaztatott felül mint nálunk' szokás, hanem alul volt oda függesztve, melly okból szükséges volt az egész szindarab kezdeténél 's minden ujnál, nálunk az ugy nevezett felvonásnál (actus), leereszteni 's annak végezténél ismét felhuzni. Valamint a' szinpad mellett, ugy annak háta megett is voltak szobák, hol a' színészek áltöltözködtek 's mindent tehetének, mit a' nézőknek látni nem vala szükséges (postscenium). (Vége köv.)

Novák Dániel.

Észrevételek, bizonyítások és hozzátételek Horvát István urnak „Rajzolatok a' Magyar Nemzet legrégebb történeteiből” czimű köz figyelemre méltó munkájához. *

10dik laphoz 'sat. A' Pártusok (Parthi) a' görög és római történet irók köz megegyezésök szerint Szityák

* Óhajtani kell, hogy azon tisztelői Horvát István urnak, kik a' régi történetekkel és a' nyelv kritika vizsgálsával foglalatoskodnak, mint p. o. tiszt. 's tud. Holéczy Mihály (N. Szokolyi prédikátor) úr hasonló észrevételeket 'sat. közölnének, mert több szem többet lát, és vis unita fortior.

voltak, p. o. Justinus (Historiarum libri XLIV recensione Gronovii): „Parthi, penes quos, velut divisione orbis cum Romanis facta, nunc orientis imperium est, Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scythico sermone Parthi exules dicuntur.“ Dio Cassius lib. XL. cap. 14 sqq. Strabo lib. XI. Cellarius is ezt jegyzi-meg becses munkájában: „Notitia Orbis antiqui“ (Tomo II. edit. Conradi Schwarzii, Lipsiae 1732, pagina 700) „Parthi quoque et ipsi a Scythis originem trahunt. Fuerunt enim eorum exules quod etiam vocabulo eorum manifestatur. Nam scythico sermone exules Parthi dicuntur. Hi similiter, ut Bactriani, domesticis seditionibus Scythia pulsati solitudines juxta Hyrcaniam primum furtim occupaverunt, deinde pleraque finium etiam virtute obtinuerunt. Isidor. Orig. IX cap. 2. Lásd egyszersmind: Allgemeine Weltgeschichte von Guthry und Grey, V. Band.

12dik 13dik laphoz 'sat. A' Philistaeusok vagy Philistim, minekelőtte Palaestinába vagy Kanaánba jöttek, a' Szent Irás bizonyítása szerint, elébb Kusch országban vagy Aethiopiában, vagy is Szaraczenusok (Szerecsenek) országában, 's későbbben Caphtorban laktak, p. o. Amos 9, 7 szerint: A' görög fordítás szerint: *Ὅχι ὡς υἱοὶ Αἰθιοπῶν ὑμεῖς ἐσεῖ ἐμοὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ; λέγει κύριος. ἔ τὸν Ἰσραὴλ ἀνήγαγον ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ τὰς ἀλλοφύλους * ἐκ Καππαδοκίας, καὶ τὰς Σύρους ἐκ βόθρου; *** Vulgata szerint: „Numquid non ut

* ἀλλοφύλοι (alenigenae) = Philistim.

** ἐκ βόθρου (az-az: ex fovea, ex scrobe, veremből) furcsa fordítása ezen zsidó szónak mik kir. Az igaz, hogy az ige kur teszi: fodere, effodere, de a' substantivum kir, mint appellativum teszi: paries, murus (az arabs igétől karra, extruxit, fundavit, aedificavit), maint tulajdon név (nomen proprium) pedig kir 1.) urbs Moabitica Jes. 15, 1, Jes. 16, 11. Jerem. 48, 31.

filii Aethiopum vos estis mihi, filii Israel, ait Dominus? numquid non Israel ascendere feci de terra Aegypti, et Palaestinos de Cappadocia, et Syros de Cyrene.“ (Folytatása következik.)

36. chaldaeus névvel Carcha, arabs névvel Crach. Lásd Abulfeda Syriának leírását p. 44. 89. 90. és Schultensii ind. geogr. ad vitam Saladini. 2.) regio ad Kir seu Cyrum fluvium. 2 Reg. 16, 9. Amos 1, 5. Amos 9, 7. Lásd Büsching's Magazin, 10dik köt. 420dik lapon. Michaelis Supplem. ad Lex. hebr. p. 2191.

R—y.

A p r ó s á g.

A' chinai borbélyok. China városaiban a' borbélyok az utczákon csengetyüvel futkosnak, 's úgy hívják-össze a' borotválkozni akarókat. Kezökben szék, medence, törülközőkendő és borotva. Akárki hívja őket, ott helyben megborotválják, fejét beszappanozzák, fülét kitisztogatják, szempilláit befestik, 's mind ezt csekély pénzért. Ha készen vannak, ismét más borotválkozót csengetnek-elő.

Találós Mese.

1.

Láttam olly állatot,
Kit a' barom hordott;
Ki magát megette,
De senkit nem bántott.

2.

Fejemet elvágták,
Béletem kihúzták,
Bőröm' lekaparták,
'S holtom után itatnak.

Tahy Gáspár.

Jegyzet: A' 13-dik számbeli Rejtett szó: Búvár.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

15. szám.

Augustus 20dikán.

E m b e r d í s z.

Szép vagy, lyányka! ne tudd; jól tettél, férfi! felejtse-d-el:
Néktek ezen két mód ad igaz emberi díszet.

Vitkovics.

H i m a l a y a.

(Arago Emmanuel után francziából.)

§. I.

Himalaya, tudják Önök, a' világ legmagosabb hegye, 's mint Fontenelle nevezte volna, a' narancs' legészrevehetőbb bibircsója, — Himalaya emberi nyomoktól szűz csúcaival, mellyek azért látszanak ott állani, hogy büszkeségünket gúnyolják, hogy nyilván meghazudtolják azon kevély bölcselkedőket, kiknek balgatag hiúsága szüntelen ezt mondogatja: „az ember mindent megtehet, a' mit akar,“ — amaz óriás szirtek, mellyek nekünk a' roppant magosból e' szemre hányást látszanak kiáltozni, „emberek! ti azzal dicsekedtek, hogy a' föld urai vagytok; holott még csak nem is ismeritek birodalmatokat; mivel mi egy részét tesszük a' földnek, 's ti soha nem látogatátok-meg minket!“

Ezen Himalayán történt vala, hogy egy angol utazó, lord Alworthy, három kalauztól vezetette hallatlan bátorsággal mászá a' kősziklákat, 's a' havon el-el sikamolva kéntelen vala, hogy a' mélységbe le ne hemperegjen, az örökké húrosmadarakkal borított tövisbokrokba kapaszkodni, de ő csak felebb felebb

mászott 's haladt 'a meredek szirteken... Vadkecskének vélte volna őt az ember; bár figyelmessé tétetett is a' veszedelemre, csak ment ment, fáradhatlanul. Végre két órai veszedelmes mászás után: „Áljunk-meg, Uram,“ kiáltá egyik kalúz; „senki sem hágtá-által ezen hasadékot.“ — „Senki sem?“ — „Nem, Uram.“ — „Úgy hát folytatom útamat; senki sem hágtá-által ezen hasadékot, hála Istennek! Senki sem fogott lenni olly magosan, mint én!“

Alworthy egy vala azon emberek közül, kik nem azért akarnak látni hogy lássanak, hanem hogy el mondassák: „én láttam.“ Már olvasá a' londoni hírlapokban hogy lord Alworthy eljutott a' Himalaya tetejére; már hallá az őt karikában körül ülő 's kérdező szép miszszeket, szájuk tátva és nagy kék szemeiket reá függesztve, 's várva a' csuda dolgokat, mellyeket ő nékik elbeszélendő vala.

„Rajta! rajta! csak utánnam! — Én bizony nem megyek utána, életem veszedelmével. — Én sem. — Én sem. — Hát talán fizetéstek kevés? — Mi fellyebb becsüljük életünket Ön minden guinnijénél. — Istenem, Uram! Leszáljak és ne dicsekedhessem, hogy oda jutottam, hova senki más nem tette lábát? Soha sem, várjatok meg hát gyávák, tüstént visszatérek“

Igenis, tüstént visszatért a' jó lord Alworthy; alig lépett két százat, midőn egy több mint negyvenöt foknyi háttas téren elveszté sulyegyenjét, és bizonyosan öszvezúzott volna egy görbe fá nélkül, melly ott a' magosban csenevészett 's elég közel állott hozzá, hogy megragadhatta ágát, mellyen függve maradt, mint függ egy pók hálójánál fogva a' straszburgi székesegyház tetejéről. Többször fordítá fejét vezetői felé, de a' nélkül hogy egy jajszót kiáltott volna, mivel megvetvén tanácsukat, illetlennek tartá őket segítségül hívni; reszketve méregeté a' tátongó mélységet, 's remegve vizsgálá a' hegy tövénél fekvő iszonyú kősziklákat, mellyek a' messze távolság miatt, bárányoknak látszottak a' síkon; számítgatá mennyi idő alatt érne oda, ha az ág

eltörne, — 's az ág kezdett törni. Minden ropogás gyilok szúrás vala Alworthy szívébe, minden roppanásra csúful vicsorodott-el arcza, 's in rángatódzva zárdtak-bé szemei, mellyeket néha néha felnyita, hogy nézze az ágot, mint nézi a' bűnös a' jury előlülójét, midőn egy szó, igen vagy nem, megmásolhatlanul elhatározandó: vissza fog-é térni házanépéhez, vagy meghalni a' vesztőpadon.

Mindazáltal, csudálatos különösség, Alworthy nékem azt beszélé, hogy e' keserves helyzetében azon gondolkodott, micsoda szavakkal fogja majd előadni rettegését lady Greynél, Piccadillyben.

Az ág eltört.....'s vak szerencséből, a' mint fájától elszakadt, a' szegény angolt egy sziklazug felé lökte, mellyre felugrott. Midőn ott lábra állhatott, a' feneketlen mélység felé hajtá fejét. Az ág még nem esé keresztül negyed részét, 's azt mind addig kíséré szemével, míg csak olly parányi lőn, hogy többé nem láthatá.

„Oh! oh!“ mondá, „ha én azt az ágot lekísértem volna, milady és Wilhelmje azon igen örvendenének.“ Majd, azon hidegvérrel és nyakassággal, melly különösen bélyegzi az angol nemzetet, felmászott mint előbb, kivévén hogy újra lehempelygett és fára akadt volna. Azonban meg kelle állnia egy kőszikla tövénél, melly hegyes csúcsot képzett. Ezt lehetetlen megmásznia. Ekkor szemébe tűnik a' legmagosabb csúcs, meg hajtja a' hegy orma előtt 's színjátászoí helyzetbe illeszti magát, 's egy tekintetes és költői beszédet intéz ahoz.

Dühe olly nagy vala, 's kezével olly tüzesen hadarásza, hogy csaknem újra lebukott; de előre veté magát, és hogy megerősítse sulyegyenjét, kezét egy kőszikla hasadékba dugá. Melly nagy vala bámulása, midőn ezen vadon sziklából, mellyre csak sasok szállanak, kihúzott egy...Mit húzott-ki? — Találják-ki Önök. — Legfelebb is egy marok mohot....egy sas tojást....Az nem volna különös. — Mit tehát? — Egy aczél záros emlékkönyvet, benne egy velin papirosú,

aranyozott szélü látogató -levelke: *Sir Lewis, London, Park Street, 19.*

Ha valaha nőjük szekrényében egy szerelemtárs levelére akadtak Önök, úgy hökkentek-meg éppen, mint lord Alworthy, a' mint Sir Lewis levelkáját megpillantá. Elhalaványodott ő, 's kőbálványá vált. „Mit? ennyi küszködés! ennyi fáradság! 's mind ez hijában!“ Majd egy gondolat futá-keresztül elméjét 's észrevehetőleg enyhíté fájalmát: eszébe juta a' tolvaj szarka; ha ez a' madár el lopá az ezüst asztali eszközöket, 's azokat a' háztetőn rejté-el, miért nem találhatta és tehette volna ide e' levelkét egy sas? én ebben semmi megfoghatatlant nem látok... Igen de, oh átkozott dolog! Alworthy e' négy szót olvasá: *Sir Lewis a' Himalayán.* Nagyon kevésbé hihető, gondolá, hogy Lewis ezt csak azon hiedelmében írta volna reá, hogy majd egy sas rendeltetése helyére viendi. „Magának kellett ezt ide hoznia! Mindegy, én magosabbra megyek mint ő!“ Újra meg újra kezdett erőlködése mellett sem mászhata felebb a' hasadéknál, 's bosszús dühében azt tevé, minél egyebet nem tehetett: Lewis levelkáját a' magáéval váltá-fel és lejöve sírva, mint sírunk midőn lejövünk kedvesünktől, ki ezt izeni élübünk: ,a' kisasszony nincs itthon.' (Vége következik.)

Farkas Lajos.

Észrevételek, bizonyítások és hozzászólások Horvát István urnak „Rajzolatok a' Magyar Nemzet legrégebb történeteiből“ czimű közfgyelemre meló munkájához.

(Folytatás.)

Én így fordítom a' zsidó textusból: „Avagy nem egyenlők vagytok e' előttem Kusch (Szerecsen) fiaihoz, Izraelnek fiai? mond Jehova: avagy nem én hoztam ki Izraelt Mitzraim földéből (Aegyptusból) mint a' Philistaeusokat Kaphtorból és az Aramaeusokat (Syrusokat) Kirból“ Kaphtor a' görög fordítók (versio

LXX Interpretum) Onkelos és Vulgata által fordítottak: Cappadocia, és Caphtorim Cappadoces (Deuter. II, 23. Amos 9, 7.) De Caphtor Jeremias 47, 4. szerént sziget, Cappadocia pedig mint tudva való, tartomány kis Asiában. Jeremias propheta t. i. azt mondja a' görög fordítók szerént: *Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπερχομένην τῆ ἀπολέσαι πάντας τὰς ἄλλοφύλους. Καὶ ἀφανιῶ τὴν Τύρον, καὶ τὴν Σιδῶνα, καὶ πάντας τὰς καταλοιπὰς τῶν νήσων.* A' Vulgataszerént: „Pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiim, et dissipabitur Tyrus et Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis. Depopulatus enim est dominus Palaestinos reliquias insulae Cappadociae.“ Magyar fordításom: „Azon napért, mellyen elpusztítani fog minden Philistaeusokat és ki vágni fogja Czort (Tyrust) és Czidont (Szidont) és minden megmaradott segítséget. Mert Jehova elrontja a' Philistaeusokat, a' Caphtor szigetének maradékait.“ A' görög fordításban Caphtor vagy a' Vulgatában Cappadocia sziget nem említetik, hanem νῆσοι, az-az szigetek. Caphtort és a' Caphtorim vagy Caphtoraesusokat tehát Nilusnak szigeteiben Delta körül kell keresni. Tudós zsidó Toledói Benjamin (Benjamin Tudelensis) szerint (utazásának leírásában, 125dik lapon) Caphtor a' mai Damiata, mert ezt írja: „két nap múlva Damiatahoz jöttem, melly egykor Caphtor volt“ 's fordítója és magyarázója Constantin I' Empereur hozzá adja (p. 226): „Ex Genes. 10, 14. et Chron. 1, 12. in Aegypto Caphtor quaerendam esse constat.“ Saadias, zsidó Rabbi is (Kimchinél) Jeremias 47 részének 4dik versében Caphtort magyarázza Damiata által. A' hires Rabbi Kimchi szerint (Commentariusában in Jeremiam) a' Philistim és Caphtorim testvérek (testvér népek) voltak, kik a' Hevaeusok tartományában, mellyet elfoglaltak, úgy öszve olvadtak, hogy Caphtorim név elveszne, Philistim név pedig megmaradna. A' Genesis könyvében is 10, 14 Philistim és Caphtorim együtt említetnek,

tudntillik a' görög fordítóknak szerint: *Καὶ τῆς Πατεσσωνιείμ, καὶ τῆς Χασμωνιείμ, ὅθεν ἐξῆλθε Φυλισείμ, καὶ τῆς Γαφθοριείμ.* Vulgata: „Et Phetrusim et Chasluim, de quibus egressi sunt Philisthiim et Caphtorim.“ Magyarul: „Patrüsziomot és Chaszlühimot, honnan származtak a' Philistim és a' Caphtorim.“ Tudós Cellarius (Geographia orbis antiqui T. II. pag. 808) helyesen jegyzi meg: „Plures interpretes graeci Deuter. 11, 23 et Amos 9, 7; et Latinus Jerem. 47, 4; et Chaldaei non solum his tribus locis, verum etiam Genes. 10 Cappadociam et Cappadoces interpretantur: qui vero longius remoti sunt a sedibus posteriorum Mizraim, Noae ex Chamo nepotis. Etiam Jerem. 47, 4 in insula Caphtor dicitur, qualis nulla est in Cappadocia. Sivero in Aegypto Caphtor fuit, in superiore aut circa eam fuisse crediderim, quae non raro ab Aegypto proprie dicta, seu Delta ac locis circa illud, distincta fuit.“ A' tudós Bochart pedig (lib. IV. cap. 38) nem helyesen azt állítja: „terra Caphtor ubicunque fuit, ab Aegypto et Philistaeis non parum fuit dissita.“

A' Szent Irásnak görög fordítója (az úgy nevezett LXX interpretes) a' Philistim népet Genesis vagy Mosesnek első könyvében (Gen. 21, 32. 34. 26, 1.) és Jósue könyvében (13, 2, 3.) hasonlóképpen *Φυλισείμ* nevezik; a' többi könyvekben (a' Birák, Sámuel, királyok és Próféták' könyveiben) pedig többnyire *ἀλλόφυλοι* (alienigenae) által fordítják. Ezt Sz. Hieronymus is valámint Eusebius is cselekszik. Néha a' Vulgata is a' Philistim nevet megtartja, néha Philistini (p. o. Judic. 3, 3. 13, 15.) írja. Hieronymus is néha Philistini (Amos 1, 8), többször Palaestini (p. o. Genes. 21, 33. 26, 1. 8 és 14. 23, 21) írja, és Esaiás 14, 29dik versnek ezen szavait „Ne laeteris Philistaea tu“ így magyarázza: „Mortuo Achaz intelligimus Philistaeos e vicino fuisse lactatos et insultasse Israeli, quod maturo rege perditos, Ezechiae juveni subjacerent. Philistaeos autem, ut supra diximus, Palaestinos significat: quod Alie-

nigenas vulgata scribit editio, quum hoc non unius gentis, sed omnium externarum gentium vocabulum sit, „és Amos 1, 6dik verséhez: „Videamus quid Philistim et urbes eius peccaverint, quos Septuaginta semper Alienigenas transtulerunt. Ubicunque eaim inveteri testamento ἀλλοφύλῃς, ἰδὲστ alienigenas legerimus, non commune nomen omnium externarum gentium, sed proprie Philistim, qui nunc Palaestini vocantur, accipiendi sunt.“ Josephus zsidó régiségeiben (lib. 2. cap. 6.) ama népet mindég nevezi Παλαιστίνῃς, Palaestinos, tartományát pedig Παλαιστίνην, Palaestinam.

Tudós Adelung Mithridatesében (I kötet, 344dik lapon) a' Philistaeusokról és azoknak nyelvökről így szól: „Ihr Name bezeugt, wassie wirklich waren, Fremdlinge, Ausgewanderte. Von ihnen bekam ganz Canaan bey den Griechen und Römern den Namen Palaestina. Dass ihre ursprüngliche Sprache ägyptisch gewesen, lässt sich nur vermuthen; aber in der Folgenahmen sie die Sprache der unterjochten Cananiter an. — Was Hieronymus in Esai. 1, 7. von der Sprache Canaans sagt: „inter Aegyptiam et Hebraeam media est,“ versteht Bochart in Phaleg, Band I. cap. 15. von der philistäischen. So viel ist gewiss, dass sie ihren eigenen Dialekt hatten, wie aus Nehem 13, 23 erhellt, wo die Mundart Aschdods, einer ihrer Städte, von der hebräischen unterschieden wird.“ A' régi hebraeus nyelv pedig Adelung szerént (Mithridates I köt. 558dik lapon) ama kananaeus dialectus, melly a' Hebraeusok között divatbau volt, a' meddig függetlenek voltak. A' Phoenices vagy parti Canaaniták nyelvöknek pedig Adelung szerént (I köt, 345dik lapon) két dialectusa volt, egyik a' tisztább palaestina, Palaestina határánál, a' másik pedig az együgyűbb syriai, Syriának határánál.

13dik laphoz: „— — — kik Assyriát vagy is Cappadociát nyerék és választák lakásúl.“ Syru-

sok, vagy Strabo szerint a' Levcosyrosok (*Λευκοσύροι*) az-az fejer Syrusok, a' Görögöktől Cappadoces, még pedig Plinius szerént Cappadox folyótól neveztettek. Herodotus lib. I. cap. 72: „οἱ Καππαδοκαὶ ὑπ' Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται (Cappadoces a Graecis Syri nominantur). Strabo lib. XII: „μέχρι Λευκοσύρων, ἕς καὶ ἡμεῖς Καππαδοκάς προσανορένομεν“ (usque ad Levcosyros, quos etiam nos Cappadoces cognominamus), Plinius histor. nat. lib. 6. cap. 3: „Cappadox annis, a quo nomen traxere, antea Leucosyri dicti.“

14dik laphoz. Abrahamnak nem volt „Agár nevü fia“ (mint Horvát úr írja) hanem Ismaël nevü fia, kinek annya Hagar vagy Agár volt (Genes. 16, 15. 16.) Ezen Ismael megkedvelvén a' nyilfogatást jász-szá lett (Genes. 21, 20.)

17dik laphoz. Philistaeusok a' sabinusi város Ravennánál. Ez E. urnak Hormayr' Archivumában nevetséges és a' közép kor kronikonjából meritett állításnak lenni látszott, de talál-tatik Pliniusnak naturalis historiájában lib. III. cap. 15. 16. lap. 15: „Ravenna Sabinorum oppidum.“ A' Sabinusok pedig Philistaeusok voltak, azért cap. 16 olvastatik: „Inde ostia plena, Carbonaria ac fossiones Philistinae, quod alii Tartarum vocant: omnia ex Philistinae fossae abundantia nascentia etc.“

(Foylt. köv.)

Rejtett szó.

Első négygel ötöm (negyedik meghúzza) nem élhet
Vég négy nélkül, emezt megtölt négyembe bedugván,
Füstöl ötöm bodorúl rágyújtván egy kis üszökkel.

Kovács Ágoston,
Eperjesről.

*Jegyzet: A' 14-dik számbeli első mese: faggyugyertya:
2-dik: iróttoll.*

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

16. szám.

Augustus 23dikán.

J e l e n.

Rosszat ne félj, 's ne kívánj jót,
Mult és jövő közül;
Öleld-meg a' jelenvalót,
Melly játszik és örül:
'S bár küdbbe néha burkozik,
De színe gyorsan változik,
'S ajkán mosolygás ül.

Kölcsey.

H i m a l a y a.

(Arago Emmanuel után francziából.)

(V é g e.)

§. II.

A' mit most imént olvasánk...

Balgatagság így beszélni, 's én nem vagyok balgatag.

A' mit most imént látánk, történt 1817diki Junius 23kán. Ugyanazon esztendő Octobere 23kán, a' Londonba visszatért Alworthy reggel Park-Street felé veszi útját 's kopogtat a' 19dik számnál. „Sir Lewis?“ Itt lakik, Mylord, tessék felmenni.“ Alworthy felment. „Sir Lewis?“ — Itthon van, Mylord. tessék bémenni.“ Alworthy bément. Az inas őt Lewis dolgozó szobájába vezeté. Köröskörül a' szobában több sor asztalokon művészileg valának elrakva ritka növények, különös ásványok, mellyeket Lewis számos messzi utazásából magával hozott. Minden tartománynak vala ott

Második Féléstendő.

16

képviselője; ezen írószoba kitsinyben a' világot ábrázoló. A' ház' ura egy asztal mellett ülve mély ábrándozásban látszék elmerültnek; szerelmesen vizsgálta édesden nézegete némi ásványi tárgyakat, mellyek előtte csak most elintézett rendel voltak elrakosgatva, minden oldalra forgatá azokat, néha néha elővevé nagyító üvegét, hogy legkisebb ereiket kifürkéssze, 's akkor lelkesedve kiáltá: „*Magnus in magnis, maximus in minimis!* be szép! be pompás! Kristályozatok egy porszemben, gránit oszlopzatok, bolthajtások, ragyogó teremek... *Maximus in minimis!* be felséges!“

Lewis annyira elmerültnek látszék, hogy inasa nem merné a' vendég jelenlétét tudtára adni. Alworthy inte ennek hogy távozzon, közelíte az asztalhoz 's leüle Lewissal által ellenben. Egy óranegyedi néma halgatás után köhögés erőlteté, mellyet nem tudott tartóztatni. Köhögött; Lewis észrevette, 's minden meghökkenés nélkül egy követ mutatott nékie. „*Maximus in minimis Deus est*“ mondá Alworthy. „Helyesen!“ viszonzá amaz, „bravo! ez értelmes ember; fecsegjünk.“ 'S ott hagyá annyira kedvelt ásványait.

„Tudhatom, kivel van szerencsém beszélni?“ — „Én lord Alworthy vagyok, állapotomra nézve millionér, kedvemből utazó; vagy ha jobb szereti Ön, kedvemből millionér, 's állapotomra nézve utazó.“ — „Szolgálatjára lehetnék valamiben? azon fölötté örvendének.“ — Nem Uram.“ — „Sajnálom.“ — „Nékem van szerencsém szolgálni egy tárgyban, mihez a' vak szerencse juttatott... Messze földön egy olyan valamit találtam, mellyet bizonyos jelekről megismertem hogy Öné, és siettem azt Ön kezéhez szolgáltatni.“ Már Lewis zavarodásba jött a' köszönet miatt... Nincsen egy Angol is, ki drága jószágot nem vesztett volna el utazásában... midőn Alworthy kezébe adá az említett látogatólevelkét, azon oldalára fordítva, mellyen e' felírás vala: „*Sir Lewis a' Himalayán.*“

Mintegy villántól lesujtva elveresedett, elküült, fogai csikorogtak, reszketett minden tagjaiban... „Miért vette-le Ön levelkémet a' kőszikláról? — Furcsa kérdés! hogy a' magamét tegyem oda. — De tudja-é az Úr, hogy Ön egy tolvaj? tudja-é Ön, hogy elrablá tőlem öregségem vígasztalását, egy szóval halhatatlanságomat? Egykor jövendőben ezt majd meglették volna, ezen levelkét... ezt mondták volna: „a' nagy híriü nevü Lewis!“ de most e' névnek vélem együtt vége leendő, ezt fogják mondani: „a' híres Alworthy!“ holott ezt kellene mondani: „Alworthy, a' zshivány!“ — No, no, no! mérsékelje Ön magát. — Mérsékeljem magamat? Nem, ne hidje Ön; ez olly sérelem, mellyet egyéb le nem moshat vérnél... Én véredet szomjúzom! — Egészségére váljék. — Meg fogunk verekedni. — Szívesen. — Melly napon? — Egy óra mulva. — Melly helyen? — Green-Parkban. — Micsoda fegyverre? — Pisztolyra... ez bizonyosabb. — Nem bánom; a' viszontlátásig.“

Egy óra mulva Alworthy és Lewis tanúiktól kísértetve megérkezének a' Green-Parki térre. A' pisztolyok megtöltetvén, a' két bajnok szabott távolságra, hat lépésre szembe állott 's hirtelen egymásra czélozott; a' lövés megtörtént...

Lewis jól czélozott; Alworthy szintén olly jól czélozott mint Lewis.

Szegény bolondok! Isten irgalmazzon lelkeiknek.

A' tanúk a' holttesteket egy kocsira tették, 's haza felé hajtattak egyről másról beszélgetve. Az úton egy közülök a' hírlapot olvasván, így kiálta-fel: „Oh! Tibetből azt írják, hogy egy földindulás következésében a' Himalayának Gévair nevü csúcsa irtóztató ropogással le omlott. — Hisz éppen ott volt... óh! óh! óh! és rá nagyot kaczagtak... óh! óh! óh!“

Egy valaki, látván melly vígan mennek azok, ezt mondá: „ezek az emberek lakodalomból jönnek, vagy sokat ittak.“

Verbőczyi hármaskönyve' kiadásai.

1. Bécsben 1517ben, folio, Syngreniusnál; nem Budán, mint Wallaszky mondja. Megvan a' császári könyvtárban 's a' nemzeti múzeumban (Horányi.)
2. Kolosváron 1532ben, folio. Megvan a' Cornides-Teleki könyvtárban. (Cornides 170dik lapon.)
3. Bécsben 1545ben. Várdai Pálnak ajánlva, megvan a' császári könyvtárban (Horányi.)
4. Bécsben, 1561ben, folio Syngreniusnál, Nádasdy Tamásnak ajánlva. Megvan a' cs. könyvtárban, mint Horányi mondja. Helyesen jegyzi-meg Pray, hogy Syngrenius ebben az esztendőben már nem vala életben.
5. Debreczenben 1565ben folio; Vöröss Balázs magyar fordítása. Említik ezen kiadást Kiss Tothfalusi Miklós 1698diki kiadása előbeszédében, Bod Péter és Horányi. De másutt nem találtam, csak gróf Teleki Sámuel könyvtárában. Lásd C. Sam. Teleki Biblioth. III. köt. 207. lapján.
6. Kolosváron 1571ben magyarul, negyedréten, kiadta Heltai Gáspár. Említik Tothfalusi Kis Miklós, Bod Péter és Pray. Van az universitás könyvtárában.
7. Kolosváron 1572ben, negyedréten, deákul; kiadta ugyan csak Heltai. Hibázik Horányi, midőn 1571et ír, 1572 helyett. Találtatik a' pesti universitás könyvtárában, és a' Cornides-Teleki könyvtárban.
8. Bécsben 1572ben, folio. Negyedik Bécsi kiadás, mellyet Horányi nem ismert, de bír a' nemzeti múzeum.
9. Nedelischán a' Muraközi szigetben 1574ben. folio, Hofhalter Rudolfnál. Horvát fordítás; találtatik a' m. k. universitas könyvtárában. (Pray.)
10. Bécsben 1581ben, folio, kiadta Sambucus János Nessinger betüivel 's Hiller költségével, mint Kovachich írja. Megvan a' cs. könyvtárban 's a' nemzeti múzeumban.

11. 1589ről a' gyulafejérvári káptalan inspectora Laskai János fordítását említi Kiss Tothfalusi; de nem tudom hogy valahol találtatnék.

12. Bécsben 1599ben, folio, németül. Megvan az universitás', gróf Teleki Sámuel', és a' nemzeti múzeum' könyvtáraikban.

13. Kolosvárott 1609—13 Bátori Gábor fejedelem idejében jött-ki a' magyar fordítás Imrefi János és Gellény Imre költségükkel, 's ez több ízben kiadott, mint mondja Tothfalusi.

14. Debreczenben 1611ben, négyrétben, magyarul. Gróf Teleki Sámuel 's a' nemzeti muzeum könyvtáraikban.

15. Bécsben 1628ban, folio, a' corpus jurissal együtt. Találtatik a' cs. könyvtárban (Horányi.)

16. Bécsben 1637ben, folio; a' Corpus jurissal együtt.

17. Bártfán 1643ban, negyedréthben, magyarul. Találtatik a' nemzeti muzeumban.

18. Bécsben 1660ban, folio; a' Corpus jurissal egyetemben.

19. Lócsén 1660ban, magyarul. Horányi hibázik, midőn 1560at tesz. Megvan a' Cornides Teleki könyvtárban és a' nemzeti múzeumban.

20. Nagy Szombatban 1690ben, folio; a' corpus juris-hoz csatolva kiadta Szentiványi Márton.

21. Kolosváron 1698ban, negyedréthben Kiss Tothfalusi Miklós betüivel. Magyarul és deákul, Erdély approbata és compilata constitutióival együtt. *

* Az approbata constitutiók közre bocsátattak:

1. Nagyváradon egyedül az approbaták 1653ban, 4° Szenci Kertész Abrahám betüivel. Megvan a' Cornides-Teleki könyvtárban, és csekély könyvtáromban két példányban; nincsen a' muzeum és gróf Teleki Sámuel könyvtáraikban.
2. Kolosváron 1677ben, 4° a' compilatákkal együtt.

22. A' Csiki convent betüivel 1745ben négy-
r éten.
23. Nagy Szombatban 1746ban, folio, a'
corpus jurissal.
24. Nagy Szombatban 1751ben folio, a' cor-
pus jurissal.
25. Kolosváron 1762ben nyolczadréten.
26. Nagy Szombatban 1763ban, nyolczadrét-
ben kiadta Szegedi.
27. Kalocsán 1773ban, nyolczadrétben, ma-
gyarul.
28. Posonyban és Kassán, 1779ben ma-
gyarul.
29. Budán 1779ben, folio, a' Corpus juris-sal.
30. Posonyban 1806ban, nyolczadrétben.
31. Budán 1822ben, folio, a' corpus jurissal'
együtt.
32. Pesten 1830ban, folio; megmagyarosította
Perger János. Óhajtottuk volna, hogy a' tud. fordító úr
mind Verbóczi kiadásait, mind különösen előbbi for-
dításait megemlítette, sőt röviden megismértette volna.

N. G.

*Észrevételek, bizonyítások és hozzászólások
Horvát István urnak „Rajzolatok a' Magyar
Nemzet legrégebb történeteiből” czimű köz-
figyelemre méltó munkájához.*

(Folytatás.)

20dik laphoz: „Hogy a' Tarsusi Szent Pál
születésére nézve Szitya volt.“ Tarsus város
a' görög iróktól nevezetik ἀποικος vagy κτισμα Αργείων
(colonia Argivorum.) Nevezetesen Strabo (lib. 14.) ezt
írja felőle: „κείται μὲν ἐν πεδίῳ. κτισμα δ' ἐστὶ τῶν μετὰ Τρι-
πιτολέμῃ πλανήτεντων Ἀργείων κατὰ ζήτησιν Ἰᾶς (sita quidem
est in campo; colonia autem est Argivorum, qui cum Trip-

3 Kolosváron 1698ban, mint feljebb.

4 — 1779ben, negyedréten

5 — 1779ben, nyolczadréten.

tolemo vagati sunt Iûs quaerendae causa.“ Az Argivusok pedig nem voltak Hellenek vagy Görögök, hanem Pelasgusok az-az Philistaeusok vagy magyar Szityák.

22dik laphoz. Euboea szigete nem csak *Macra* nevet (mint Horvát úr megjegyzi), hanem *Macris* nevet is viselt. Strabo lib. X (sub init.) „ὁ μόνον *Μάκρις ἐκλήθη ἡ νῆσος, ἀλλὰ καὶ Ἀβαντίς.* (Non solum *Macris* vocata est haec insula, sed etiam *Abantis.*) *Dionysius Perieges.* v. 420: *Εὐρώπης δ' ἦτοι μὲν Ἀβαντίας ἐπλετο Μάκρις.* (Europae porro accedit *Abantias Macris*) *Plin.* lib. IV. cap. 12: „Antea vocitata est *Chalcis* aut *Macris*, ut *Dionysius* et *Ephorus* tradunt: ut *Aristides Macra*“ etc.—A' *Makrones*-eket nem csak *Herodot* említi hanem más görög írók is, és *Plinius*. *Strabo* szerént a' *Sannusok* (*Sanni*) a' régi időben *Makronesek*nek *Μακρωνες*, neveztettek. *Apollonius* (lib. II. v. 22) írja ezen *Makronesek*ről: *Φιλυρων δ' ἐξὑπερθεν ἔασε Μακρωνες.* (Supra *Philyras* autem sunt *Macrones.*) *Plinius* pedig az *Iberiában* lakó *Macronesek*et emliti (lib. 6 cap. 10.) *Ultra* sunt *Colchicae solitudines*, quarum a latere ad *Ceraunios* verso, *Armenochalybes* habitant et *Moschorum tractus* ad *Iberum* amnem in *Cyrum* defluentem: et infra eos *Sacasani*, et deinde *Macrones* ad fluvium *Absurum*.“ *Ide tartozik Ciliának városa Magarsos* (*Μαγαρσος*), *Megarsos* (*Μεγαρσος*) vagy *Magarsa* (*Μαγαρσα*) *Arrianus*, *Lycophon* (V. 444) *Plinius*, *Strabo* (lib. 14.) 's másoknál, és a' hires *Aθηνα Μαγαρσις*, *Athena Magarsis*, az-az *Magyar Minerva*, kiről *Arrianus* (lib. 2. *Exped. Alex. Magni*) azt írja: *ἐς Μαγαρσὸν ἦκε, καὶ τῆ Ἀθηναῖ τῆ Μαγαρσίδι ἔθυσεν.* (*Magarsum* venit et *Minervae magyaricae* sacrificavit.) (Folyt köv.)

J á t é k s z i n.

(V é g e.)

A' diszletek gyakran az oldalrészre hordattak, úgy hogy azok a' szinpad hátulsó részét mutaták 's ismét eltakarák, vagy megváltoztatták. A' Romaiak erő-

müvezetet (Pegmata) is használtak, avagy beszinezett léczeket, mellyek mindenféle alakokat terjesztének-elő, 's észrevehetlen mozgattak, emeltettek, 's ismét leeresztettek.

Az amphiteátrumokat illetőleg, azok tulajdonkép két, összetaszított játékszinből állottak 's alkatuk elipsis volt. A' nézők' ülései köröskörül elrendezve voltak (Cavea), 's egyébiránt valamint más játékszinekben, egy más mellett 's fölött. A' belső 's alsó rész széles, 's homokkal behintett viadal-vagy küzdőtért (arena) foglalja magában, mellynek közepén egy oltár állott. A' padok egy ált-'s körüljáró, széles 's gyakran még rostélyzattal ellátott előfal (Podium) 's egy csatorna (Euripus) által voltak ettől elválasztva, hogy az által a' nézők, a' fenevadak' dühétől, mellyek körös körül a' földalatti hajlékokban elzárva voltak, menttek legyenek. Az okból, hogy a' játékszinben 's amphiteátrumokban rendetlenség ne történjék, helymutatók voltak felállítva, kik a' nézők' helyeit kijelelék. Voltak ezentul azokban leskelődők is, kik a' nézők közt fel-'s alájártak, 's ez, vagy amaz színész vagy bajvivó tetszését megvásárlák.

Azon színházak közt, mellyek jelenleg Európában fenállanak, a' leghiresebbek 's legjelesebbek következők: St. Carlo Nápolyban, Argentino Romában, a' turini, bolognai, imolai, majlandi, a' Theatre Italien Parisban, a' lioni, az operaház Londonban, a' Covent-garden Londonban, a' bordeauxi, 's az operaház Berlinben. Ezekhez mellékelhetni-még a' Fenice játékszint Velenczében, a' münchenit, a' pétervárit, és pesti német színházat.

Novák Dániel.

Rejtett szó.

Várost tész az egész, melly fekszik Hunnia térén.
Fordítsd és vond-meg, búzát versz véle kalászból.

Lebb Antal.

Jegyzet: A' 15-dik számbeli Rejtett szó: pipaszár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

17. szám.

Augustus 27dikén.

Sors és Idő.

A' sorsnak ki mondhatja,
Hogy az így, vagy úgy járjon?
'S az időt úgy ki hajthatja,
Hogy siessen, vagy várjon?
Az idő fut; a' sors forog:
A' föld pora sír, vagy morog,
Amaz viszi, sodorja
Ez emeli, tiporja.

Kisfaludy Sándor.

Egyházi beszédek. Gegő Elek Nicephor Szent Ferencz szerzetebeli áldozópap 's pesti magyar szónok által. Pesten. Trattner-Károlyi nyomtatása. 1834. (nyolczadréten 130 lap.)

A' napokban hagyák-el a' sajtót e' remek egyházi beszédek, mellyeket eddig csak budapestieknek vala szerencséjük a' lelkes szónok ajjakiról hallani. Most az egész magyar közönség-megismérendi ezen-jeles egyházi beszédeket, 's a' maradék is örömmel olvashatánda azokat. A' betük szépek, 's a' velencei velin papiroson könnyen olvashatók.

Dictionary Pentaglottum. Recudi curavit Josephus Thewrewk de Ponor. Posonii, typis Belnayanis 1834. 4°.

Veráncz vagy Wranchich Faust' néhai csanádi püspök' illy czímű ritka munkáját: *Dictionary Második Féllesztendő.*

rium quinque nobilissimarum Europae lingvarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae et Ungaricae. Venetiis. Apud Nicolaum Morettum. 1595. 4° nyomtatattá itt ki újra a' tud. Szerző úr. Ajánlotta Nagymélt. Vurum József nyitrai Püspök Ó Exc-jának. Néhai Veráncz Faust életleírását elébe bocsátá t. t. Gyurikovics György úr.

Könyvisméreti töredékek.

8. A' könyvnyomtatás' előre haladása.

Ámbár a' könyvnyomtatás mestersége csak hamar feltaláltatása után, 's már 1457ben a' Faust és Schoefferpompás zsoldároskönyvek' megjelenésekor bámulásraméltó előmenetelt tett: mindazáltal elég tökéletlen vala még az. A' betűk durván valának metszve; a' szavak rövidítő jelekkel elborítva, mellyek az olvasást nehézzé tevék 's a' szemeket elfáraszták; idomtalan 's a' textushoz nem illő kezdőbetűk díszteleníték ezt; nem leheté látni semmi megkülönböztető jelt, a' pontot kivéve; 's az idegen író felhozott szavai öszvezevordának a' textussal. De leginkább panaszra fakaszták a' tudósokat a' temérdek hibák, 's érthetetlen helyek, mellyeket a' tudatlan másolók a' kéziratokba becsúsztattak 's a' még tudatlanabb nyomtatók szaporítottak. Erasmus még a' híres Aldusoknak is szemrehányásokat tesz, a' kik pedig mindent elkövettek kiadásai hibátlanságáért: ugyanis a' tőlök közre bocsátott Cicero', Homer' és Plutark' munkáit „depravatissimae” czímmel említi. Nem is vala csuda, hogy a' nyomtatók némelly hibákat becsúsztattak könyveikbe, mivel ezekkel a' kéziratok tömve valának; a' honnan a' tudós Aleriai püspök a' könyvnyomtatás Romába vitelekor a' vaticana könyvtár felvigyázója, barátihoz írt leveleiben keservesen panaszkodik, hogy ezen könyvtár kézíratainak nagy része iszonyú hibákkal van megrongálva, 's ezt teszi hozzá: „hogy ó igye-

kezik azokat kiigazgatni, de néha kénytelen több szavakat is megváltoztatni, hogy a' mondásnak értelme légyen.'

A' mint kiterjedtebb lett a' nyomtatás mestersége, a' szerint tökéletesebbedett is. A' pontozás vagyis különböztető jegyekkel élés rendesen használtatni kezdett, a' rövidítések eltűntek, felhozó vonások (guillemets, inverted commas) különböztették-meg a' felhozott helyeket a' textustól, és a' betűk csinosabb 's a' szemeknek kellemesebb formát nyertek. A' kópírók — *miniatúrák* — eltávoztak a' nyomtatóműhelyekből, hol többé nem vala rájuk szükség, 's helyöket ügyes kiigazgatók (*correctorok*) foglalták-el, 's e' hívatalt a' legérdemesebb tudósok nem átallották elfogadni.

Azon betűk, mellyeket 1450 körül 's jóval utóbb is használtak, négyszögűek, szögletesek és darabosak valának, durván metszettek és vastagok. Ezek helyébe 1459 körül nem olly vaskosak és kellemesebb alakúak jöttek szokásba, mellyeket fél-goth-oknak neveztek. Joannes és Vindelinus de Spira velencei nyomtatók 1468ban szép formájú betűket használtak, mellyek velencei vagyis 'római' nevet nyertek, melly utolsó nevezet alatt ismeretesebbek. Aldus Manutius, hasonlólag velencei nyomtató, 1498ban találta-fel az 'olaszt' (*italicát*), mellyel élt mindég a' 'deák classicusok' kiadásaiban; de csaknem ő egyedül az, kie' végre használá az *italica* betűket, minden mások azt idegen szerzők szavai felhozására, 's a' nevezetes helyek' kitüntetésére használták: azonban midőn hosszabb az idézett mondás, többnyire minden nyomtatók felhozó jellel, (felfordított vonásokkal) éltek.

Mind ezek mellett is hanyatlott a' nyomtatás mestersége, midőn a' goth betűk divatozni kezdettek. Ezen szemszűrő betűknek semmi közök sincs azon betűkkel, mellyeket a' Gothok hoztak Olasz- és Spanyolországokba bérohanásuk alkalmával. A' mai

goth írás nem egyéb, mint rossz ízlésű 's felesleges vonásokkal eldísztelenített deák írás, melly még a' 12-dik században mutatkozott, de Europa minden tartományában csak a' 13dik század elején terjedt-el. Leginkább a' német könyvnyomtatók ékteleníték azzal a' nyomtatás mesterségét 1471dik esztendőtol fogva; sőt Velence is, melly eleinte olly szép betűket használt, későbbben elárasztá az olvasó világot goth ízlésű nyomtatványival. Voltak olyanok is, kik ugyanazon egy könyvben mind a' deák mind a' goth betűket használták: 's e' bizarre ízlést 19dik századunk több nyomtatói, leginkább a' könyvek' címjeinél, sajnálni lehet, divatba hozák.

Géring Ulrik parisi nyomtató vala első, ki 1470ben Fischetnek Rollin cardinálhoz irt levele címjét veressel nyomtatá; de e' szint egész szépségében feketével vegyítve későbbben azon zsolttárok', imádságok' 's miséskönyvek nyomtatásában használá, mellyeket a' parisi püspöki megye számára bocsátott-ki, és némi törvényes könyvekben. A' legjobb nyomtatók követték ebben Geringet, 's az egyházi könyveknél veres betűkkel különböztették-meg az úgy nevezett rubrikákat.

A' zsidó betűk 1475ben már ismeretesek voltak, ámbár azokkal még ekkor egy könyv sem nyomtatott; hanem több szavak találtnak azokkal nyomva illy című deák könyvben: *Tractatus contra perfidiam Judaeorum*, melly Esslingenben nyomtatott. Zsidó nyelven nyomtatott első munka egy biblia a' bolognai zsidók' számára.

A' görög betűk sokkal előbb használtattak, mint a' zsidók; mivel *Aulus Gelliusnak* Romában P. Maximistól 1469ben nyomtatott *atticai éjszakáiban* találtnak görög betűkkel nyomtatott helyek. Mindazonáltal ez időszaktól fogva egész 1486ig nyomtatott minden munkákban kézzel vannak a' görög mondások feljegyezve; de mégis La Vallière catalogusában 1478ról illy című görög könyv említetik: *Cre-*

stonii lexicon graecum. Homer *Batrachomyomachia*ja Velenczében 1486ban egészen görög betűkkel nyomtatott, 's utána két esztendővel minden munkái Florenczában; de ezen kiadásokat hasonlítani sem lehet azokhoz, mellyeket az Aldusok nyomtattak Velenczében és Romában 1496ban 's ezt követett esztendőkbén. *Gourmont* 1510ben Parisban olly tökéletes görög betűket metszett, hogy az utána következők szabályaitól el nem térhettek; formái 's matrixai a' királyi könyvnyomtató műhelyben most is megvannak. Ő metszette ama kis-romai (*petit-romain*) betűket is, mellyeket mustrául vett Didot betűinél.

Bolognában 1487ben jelent-meg az első munka a' muzsikáról, — 's 1491ben Florenczában az első a' számvetés felett, — 's ugyanezen városban 1477ben jött-ki az első munka réz metszetekkel.

Farkas Lajos.

II-dik József császár ércz-lovagszobra.

Azon tér Bécsben, melly II-dik József ércz-lovagszobrával diszül, 's mellyet fölséges uralkodó Fejedelmünk, nagybátyának emeltete örök emlékül, József-tér nevezet alatt ismeretes. A' fejedelem romai costumben ül a' lovon, 's babér koszorú van fején, bal kezében tartja a' kantárt, 's jobb kezét egyenesen kinyújtja; a' hasonlatosság remekül van eltalálva. Valamint maga a' szobor, ugy a' ló is érczből van, 's az első 1800ban öntetetta' másik pedig 1803ban még pedig legtökéletesebben. A' ló magassága, az elő láb állásától egész a' fejserényig $2^{\circ}—1'—3''$, hossza pedig $2^{\circ}—2'—3''$; függélyes állásban a' császár alakja $13\frac{1}{2}$ láb magas volna. Az ércz-lovag szobor egy talpra van állitva, melly fekete-szürke granitból áll. Elöl a' talpon következő felirást olvashatni: *Josepho II. Aug. qui salutis publicae vixit non diu sed totus*; hátul pedig: *Franciscus Rom. et Aust. Imp. ex fratre nepos alteri parenti posuit. 1806.* A' két oldalon van két nagy basrelief, mindenike

1°—4'—1'' széles, és 5'—4½'' magas, érczből hasonlólag öntve, mellyek' egyike a' földmivelést, a' másik pedig a' kereskedést ábrázolja, a' fő alakok' magassága 4'—8''. Az egész emlék' magassága 5°—3'—8'' tesz.

A' négyszögön szemlélhetni 4 pilastert korinthiszlop-alkatban, ezeken pedig 16 kisebb basreliefeket érczből medaillon formában, mellyek valóságos pénzek után vannak dolgozva 's mellyek Ildik József nevezetesebb történetire verettettek.

Az első, az elől álló pilasteren jobbról, József születésére verettetett; ez Herkulest ábrázolja a' bölcsőben, ki a' két, ellene küldött kigyót összenyomja; a' felírás annál: Natus 1741. 13. Martii. — A' másik, József első házasságára verettetett; Hymen gyújtja meg fáklóját az áldozó oltárnál, 's jobb kezében két koszorút tart; a' felírás: Felix connubium. Celebrat. Vindob. 6. Oct. 1760. — A' harmadik József koronázására emlékeztet mint romai királyéra: egy asszony torony koronával fején, trónszéken ül; ez tartja a' kormány lapátot 's a' bőség szaruját; a' körülírás: Gloria novi saeculi. El. et cor. Francf. 1764. — A' negyedik, ki hányó pénz ezen koronázásnál: ez a' felhőkön felül lebegő világgömböt mutatja, 's a' felett az Isten szemét: a' gömbön keresztben fekszik egy kormány lapát 's egy kard, mind a' kettő babérral körülövedzve; a' felírás; Virtute et Exemplo. Az elől álló pilasteren'bal felül az első basrelief, József által alapított katonai becsületpénz; a' győzedelmi jelképeken lebegő babérkoszorún ezen szavak állanak: Der Tapferkeit. — A' második, József 's testvére Leopold megérkezése Romába, verettetett ugyan azon városban; ez egy asszonyi ülő alak által Róma városát képezi, melly egyik kezében lándzsát, másikban egy golyóbist tart; lábainál nyugszik a' Tiberfolyam; a' körülírás: Roma exultans. Ob fratrum Augg. adventum 1769. — A' harmadik, József útazására verettetett; a' császár romai costumben lóháton ül, 's előtte lépdel Minerva; a' kö-

rülírás: *Italia a Caesare perlustrata 1769.* — A' negyedik, József első útazására Erdélyországban emlékeztet: a' bőkezűségtől kísérve, a' császár lóháton nyargal egyik kapuhoz, melly erdélyi czimerekkel diszesítve van; a' körülírás: *S. P. Q. D. optim. Princ. Adventus Aug. 1773.* A' hátulsó pilasteren, bal felül az első hasonlókép József megérkezése emlékéül Erdélyben verettetett; a' fejedelem romai öltözetben ül lován 's mellette a' bőkezűség; előtte térdel egy, az Erdélyi Nagyhercezséget ábrázoló asszony, ki kezét nyújtja neki; a' körülírás: *Felicitas Daciae. Profectio Aug. 1773.* A' második, Galiczia szerkeztetésére (organisatiójára) verettetett; egy férfi alak antik costumban egyik kezében oklevelet tart, 's másikat egy asszonyi alaknak nyújtja egy buzavékán keresztül; a' körülírás: *Conventu Ordin. perpetuo in Galicia et Lod. constituto. 1782.* — A' harmadik, Lembergben alapított egyetem emlékéül verettetett; egy oltáron áll egy bagoly 's a' galicziai czímer; a' körülírás: *Optimar. art. ludis in Galicia constitut. Academia Leopold. 1784.* — A' negyedik, a' szegény-intézet alapítására czéloz; a' két törvény tábla a' felhőkben lebeg; a' körülírások: *Dilige Deum super omn. prox. ut te ipsum,* és *Pauperum Institutio Vindob. 1784.* A' hátulsó pilasteren jobbról az első a' vallásbeli türelem behozatára verettetett; a' levegőből nyuló két kar nyújtja egymásnak testvérileg kezét a' földgömbfelett; a' körülírás: *Concordia Religionum.* — A' második a' Josephina chirurgiai katonakademia felállítására verettetett; ez az akademia-épület főoldalát ábrázolja 's a' körülírások következők: *Curandis militum morbis et vulneribus,* és: *Academia Medicochirurgica instituta Viennae 1785.* — A' harmadik, a' képző művészeti akademiák egyesítésének van szentelve; a' művészet geniusa a' kis Ifjuságot Minerva templomához vezeti; a' felírások: *Ingenio et Industria,* és *Academia Vindob. novis institutis aucta 1786.* — A' negyedik, a' süketnéma-intézet alapítására verettetett; ez az intézet ta-

nitóját két tanítvánnyal terjeszti-elő; a' körülírás. *Sur-di mutique sollicitudine, munificentia Principis societati sibi que utiles redditi.*

Ezen emlék 1805ben tökéletesen bevégezve volt 's ezt olly műalkotványnak tekinthetni, melly az első rangúak közé tartozik Európában. Ezen érintett remeket Zauner készíté, egykori professora a' képfaragásnak a' bécsi cs. kir. szép művek akademiájánál.

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Canning képszobra Julius 18kán állítatott-fel Londonban a' westminsteri apátságban. Készíté azt a' híres képfaragó Chantrog, 's a' költség reá aláírás-útján gyűjtetett-össze.

Linné és Celsius régi 's újabb észrevételek után azt állíták, hogy a' baltikum tenger vize minden században négy hüvelykesszáll alább, és 2000 esztendő mulva egészen el fog apadni. Ez a' sebes apadás ugyan bé nem bizonyítható; de későbben Buch azt nyilatkoztatá-ki, hogy a' víz nem száll alább, hanem Svédország földje emelkedik lassankint Abo-tól Frederikshallig. E' szerint a' dolog bizonyos, de az oka titok.

Francia general Devaux, ki napkeleten olly nagy személyt játszott, 's a' persa hadiseregnek, és a' Bagdadi basa seregének fővezére volt, nem rég Kermanschahban meghalálozott. Az a' hír, hogy a' persa kormány parancsolatjára méreggel étetett-meg.

Rejtett szó.

Első két jeggyel táplállak; majd az utolsó
Kettővel hosszan diszesítlek. Két tag egészem,
'S éltemtől tűz, víz, vész, kín megfosztani nem bír;
Mert ha levágod az én fejemet még akkor is élek.

Temerinből B. M,

Jegyzet: A' 16-dik számbeli Rejtett szó: Pest.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

18. szám.

Augustus 30dikán.

S z é p s é g.

Szép termet, rózsaszínt mutató ábrázat,
Bíbor, bársony, selyem, 's aranyos ruházat,
Megrontott sok ifjat, nem kettőt, sem százat;
Elpusztított sok szép várat, és sok nemes házat.

Anyós.

M a l m o k.

Köz értelemben bár milly malom is nem más, mint kerekék 's korongok avagy orsók' egyesítése valamely házgazdasági 's technologiai cél elérésére. Illy kerék-rendszernek mozdító erőre van szüksége, hogy forgásba jöjjön 's ezen erőnek szünetlen behatni kell, hogy az erómű foglalatatos lenni meg ne szünjék. Mind ezen mozgó erőkhez víz, szél, állaterő 's vízgőz szükséges. Ha tehát ezen érintett erők közül egyik, vagy másik használtatik a' malmok' kerengő forgásinál, azok víz-szél-taposó-és kéz malom, vagy végre gőzerómű nevezetet nyernek. — A' dologra nézve, a' malmok' elrendezése identikai marad általán: a' kerekék forgásba hozatnak, más kisebbekbe, hengerekbe vagy tengelyekbe, korongokba avagy orsókerekbe (Drilling, Quirl) kapnak, mellyeket ismét mozgásba és kerengésbe hoznak. Ezen mozdulat következménye ezután, széllyel morzsolása bizonyos testeknek, például az őrlő-olaj-puskapor-papiros-ványolmalmoknál (Walkmühle), avagy azok elválasztása bizonyos meghatározott rendszerint; valamint a' fűrész-vagy deszkamalmoknál, szecskamalmoknál, avagy pedig cél-

szeres képezés és simítás, valamint a' vas-és pléhámöröknál, furó-köszörülő 's polirozó malmoknál.

Az örlő malmok, vagy a' víz által hajtának (vizmalmok), avagy pedig a' szél által hozatnak kerengésbe (szélmalmok). A' vizmalmok vagy a' száraz földön állanak (karómalmok), vagy pedig hajókra állítatnak (hajómalmok). A' szárazföldi vizmalmok, a' víz különböző használása szerint, ha az t. i. felülről esik a' vízkerékre, 's azt nem annyira a' rugás vagy taszítás, mint inkább terhe vagy sulya által hozza forgásba, felülcsapóra (oberschlaechtig), ha pedig a' kerekek alulról taszító erő által hozatnak kerengésbe, alulcsapóra osztatnak. Azonban ezen elnevezést és classificatiót inkább a' malomkerekekről érthetni, mint sem magokról a' malmokról, el nem távozván egymástól a' malom belső erő műzete (masineriája), bárha az felülvagy alulcsapó vízkerék is. Az alólcsapó vízkerekek, staber kerekekre (két koszorús), straub kerekekre (egy koszorús) 's panster kerekekre osztatnak, ugy hasonlag a' felülcsapó kerekek, egész felülcsapókra, fél felül csapókra, zsák- vagy kupáskerekekre (Sackrad), vagy golyv akerekekre, és seprő kerekekre. Az utóbb felhozottak azonban egyedül csak a' bányaeépítésnél vannak divatban.

Azon kérdést, ha valjon lehetséges-e vagy sem, ezen vagy azon helyen vizmalmot elrendelni, egyedül csak a' folyóvíz esése határozhatja-meg. Rendes hatá-sú alcsapóul-vízkerékhez 3—4 láb esés kívántatik-meg; 5—7 láb fél-alulcsapó vízkereket ad, 's ezen felül, avagy ha az hét lábat meghalad, felücsapó kerékre tarthatni számot. Nemét a' malom vagy vízkerekeknek, az esés szerint kell meghatározni. Az alulcsapókerekek általán, legkevesb eséssel megelégesznek, de annál több vizet kívánnak. A' felülesapó kerekek viszont, kevesb vizet kívánnak, de annál nevezetesb esést. — Az esés nagyságát a' vízszin mérés által határozhatni-meg, 's ezen helyszinti megvizsgálásnak szükséges már meg előznie a' malom felállítását. Azonban a' víz sebességét is kita-

nulni szükséges, 's ebből ismét annak mennyiségét avagy tömegét, mellyet a' folyó bizonyos időközben a' malomhoz vezérel, ez által határozhatván-meg egyedül azt, ha valjon az ujon felállítandó malom staber — straub — vagy pansterkerék legyen-e.

Staberkerék nevezet alatt nem mást mint alólcsapó kereket értenek két koszorúval vagy karikával, mellyek közt a' lapátfogak (Schaufeln) a' kerék' közép pontjához járólág beállítva vannak. Magassága illy kereknek közönségesen 12—18 láb, szélessége 4 's esése 2. A' pansterkerekek is nem egyéb, mint staberkerekek azon egy különbséggel, hogy az elsőк szélesebbek. — Straubkerék nevezet alatt vizkerekeket értenek csupán egy koszorúval, mellynek körvonalán a' lapátok épen úgy állanak, valamint a' homlokkerekeknel a' fogak, 's mellyek hosszított radiusokat képeznek. Ezen kerek csak ritka esetben használtatnak 's egyedül ott, hol nincs elég víz egy staberkerék' alkalmazásául, 's annak kevés esése van a' felülcsapó kerekre nézve. — A' pansterkerekek szélesebbek a' staberkereknel, 's ennél fogva mozgató erejük nagyobb, több része jutván a' mozgó fluidumnak egy időben a' taszításhoz, melly oknál fogva képesek azok egy 's ugyan azon időben két malom követ kerengésbe hozni. Azon elrendezés, melly szerint egy panstermalom kerekét emelhetni, például vizdagálnál, — azon kedvező módot nyújtja, hogy illy malmon minden időben 's bár milly körülményeknel is őrleni lehet, minél fogva is azt csak nem mindenhol, valamint folyó vizeknel, úgy folyamoknál is találhatni, végre még kis folyóknál is, ha forgatásul elég felcsapó vize van.

A' malom vizkerekei egy különös, épen e' czélra felállított kamarában forognak, mellyet malomárok-nak avagy csatornának (Gerinne) neveznek. Ezen malomárok a' felesatornából (Obergerinne) áll, a' karóagyazatból (Arche), 's az alsatornából, mellyben a' kerekék függenek. A' fel-'s alsatorna az őrlőgerenda avagy alapfa (Fachbaum) által választatik-el egymás-

tól, mellyen a' darásmű (Griesswerk) áll, melly feltartja a' vizet 's a' kerekre bocsátja. Nem helyes 's nem czélszeres elrendezést árul-el, ha a' felcsatorna oldalai egyenközűk; azok inkább ék-alkatban vezéreljék a' vizet az örlő gerendához. Magassága a' lefolyásban akadályoztatott viznek az alapfa fölött egy stabermalomnál 18—20 hüvelyk legyen, panstermalomnál 36, 's a' straubmalomnál 12—16. — Az alcsatorna következő felosztást nyer: örlő-'s puszta csatorna (wüster G.); amaz a' vizet a' kerekre vezérli, emez pedig lebocsátja a' fölösleges vizet.

Mint már imént említők, a' pansterkerekek szélesebbek a' staber és straubkerekeknél, 's annál fogva a' csatornák is. Egy panstercsatorna belső világa 4—7 rőföt tesz (1 rőf = 2 láb), egy stabercsatorna pedig ritkán halad-meg 2½ rőföt, 's egy straubcsatorna 1½ rőf széles. Az örlő csatorna padlatját golyvázatnak (Kröpfung) nevezik. Ez a' staber-és pansterkeréknél gyengén emelkedő ferde sikot képez a' straubkerekeknél pedig a' kerék' körvonala után van kimetszve. — Egy felül csapó malom csatornája az örlőgerendából áll, melly a' vízfalra helyheztetve van, 's melly a' felcsatornát, avagy a' vizhelyet (Heerd) azon vizszekrénytől választja-el, mellyben a' kerekék függenek. Az alapfa hordja a' darás művet. Az örlőgerendán a' vizállás 6 hüvelyk felülcsapó malomnál. A' malomárok' esése 100 láb hosszúságra 1 hüvelyk lehet.

A' malom masineriája, mozgékony-vagy járó miv (gangbares Zeug) nevezet alatt ismeretes. Ben a' malomházban, a' vizkerék' tengelyén függegy fog kerék (Kammrad), melly egy korongba vagy sodrókerékbe kap, 's mellynek közepén a' malomvas megyen keresztül. Ezen malomvas, egy vizirányos, szabad függésű gerendán nyugszik, a' vashid (Stege) a' fenékkőbe megyen a' buxon keresztül; 's azon kapa (Haue) által mozgatja a' felső malomkövet, mellyhez erősítve van. Azon malomállás előtt, hol ezen erőműzet áll, van a' lisztes láda, mellyben a' zsacsó függ, melly az-

tán az összezuzott gabona szemeket a' lisztfában lévő lisztlük által veszi-fel, 's reszkető mozgatás által, melly az örlőmalom kepelését okozza, széllyelszorja a' lisztet a' ládában, 's elválasztja a' korpától. Ezen elintéztetést minden örlőmalomnál feltalálhatni. — Ha azonban egy homlokkerék ezen kerék-systemába akép osztatik-be, hogy ezen kerék a' vizkerék tengelyhez erősítve egy korongba kap, melly egy, a' sodró tengelyén függő foggerendának a' megkivánt mozgást kölcsönözi, 's ez által a' malomvason ismét a' sodróval közli; ugy már előhomlitást (Vorgelege) nyerünk. A' vizkerék' kettős foganatját czélozhatni az előhomlitás által. Egy vizkerék által, vagy két malomjárást akarunk üzni, avagy pedig valamely örlőmalomnál egy alkalommal darásörlést véghez vinni, egy olaj- vagy fűrészmalmot forgásba hozni. Az előhomlitás mindenkor több mozdító erőt kíván a' csapok' frictioja miatt, 's ez okból előhomlitást nem kell elrendelni akkor, ha nincs elég felcsapó viz. Az előhomlitás egyébiránt a' viz malmoknál az, ha t. i. egy sodró és fogkerék különös tengelyen alkalmaztatik 's a' vizkerék-hengeren alkalmazott homlokkeréktől mozgásba tétetik. — Mivel azonban ezen forgató vagy mozdító erő a' staber-és panstermivnél olykor fülösleg találtatik, előhomlitást is adnak ezen malmoknak az által, hogy egy, a' vizkerék-tengelyen függő homlokkereket két felül két korongba kapni hagyják, melly által egyszersmind 2 fog kerék 's az ezekhez rendelt sodrókerék 's felső malomkő mozgásba jó. (Folyt. köv.)

Novák Dániel.

Ki volt első alkotója a' növevények sexuelle systemájának?

Azt hiszik a' fűvészek, hogy a' növevények' nemző részeinek (partes sexuales) feltalálója és a' fűvészi sexuelle systema alkotója ama tudós svéd fűvész Linné Károly volt: de csalatkoznak. Mert már 130 esztendővel előbb a' tudós lengyel orvosdoctor és fűvész

Zaluzianski Adám a' növevények' nemző részeit jól esmerte, és ezen jeles könyvében „Methodi herbariae libri tres Adami Zaluzianski a Zaluzian, M. D. Pragae 1592. (edit. 2. Francofurti 1604), a' botanica természetes systemáját javasolta, melly Linne sexuelle systemájával igen megegyez. Ezen könyv most nagyon ritka. Dr. Keith azt ugyan említi derék munkájában „A system of physiological botany“ (2 vol. London 1816), hanem azt teszi hozzá, hogy, mivel ezen könyv már nem kapható, a' lengyel fűvészek feltalálásáról és botanicum systemája becséről, bizonyos ítéletet hozni lehetetlen volna. De vannak a' lengyel fűvész munkájának egynéhány példányai még a' német könyvtárakban p. o. ama hires német fűvész és hálai professzor Sprengel azon példánnyal birt, melly a' szerző tulajdona volt, 's azt a' botanica históriájában használta.

Hogy a' XVII-dik században a' botanica esmérete a' Lengyelek közt virágzott, nem csak Zaluzianski munkájából tetszik ki, hanem ama lengyel nyelven irt botanicából is, melly 1595-dik esztendőben e' czím alatt nyomtattatott: „Herbarz polski z rycynami, napisat Marcus Urzendowa Krakow 1595. Fol. Ezen még ritkább munka példányával bir a' göttingai egyetemi könyvtár.

A' mai időben is virágzik a' fűvészség a' Lengyelek közt. Még 1811-dik esztendőben kiadta wilnai professor Jun d z i k derék lithvaniai Floráját, Linné systemája szerént ezen czím alatt; „Opisanie Roslin Litewskich, wedlug akladu Lineusza * przez X. B. S. Jundzika, Professora Botaniki w Wilnie. (333 lap. 8ad rétbén.) Ezen Florából kitetszik, hogy Lithvaniában olyan plánták is nőnek, mellyek Lengyel országban (szoros értelemben) és Galicziában nem találtatnak, p. o. *Eryngium pusillum*, *Siler aquilegifolium*, *Silene tatarica*, *Rubus chamaemorus* *Pentaphyllum lupinaster*.

* A' lengyel sz olvastatik mint magyar s, vagy német sch.

Galiczia is derék fűvésszel bir. Ez Dr. Z a w a d z k i S á n d o r , született lengyel és leMBERGI professzor , kit a' tudós Németország is esmer 's tisztel.

Rumy.

Eugen vezér emléke.

Alig van olly tágas mező , mellyen (Schiller és Tanárki után) az erős lelkeknek , nemes tetteknek , szóval minden férjfiúi virtusoknak szabadabb játéka , gyakorlása legyen , mint a' Mars , a' had pályája. Minden ami érdem , ami szép , ami dicső , ragyoghat egy haza bajnokán ! Im nyilvánítja ezt amaz Eugen , kinek hódolva koszorúzza nevét minden háládatos magyar.

Ezen nagy férjfi , 1663ikban születvén Párisban , atyának Soissoni Grófnak a' Champaniai kormányzó-
nak akarátja szerint Egyházi rendbe vala még zsenge korában szánva ; de érezvén magában , mire hívja őt , egy jobb sors , azon időpontban , midőn már a' kori fejlődést alkalmasnak látá céljához , XIVik Lajos akkori Francziák fejedelmétől bé nem vétetvén a' tábori zászlók alá , 1683ban IVik Mohamed török császár , dühödő fegyvereinek ama villongásában , mellyel már retgetteté édes Honnunkat Bécsbe siette az ifjoncz Eugen , hogy idegen földön tellesithesse fegyveri vágyát ; 's felesküdvén a' tábornak mint magyar katona , olly óriási léptekkel halada rövid idő alatt katonai tanulmányában , hogy Bécs ostromlásának esetén , Eugen felmés ortéllya , vitézi erős lelke vitte véghez , hogy a' pogány fegyver el fordulá Bécsből. Több illy borostyánok lebegvén nagy Eugénnek homlokán , hazánk akkori koronás atya , Leopold először ugyan kufstein ezrednek azután pedig 1691ben több ezredeknek kormányzójokká nevezzé ki , még végre az egész tábori seregének , fő vezéri fény hatalmát nékie adná. Mint illyen 1697ben Zentánál , Kara Mustafán , és seregein , majd 3000oig IIik Károly Spanyol király elhunytá után a' Spanyol örökösödés ügyében 1704ben.

Cremonánál a' Franczokon 40,000ig, 1709ben Malp-laqueti véres ütközetben 18,000rig ugyan e' népen, nyerte győzedelmét. Ismét 1716ben Péterváranál 1717ben pedig Belgrádnál 20,000 Török hala el bajnokunk előtt.

Még végre 1718ban|a' Passaroviczi béke illy korszorús vitézünk katonai pályájának, 1736ik évnek April hó 21ke pedig, bajnoki életének véget vetne. Illy dicsőített hőst örökít nem csak annyi diadalni borostyán, hanem az erény, a' tudományok gyakorlata is. Három fejedelem alatt tündökle, részszerint mint vezér, részszerint mint miniszter.

Csernyánszky.

K ü l ö n f é l e.

Azt mondják, hogy Paganininak egy vetélkedő társa akadt Londonban Parravicini grófné, ki nála a' hegedűjátásban nem alább való. Nem rég számos és úri társaság előtt játszott Cellininé asszonyságnál két darabot; Viottitól egy conczertet, és Rodetol variatiókat. Kivált ezen utolsó előadásakor a' művészné rendkívüli ügyességet mutatott, és több igen nehéz helyeket bámulandó könnyüséggel 's tetsszéssel játszott.

Az új-angolokról vagy yankeekről azt tartják, hogy kielégíthetlen újságkivánók. A' honnan Franklin, ha egy illy yankee fogadóshoz szállott, mindjárt ezen kezdé beszédét: „Engem Franklin Beniaminnak hívnak, Bostoni születés, Philadelphiai lakos 's mesterségemre nézve könyvnyomtató 'stb. vagyok, Xből jövök, Yba megyek, 's e' kettőt kivánom 1.) mentül előbb ebédet (vacsorát vagy reggelit. 2.) hogy minden további tudakozódástól megkíméltessem.“

Rejtett szó.

Az egész hat tag, magához
Húz aczelat és vasat;
Fej nélkül, vigyázz ha bájos,
Szíved érte meghasad.

Ró'sásy Gyula.

Jegyzet: A' 17-dik számbeli Rejtett szó: Lélek.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

19. szám.

September 3dikán.

E r é n y.

A' mit embernek keze nyújt, veszendő:
Halhatatlant vár, 's keres a' valódi,
A' nemes virtus: maga ő magának
Bére, jutalma.

Virág.

M a l m o k.

(Folytatás.)

Jó rendezetű örlőmivnél 9 kőforgás jó a' vizkerék' egy kerengésére. Ha tehát a' korongnak 10 foga vagy vesszeje van, a' hozzája rendelt 's a' vizkerék-tengelyen függő fogkeréknek 90 foggal kell ellátva lenni. A' korong 10 fognál ne kapjon kevesebbet, hogy tartandós legyen a' forgásban az erőmű, 's ne reszkessen. Ellenben a' molnárok közönségesen eltávoznak ezen szabálytól, 's a' sodrókeréknek csak 7 fogat adnak, ne hogy igen magas fogkerékre legyen szükségök, ez esetben csupán 63 fog kívánatván-meg. A' malomkő minden másod perczben egy körfutást végezzen-el.

A' szélmalmonknál természetesen a' szél teszi a' mozgató erőt. Szükség itt megkülönböztetni a' bakmalomokat 's a' hollandi szélmalomokat. Az első nemnél az egész épület, masineriájával együtt mozgásba jó egy izmos gömbölyü fa körül; a' második nemnél csak a' fedél vagy sapka a' tengellyel mozgékony, mellyen a' szélmalom-szárnyak alkalmazva vannak. — Szükséges azonban ezen nemeknél a' mozgás, a' szárnyak'

Második Félészendő.

irányzata miatt a' szél ellen. Jó hatása a' szárnyaknak főleg azon szöglettől függ, melly alatt hajol a' szárny lapja a' körfutás tengelyéhez képest, melly szöglet 70—75 grádust tesz. A' szélmalmok' belsejébe elrendezése mindenben megegyezik a' vizmalmokkéval. A' szél-szárny tengelyén függ egy fogkerék, melly egy korongba kap, mellyen a' malomvas van alkalmazva 's melly körülforgatja a' felső malomkövet. A' hollandi szélmalmokban közönségesen két malomjárást (Mahlgang) láthatni. A' szélszárny-tengely egy fekvő korongba kap, melly egy függélyes, a' toronyba lejáruló tengelyhez erősítve van. Ezen tengelynél alul van egy homlokkerék, melly két orsókerékbe kap.

A' ló malmok, lovak által hozatnak mozgásba. Egy függélyes állású tengelyen van t. i. egy homlokkerék, melly egy korongba kap, 's mellynek tengelye aztán körülforgatja a' malom követ. Az igakar (Zugarm), mellyen a' lovak húznak, az érintett tengelyhez kapcsolva van. Húzása a' lovaknak vizirányos legyen, 's azon kar, mellyhez azok fogva vannak, 10 lábnál kevesebb ne legyen. Az erőmű felosztása mindenkor a' lovak szokott menései után igazítsa magát, 's ha a' ló 15 secunda alatt egy kerengést visz-véghez, a' malomkeréknek is 15 forgást kell tenni ezen időközben. Ha tehát a' korong 10 fogat nyer, ahhoz 150 foggal ellátott homlokkerék szükséges a' malomkő ezen sebességének eszközléséül.

Taposó malmoknak ferde fekvésű lépkerekük (Tretad) van, mellyek egy mérsékelt szöglet alatt alkalmazott karikák, mellyeken egy, vagy két tengely áll, 's mellyek sullyuk által eszközlik a' mozgulatot. A' lépkerek tengelyének ferde állása a' horizonhoz képest 15—20 fok lehet. Ezen szögletnél az ökör nehézsége egy harmadával hat. Ha a' lépkarika még megrevényebb, az esetben már meg nehezítettik az ökör húzása. Láthatni taposó malmokat függélyes lépkerekkel is, hol már a' mozditó erő akép, mint a' viz kerékknél, a' kerék' peripheriájára hat. — A' kéz-

malmonknál egy mérsékelt kerületű fogkerék, fogantyú (Kurbel) által hozatik mozgásba, melly egy korongba kap, 's melly aztán a' malomkövet körül forgatja. A' fogkerék' tengelyén van egyszersmind egy lóditó is, avagy ringókerék (Schwungrad) alkalmazva, melly által az erőmű tartós forgást nyer.

Az örlőgerendát avagy alapfát (Fachbaum, Mahlbaum) illetőleg, mellynek magasabb 's mélyebb fektetése a' malmos gazdák, földesuraságok 's törvényhatóságok közt olykor hosszas pörökre nyújt alkalmat, 's céliránytalan helyheztetése nem ritkán egész vidékeket tartós veszéllyel fenyeget, — az, azon vizirányos gerendát teszi valamelly gátnál vagy malomcsatornánál, melly feltartóztatja a' malomkerék' hajtására szükséges vizmennységet. Ki világlik csak ebből is, hogy fölötte sok függ a' gerenda helyheztetésétől, annak magasságától 's horizontalis irányzatától. Ha az magasabb helyheztetést nyer, mint sem ezt a' törvényesen bevert örlőkaró mutatja, úgy már a' viz elrekesztetik általa, feldagad, 's annak végkövetkezése a' körülfekti föld elárasztása; minélfogva tilos az örlőgerendát 's a' hitelkarót (Sicherpfahl) a' hatóság, a' műértők, 's szomszéd molnárok, helység-előljárok 's földesuraságok' jelenléte nélkül lehelyeztetni 's beverni. — Az örlőgerenda, mint a' gát magasabb széle, a' vizmalom szükségéire dagályozza a' vizet. Tilos tehát a' molnárnak nyereség vágyból mások' kárára változást tenni malmával, 's megváltoztatni általa a' normalis vizállást. Soha meg ne engedtessek a' molnároknak stabermívvé átváltoztatni egy panstermívet 'stb. szükségessé lévén az által magasabb emelkedése a' viznek.

Egy panstermívnek például 36 hüvelyk vizállás, avagy felcsapóviz szükséges, egy staber mívnek 16—18. Habár a' gát-örlőgerendának, melly felfogja a' vizet a' malom számára, megvan törvényes magassága, mellynél a' földesurak' egyike sem szenved nevezetes kárt: szükséges mindazáltal a' stabermívnél 18—20 hüvelykkel magasbra fektetni a' malom-örlőgerendát,

mint sem a' panstermivnél. Azonban a' malom-örlőgerenda' ezen magasabb helyheztetésénél, a' viznek nem engedtetik sebes lefolyás vizáradáskor, midőn ellenben a' panstermiv zúgói, avagy inkább ejtyúi (Schützen), 's a' puszta csatorna által, nagyobb tömeg fut-le több sebességgel. Ehez járúl még az is, hogy egy panstermalomnál a' kerekek, mellyek 8 láb szélesek, egymás háta megett függenek egy csatornában 's mellettük van a' puszta csatorna egyenlő szélességgel. Ha egy panstermalom, egy más, stabermivvel ellátott malommá változtatik-által, ekkor az előbbi pansterkerekek helyett két annyi staberkerék szükséges, mellyek közül mindegyik 4 láb széles, 's ezen kerekek egymás mellett függenek, nem pedig egymás háta megett. Ha a' malomcsatorna általában 16 $\frac{1}{2}$ láb széles, azon 4 staberkerék tölti-ki az egész tért, 's nem marad hely az olly fölötté szükséges 's hasznos puszta csatorna számára. Legyen bár, hogy vizáradáskor felhúzza is ejtyúit a' molnár, mind a' mellett is akadályoztatják a' kerekek a' viz lefolyását; midőn ellenkezőleg a' panster molnár felemeli kerekeit, 's valamint a' puszta, úgy a' malomcsatornát is megnyitja a' vizdagály sebes lefolyása végett. Tilos tehát a' panstermiv átváltoztatása stabermivvé, mivel azon célra, ha ezen felhozott példánál megállapodunk, 8 láb puszta csatornát kellene elrendelni 's arra főkép ügyelni, hogy egy zsilipgát alkalmaztassék, mellynél az örlőgerenda mélyebb fektetést nyer, a' viz pedig az elzárt ejtyún átbukik, mellyet azonban vizáradásnál felhúzni szükséges. Épen olly kevésbé szabad, valamint a' felülcsapó, úgy az alulcsapómivnél magasabbra emelni a' malomkereket 's vele együtt a' malom és gát örlőgerendáját. Ezt gyakran szívesen megteszik a' molnárok, ha el van iszapolva a' folyóviz medre a' malom alatt, melly által a' kerekek fürdenek, avagy ha ők a' kerekek' át-mérőjit nagyobbítani kívánják, hogy az által több moz-dító avagy üző erőt nyerjenek ugyan azon víznél.

Bár milly esetben sem kell megengedni, hogy az új örlőgerenda magasabb helyeztetést nyerjen a' régi-nél, 's még az esetben is, ha a' hitelkaró hibázik, normakép nem kell venni a' régi alapfa legmagasabb szélét az új helyezendőre nézve. Nem ritka eset az, hogy az örlőgerenda a' vizirányoson alul süllyed az egyik oldalra, melly süllyesztést támogatni, ezen cselszövényes mesterséghez jól értenek a' molnárok, 's így természetesen az alapfa a' másik oldalon fentebb emelkedik a' vizirányosnál. Azon figyelmes biztosságnak, kinek igazgatásától függ az örlőgerenda helyeztetése, az alapfa illy ferde fekvése nem leplezheti-be szemeit, 's az új örlőgerenda fektetése mindenkor a' hitelkaró, vagy előleges malom' rectificatiója szerint alapittassék-meg, nem pedig a' régi után.

Ha a' hitelkaró hibázik, úgy már az új alapfa magasságát a' gát fekvése által a' felső 's alsó malomnál kell keresni 's meghatározni, maga a' mozgékony-miv elrendezése is már, ha az meg nem változtatott, képes az örlőgerenda fekvését meghatározni. Törvényesen kell azt bebizonyítani, ha a' malom panster, vagy pedig stabermivvel láttassék-el; mennyi állás, vagy felcsapóviz szükséges; mennyit teszen a' csatorna golyvázata 'stb. Ha ezen megjegyzések hibáznak is, ismeretes a' műértő előtt, hogy egy panstermivnél 36 hüvelyk vizállás szükséges; ha tehát libelláltatik a' malom-örlőgerenda a' gát új alapfája szerint, annak fektetését fel lehet találni, mivel 'ez 36 hüvelykel magasabban fekhet az elsőbinél. Stabermiveknél azonban a' gát-örlőgerenda csak 16—18'' kel fekszik magasabban a' malom alapfájánál. Ha ellenben okunk lehet kéteskedni a' malomörlőgerenda fektetéről, a' malomcsatorna alapgerendájának (Schwelle) helyeztetéséből vizsgálhatjuk-meg a' malom-örlőgerenda fekvését, mivel a' csatorna golyvázata a' panstermivnél közönségesen 20 hüvelyk, 's annyival kell emelkedve feküdni a' malom - örlőgerendának a' csatornagolyvás

alapgerendáján; azonban a' stabermalmoknál a' szakulat (Verkröpfung) 36—40'' magas.—Ha azonban mind ezen adatok nem elegendek a' gát-örlőgerenda feltalálására, szükséges illy körülményeknél vízszin mérés által az alsó malom gátörlőgerendájának hitelkarójától a' felsőhöz képest a' summás esést felkeresni, mellynél azonban a' két rész alapfái, mint hitelt érdemlők, előre tétetnek. Ezen esés fele határozza-meg aztán a' beverendő hitelkaró 's az attól függő ujon helyezendő örlőgerenda magasságát.

(Vége következik.)

Novák Dániel.

Ember röpülések.

Ha lehet hinni a' mesés hajdankornak, *Daedalus* nevű híres művész vala az első, ki szárnyakat fűze vállaira, felemelkedék a' mérhetlen levegő üregbe, 's kopasz testével versent mert röpülni a' madarakkal. Fia *Ikarus* áldozatja lón a' vakmerő próbatételnek, de szerencsétlen példája nem rettenté-el a' régi időkben a' Scythia *Abarist*, ki *Diodorus Siculus* tanubizonysága szerint különös alkotású szárnyain szintén röpült, 's a' jeles görög földmérőt *Archytast*, kinek olly szomorú sorsa lett mint Ikarusnak.

Minekutánna a' későbbi századokban is sok haszontalan próbák tétettek a' röpülésre, 1460ban *Dante* Toscanában Perugiai születés, ki 'új *Daedalus*' czímet nyert, Perugia legmagosabb tornyától 300 lábnyira emelkedett-fel, darab ideig a' város felett lebegett, majd röpülését a' három mérföldre fekvő trasi-meni tó felé irányzá, azon a' nép nagy bámulására néhányszor keresztül röpült, 's úgy a' város felé vissza; de bal szárnyán egy vas csukló eltört, *Dante* egy templom fedelére zuhant 's egyik lába kitört.—A' 16dik században *Bolori* Troyesi óraműves a' madár-szárny figyelmetes nézegetése után igen mesterséges, aczélrugókkal egymással öszvekapcsolt szárnyakat készített; ezen város magas tornyáról felemelkedett a'

levegőbe, és háromszor lebegett a' Seine különböző ágain. De hirtelen erős nyugoti szél támadt, melly minden erőlködése mellett is lezúdítá őt a' földre, 's a' bátor madár-embert öszvezúzá.— Illy sokak' életökbe kerülvén a' vakmerő próba, végre kétségbe estek a' levegői utazás végrehajthatása felől, míg nem a' 17dik század közepe táján *Beinier* sabléi (a' mai Sarthe departementben) lakatos röpülő eröműveket kezdé árulni, 's egynek segedelmével 100 lábnál feljebb emelkedett-fel, 's veszedelem nélkül ismét leereszkedett. Két angol, *Cook* és *Olivier* Malmesburyból 1660ban elég magosan felemelkedének a' levegőbe, 's egy darabig, fen lebegének karjaikon 's lábaikon megerősített szárnyak segedelmével. Egy spanyol barát követni akará példájokat, de életével fizeté a' nehéz vállalatot.

Don Francisco Guzman 1745 körül felemelkedett Lisbonából egy sason, mellynek szárnyait ő mozgatta; keresztül röpült a' Tajon, és sokra vitte vala mesterségét, ha az inquisitio nem fenyegette volna. El kelle szaladnia, noha testvére statutitoknak és Vdik János kedvence vala. *Bacqueville* 1773ban Parisban háza tetejéről a' Malaquais nevü quai-ról emelkedett-fel 's a' Saints-Pères utczáig röpült; néhány pillantatig a' Seine felett lebegett; de vigyázatlanságból le esett egy hajóra 's nehéz sebet kapott. Egy paduai jesuita, 's egy parisi szerzetes nem valának nálánál szerencsésebbek.

Egy bécsi ügyes órás *Degen Jakab* 1808ban a' közönség láttára több ízben különböző irányban röpködött, először 54 lábnyi majd két és három annyi magosságra. Szárnyai kiterjesztve 22 lábat tettek, 's legnagyobb szélességök $8\frac{1}{2}$ láb volt. Ezeken a' vakmerő művész hol magosra felemelkedett, hol tetszése szerint lejjebb ereszkedett; 's ha a' szél nem vala ellenkező, egy óra alatt 14 mérföldet tehetett. Minden szárny lebbentésnél, mellynek ereje 156 fontal felért, 130 lábnyira haladt előre. *Degen* 1812diki Junius

10kén Parisban a' Tivoli kertjéből a' legmagosabb épületeknél 180 lábbal felebb emelkedett, az egész főváros felett lebegett, 's baj nélkül leereszkedett Chate-nay-nél, 3½ órányira felemelkedése helyétől. De azt mondják, hogy egy kis levegőhajót hordott magával, 's annak segédelmével vala képes a' levegőben annyi ideig lebegni. Egy *averti pap* 1813ban a' Seudrén egy hajó vitorláról emelkedett-fel, és fél óráig vala képes fen lebegni. Készakarva követé a' Seudre folyását, hogy a' száraz földre ne essék; 's valóban a' tengeröbölbe is ereszkedett-le, 's úszva érte-el a' tengerpartot. Szárnyai nagyon vastagok voltak, és más márdártollakon kívül leginkább sastollakból szerkesztettek.

K ü l ö n f é l e.

Shakespeare idejében Angliában a' legjelebb színjászók' fizetése legfelebb 90 font sterling volt. Rendes jövedelem egy estve 9 font st. Az író honorariuma egy darabért közönségesen 6 f. st. 12 shilling. Shakespeare Hamletjéért 5 fontot kapott. Az ülőhelyek ára volt egy shilling és fél shilling (28 krajczár és 14) 's a' kisebb játékszínekben még olcsóbb.

Egy valaki, hihetőleg Angol, keresztül utazá Franciaországot, 's azt állítja, hogy: Lajos Filep palotáiban és mulató kastélyaiban 45,000 szoba, 's 522 kabinét van, mellyekbe a' világosság 475000 ablakon által hat-bé.

Rejtett szó.

Az egész szó tűzből ered,
'S ellensége a' szemnek.
Fejét vesztve edényt jelent,
Mellyben sok félét főznek.

Leéb Antal,

Vücszöl.

Jegyzet: A' 18-dik számbeli Rejtett szó: Magnes.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

20. szám.

September 6dikán.

Az Igazsághoz.

Szent borzadás közt fénytele pítvarod'
 Tapodni, 's buzgón zöld olajágakat
 Felnyújtni hozzád szűz Igazság!
 Áldozatúl kebelem törekszik.
 Lángzó sugárid' szórd-el az alvilág
 Mozdulhatatlan sarkain, éltető
 Tűzzel hevitsd fel-szíveinkben
 A' deli, 's jó követése' vágyát.
 Előtted a' vad dölyf', 's hatalom' szava
 Rázkodva bukkan képzetiből alá;
 Némúl az elnyomás halálos
 Kénye, 's szelid kebeledbe rejtez.
 Éles szemeddel mindeneket belátsz,
 Azért te hozzád a' nyomorúlt merész
 Járulni, hogy bajtól setétült,
 Arcza napod sugarán derüljön.
 A' küszködő szív, és szigorú keserv
 Terhes nyugét csak lábod előtt teszi-
 Le válliról, 's báj enyhelyet nyér
 Isteni fénye előtt lakodnak.
 Oh nincs kaján, nincs mord raboló gonosz
 Kinek szívéhez néha arany szavad
 Nem hatna, 's földi lételének
 Céljait általad ált ne látná.
 Csak nyújtsd hatalmas, 's nyújtsd ki varázs kezéd'
 Számlálhatatlan népüre e' kies
 Földnek, 's vezess egy pontra minden
 Emberi lényt te dicső Igazság.

H. A. Ujhelyből.

*Egyházi Tár. V. Füzet. Pesten, Beimel
József betűivel. 1834.*

Sokkal nagyobbak az „Egyházi Tár” című folyóírás érdemei és ragyogóbb neve közönségesen tisztelt szerkeztetőjének, mint sem annak ajánlásra volna szüksége; szabad legyen mindazáltal annyit megemlíteni, hogy az Egyházi Tárt nem csak a’ főtiszt. papirend, hanem minden állapotú világiak is gyönyörűséggel olvashatják, ’s ezen egyházi folyóírás Hazánk valódi díszére válik. Az Vdik Füzet foglalatja: I. Eden. II. Religio. III. Egyház. Mind a’ három Guzmicstól. IV. Felszólítás a’ falusi gyermekek’ iskoláztatásukra. Ifj. Kozmár Páltól. V. Sambuga levelei. VI. Egyházi ékeszolás. Borostól. VII. Egyházi énekek. Csizmaziától, a’ cották Silberknolltól. VIII. Egyházi régiségek és jelességek. 1. Diána temploma Ephezusban 2. A’ szombathelyi székes templom. A. G-tól. IX. Legendák. X. Jótéviségek. XI. Könyvismertetés és kivonások. — Ára egy ezüst forint, ’s taláztatik Pesten Eggenberger, és Posonyban Schwaiger könyvárosoknál.

F. L.

Guttenberg’ emlékoszlopa.

Thorwaldsen Junius 28kán Rómából költ levelében azt jelenté a’ Guttenberg emlékoszlopára ügyelő biztosságnak, hogy ezen munka végrehajtatott. Az emlék áll Guttenberg kép szobrából, és dicsó találmányát ábrázoló két kiálló (basrelief) képből. „Nagyon sajnálom,“ így szól Thorwaldsen a’ többek közt „hogy más sürgető foglalatosságaim nem engedték e’ munkát előbb végrehajtanom, melly reám nézve olly nagy érdekű; és merem mondani, hogy ha a’ tárgyhoz való kedvnek hasznos befolyása van annak véghezvitelére, e’ tekintetben ezen emlék nem leend méltatlan magos

rendeltetéséhez.“ — Guttenberg emlékoszlopára a' Fran-
 cziák' királya 800 forintot adott pengő pénzben, és
 az Allg. Zeitungnak egy levelezője írja Mainzából
 Aug. 14kén, hogy e' célra naponként többen
 adakoznak, mind egyes személyek, mind egyesületek.
 Ezek közt méltó említést érdemel a' mainczi dalasz-
 tal (Liedertafel) című 's több mint 150 dilettantból
 álló egyesület, melly e' célra egy concertet adott,
 valamint a' stuttgarti remek színjászó Seydelmann
 's a' híres cs. udvari énekes Wild, kik szíves kész-
 séggel segíték e' derék vállalatot, amaz declamatori
 emez énekes előadásukkal. Ezenkívül Orth testvérek
 Stuttgartból, kiknek a' mainczi játékszín decoratiói
 körül sok érdemeik vannak, kedvesen lepék-meg
 ugyanazon alkalommal a' mainczi közönséget, midőn
 Guttenberg emlékoszlopát hasonló nagyságban 's
 Thorvaldsen mintája után egy külön decoratióra le-
 festették, 's az óriás képszobrot véle előre megismér-
 tették. A' festett képszobor leeresztése előtt Seydel-
 mann mondott egy e' tárgyra tartozó előbeszédet,
 mellyet professzor Braun készített. Azt írja a' tuda-
 sító, hogy azon behatást, mellyet a' képszobor szem-
 lélése a' közönségre tett, leírni nem lehet. Tartós taps
 's örömjaj harsogott a' tömött játékszínben 's a' két
 művész, Wild és Seydelmann, köz lármával hí-
 yattak-elő.

Furcsa szóbeli pör.

Két parasztot London' vidékéről, kik tudtok nél-
 kül lopásba keveredtek, a' lord-mayor elébe idéztek.
 A' vádoló Brikstock John így beszélt: „A' mint
 a' Bika korcsmába bementem egy kis borocskát inni,
 egy lovú szekeremet természetesen kinn kelle hagynom
 az ajtó előtt. Minekutánna egy keveset ettem 's rá egy
 iccze bort ittam, kimegyek szekeremhez 's hát — már
 az akkor sehol sincs. Ész nélkül szaladok előre; egy
 útca tekerületnél meglátom végre e' két embert itt
 ni! kik szépen üldögéltek kocsimban, 's fakómat ugyan-

csak csapkodva sebesen hajtattak. Én lélekszakadva nyargalok utánok, elértem őket, befogattam, 's reményelem, hogy kocsimat, lovamat csak vissza kapom.“

Grimsnake James, egyike a' vádoltaknak, kinek sovány teste és sappedt képe betegségre mutatott, így védelmezé magát: „Én bementem a' Bikába, hogy beteg gyomromat erősítsem; éppen nem terheltem-meg magamat, 's mégis a' mint kiléptem, egyszerre csak fel kavarodott gyomrom. Megáltam a' kocsi mellett, 's egy kerékre támaszkodtam. A' mint ott állok, ez az ember la! hozzám jön 's így szól: „pajtás, Ked nem tud haza menni, ha akarja Ked, én a' kocsin haza viszem.“ Én azt gondoltam, hogy övé a' kocsi, 's hogy ő egy kocsisember: „Nem bánom, felelém neki, én egy mérföldre lakom innen, 's a' Ked fáradságáért szívesen adok hat pencet. — Jól van, viszonzá ez a' becsületes ember, 's felsegíte engem a' kocsiba, és mellém ült. Gondolja csak lord-mayor Uram, mintha Kelmed a' ló volna (kaczagják), ez az ember engem Kelmed háta megett bal felől helyezett, maga jobb felől ül, megcsapkodja a' lovat az ostorral, 's mi szépen haladunk. Én erre elaludtam, de csak hamar felébredtem e' lár-mára: „Tolvaj! meg kell fogni!“ No e' bizony furcsa, mondtam a' kocsisnak, emberek jönnek utánunk a' kocsiórt; hát nem a' Kedé a' kocsi? — Mit, felele ez, hát Ked nem gazdája a' kocsinak? Tolvajok gyanánt befognak bennünket, 's gondolhatja Ked, hogy ez nem igen kívánatos dolog.“

Springlace Toby éppen illy együgyűen beszélt: „Grimsnake James 's én is, mind a' ketten tévedésben valánk; én becsületesemre mondom, hogy őt a' kocsi gazdájának gondoltam, és mivel láttam, hogy ő nem képes lovát hajtani, barátságosan ajánlottam, hogy őt haza viszem; ő fáradságomért 6 pencet ígért, a' mit én el is fogadtam azzal a' feltétellel, hogy azon pénzt otthon a' legközelebbi korcsmában megfogjuk inni. Imé ni! e' lesz belőle, ha mindenhez barátságot mutat az ember.“

A' lord-mayor, kinek semmi oka nem vala a' vádoltattak' beszédét kétségbe hoznia, tüstént szabadon bocsátá őket. Brikstock John vissza nyerte kocsiját, de megesküdt, hogy azt soha ezentúl a' csap székek ajtajánál nem hagyja állni.

M a l m o k.

(*V é g e.*)

Fűrészmalom nem más, mint víz 's néha állatok által is forgásba hozandó 's hajtott erőmű, deszkák 's pallók' metszéséül; mivel fölötte fáradtságos, költséges 's idővesztegető volna azt emberkéz által véghez vinni. A' vizkerék' tengelyén a' fűrész vagy deszkamalomnál, függ egy homlokkerék, melly egy korongba kap, 's mellynek tengelyén egy fogantyú (Krummzapfen, Kurbel) van. A' fogantyú körrajzot ír-le az orsókerék' körülfutásánál, még pedig annál gyorsabban, minél magasabb a' homlokkerék, 's minél kevesebb foggal van ellátva a' korong. A' csap ennél fogva változtatva majd felül, majd alul van, 's ez által eszközli a' fűrész rostély függélyes fel-'s leszállítását, melly az úgy nevezett kormány avagy fogantyú-ostor (Lenker) által függ hozzája, 's egy vagy több fűrész fogal magában átmetszéséül a' gerendának. Az okból, hogy ezen forgásnak tartósságot szerezzenek, 's hogy a' reszketéstől megóvják, a' korong tengelyén egy lodító van alkalmazva. Mivel azonban a' fűrészrostély szüntelen egy helyen marad, sziükség a' gerendát minden metszésnél hozzája rugtatni, mellyet az odább-mozdító vagy tolómiv által érhetni-el. A' fűrészrostély fel-'s alászállása által, egyszersmind egy vas rúd, t. i. a' tolórúd, melly egy vas fogaskerék' körvonalán fekszik, emeltetik-fel 's eresztetik-le. Az utolsó, ennek 's a' rúd bekapása által a' kerékbe, rugtató forgásba hozatik. Ezen fogasgerenda tengelyén függ ezentúl egy korong, 's ez egy homlokkerékbe kap, mellynek tengelyén egy fogashenger (Kumpf, Piguon) van, melly az ugy ne-

vezett kocsi lába alatt, mellyen a' fűrészlendő gerenda fekszik, egy a' kocsihoz tartozó 's fogas rúd-
ba kap, 's általa tovább tolja azt. Ha már egy met-
szés megtörtént az egész gerenda hosszában, a' ko-
csi egy fogantyú által, melly a' fogas kereken 's an-
nak orsóján alkalmazva van, kézzel hozatik ismét
visszajaratú forgásba, a' gerenda megeresztetik, 's a'
deszkák és pallók kiszabott vastagságihoz képest,
újon fektetik 's kapcsokkal letartatik. Maga a' kocsi
két vizirányos gerendán végzi forgását, mellyeket
útgerendáknak (Strassbäume) neveznek.

Újabb időben, a' malomkerekek' hajtásául, a'
vizen kívül más módokat is használtak, millyenek-
ről csak egy század előtt is alig álmodozott valaki.
Egy pár tizedév előtt t. i. állítatott fel Londonban
60,000 font sterling költséggel egy gabonamalom 20
járással, mellyet 2 gőzerőmű hozza forgásba. Ez tulaj-
donkép 2 malom volt egy ezen célra felépült ház-
ban, mellyek mindenikénél egy gőzerőmű volt alkal-
mazva. A' nagy 's masina által a' fel-'s leszálláshoz
hozott egyensulygerenda (Waagbaum) hajta az erőmű-
től elfordított végével egy erősrudat (vezérrudat) fel-'s
alá. Ez egy fogantyú által vezetete körül egy tengelyt
kerékkel, melly két más kerékbe 's pedig minden ol-
dalon egy egybe kapott. Mindenik kerék egy erős ten-
gelyt hajtott, 's ezzel együtt 5 kereket körül, mellyek
mindegyike ön malomkövét hozá mozgásba. A' fogke-
rekek' mindenike t. i. egy függélyes helyheztesítésű ko-
rongba kapott, mellynek tengelye, azt mint malom-
vasat tekintve, mindjárt maga fölött egy úgy neve-
zett futót, avagy felső malomkövet kapott az alykőfö-
lött. Ezen érintett malom több esztendő előtt emésztő
lángoknak esett martalékul, 's nem is építetett többé-
fel, azt vélvén, hogy azt rossz emberek irigységből
gyújták-fel. Ezen malom csupán az okból készült-fel
a' Themse partján, mivel könnyű vala ezen folyamon
kőszént 's búzát oda szállítani, ugy hasonlólág a' kész
lisztet onnan elhordani; melly okoknál fogva az min-

den más helyen is, hol víz van, alkalmazható volt volna. — Parisban is, az úgy nevezett hattyúszigeten állítatott-fel egy gőzerőmű malmok' hajtásául, 's pedig Perrier testvérek által. Eddigelé csak ritkán lehet látni e' célra felkészített gőzerőműveket Németországban; azonban Svédországban gyakrabban. Mindenütt, hol folyóvíz van, a' víz minden más forgató vagy üzöerő olcsósága miatt elsőséget nyer. Kérdésen kívül van, hogy a' gőzerőművek sok tüzelést kívánnak, 's az ehez szükséges szereket nevezetes költség nélkül ritkán szerezhetni-meg honunkban. Javaslatra méltó marad mind e' mellett is, hogy ott, hol a' viznek szüke van, az állat-'s kézmalmok helyett, gőzmalmok alkalmaztassanak egy pár járással, avagy kis gőzmalmok csupán egy járással. Fűrészmalmok' hajtásául, már régtől fogva foganatosnak mutaták magokat a' gőzerőművek. Egyetlenegy gőzerőmű, melly néhány ló-erővel bir, már gerendákat több deszkákra metsz-ált egyszerre. — Valjon nem volnának-e képesek illy gőzmalmok szárazföldi 's nehéz szerkezményű malmainkat kipótolni ott, hol folyóvízben fogatkozás van? E' mód által megkiméltetnének lovaink a' több órányi kerengéstől, melly nékiek olly fölötte ártalmas, 's mire honi lovaink legkevesebbé látszanak alkalmasok lenni.

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Barba könyváros megnyeré perét Dumas Sándor ellen, ki (mint máskor említők) minden munkáit kiadá nem rég Parisban Charpentiernél, holott némellyeket azok közül minden fenntartás nélkül eladott Barbának. Dumas és kiadója Charpentier 100 frank birságot, és 3000 fr. kárpótlást kötelesek Barbának fizetni, 's a' perköltséget megtéríteni.

Noeton-Hall, gróf Ripon kastélya, melly Londontól délkeletre 8 angol mérföld, Julius 12kén egészen elégett, 's benne mindenféle drága művek,

képek, könyvek 'stb. tűz martalékjává lettek. Azt mondják, hogy csak 7000 font sterlingig vala bátor-ságosítva.

Bulwer kikel azon állítás ellen, mintha az Angoloknak különös hajlandósága volna az öngyilkosságra, 's bosszonkodik Montesquieu ellen, ki azt nyilatkoztatá-ki, hogy : az az innedvek' örökségbe kapott tökéletlensége. Bulwer azt mondja, hogy 1816-ban az öngyilkosok' száma Londonban 72 volt, Parisban pedig 118, ámbár Parisnak 400 ezerrel van kevesebb lakosa, mint Londonnak; 's ezt teszi hozzá: „Egy nép sem öli-meg magát kevesebb örömmel, mint mi, 's akár-melly hirtelen változó is nálunk a' szerencse, mégsem ölné-meg magát tíz öngyilkos közt egy is, ha legkevesebbje volna is az életre. Nálunk nem az öngyilkos hagyja-el az életet, hanem az élet őtet.“

Azt mondják, hogy Parisban valami új erőműmozgató találtatott-fel, mellynek sokkal nagyobb ereje van mint a' gőznek. Az egész készület, melly a' legbámulandóbb hatású, nem nyom többet 500—600 kilogramnál.

Rejtett szó.

1 2 3 4 5 6 7 8 Furcsa művész, élet 's halál'

Fiainak dolgozik,

'S mind az élők mind a' halál

Által megkerestetik.

De hogy is ne! az élőknek

1 2 3 4 5 6 Reám nagy szükségük van.

'S a' szépnemnél ilyen ruha

1 4 6 5 2 3 Van igen nagy divatban.

7 6 1 2 3 Nemzet ugyan, de már nincsen

Mint hajdan volt, olly ható.

2 5 8 Szárnyas állat, melly hazánkban

Igen ritkán látható.

Pesti János.

Jegyzet: A' 19-dik számbeli Rejtett szó: Füst.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

21. szám.

September 10dikén.

A' s z e r é n y.

Hódol az érdemnek, 's nem tudja, nem érzi magáét;
Mást ha dicsérnek örül, más ha dicséri, pirúl.

Szentmiklósy.

*Statistikai vizsgálatok a' népesség' nevedése
felett. **

(Irta francziául Moreau de Jonnés.)

Ha a' népesedés ment volna azon akadályoktól, mellyek természetes terjedésének csaknem szünet nélkül ellene állanak, úgy az minden országokban csudálatosan nevednék. Az emberi nem tenyésző ereje mindegyik házasságban nemzhet, egy nemzetség életideje alatt, hat gyermeket, kik között rendszeren kettő hal-meg gyenge korában, négy éli-felül szüleit, 's ezek házasságra lépven, az előbbinél kétszerte számosabb új nemzetség törzsökévé lesznek. E' szerint egy pár ember egyenes ágú maradéka harminczkét esztendő alatt hat személyt ad a' hazának, hatvannégy alatt tizenkettőt, egy század alatt huszonnégyet, száz kilenczven kettőt két század alatt, többet kilenczven ezernél ötszázad alatt, és háromezer millió felül ezer esztendő alatt. Ezen idom szerint, 's ha a' dolgok' természetes rendjének semmi akadály nem szegül ellene, Philippus Augustus

* Olvastattak a' francia tudományok' akademiájának 1832diki Januarius 16kán tartott ülésében.

uralkodása alatt élt egyetlenegy háznép elégséges lett volna nemzeni a' roppant népességet, melly Franciaországot elborítja. Europa minden mostani lakosai származhatnának Capet Hugo' korabéli egy pár embertől; 's az egész földgolyóbis népességét nemzhetne volna egy Nagy Károly idejébéli háznép, mellynek egymást korunkig rendesen felváltó nemzetségei elterjedésökben semmi gátira nem találak volna.

De az emberi nemzet' szaporodása éppen nem történt ezen arány szerint. Gallia' népessége, melly Franciaország határain belől feküdt, ezen tartománynak a' Rómaiaktól lett meghódításakor csak négy millióra terjedt; 's ezer nyolcz száz hatvan esztendőre vala szüksége, hogy harminczkét millióra szaporodjék. E' szerint a' két annyira nevedés, melly harmincz két esztendő alatt megtörténhetett volna, hatszáz tizenöt évet kivánt, az az tizennyolczszorta hosszabb időszakot, 's a' mi azt teszi-fel, hogy: „közel ezer lakost vévén-fel, a' születettek' száma a' megholtakét esztendőnként csak egyel haladta-meg.“

Ha az egész földnek nem igen van több lakosa ezer milliónál, a' mi hihető: úgy öszves népessége csak huszonnyolczról lőn kétannyivá az özönvíz óta, és mindegyik kétannyira szaporodása, közép számmal, mintegy száz ötven esztendő alatt történt. Ezen lassú szaporodásból azt hozhatni-ki, hogy a' lefolyt negyvenkét század alatt a' születettek száma a' megholtakét közép szám szerint csak egyel haladá esztendőnkint több mint két száz húsz személy közt. A' népesség nevedése Európában jelenleg majd négyszerte sebesebb, és nincsen az olyan lassú a' föld egy részén is. Egy még közre nem bocsátott munkában körülményes vizsgálatokból húzott ezen következmények találtak:

Prussziában a' népesség harminczkilencz esztendő alatt szaporodik kétannyira, 's ez a' népességnek leghirtelenebbi nevedése Európában.

Az **Ausztiai birodalomban** negyven négy esztendő alatt.

Europai Oroszországban negyvennyolcz esztendő alatt.

Lengyel és Dán országokban fél században.

A britt szigeteken ötven két esztendőben.

Svéciában, Norwégiában, Schweiczban és Portugalliában ötvenhat esztendő alatt.

Spanyolországban hatvankét esztendőben.

Olaszországban hatvannyolcz év alatt.

Görögországban és Europai török birodalomban hetven alatt.

Németalföldön nyolczvan négy esztendő alatt.

Németországban száz húsz esztendő alatt.

Franciaországban száz huszon öt esztendő alatt.

Öszve fogván az északi tartományokat, úgy találjuk, hogy népességök megkettőztetésére nem kívántatik fél század, midőn ugyanerre csaknem nyolczvan esztendő szükséges a déli vidékeken. Europa népessége ötven hét esztendő alatt szaporodik két annyira. Az északi és déli tartományok közt ez a rendkívüli különbség van, hogy amazokban a népesség csaknem felényi idő alatt szaporodik kétannyira, mint ezekben; három esztendő alatt nevedvén annyira népességök, mint ezeké öt alatt.

Legnagyobb sebességgel nevededik jelenleg északi Európában Prusszia, Ausztia és Oroszország népessége. Ennek oka: ezen tartományok roppant kiterjedésök lakosaik számához képest, melly megengedi a szántásvetésre fordított földek nagyobbását a szerint mint a szükség kívánja; a hideg éghajlat, melly hasznos a hanyatló emberi életnek; az újdonanúj mivelttség, melly fejlődése alatt teremt és sokasítja az élelmi eszközöket; a szűkön élés, melly kizárólag az új csinosodású nemzetek tulajdona, s a melly minden háznépnek megengedi a terjeszkedést, és örökké tartást.

Leglassúbb nevedése van a népesedésnek francia s német országokban és Németalföldön. Oka: ezen országok miveltségének magas lépcsője, melly

sokféle szükségét szülvén a' társasági életet temérdek feltételek alá veti, mellyeknek betölthetése megszorítja a' nemzetségek' terjedését. Nagybritannia ezen akadálytól csak azon roppant segedelmek miatt ment, mellyeket iparja, kereskedése és gyarmatai nyújtanak népessége szükségeinek.

Europa többi tartományaiban a' népességnek természetes szaporodása akadályoztatva 's fölötte hátráltatva van a' mértékletlenség, szűk termés, pusztító áradások, borzasztó földrengések, ártalmas mocsárok, ragadó nyavalyák — — 'stb. által.

(Vége következik.)

F. L.

Kazinczy Ferencz, mint Egri Érsek', Pyrker László' német költeményének „Perlen der heiligen Vorzeit“ fordítója folyó beszédben, védelmeztetett a' nagy Göthe által.

A' kritikai lapokban boldog emlékezetű magyar költőnk Kazinczy Ferencz keményen ócsároltattott, részszerint azért, mivel mint magyar egy magyar Praelatusnak, Pyrker Lászlónak, (kinek, G. kritikus előitélete szerint, tellyességgel magyarul, nem pedig németül kellett volna költenie), jöllehet még 18dik évében itt hagyta édes hazáját, és Ausztriában életének 46dik évéig lakott, 's csak akkor, mint szepesi Püspök, tért vissza Magyarországba) német költeményét „Perlen der heiligen Vorzeit“ magyar nyelvre fordította, résszerint pedig azért, mivel magyar fordítását nem versekben, hanem csak poetica prózában (folyó beszédben) írta. Az első paradoxont honunkban és a' külföldön is a' bölcsek és előitélet nélküli emberek szánakozva nevelték. A' második szemrehányás ellen a' derék Kazinczy fontos okokkal védelmezte magát. De Kazinczy barátom elmúlasztott védelmezésére egy igen fontos okot említeni, mellyet már a' nagy Göthe a' költők' folyó beszédben való fordításuk' mentsé-

gére felhozott. Kötelességemnek tartom ezt az okot még most — ad placandos manes Kazinczii — közlenni, mivel Göthe talán G...kritikus előtt is nagy auctoritással (tekintettel) bír. Göthe tudniillik „Aus meinem Leben“ czímű munkájának harmadik részében ezt állítja: „Ich ehre den Rhythmus, wie den Reim, wodurch Poesie erst zur Poësie wird, aber das eigentlich tief und gründlich Wirksame, das wahrhaft Ausbildende und Fördernde ist dasjenige, was vom Dichter übrig bleibt, wenn er in Prose übersetzt wird. Dann bleibt der reine vollkommene Gehalt, den uns ein blendendes Äussere oft, wenn er fehlt, vorzuspiegeln weiss, und wenn er gegenwärtig ist, verdeckt. Ich halte daher zum Anfang jugendlicher Bildung prosaische Übersetzungen für vortheilhafter, als die poetischen.“

Azt adom még hozzá, hogy folyó beszédben a' költőket sokkal hívebben fordíthatjuk, mint versekben; mert ezekben a' fordító a' metrum és a' rím által könnyen hívtelenségre csábítatik vagy kényszerítetik, mint Wielandnak Horác' szatyrái és levelei német fordítása bizonyítja, vagy pedig a' metrica fordítás midőn a' fordító az eredeti költeményhez szorosán szabja magát, csavarva (geschraubt) lesz, mint Voss' Horacius' ódáinak metrica fordítása. Boldogult Virág Benedeknek Horac' ódái' fordítása sokkal jobb mint Vossé.

Rumy.

D u n a k i d.

A' Duna, — egész Európában a' legnagyobb folyam, melly Svéviában vévén eredetét, Bajorországot, Austriát 's Magyarországot átfutva, végre Tittelen alul a' Tiszát felvévén 's Belgrádnál a' Szávával egyesülvén, a' Kazanon keresztül iszonyu kőszirtek közt Orsováig, 's onnan Oláhország és Bulgária között mint határvonal folytatva útját, Galacz mellett elillantván, a' fekete tengerbe szakad, — egy orá-

nyira Bécs felett Nussdorf nevű falunál több ágra oszlik, mellyek azonban egy jó órányi távolságban a város alatt ismét egy folyammá lesznek. Ezen ágok legnagyobbika a város éjszaki felén folyik fél órányi távozatban, a kisebbek egyike pedig, Bécs s Leopoldstadt nevű külváros közt, s ezen kell járnia a fel-s levitorlázó kereskedő s minden más hajóknak.

Azon főhid, melly a város és Leopoldstadt közti közösülést fentartja, 1819ben építettett-fel s Ferdinand-hid nevet nyert,—Ferdinand Koronaherczeg tévén-le annak talpkövét. A vizépítés ezen remekje, valamint szépség, ugy erősség s egy szerűség által tünteti-ki s különbözteti-meg magát, s az, bár milly tekintetből is, pompás hid nevezetét érdemel. Ezen műalkotvány fogas ivgerendákból áll part-hid lábakkal s középoszloppal ellátva, faragott négyszegű kövekből, s pedig az utolsó uszó süllyesztett szekrényel. A távolság, egyik partoszlop ivfészketől (Auflager) a másikig $34^{\circ}-1'$ A középoszlop talpa 13 öl hosszú s 2° széles, s szakonként ugrik vissza felé 12től 9 lábíg, melly vastagságban végre fel is emelkedik. Ezen oszlop 413 karón vagy pilotán áll, mellyek Null vizállás alatt 7 lábnyira lemeteszve vannak szöglet fűrészsel, s összesen egy mesterséges vizirányos lapot képeznek. Ezen kötömegek elkészítése, avagy a közép oszlop felépítése két harmadrész magasságig, egy szekrényben történt-meg 160 öl elállásnál a mostani állóhidtól. Ezen 4500 mázsa nehézségű tömöröszlop, ki-rendelt helyére szállítva, 7 lábnyira süllyesztett-le Null (o) alatt, s miután az oldalzatoktól megszabadított, tökéletesen el is végeztetett. Az oszlop nehézsége mintegy 30,000 mázsa. A hidon 60 egyes ívet szemlélhetni, mellyek közül 12 a korladékat képezi, 48 pedig magát a $10^{\circ}-3'$ széles hidat. Mindenik iv idege (Sehne) a világosságban $16^{\circ}-2$, a felfekvéssel pedig 17° öl; az ideg magassága

3'—6" 's tehát csak $\frac{1}{8}$ része a' hosszaságnak. Azon pont, hol az ívek kezdetüket veszik, 18 lábbal áll el a' Nullponttól. A' korladékokat réz fedi. A' kövezet nehézsége a' két kocsizó 's a' két gyalog útnál közel 10 ezer mázsa. Az oszlopokon láthatni egy vízmérőt (Pegel) is. Ezen felhozott helyes faszerkezményű hidat Kudriaaffsky építé, a' cs. kir. viz-építő hivatal igazgatója.

Nem kevesbé nevezetes ama hid is, melly valamivel alantabb fekszik, 's melly Leopoldstadt külvárost köti-össze Weisgärber nevű külvárossal 's Ferencz-hid nevet visel. Tervét ezen hidnak báró Pakassy készíté. [Ezen szép szerkezetű hid' talpkövét maga Ő Felsége tette-le személyesen September 16ikán 1801, 's már November 7ikén 1803 megnyitattott a' közönségnek. Ezen díszes hid, melly két partoszlopokon fekszik, 's több fa-ívbordából (Rösten) áll, a' tágastér, avagy a' feszület végett ezen lapos partnál nevezetes, 's az részint függőmű, részint pedig feszmű (Sprengwerk). A' középoszlop gyámolatát 450 pilota teszi 's bázisa a' falnak $10^{\circ}-0'-4''$ hosszú, terhe pedig 27,585 mázsa. A' falazat talpvonala, egyikénél a' partoszlopoknak $7^{\circ}-1'-8''$. A' hidbordák' íveihez 57° öl hosszú radius avagy fél-általzó választatott. A' pallógerendák (Streuholz), mellyek a' hidpályán fekszenek, $4^{\circ}-5'$ hosszúk, a' két gyalogjárásnál pedig $1^{\circ}-0'-8''$. A' famű kátránnal van bekenve, a' korladékok pedig rézpléhvel áthúzva. Ezen hidnál is alkalmaztatott egy vízmérő. A' Francziák' közelgésekor Bécshez 1809ben lerontatott ezen hid, melly azonban 1818ban ujon helyre állittatott.

Ezen felhozott két remek faszerkezetű hidon kívül, láthatni ezen dunaágon keresztül kötött két lánczhidat is, mellyek' egyike Sophia, a' később felkészült pedig Károlyhid nevet hord, 's mellyeknél a' Duna medrére nincs állitva oszlop, hanem csak izmos partoszlopok állanak; ezek egyébiránt csupán közösülésül szolgálván, rajtok kocsikkal nem járnak.

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Koblenczben egy ifjú a' minap a' harmadik emeletből leugrott az utczára, 's lebukása után kilenczedik napra meg is holt. Legnevezetesebb a' történetnél az, hogy az előtt való nap házasodott-meg. Valjón egy napi házas élete ejtette-é kétségbe, vagy más oka vala öngyilkosságának?

Brüsselből írják, hogy a' belga gyalogság rövid idő mulva rugós (elastik) nyakravalót fog kapni, melly a' nyak mozgását nem fogja akadályoztatni, 's a' szemgyuladásokat elhárítandja. Ugyan ez okból a' mellény nyaka jobban ki fog vágatni, 's nem fog öszve kapcsoltatni.

A' híres útzó és philosophus Volney kéré egykor Washington t, adna-nékie ajánló levelet az egyesült statusokban teendő útjára. Washington teljesíté kívánságát, 's egy nyilt levelet küldé hozzá e' szavakkal: „Volneynak nincs szüksége Washington György' ajánlólevelére.“

Bonaparte József egy pompás ritkaság gyűjteményt szándékozik eladni, melly csaknem minden Europai udvarokban szedegettetett-öszve. Londonban van kiállítva, és harmadfél millio frankra becsültetik.

Angol hírlapok azt a' megjegyzést teszik, hogy a' pairek' házában több van 60 Lordnál, kik túlhaladták a' 70 esztendőt. A' legidősebb tag lord Stowel 89 esztendős, és többen vannak 80 évnél öregebbek.

Találós Mesék.

1.

Éj nemzett 's a' hajnal alig szült engemet,
Már a' nap előlé ragyogó éltemet.

2.

Nem főzik, nem rágják, senki le nem nyeli,
Még is sok embernek szája izét leli.

Harkányból.

Jegyzet: A' 20-dik számbeli Rejtett szó: Asztalos.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

22. szám.

September 13dikán.

I d ő.

Az üdő mindent hoz — de megént elveszi,
Minden adományát csak semmivé teszi,
Napok' folyásával mint egy halál észzi,
Változandóságát a' gyarlóság érzi.

Erdőket 's mezőket megfoszt szépségétül,
Gyümölcsös ágakat kiszáraszt tövétül,
Színét változtatja majd a' hidegségtül,
Gyászban öltözteti zöldellőségétül.

Liszi.

Ehrenreich úr' ismeretes képgyűjteményének 41dik és 42dik füzetei mostanában jelentek-meg, mellyekben foglaltatnak: Trakostyáni gróf Draskovics János hajdani nádorispán (megholt 1648-ban), Zajezdai báró Patachich Ádám Kalocsai Érsek (megholt 1784ben), Klobusitzi Klobusitzky Péter Kalocsai Érsek, és báró Orczy Lőrincz Aradi főispán. Mind a' négy jól eltalált képet maga Ehrenreich úr szokott ügyességével csínosan metszette. Találtatnak Eggenberger' könyv- és Tomala' művészkereskedéseikben.

Tibeti literatura.

(A' müncheni 'Das Ausland' czimű folyóírásból.)

Calcuttai legújabb levelek szerint az ismeretes magyar utazó' Kőrösi Csoma' tibeti grammatikájának és tibeti szótárának nyomtattatása elkezdődött Serampurban a' térítőintézet' (missio) nyomtatóműhelyében, és még e' folyó esztendőben végre fog

Második Féléstendő.

hajtatni. Midőn Csoma először Indiába ment, az északi tartományok⁴ akkori főbiztosához folyamodott Dehliben, hogy attól tibeti útjára engedelmet nyerjen. De a' biztos azt a' hírt vévén, hogy Csoma orosz kém, feltette magában, hogy őt előbb szemmel tartandja, 's azt nyilatkoztatván, hogy Calcuttából kell engedelmet nyernie, maga házánál ajánla nékie szállást. Csoma egy kerti házat kért lakásul, hol tanulását folytatá, ritkán ment a' biztos' asztalához, hajnaltól késő estvig munka mellett ült, rizkásával élt, gyékényen hált. Gazdája csakhamar általlatá, hogy gyanúja alaptalan volt, és négy hónap mulva a' kívánt engedelmet megadá néki ajánlólevelekkel együtt. Csoma' utóbbi története eléggé ismeretes, * 'mint tanult juhbőrbe burkózva egy Lá-mával együtt egy tibeti klastromban, hol Gerard és más utazóktól felkerestetett, mint ajánla nékie az ásiái társaság segedelmet, mellyet mindazáltal ő néhány könyvön kívül el nem fogadott, végre mint tért - vissza Calcuttába Tibetben öt esztendeig tartózkodása után, hol éppen olly barátságosan fogadtatott a' millyen gyanúba vétetett elsőben.' Az ásiái társaság kívánta volna grammatikáját és lexiconát kinyomtattatni, de arra elegendő pénze nem vala. Wilson magára vállalá, hogy a' kéziratokat Európába hozza, 's Londonban kinyomtatattja, de a' főkormányzó kinyilatkoztatá, 'hogy a' kormány Csomát abba az állapotba akarván tenni, hogy az a' munkát maga igazíthatassa ki, a' nyomtatás' költségét ki fogja fizetni.' Ez a' jótékony szándék végre is hajtatott, 's a' tudós világ nem sokára hasznát is látandja. Eddiglen egy segítő eszköz sincsen ennek, a' Buddhismus' történetéhez olly mulhatlanul szükséges nyelvnek megtanulására, mivel Georgi'

* Nálunk még, a' mit nagyon sajnálni lehet, nem eléggé ismeretes.

„alphabetum tibetanum“ja semmibe sem vétetik. Csoma Calcuttában az ásiái társaság' tibeti nyelvű könyveinek pontos laistromot készíté, és számos fordításokat tőn tibeti nyelvből, úgy hogy a' Buddhismushoz minden elágozásáiban néhány esztendő mulva hozzáférhetni, chinai nyelven Remusat, mongol nyelven Schmid, cingalain Uphan, nepalain Hodgson, és végre most tibeti nyelven Csoma által.

Közli F. L.

Hol 's mikor lesz színházunk Pesten?

Nincsen, de nem is lehet szándékom arról hosszasan értekezni, mikép lehetne Pesten állandóan játékszínt alapítani, melly tárgyról a' nélkül is már néhány érdeemes Hazafi legközelebb nézeteit 's javallat-tervét felterjeszté; a' mi azonban ezen kérdést érdekli: milly helyen 's milly alkatban épüljön-fel érintett színházunk; arról mint technikus következőt a' tisztelt közönséggel közleni tisztemnek tartom.

Előbb mintsem meghatároznánk, ha ezen, vagy amazon a' helyen épüljön-é fel játékszíniink, szükséges eleve megalapítani, milly terjedelmű 's milly szerkezetű legyen színházunk, nehogy számítsunk a' nélkül, hogy tudnók, mit. Bár milly játékszínnél is feltételesen szükséges, hogy illy tűzveszélyes építmény más egyéb épületektől végkép elválasztva legyen, ne hogy támadandó tüznél a' mellékfektű házak is az emésztő lángoknak martalékul essenek.

Ha célunk, örök időkig fenálló, a' miveltebb közönséget magához vonzó, 's a' haza dicsőségét előrerugató műalkotványt készíteni; véleményem szerint az se kisebb se kevesbé díszes a' pesti német színháznál ne legyen, ha őszintén óhajtjuk, hogy nemzeti színházunk század után is teljes épségben fen álljon, 's ne legyünk kéntelenek, azt csekély tágassága miatt rövid idő mulva szellyelbontani, 's egy másik felépítéséről gondoskodni. Ezeknél fogva, szemünk előtt

tartván Europa nevezetesebb színházait, (mellyekről már nem régiben értekeztem a' Hasznos Multságokban) 's azt is, mellyet cs. kir. akademiái feladás következtében Bécsben mint jutalom darabot magam dolgoztam, — annak szélessége kevesebb 24 ölnél ne legyen, ha pedig peristylek avagy oszlopzatok alkalmaztatnak a' két oldalon, 32° szélességnél annak hossza 55—65 ölet teend.

Ezeket előre bocsátván, vegyük szemügyre mind azon téreket Pesten, hol illy nevezetes architektoniai emléket felállítani lehetséges. A' Leopoldtér egyik oldalhossza 62°, a' másik 50°, szélessége pedig valamint a' váci útnál, úgy a' korona utczában is 70°. Ezen téren jelenleg egy kápolna áll 's egy raktár, általán kevés értékű építvények. Az új piac szélessége 90°, hossza pedig az Ürményi háztól a' két sas-utca kezdetéig 100°. Azon ház, mellyet a' két török-höz neveznek, az evangelicusok templomának ált ellenében, elől 28° széles, 's az egész ház sziget hossza 82°. A' Józseftér szélessége 34°, 's az egész hossza 78°. A' harminczad térhelye egy hosszas négyszögből 's egy trapezoidesből áll, 's valamint a' Dorottya utczában, úgy a' théátrum-téren is 30° ölet tesz. A' Börse előfrontja 30° széles.

Ezek volnának véleményem szerint azon térek, mellyek' egyikén színházunkat felépíthetnők akép, hogy az a' Haza dicsőségére szolgálja; azonban ezek közt sem mindnyájan alkalmasak, nem nyújtván azok elegendő tért illy nagy architektoniai deli emlék' felkészítésére. — Az új piac, hol most a' vásár tartatik, díszes hely volna, 's ha nemzeti színházunk olly pompával készülne-fel ott, mint reményem 's kívánom, ezentul szökőkutakkal ellátva lenne; ezen építvény egyik a' legszebbek közül volna talán egész Európában. Nagyvárosokban vásárokat tartani, a' nélkül is czéliránytalan dolog, a' nagyban eladást 's vásárlást kivéve, melly czélra illy bódék a' nélkül sem szükségesek; de ha már mind

e' mellett is azt fentartani akarnók, az új épület (Neugebäude) háta megett a' raktárok mellett lehetne a' bódék' számára helyet rendelni.—A' két törökhöz nevezett ház, helyheztetésére nézve a' legszébb helyet foglalja-el Pesten, 's ha az egy szabad-tér 's elég hosszú volna, a' legalkalmasabb helyet adná színházunk' számára 's a' tágas térek és széles utcák végett pompás portált készíthetnénk; azonban ezen szép ház megvétele 's lerontása talán a' színházra szánt summát is elnyelné. Mind a' mellett is, hogy a' hely trapez, a' hosszóság is hibázik, 's még azon esetben is, hogy az építvényt valamivel előre ugrattatnók, még sem volna annyi hely, hogy hátul egy utca által választatnék-el a' játékszin a' mellék háztól, az úgy nevezett Marokkánertől, melly oldalról, nagy operáknál lovakkal és kocsikkal lehetne jutni a' színpadra.—A' harminczadi épület rendetlen alkat talprajzára nézve, 's ennél fogva színház felépítésére nem alkalmas, bárha már csupán az okból sem javaslatos, ne hogy a' két versenyes színház olly közel egymás mellett álljon.—A' Józseftér keskeny, 's ennél fogva annak közepére egy játékszin építeni nem lehet, ám ha a' harminczad egykor széllyelhányatnék is.—A' kalmárház (Börse) előtt színházat építeni talán nem megvető, habár fontos okok illy épület felkészítésének ezen helyen ellene volnának is.—Végre a' Leopoldtér van hátra, melly hihetőleg a' feltételeknek 's a' várakozásnak legjobban megfelelő, szabad állást nyervén az épület mind a' négy oldalról 's elég távol állván más építvényektől. Az épület főfrontja a' szarka utca felé volna fordítva 's a' hozzátérés valamint a' korona utcából, úgy a' vácsi útról is kényelmes volna. Minthogy ezen tér szélessége 70 öl, azon esetben is, ha a' játékszin, mint kívánom, peristylt nyerne két oldalról, öszvesen 32 ölet foglalna-el szélességére nézve, 's így mind a' két felől maradna még 19° széles

útca, hol a' házak irányában szép sétalótért lehetne elrendelni ülőhelyekkel, 's hol a' Pestiek szabad óráikban is mulató helyet találnának, főkép ha a' tért kétfelül szökőkútak ékesítnék helyes architektoniai stilben dolgozva.

Tekintetbe vévén azon szögletet is, melly az ország-'s kerepesi utczára szolgál a' hatvani kapun kívül, 's melly herczeg Grassalkovich' tulajdona, az színházunk' felépítésére alkalmasnak látszik ugyan, főkép, ha az épületen kívül, még annyi hely adanék hozzá, hogy két utczát formálna; ellenben az e' célra kijelelt 's ajánlott hely egészen meg nem felel. Egyébiránt is a' játékszin azon helyre építését nem lehet javasolni, távol lévén az Budától 's Pestváros népesebb 's díszesebb kvártéljaitól, 's csak nem a' városból számüzve. A' Budaiak a' nélkül is, kik jobbadán csak buzgalomból 's a' honni nyelvhez ragaszkodásból járnak jelenleg szorgalmasan a' magyar színházba, annak az említett helyre álttétele után, főkép rossz időben, alig jelennének-meg. Tegyük még azon esetet, hogy egy időben Budán németül játszának, még annál inkább nem tarthatni a' Budaiakra számot a' távolság miatt, 's még maguk a' Pestiek is a' hid közelében szeretvéu tartózkodni, inkább a' német, mint sem a' belső városból számüzött magyar színházba sietnének.

Minekelőtte tehát arról gondolkodnánk, hogy a' színházhoz szükséges műtervek készíttessenek, a' hely választva legyen, mivel csupán ennek szinfekti alkátától 's térségétől függ az építendő színház nagysága 's annak formája. Hogy nemzeti színházunk a' concurrencziát kiállhassa a' pesti németjátékszinnel, 's ha azt úgy szabad tekinteni mint nemzeti emléket, — se nagyságra se szépségre felül ne haladtassék általa, 's így azon költségeket felszámolva, mellyeket a' coulisse-diszítvények, a' számos kárpitok, a' ruhatár, maga az építvény a' concert teremmel együtt, 'stb. kívánnak, egy millio forinttal pengőben kell eleve ellátni

magunkat, ne hogy alig kezdetvén-el az építés, már ismét félbe szakasztassék, 's azon nem méltatlan szemrehányást szenvedjük: hogy a' Magyarok mindenhez kezdenek ugyan, azonban mindenben csak hamar felakadnak.

Illy nagy nemű, fensőbb architektoniai emlékekhez a' szükséges műterveket annak minden részleteiben (detail) kidolgozni, ahoz legalább fél év kívántatik-meg, 's e' mellett igen ügyes művészt 's historikust tesz-fel, 's bizton nem olly könnyű feladás, mint talán némelyek magoknak képzelni fogják. Szabadon állithatni, hogy mind az, ki képző művészeti akademiákban több évig szorgalmasan nem dolgozott, a' nevezetesebb europai színházakat természetben nem látta 's nem vizsgálta-meg, az építési végrehajtásban nem eléggé jártas, ezen építvények' alkotmányával 's mind azon akadályokkal nem ismeretes, mellyek ott fölösleg számban mutatkoznak; ki készített műtervét minden részeiben, az alkalmaztatott historiai diszítvényeket 's azon hatást, mellyet az teend, mikor már a' természetben fenáll, — elevenen magának képzelni nem képes: — olly férfira illy nevezetes műalkotványt vaktában bízni, melly nem csupán Pestváros, de az egész ország diszére is szolgáljon, nem tanácsolhatná a' jó Hazafi. Ezeknél fogva, ha már a' hely meghatározva, 's pénzünk is elég lesz, a' nemzeti játékszinhez megkívántató műterveket javaslanám Nobile Péter cs. kir. udvari építőtanácsnok, 's a' bécsi cs. kir. képző művészeti akademia igazgatója által készittetni, kit Napoleon császár a' marengoi emlékek' készítésével már akkorban megtisztelt, 's kit kegyelmesen uralkodó koronás Fejedelmünk a' mult hónap Julius közepe felé küldé-le Esztergomba az okból, hogy azon építvények iránti nézeteit 's a' költség terveket felterjessze Bécsbe visszatértekor, 's a' legfelsőbb helyben hagyás után valósítsa.

Ismervén Europa minden helyes színházait, ed-

digi éltém legszámosabb napjait a' külföldön töltven 's a' szép tudományoknak, művészeteknek szentel-
vén, érdemük szerint tanulván becsülni több ország'
művészeit; — bátorkodom felterjeszteni tapasztalásból
merített nézeteimet, arra kérvén hazám érdemes
fiait, hogy charlatanokra 's olyanokra, kik csupán
könyvekből csevegni tudnak a' nélkül, hogy láttak
's valósítottak volna illyes valamit, kietlen útra
ne vezettség magokat, ne hogy fővárosunkban ol-
lyas valami lépjen életre, mellynek megtekintésénél
minden idegen műértő 's helyes izlésű művész vagy
dilettans megrázkodjék; el nem vesztvén szemünk
elől, hogy a' szép művészetek Hazánkban eddigelé
csak parlag mező, melly mind addig is az mara-
dand, míg szép művek' akademiáját kebelébe fel
nem fogad. — Egyébiránt mennél többet tudunk, an-
nál jobban átlátjuk azt, mit nem tudunk; a' ki tehát
azt képzeli magának, hogy a' bölcsek' követ már
feltalálta 's nincs már neki mit tanulni, világosan
bebizonyítja: mennyire van még hátra 's csu-
pán szánakozásra méltó. Illy férfiakba helyhezte-
tett bizodalom tehát csak olyan, mint a' vizpartjá-
ról lecsüggő gyökér, mellyhez midőn egész erővel
kapaszzkodunk, elszakad, és sírunkat a' habok közt
leljük. — Következik innen, hogy színházunk' alapítá-
sánál mindent csendes és érett megfontolás alá vessünk,
's ha van már elegendő pénzünk 's helyünk is, hol azt
felépíthetni, bízzuk ügyes férfira a' műtervek' készíté-
sét 's a' valósítást.

Novák Dániel.
architektus.

Rejtett szó.

Két betű a' nevem; ha magyarul veszed,
Charakter 's kincs nélkül azt szegénnyé teszed:
Ha pedig németül, úgy némelly tornyokban
Mozgok, és vagyok is szegény zsebben sokban.

Száki Imre.

*Jegyzet. A' 21dik számbeli első találós mese:
Harmat; második: dohánnyfüst.*

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

23. szám.

September 17dikén.

Földi Küzde s.

Tenger zajhoz földi létünk
Mindenekben hasonlít;
Habokkal küzd rövid éltünk
Nincs mi nem nyugtalanít.

Zúgó szélvész hány untalan
Mély örvényekbe taszít.
Kebünk bánat közt nyugtalan
Kegy eseket hasít.

Járjunk völgyön, 's fenbérczeken
Egy veszélyt másik éri,
Életünket minden lépten
Sorsunk' vas karja éri.

Ne reménylünk mi keletről
Enyhet, sem zord éjszagról,
Nem a' fényes déli részről
Sem a' piros nyugotról.

Hányszor kiseded hajócskákat
Mély vizekre bocsátánk,
Mindannyiszor vitorlánkat
Szétrepedezve látánk.

Bár lángzó nap sugárával
Néha tűn is fényesen;
De a' villám viharával
Elüzi azt hirtelen.

Ekkor újra szép egünkön
 Bús felhők tornyosodnak,
 Keserves földi létünkön
 Tüvispályák látszanak.

H. A.

*Dissertatio inaug. de Qvajaco, quam pro
 Doctoris med. laurea rite consequenda in
 reg. sc. univ. hung. Pestiensis publ. erudi-
 torum disquisitioni substernit Ladislaus
 Fodor de Nánás Nagy-Kőrösiensis. Pestini.
 Typis Jos. Beimel.*

Ajánlja a' szép reménységű ifjú szerző deákul
 írt értekezését, mint tudománya zsengejét, édes At-
 tyának, Főtiszt. Tud. Fodor Gerzson úrnak, a'
 Dunamellyéki Főtiszt. Ref. Superintendentia' érde-
 mekkel tellyes Generalis Notariusának.

*Statistikai vizsgálatok a' népesség' nevedése
 felett.*

(Irta francziául Moreau de Jonnés.)

(V é g e.)

Látni való, hogy a' népesség' kétannyira sza-
 porodása' időszakát előadó számolat csak az emberi
 nem' mindegyik tartománybéli szaporaságának analy-
 tika kifejezése, nem pedig a' lakosok számának előre-
 látása, mellyet ez vagy amaz ország egy bizonyos
 időben valósággal magában foglalandó. Semmi nem
 áll ellent, hogy Europa' több tartományaiban a' je-
 len népesség két annyira ne szaporodjék; de némel-
 lyekben lehetetlen, hogy az megtörténjen. Könnyen
 által lehet látni mind a' két esetet a' következő
 táblából, melly megmutatja 'mi következése lenne
 a' népesség megkettőztetésének, néhány közelébbi
 esztendei közép számot vévén 's azt tévén-fel, hogy
 folyvást azon idom szerint nevededik a' népesség,
 mellyel szaporodott ezen időszak alatt:

A' kétannyira ne- vedés időszaka.	Akkori népesség.	Lakosok száma egy négyszeg mérföldön
Németalföld	1912	42,200,000 lakos. 4,000
Olaszország	1873	40,000,000 2,600
Britt szigetek	1872	41,000,000 2,550
Franciaország	1951	63,000,000 2,400
Németország	1947	26,000,000 2,000
Portugallia	1874	7,360,080 2,000
Burkusország	1862	23,400,000 1,700
Schweicz	1883	4,000,000 1,700
Dánia	1869	3,000,000 1,500
Spanyolország	1876	24,500,000 1,350
Ausztriai birod.	1872	55,500,000 1,260
Europai Török.	1908	20,000,000 1,000
Görögország	1898	2,000,000 800
Orosz és Lengyel.	1874	93,000,000 410
Sveccia és Norv.	1879	7.354.090 200
Északi Europa	1947	260.400,000 800
Déli ..	1951	161,600,000 1.800
Egész ,,	1949	422,000,000 1,000

E' felszámításból kitetszik, hogy Europa népessége általánosan lehet két annyivá, csak tartományi felosztásában van az akadály, melly annak ellene áll. Lehetetlen, hogy Németalföld' lakosai' száma egy négyszeg mérföldön 4,000re szaporodjék. A' történet egy példát sem mutat, hogy annyira öszve zsúfolt népesség lakozott volna olyan kiterjedésű tartományban. Nehéz elhinni, hogy Olaszország, a' britt szigetek 's Franciaország valaha arra jussanak, hogy egy négyszeg mérföldön 2400—2600 lakost számláljanak. Azonban kétségen kivüli dolognak látszik, hogy e' szám nem haladná felül Olaszország' hajdani népességét. Minden más europai tartományokban a' népesség' kétannyira szaporodása lehetséges, sőt könnyü és szükséges; az, Németország' népességét, kiterjedéséhez képest, nem nevelné többre, mint Németalföld' jelen népessége; az Ausztriai birodalomét annyira, mint jelenleg Franciaországé 's europai Törökországét annyira, mint Portugalliáé.

Hamidegyik nemzet nevedését, elvontan, 's tömegére és szaporaságára nem tekintve vizsgáljuk, új 's érdeklő adatokra találunk. Ez a' nevedés, melly a' születettek' számának a' megholtakét felül haladásából ered, egész Európára nézve kevésé több harmadfél milliónál. Az északi tartományok teszük majd három negyed részét e' számnak. Imé itt van ezen új nemzetségek' táblája, mellyből látható micsoda idomzatban van mindegyik nemzet esztendei ivadéka az egész Európához:

Europai Oroszország	615.000.	4-ed része
Ausztriai birodalom	425,000	6-od része
Britannia	271,000	9-ed r.
Prusszia	206,000	12-ed r.
Olaszország	205.000	13-ad r.
Németország	175.000	14-ed r.
Franciaország	173,800	14-ed r.
Spanyolország	140,000	18-ad r.
Europai Törökország	101.000	25-öd r.
Lengyelország	57.000	40-ed r.
Németalföld	50.100	50-ed r.
Portugallia	46,000	60-ad r.
Svédzia és Norvégia	45,100	60-ad r.
Schweicz	25,000	100-ad r.
Dánország	21,150	120-ad r.
Görögország	10,000	255-öd r.
Északi Europa	1,865,900	3 negyedrészt
Déli „	700.800	1 negyedrészt
Egész „	2,566,700	

Ezen felszámlálás kalaúzza lehet politicalai előre látásunknak, sokkal inkább, mint némi hozzávetések, találgatások; megmutatja Europa' jövő állapotját, mellyet némelly tartományabéli népesség' természetes, folyvást növő és sebes szaporodása okozand.

Europai Oroszország' esztendei szaporodása, nem értvén hozzá Lengyelországot és ásiái oroszbirodalmat, egy negyedrészt teszi Europa' lakosai' esztendei azon nevededésének, mellyet nyer az a' születettek' számának a' megholtakét esztendőnként felül mulásából. Nyúgoti Europa' két nagy hatalmasága, Franciaország és Nagybritannia, ezen az úton esztendőnként nem nyernek annyi számú lakost, mennyi két harmadát tenné orosz és lengyel országok' esztendei szaporodásának. Déli Europa,—ide értve francia, schweicz, portugál, spanyol, olasz, görög 's europai török országokat,—esztendőnként nem sokkal több lélekkel szaporodik, mint a' Lengyelországgal öszvekapcsolt europai Oroszföld. A' különbség íez: a' mint van 35: 33hoz. Oroszországnak, ha népessége úgy nevededik mint most, fél-századnál előbb száz millio lakosa,—három annyi emberi ereje — leend mint van jelenleg Franciaországnak, és öt annyi, mint Nagybritannianak. És mind e' mellett is olly roppant terjedésü földje van, hogy egy négyszegü mérföldön csak négyszáz húsz lakost számlálанд, mint Görögország mostani pusztult állapotjában.

F. L.

Ö r ö k k é.

Örökké olly szó, mellyet kiki saját belátása szerint 's akép használ, a' mint azt körülményeihez képest főleg megfelelőnek tartja. Örökös hűséget esküdni, ezt rendszerint csak újházasoknál hallhatni négy héttel a' menyegző előtt; azonban ezen örökké-tartóság küzőnségesen nem is tart tovább mint legfelebb 4 hétig azután, 's nem régiben ismerni kezdtem egy ifjú férjt, kinek örökös hűsége nem egész huszon négy óráig tartott. — Örökké szeretni, még inkább mulandóbb 's tulajdonkép csak poetikai képzet. Ollykor találhatni illyest még

nótelen személyeknél, 's itt már igen sok függ a' szép nemtől, meddig kell tartania illy örökös szeretetnek, mivel vannak reá példák, hogy illy szerelmes örökkéség egyszerre szétbomlott, mihelyest a' fejer személy felhagya érezhetlen lenni 's kezde örökös viszonszeretetet érezni. A' barátsággal is épen ugy áll a' dolog, mint a' szeretettel. Emlékezem, hogy egy társaságban, hol férfilag üriték a' poharakat, csupán egy estvén által három örökös barátságba jutottam. Ha ez magasra lép, ugy már illy örökös barátság nem tart tovább a' mámor-nál, melly azt egyedül okozá, mivel cessante causa, cessat effectus.

Örökös békét kötni, csak gallicismus, melly a' franczia nyelvben annyit jelent, mint nálunk fegyverszünés 's szóval béke, melly csupán addig tart, mig benne hasznunkat leljük. — Magát örökösíteni, néhány tudósnál bizonyos mozgása a' jobb kéznek balról jobb oldalra, melly a' lélek 's ész hozzájárulata nélkül valamit fejer papirosra ír 's sajtó alá adja. Az örökkéség kulcsai tehát a' szedőnél vannak, 's azok bizonyos ón betűkből állanak, mellyek fekete színekkel befestve fejer papirosra nyomtattatnak. — Az örökkéség után kimulni bizonyos betegségben áll, melly nem annyira terhes magának a' betegnek, mint inkább másoknak. Ezen nyavalya közönségesen ifjakat lep-meg 's korosabbsággal vesz-el; olykor még is megtörténik, hogy agg-vénekre is ragad, 's akkor már nem csak veszélyesebb, hanem mind azoknak is türhetlen, kik illy beteget ki nem kerülhetnek. Erős 's csipős szereket ez ellen használni nem tanácsos, mivel az által a' paroxysmus csak erősb 's hevesb lesz, 's ebben sok hasonlatosságuk van illy betegeknek az örült személyekkel, kiknek hasonlókép ellenmondani nem szabad a' nélkül, hogy megromlott velőjüket még annál inkább felhevítnők. Ez elleni leghasznosabb szernek azt tartják, ha va

valahányszor illy beteges személy az emberi társaságban mutatja magát, minden lárma mellett is, melly illy betegséggel egybe van szöve, úgy tettük magunkat, mintha őket nem hallanók vagy lát-nók, avagy legkevesebbet sem tudnók róluk; ha neveiket sehol sem hozzuk-fel a' társaságos gyülekezetben, szóval ha sem jót sem rosszat nem szolunk róluk. Ezen recept talán nem lesz rosz 's a' kívánt behatást szüli. E' most érintett betegség' mivoltára 's okaira nézve az orvostudósok nem egyeznek-meg egymás közt. Nehányak közülök a' csodálatos tag-jártatások miatt mellyeket a' beteg tesz, 's mivel épen úgy mint más epidemiai betegségek bizonyos időben 's gyakran visszatér, a' nehéz nyavalya bizonyos nemének tartják annál is inkább, mivel megjegyezék, hogy azt gátolni lehet az által, ha a' betegnek a' jobb hüvely ujját kitörik, valamint ezen kórságnál már régtől fogva divatban van. Mások ismét azt vélik, hogy ezen betegség megromlott epétől származik. Galen nem tartja azt másnak, mint heves gyomorgörcsnek 's Hofmann hideglelésnek nevezi értekezése 3dik czikkelyében, hol a' tudós kórságról szól.

Novák Dániel.

Hová lettek a' Hebe' kiadójának, boldogult Igaz Sámuel úrnak irományai, halála után?

Boldogult Igaz Sámuel úr, Hebe Almanachnak nagy érdemü kiadója, Bécsben nagy szűkölködésben élt (mint magam), és 1826dik esztendőben meghalt. Ezt jól tudom, mivel őt Bécsben jól esmertem 's halála után, Kazinczy Ferencz barátom' és kassai könyvnyomtató 's könyváros Ellinger János úr felszóllításukra hagyományáért szállásán többször kérdezősködtem. Csak irományokat (többnyire magyarnyelven) és kevés könyveket hagyott maga után. Ezek árverés útján eladtak. Irományait morvaországi gróf Berthold vette-meg, ki többnyire Bécsben lakik. Szégyen, hogy tudós hazánk fia'

magyar írományait nem magyar vette-meg. Ha Bécsben nem olly szegény lettem volna vagy talán szegényebb, mint boldogult Igaz, én megvettem volna azokat. Most Igaznak magyar írományai Morvaországban gróf Berthold könyvtárában tartogattatnak, hol azokat senki sem olvassa. De azon írományok közt nem csak Igaznak tulajdon írásai találtnak, és magyar tudósoktól, p. o. Kazinczy Ferencztől hozzá irt számos magyar levelek; hanem több magyar költőktől Hebebe küldött költemények is, mellyek a' szerzőknek nem adattak-vissza. Igy p. o. tiszt. és tud. Edvillés Pál úr Hebe számára sok költeményeit küldte hozzá 's ezek is Morvaországba vándorlottak.

Rumy.

A p r ó s á g.

A' visszavonás rossz geniusa befúrá magát Hahnemann' háznépébe is. Ugyanis leánya Eleonora, ki most doctor Wolf' hitvese, illy czímű könyvet bocsáta-ki „homöopathiai (hasonszenvi) tanácsadó,“ mellyről Hahnemann semmitsem akar tudni. Ezt ő nyilvánosan azért jelenti-ki „mivel tudja milly hibás használatúak és ártalmasok a' közönségre nézve illy tökéletlen, felüleges, határozatlan szabályok. Azonban leánya nem is foglalatoskodott soha a' homöopathiával.“ A' megsértett férj és vő már most pártját fogja a' homoeopathiai tanácsadónénak, 's azt nyilatkoztatja-ki, 1.) hogy egy könyvkiadásánál nincsen szükség egy privat ember helyben hagyására; 2.) hogy nője valóban foglalatoskodék a' homoeopathiával, ki nem csak a' homoeopathia mellett neveltetett-fel, de kilencz esztendeig Quasi-Famulus hívatalt viselt Ura Attya körül.

Kérdő Rejtvények.

1. Micsoda embernek van ütszáz feje?
2. Micsoda emberek nem élnek tovább harmincz napnál?
3. Micsoda hordóban nem áll-el a' bor tovább 24 óránál?

Pesti János.

Jegyzet: A' 22-dik számbeli Rejtett szó: Úr.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

24. szám.

Szeptember 20dikán.

Kérés a' Folyamhoz.

Kéméld bús folyam árja kis kertemet,
 Hol bájló rózsáim virítanak.
 Hol lilium szálak, 's fris nefelejcssek
 Sokszinben, 's ékes rendben állanak.

Kéméld folyam e' zöld ágból font kunyhót,
 Hol, midőn az égre a' hold tűnik,
 Lelkem fele, karcsúbb mint a' palmaág,
 Hű karjaim közé gyakran rogyik.

Bús folyam! ne halgasd e' kertért kérésemet.
 Hol hű keblek szoktak andalgani,
 Oh csak engedd zöld ágból font kunyhóját
 Szegény szomszédomnak fenállani.

H.

C s ó k a - k ő.

Székes Fejérvártól éjszak felé a' két óra járás távolságra lévő Csóka hegynek Fejérvár felé fordult oldalán mai nap is látszanak egy vár mohos omladéki, mellyek Csókakő várának hajdani lételére visza emlékeztetnek. Miért hivatott Csókakőnek? ki által? 's mikor építetett? bizonytalan. Az én véleményem szerint Csókakő Árpád nemzetségéből származott valamely királynak köszönheti alkotását, ki Fejérvárban lakván Csókakőt mulató, vagy vadász helyének választá, mellyet annyival is inkább hiszek, mivel egészen a' 15ik század közepéig királyi vár volt. Legrégiebb említettését 1327ik esztendőből

találtam, mellyben Károly király Csókakő vára javának tekintetéből a' mellette lévő Mór helységet csé-
re által megszerzette, 's hozzája kapcsolta. a.) 1333ik
esztendőben Csókakeő és Gesztes várak kapitánya Tamás
volt, ki egyszersmind királyi ajtonállók mestere hi-
vatalját viselte. Ezen Tamás híres ember volt mert
Bazarád, Olahország vajdája ellen való háboru-
ban mindég a' király oldala mellett vitézkedett, mi-
dön pedig Károly király András fiát Nápolyba kül-
dé, melléje tanátsnak, és felvigyázónak ezen Tamást
adta, 's rendelte. b.) Nem kevesé bizonyítja Tamás-
nak országos nagy tekintetét az is, hogy ő volt
egyike azoknak, — kik Lajos Magyar, és Kazmér
Lengyelország királyi közt azon egyességet, melly-
nél fogvást Lajos király örökösének a' lengyel
koronában való örökösödése bizonyos feltételek alatt
elhatároztatik, — aláírták, 's pecsétjük reá nyomásá-
val megerősítették c.) Ezen adatokból látható, hogy
Csókakő nem volt utolsó tekintetű vár, mert más-
kép Károly király a' várkapitányságot nem bizta
volna ily jeles, 's megbízott emberre. 1453ik eszt.
Mátyás Csókakőt, a' hozzá tartozó helyekkel együtt
Rozgonyi János, Raynald és Osvaldnak ajándékozta,
mindazáltal úgy lázlik hogy birtokába nem jutottak
mert 1458 eszt. Mátyás király egy levelében Csóka-
kőt, ismét királyi várnak mondja. d.) 1543 esztendő-
ben Achmet a' Fejérvári Bég Csókakőt elfoglalta, e.)

-
- a.) lásd a' csere levelet Fejér Codex Diplomaticus T. 8. V.
2. p. 199.
- b.) Fejér Cod. Diplom. T. 8. V. 3. p. 336— és T. 9. V. 2.
p. 306.
- c.) Vagner Analecta Scepusiensia.
- d.) Katona Hist. Critica Regni Hungariae P. 13. V. 2. p. 893.
és P. 14. p. 143.
- e.) Petrus de Reva. de monarchia, et S. Corona Centuria 6a.
apud Schwandtner T. 2, p. 732.

kiról, valamint a' többi Fejérvári Bégekről is az mondatik, hogy leginkább Csókakő várában laktak. 1566. eszt. Sz. Jakab havában, midőn Tata megvétele után Fejérvár felé jött egy királyi sereg, 's Geszttest már el is foglalta, a' Csókakői várban lévő Törökök a' várat elégetvén belőle kitakarodtak, 's az ellenfélnek által engedték; de azon esztendő Sz. Mihály havának 13ik napján Csókakő ismét Török hatalom alatt volt. f.) Minekelőtte Fejérvár 1601 eszt. -ben ostrom alá vétetett, a' királyi tábor előbb Csókakőt elfoglalta hanem a' jövő esztendőben ismét a' törökök kezébe került g.) mellyből csak 1688 ik eszt. -tendőben szabadittatott ki Leopold Császár által, ki azt nem sokára gróf Hochburgnak adta vegyes ajándék mellett. Mostanában G. Lamberg mint G. Hochburg' utódja bírja. Csókakő mai napokban falu mellyben 528 ember lakik, kik mezei gazdasággal leginkább pedig bor termesztéssel foglalatoskodnak, melly fáradságokat jól megjutalmazza, mivel Fejér várme gyének legjobb bora a' Csókai hegyen természetik,

Barkóczy Rosty Zsigmond.

Útazás' sikere.

Gyakran megtörténik, hogy azok, kik időtől-tésből idegen nyelvet tanulnak, tisztes körben a' jelenlévők' egyikét vagy másikat alacsony gúnyolás' tárgyául választják, vagy arról disztelen karaktervonásokat 's holmi sértő anekdotákat mondogatnak. el. Illy szerénytelen 's az illendőség szabályi ellen cselekvő emberek tudhatják talán, hogy egy harmadik nem érti nyelvöket, de tudhatják-e egyszersmind azt, hogy a' társaságban egy személy sincs, ki beszédjüket felfoghassa 's mi több épen annak

f.) Petrus Bizarus de Bello Pannonico. Schwandtner T. 2. p. 693. és 702.

g.) Révay p. 796.

barátja legyen, kit ezen szájvitézek nemtelen mulatságuk' tárgyául választának-ki? Mi történik, ha a' nyelvbe-avatatt olly mértékben tiszteli barátját, hogy a' személy sértésnek nyugalmas halgatója nem maradhat? Nem érdemelnek-e ők illy bectelen tettért megszégyenítést. Hogy illy eset nem ritka, például szolgálhat e' következő, történet:

Bizonyos özvegy dáma, ki két szép leányzó 's egy jól nevelt fiú gyermek' anyja volt, házi mulatságot készülvén adni, ahoz több jeles háznépet hiva-meg. A' hivatalos vendégek közül egyikhez épen ekkor szálla-be két idegen nemesfi, ennélfogvást megüzenteté, hogy vendégei érkezvén, a' mulatságban részt nem vehet. A' nemes szívű dáma, csak hamar találta módot ez akadályt félre mozdítani, meghíván ama háznépet ujjal vendégivel együtt, kik a' meghívást azonnal el is fogadák. A' dáma mint házi asszony mindent elkövetett, hogy vendéginek a' mulatság óráját kellemesekké tegye. Minden arczon felhőtlen derűtség 's meglegedés mutatkozott. Az ifjak a' ház deli kisasszonyival mulaták magokat tisztelet 's illendőség korláti közt; csupán a' két idegen uracs adá bizonyos jeleit a' neveltlenségnek, mellyet mindazáltal némelly társas kör az úgy nevezett galant világ tonjának szeret nevezni. A' nyájas, szelid erkölcsű leányok arczát szégyen-pirosság futá-el 's zavarba jöttek, midőn velök a' merész nyalkafiai francia nyelven kezdének beszélni. Noha a' hajadonok jól érték a' nyelvet, még sem akarák az idegeneket megszégyeníteni 's mindent elkövettek, csak hogy általok e' vendégjog valami módon meg ne sértessék. Mindazáltal e' nemes kimelés a' galád legénykéket nem csak észre nem hozta, sőt inkább főntebb fokra emelé szemtelenségöket 's ők ezen jó hajadonoktól néhány észre vételt csikarának ki, mellyek azokat végre némákká tevék 's mi miatt el kellenekiek pirulniok. A' millyen csintalanok voltak ők eddiglen

olly merevedettek 's balgatagok lettenek ezután, mivel illy teremtmények ritkán találják-fel az arányos 's boldogító középútat. Minden más jelenlévő férfiak örültek alattomban ezen nemes hajadonok' viseletén, 's a' megszegyenített nyalkafiak csak most, bár későn, vevék észre, hogy nem ők egyedül azok, kik a' francia nyelvet értik.

Örvendeni kelle tehát ezeknek természetesen, hogy az ebéd-idő beállott, ismeretes lévénelőttük, hogy a' társaságos multság akkor egészen más irányt nyer mint az előtt. Ezen két nemes örültfi azonnal egymás mellett foglalja helyet, csak hogy balgatagságikat annál könnyebben közölhessék egymással 's hogy ők annál jobban gúnyolhassák az egész társaságot. Ezen uracsok mintegy három hónapot töltöttek Angliában 's visszatértökkor mind azoknak véleményük 's mustrájuk szerint kellett volna alkalmazni magokat, kik helyes ízlésre kívánnak számot tartani. De épen ez nem foglalhata helyet ezen körben. E' nevezet háznépnel saját ízlés uralkodott, egyik nemzetnek sem adván elsőseget, hanem inkább mindenikből csak azt választák, mi nékiek tetszék 's ők ideáljukat mint önalkotók mivelék. Ezen angolozott némét örültfiak most már ekép elmélkedtenek: bárha érti is a' társaság nagyobb része a' francia nyelvet, bizonynyal nem jártasok az angolban, 's ennélfogva irgalmatlanúl kezdék törni ezen nyelvet. Fő tárgya észrevételeiknek itt hasonlag a' jó özvegy 's háznépe volt. Ezen nyomorultaknak nem vert a' szivük, mint becstelenítik ők a' szent vendégjust, 's annélfogva bárdolatlan nyelvüknek szabad mozgást engedtenek. A' dáma egyik fő házi-tisztje N. N. egy jó 's finom nevelésű 's tágas tudományú ember, ki Europa legnevezetesebb tartományit megjárta, 's majd minden élő nyelvet ugy értett mint anyanyelvét, ezen szemtelenséget több ideig türelemessen halgatá; ollykor ezen rágalmozóknak

keményen tekinte szemükbe, néha egy két észrevé-
 telt szórt közé német nyelven, mellyek mivel be-
 szédjükre illettek, őket az által csak figyelmetessé
 akará tenni; azonban ezek sem az egyikre, sem a'
 másokra nem ügyeltek, 's nem hagyák magokat há-
 borgatni. Az érintett házi tiszt végre haragra ger-
 jedt; szembe tűnőleg nem akará még is őket meg-
 szégyeníteni 's közép útat vágott-be. Ezen uracskákat
 ő emberségesen szollítá-meg angolúl, mondván: igen
 örvend hogy ezentársaságban olly férfiakra talált,
 kik ezen nyelvet olly jól beszélük,—bárha ők azt
 siralmasan nyúzák is. Ők hasonló complimenteket
 mondanak nékie, kevésbé elhültek ugyan, 's meg-
 kérék, hogy könyelméjű észrevételeikben részt ve-
 gyen 's ezen fajtalan charakteristikához kezét nyúj-
 tson nekik. Ezen érdemes férfiú kikerülé azt, 's
 azzal mentegeté magát, hogy ő ezen háznép tisztelője 's
 hogy ő a' vendégjust igen nagyra becsüli, 's köteles becsü-
 ni is mint az minden mivel nemzetenél szokásban van.
 Ők most már kevés ideig halgattanak. De csak ha-
 mar vissza estek előbbi balgatagságikba, 's most ma-
 gyarul kezdének beszélni. Ezen nyelvben még járat-
 lanabbak voltak mint az angolban, ugy hogy a' há-
 zi tiszt, ki ebben eléggé jártas volt, a' beszédben
 alig találhata valami összefüggést. Ezen szemtelen két
 nyalkafi most már ő ellene kapottki, 's azt ki velök
 addiglan olly kiméllőleg bánt, a' legútalatosabb színek-
 kel festék-le. Őt több ízben buta németnek nevezék.
 Szánakodottan nevette nehányszor feléjük, végre meg-
 szollítá őket magyarul: „Az urak legjobban teszik
 ha innen tüstént eltávoznak. Minden béketürésemet
 elfáraszták már, 's szégyelném, ha magamat 's a'
 jelenlévő urakat tovább is rágalmaoznák. Ne hagyják
 az urak többre menni a' dolgot, mivel innen csak
 szégyennel térhetnek-el.“ Az egész társaság nem hall-
 ván mást az idegen nyelvnél, gyanítá 's nem ok
 nélkül, hogy ő a' beszéd tárgya 's hogy netalán a' tett

jegyzés rágalmozó légyen, a' midőn ellenkező esetben csak honi nyelven szolnának. De a' társaság azon megnyugodott, mivel a' házi tiszt közbe szol-la, 's őt mint jó barátot 's szilárd magavaseletű férfiút ismérte.

Ezen 2 ifju bolond végre eltávozott, főfájást adván okul. Azon háznép mellyel ők jöttek 's melly őket bemutatá, illendőségből velük együtt eltávozik 's így hézag támadt a' társaságban. Ezen idegen ifjonczok eltávozása után az egész társaság kérdé a' házi tisztet, mint tetszenek valljon nekie ezen külföldi társalkodók? 's melly tárgyról értekezhetnek? A' jelenlévő kisasszonyok 's dámák azt véleik, hogy a' egyedül őket érdeklé, mivel, habár ők keveset értenek is angolul 's magyarul, azonban néhány ejtett szók, mellyek a' francziákéhoz igen hasonlítanak, annyira elárulók, hogy ők nehezen csalatkoznak. A' házi tiszt elég lélekjelenléttel birt, hogy sem azt elárulná, 's valóban mit is használt volna nekik ezen nemtelen titok' tudása. Ezen delicatesse által mindnyájokat lecsendesíté, 's ezen neveletlenek, alig mult-el egy óra negyed, már el is valának felejtve.

(Vége köv.)

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

A' Litterary-Gazette e' cím alatt „Substitute for Indigo“ következőt közli. Még 1831-diki Martiusban figyelmeztetők a' közönséget egy festő szerre, mellyet közönségesen használni lehetne indigó helyett, 's azon reménységet nyilatkoztatók ki, hogy britt ipar, és britt pénz tökéletességre viendik e' találmányt. Hendricks úr, ki erre patenst is kapott, jelenleg hirdeti, hogy e' reménység bétellyesedett. A' festőszer Augustus hó elején nagymennyiségben fog készitetni. A' gőzerőművek 's más szükséges eszközök Stratfordban már felis állítottak. Az indigó esztendőnként 900,000 f. st-be került An-

gliának, ezután pedig minden szemétből és sepredékből, melly az egész ország szemeit és orrát boszontá, olly festőszer készül, melly szinte olly jó, mint az indigo, és csak harmad résznyibe kerül.

Jul. 16kán Nieder-Wöllstadtban Friedberg mellett egy tehén elszaladott 's a' lovász inast, ki utána futott és megakarta fogni szarvaira véve a' levegőbe hajítá, mint egy laptát; azonban (ez leest a' földre a' nélkül, hogy legkissebb baja történt volna. Egy órával ezután a' lovász inas éppen a' tehénnel volt történetét beszélé, a' mint egyik lovát szerszámozta; 's azt a' megjegyzést tevé 'melly vigyázva kell bánni a' barmokkal. Azonban egy kevéssé keményen üte a' ló farára. A' ló hirtelen főbe rugá 's a' nyomorult azon pillantatban halva rogyott a' földre.

Fel van számlálva, hogy az alphabetum 24betűit 600,000 trilliónál többször lehet különbözőkép elrakni, vagy is pontosan véve 620,448,401,733,239,439,360,000szer!!! És még is a' 24 betű nem elégséges az emberi beszédorganum minden hangjai előadására. Mennyi nyelv rejtezik tehát még az alphabetum roppant méhében. Ha a' föld minden lakosai napjában 40 oldalt írnának 's mindegyikre 40 különféle betűelrakást jegyeznének-fel, ezer millio esztendő alatt e' munkát végre nem hajtánák!

Rejtett szó.

Az egészset hat jel teszi
Állat, melly baromfit eszi,
Ha reája szert tehet.
Vedd-el az első betűjét,
A' többinek akkor nevét
Nagyra becsülni lehet.

Leeb Antal.

Jegyzet; A' 23dik számbeli kérdésekre feleletek: 1. Decembernek 2. September és November. 3. A' levélhordóban.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

25. szám.

September 24dikén.

A' B a j u s z h o z.

Ifjú tolla Ámor' nyilának,
 Serdülő Bajusz! idvez légy,
 Sok szerelmes csókok' párjának
 Felibe prémkoszorút tégy.
 Míg a' finnyás nyári lepkéket
 Torzsos tarlód el nem inti,
 Vagy míg a' gündör szőrücskéket
 A' tél dérrrel bé nem hinti.

Mondja bár a' szépség' Mómusa
 Hogy ékesnek nem tart senki,
 Ne hidd kis Cupido' mókusa,
 Csak pelyhed' jobban tesszen-ki;
 Hogy játszhassanak bűvócskákat
 Bársonyában a' kellemek,
 Majd meglásd millyen gyöngy szikrákat
 Szórnak rád minden szép szemek.

Én is sodrom de mind hijában
 Zúzos fürtjét a' szürkének,
 Elhül ettől a' csók szájában
 A' könnyen ingó Hülgykének,
 'S midőn szeme' rezzenéséből
 Boldog jelemet képzelem,
 Borzomtól megdobbant szívéből
 Akkor reppent a' szerelem.

Fazekas Mihály.

Addig is, míg a' magyar füvészkönyv' egyik alkotójának, a' köz kedvességet nyert Lúdas Ma-
Második Féléstendő.

tyi' és több részint kinyomtatott részint még világot nem látott könnyen folyó 's kellemteli versek Szerzőjének, minden természeti és szép tudományok' tudós kedvelőjének néhai Fazekas Mihály Főhadnagynak életét, melly a' Hasznos ismeretek' tárából is kimaradt, néhány kellemes verseivel együtt bővebben megismértethetné,

közli Farkas Lajos.

C z i k e l y e k.

„Élet“ című nagy könyvemből.

E l s ó c z i k e l y.

A' szerelem.

Mi a' szerelem? kérdi a' —

Igaz, hogy el ne felejtsem: minap közlött előbeszédemnek ezen értelmű szavaiban „hat hónapja, hogy szerelmes vagyok“ mint biztos helyekről értesemre esett, igen sokan felakadtak, nem tudván eléggé csudálni, mikép lehetek hat hónapig egy leányba folyvást szerelmes; azért kötelességemnek tartom, tisztelt olvasóimnak tudtokra adni, hogy én a' lefolyt hat hónap alatt nem egy, hanem tizenkét lánykával szerelmeskedtem.

Mi a' szerelem? kérdi a' tüzes vérü 18 évü ifju, kedvese picziny lábkájának hóban hagyott nyomadékat megpillantva, mi a' szerelem? kérdi újra declamatori hangon, 's a' felelet rögtön következik költői festésekbe burkoltan: „ah, a' szerelem legboldogabb érzés; ah, a' szerelem édeni táplálék; ah, a' szerelem egyedüli fűszere földi létünknek; — mit érne különben az élet? csak rosz virágként hervadozna el, melly a' kívül, hogy virágkorában illatával nem boldogíta, gyümölcsöt sem hagyna maga után; — a' szerelem! ah, ez legfőbb ajándéka teremtőjének az emberhez; — a' szerelem — — Isten tudná mind azon tündéri fényes definitiót előszámlálni, mellyeket a' fennevezett 18 évü ifjú a' fennevezett hóban hagyott lábnyom mellett még véghez viszen! — Ni-

Férfi. Mankó, mestergerenda, sajtó, czifra-nyomoruság.

Öreg. Karikásostor — járomszeg — vasbékó — Isten ostora. —

Részemről igen javaslanám minden költőnek ezen szó mellé „szerelem“ ha ez ifjúnak' ajaki közé adatik, a' felkiáltás jelét szokás szerint tenni, ha meglett koru férfi mondja-ki, akkor ezen nagy hatalmu interpunctiót csak oldalvást kell fordítani; ha pedig öreg úr szájában fordul-meg, akkor a' felkiáltás jel fordítva álljon; illy formán:

Ifju. Szerelem! *Férfi.* Szerelem! —! *Öreg.* Szerelem;

Mért javaslom ezt, mindenki átallátja; azért nem is magyarázgom. — Gondolnám azonban, ha a' költő tulajdon úri személyében szól a' szerelemről, akkor két felkiáltási jelt is tehet hozzá, sőt ha nagy megindulást akar gerjeszteni, hármát négyet-is, vagy ha épen elragadni akar, egy „ah“ „oh“ sóhajtást is ragasszon utána, mert tapasztalásból tudom, hogy mind ezek sajnálkozó nyögésre bírják az olvasót. Mindazáltal intem, ha lehet, ezen „oh“ „ah“ [varáshangokat mindig elébe tegye a' szerelemnek, és soha ne utána, mert vélekedésem szerint, jobb a' szerelem előtt sóhajtozni, mint utána.

Hajdanában sok máskép volt! — Hajdanában a' férfi pénzt keresett, hogy szerethessen: ma szeret, hogy pénzt kaphasson. — Hajdanában egy egyet szeretett, 's boldogok voltak: ma egy huszonötöt is szeret, 's még is boldogtalanok. — Hajdanában a' költők ellesék, mikép szeret az ember, 's költeményeikben azt utánozák: ma az ember lesi el, mint ábrándozik szerelemről a' költő, 's őt majmolja. — Hajdanában ezen szó: ezt szeretem, annyit tett: 'ezt szeretem': ma ezen szó: ezt szeretem, ennyit tesz: 'ezt bolonddá teszem — orránál fogva huroczolom. — Hajdanában az ember szeretett, hogy legyen, ki ébressze életre: ma szeret, hogy legyen,

ki nyomja őt sirba. — Hajdanában az ember nem beszélt olly sokat a' szerelemről, mint én most, 's még is mélyen érezte azt: ma könyveket írnak róla, 's még sem ismerik. — Hajdanában —

De szerelemről nem jó sokat beszélni, azért felhagyok vele. Majd más czikelyek alatt lesz még idő és hely, némelly megjegyzéseket tenni felőle.

Hazucha.

Útazás' sikere.

(V é g e.)

Ezen felhozott történetre azon fontos kérdést gördíthetné valaki ellenünk: valjon külhoni utazások hasznosak-e, vagy ártalmasok, avagy más szókkal: ha valjon elkészületlen férfiak, kik utazásokat tesznek: szerezhetnek-e magoknak 's honjuknak valamelly hasznot? Vannak, kik azon meghittségben élnek, hogy ha ők egy pár országot bejártak, vagyonikat elkölték, a' külföld' nyelvét valamennyire magukévá tették, itt, ott valamit láttak 's talán tapasztaltak is, — a' földfiain már felül emelve vannak 's csak megvetőleg tekintenek náluk érdemesb hontársikra. Ha tűzött czél: a' külhoni utazás által ember ismeretet, a' tudományokban 's művészetekben ügyességet szerezni, és az által a' haza boldogságát előmozdítani; természetes, hogy olly utazásokhoz, ha azok sikerrel történjenek, tökéletesen arra elkészült férfiak szükségesek. Ki azon balhiedelemben él, hogy tett utazásai kipótolják a' hiányt, felette csalatkozik. Bárha minden jó hazafi, kinek elméjében a' külföldi utazás olly igen begyökerezett, annak előtte, hogy még a' külföld regényes tájékit 's nevezetességeit megtekintené, saját hazáját jobban ismerné, nehogy kénytelen lenne, külhoniaktól hazája szépségeiről 's gazdagságiról oktatást venni, 's teendő kérdésre tudatlansága miatt méltán elpirulni. — Azok, kik külföldi utazásokat tesznek, nagyobb részint műbarátok, legalább annak tartják magokat, legyenek azok bár

magasb vagy közép rangú férfiak; czéljuk tehát nem lehet más, mint ismérkedés, látás 's tanulás. Vegyük-fel, hogy a' múbarát a' legnevezetesebb városakat, mellyek deli alaku 's első rendű építvényekkel büszkéek, mellyek a' legjelesb képtárakkal, museumokkal 's művészeti intézetekkel vannak gazdagon ellátva 's hol a' leghiresb gyárok alapítva vannak, megjárja, meg is szemléli, — mi lesz valjon fogantatja? Ha ő már tökéletesen arra elkészült férfiú, nekie mind ezen látvány tanulmányos, oktató, 's mennél tovább nézi 's vizsgálja, annál varázslóbb 's vonzóbb lesz; ki ellenben elkészületlen lép a' szinpadra, arra Palladio, Sansovino, Alessi, Bernini legjelesb építvény-remekjei, — Titian, Raphael, Correggio, Rubens legvelősebb festvényei, — Flaxman, Canova, Schadow, Rauch, Thorwaldsen, Marchesi legizletesebb képfaragó művei kevés benyomást tesznek; gyárkészítvényeket 's más technologiai productumokat csak futólag tekinti-meg; hydraulikai építvényeket, mellyek néha századok' gyümölcsei, csak hideg vérrel járja végig 's egyszer megtekintvén mind ezeket, kedvesb nekie mással tölteni a' drága, ki-pótolhatlan időt, mint sem illy komoly tárgyakkal foglalatoskodnia, mellyek neki többé mulatságot nem szereznek.

Következik innen, hogy csupán azok alkalmasok külföldi hasznos utazásokat tenni, kik már tökéletesen elkészülve lépnek a' nagy világba, 's kik már eleve mind azon tudományokkal felvannak ruházva, mellyek a' cél kivitelére mulhatlan szükségesek. Tehát nem iskolás, nem fél tudományú 's magokról sokat álmodozó, nagyra vágyó lelkek, hanem szilárd magaviseletű 's széles tudományu férfiak tehetnek sikeres utazásokat; ellenkező esetben azok nem csupán magoknak, de fonák ítéletük által másoknak 's a' köztársaságnak is ártalmasak 's veszélyesek, 's ritkán vál belőlök az okbul jó hazafi, tiszteletes polgár 's emberbarát.

Rafael sirverse eredetileg és fordításokban.

eredeti:

Hic ille est Raphael, metuit quo sospite vinci
Rerum magna parens, et moriente mori.

Pietro Bembo.

olaszúl:

Questo è quel Raffael, cui vivo vinta
Esser credeo natura, e morto estinta.

Maffei.

magyarúl:

Ez Rafael, kinek a' nemző természet irigylé
Műveit élteben; meghala, — senyved ez is.

Szabolcsy.

K ü l ö n f é l e.

Azt mondják, hogy 1836dik esztendőben Parisban minden europai szorgalmi művek' kifognak állítatni, olyan formán mint az most történik a' Concorde piaczon a' belföldi művekkel. Ezen roppant vállalat költségeit 7,500,000 frankra számlálják.

Hivatalos angol tudósításokból kitetszik, hogy britt nyugotiindia 177,140 angol négyszeg mérföldet foglal magában, és így félannyival nagyobb kiterjedésű, mint Nagybritannia és Irland egyesülve. A' népesség 74,240 feje, és 884,600 színes és fekete lakosból áll. A' jövedelem 541,500 f. sterlingre, 's a' kormányzási költség 551,600 fontra megy. A' bevétel tesz 5,806,400 fontot, ellenben a' kivétel 9,932,500 fontot. A' földbéli birtokot, melly minden esztendőben újonnan miveltetik, 21,972,549 font sterl. és az egész mostani birtoki tulajdont 126,690,000 f. sterlinget érőnek lehet állítani.

Coventryben nem rég egy betyár bémegegy serházba, 's azt mondja a' vendégeknek, hogy minden ki néki egy korsó sert veénd, szabadon ki húzhatja egy fogát. Négy hasonló betyár vendég reá állaa' feltételre, 's a' nyomorult akkor tüstént négy fogát húzatá-ki négy iccze serért.

A' Pápa Ó Szentsége az idén Laetare úrnapon szentelé-meg azon arany rózsát, melly minden esztendőben valamely fejedelemnek vagy városnak szokott küldetni, 's ajándékozá Velencze városának. Velencze már a' Sz. Márk egyháza kincsei közt őt ilyen arany rózsával dicsekedett; de azok az utolsó Olaszországi háborúk' ideje alatt elvesztek. Az elsőt adá IVdik Sixtus Pápa 1596ban, 's a' hatodikat XVII dik Gergely Pápa Ó Szentsége, mint születése helye Bassano hajdani fővárosának.

IVdik György király bronz lovag képszoira, mellyért Chantrynak 9000 f. sterling fizettetett, elkészült és rövid idő mulva fel fog állítatni Londonban a' St. Jamesparki márványkapura. Most tétettek-bé azon bolthajtásos bémenetelbe a' pompás 's arany mozaikkal gazdagon ékesített és Parkertől rajzolt 's készített ajtófelek is. Ezek 10,000 f. st-be kerültek, és nagyságukra 's pompájukra nézve felülhaladják az eddig Európában elsőnek tartott Dogepalotai kaput is Velenczében. A' maga nemében ezen páratlan kapu öszvesen 70,000 f. sterlingbe fog kerülni.

I g a z í t á s.

Az 1834 első fél esztendei 40dik számú Hasznos Mulatságokban közlött „Szántói buzgók“ czimű közleményben: „a' Fördő már nem a' Szántói, hanem a' Magyaradi Nemes közbirtokosság határában esik, és ennek most is a' nevezett közbirtokosság tellyes használatában. van.

Terelmes.

Rejtett szó.

A' heneje útczanyomó méltó neve, a' ki tapossa
 Megjegyzett kettöm szinte dologtalanul.
 Életadó közepét maga ő érdemtelen issza,
 Önfarkára felül 's tévelyeg élve tunyán.

*Kovács Agoston,
 ep. m. társ. tagja.*

Jegyzet: A' 24-dik számbeli, Rejtett szó: Gerény.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

26. szám.

September 27dikén

A' megcsalott.

Tiszta kék egen rezegnek
Százezernyi csillagok,
'S a' szemérmes hold ezüstje
Köztök fényesen ragyog.

Párjavesztett bús galambkint
Sohajtozva, kedvesét
Várja a' szerelmes ifjú,
Rég nem látta már hivét.

„Ó ragyogj, ragyogjdicő hóld,
Fényesen ragyogjatok,
Ti szerelmem fénytanúji,
Égen úszó csillagok!

Fényeteknél hogy jöhessen
Itt találjon engemet,
Lássa érte élő épen
Visszahoztam szívemet.“

Igy sohajtoz, várja, várja,
Ah! de nem jó kedvese.
Ő csak várta még tovább is
Még tovább is rá lese.

Egyszer fölkel, 's a' mint szétnéz
Önfeleje jünni lát,
Kit? nem tudja 's hogy ne lássák
Útról elvoná magát.

Szívdobogva hallgatódzik,
 És mint villámtúl ütött,
 Rogy le, más' karján hogy látja
 Vígán ellebegni őt.

„Óh az, ő az a' hitetlen“
 Így sohajt ébredtekor
 „Nincs már hűség egy lányszívben,
 Óh te elfajult rosz kor.

Húnyj el, húnyj el óh dicső hóld
 És ti rezgő csillagok
 Bús szerelmem bústanúji
 Többé ne ragyogjatok.

Ösvényére szállj borongó
 Vész' homálya, hadd vesszen
 Hadd bódúljon-el sötétség'
 Kormi közt a' hűtelen.

Kovács Ágoston
Eperjesről.

Az asszonyi szív' toilette-könyvecskéje.

(Saphirtól)

Sok toilette-könyvecskék ajánlottak már néked,
 szép olvasóném, test' és lélek' toilette-könyvecskéi;
 de szív' toilette-könyvecskéje még soha sem!

Gyenge ifjúságotól fogva, szép olvasóném, tes-
 ted' ápolgatásával, szépítésével, nyúlánká 's egye-
 nessé képezésével foglalatoskodnak; néked tánczmes-
 tereket, lovaglás tanítókat stb. tartanak; gond van
 arra is, hogy lelked miveltessek, tudsz nyelveket,
 muzsikát, virágfestést, éneklést, tanulsz földleírást
 és történeteket. Felékesítik testedet, mint a' kará-
 csonifát és teli aggatják azt ezer meg ezer tarka
 eszközökkel és égő gyertyákkal, hogy az oktalan
 emberfiak megajándékozása végett kinyújtsák kezei-
 ket; kicsínosítják lelkedet, mintegy pillangótárt,
 hogy az ragyogjon és tündököljön fényszárnyaival,

és szemfényvesztő színeivel megvakítsa szemedet, a rövidlátásút: de épen nem csinosítják-ki szívedet, nem formálják nem nevelik azt; szíved a két testvér, a test és lélek hamupipőkéje; a test és lélek minden kérőnek elébe vitetnek a kínálótányéron, a hiú jelenlét minden czifraságaival, de a hamupipőkeszív szürke csekély köntösben otthon marad a kandalló mellett, míg a testnek és léleknek mesterségeiket mutogatniok kell!

És mégis, kellemes olvasóném, mit használ az aszszonyi teremtménynek a test és lélek minden szépsége, ha a szív nem szép? A test magához vonsz, a lélek rabbá tesz, de a rabot lekötöni, egész életkorra lebilincselni, — ezt csak a szív teheti. Mit ér, ha testetek egyenesen felnyúlt, mint az erdő czédrusa, és szívetek növéseben törpe marad? Mit ér, ha természetek teli és buja, mint Bánát búzakalásza, és szívetek üres mint a kiszáradt dió? Mit ér ha ábrázatok olyan mint hópehely 's fejer mint a tenger ezüst tajtéka a csendes partnál, és orczáitok kellemesek és rózsaszínűk, mint az estifelhő forró ajjaka, midőn azt a búcsúzó nappal kicsókolja, és szívetek tellyes ocsmány méhjelekkel szeplőkkel és sáppadt csíkokkal? Mit használ, ha fületek tíz nyelven megérti a csélcsapság szavait, és szájtok tíz nyelven viszonzhatja a hiúság beszédét, és szívetek nem érti az ő egyszerű véleszületett anyanyelvét: a szívek nyelvét; és szívetek olyan mint a süketnéma, 's nem hallja az érzés szavait és nem beszél az érzelem nyelvét? Mit használ ha kezetek a legbájolóbb és tündérvilágú égtől boltozott tájakat tudja a vásznon előteremteni; ha kezetek eleven virágokat tud művészileg beszőni és behímzeni, mellyek reánk tűzszemekkel kacsingatnak, ha ellenben szívetek nem képes körületek csendes, egyszerű 's örökké világos egú házi életet előállítani, ha nem képes szívetek az örömmek, tiszta erénynek, a szeretetnek egyetlenegy kis virágocskáját himzeni 's szőnibé más emberi szív aranylapjára? Mit ér, ha tíz újjaitok, mint bűvös ezüst kulcsocskák, felnyitják a hangok tündér országát, 's abból minden

harmoniak' könnyűszárnyú 's bájhangú lelkeit kiidézik, és szívetek nem tud egyetlenegy megegyező fogást tenni az érzemények ezernyi ezer húrú hanglapján, és egy más szívből nem képes testvér hangot csalni-ki? Ah, kellemes olvasónéim, ha ti úgy fel vagytok készülve a' lélek villogó fegyvereivel és a' test' kifényesített pánczélával, belől pedig hibázik a' szív, az elevenítő, pompás, isteni szív, akkor szép és gyönyörködtető dolog nézni 's bámulni benneteket a' társaság' fegyvertáraiban, de nem lehet megölelnünk, nem lehet az érző szívet mellvasatokhoz szorítani, 's a' fényes fegyverek alól nem vér szív szívhez, 's nem kiáltja ezt barátságosan: „tessék!“ Hidjétek-el nékem nyájas olvasónéim: a' test és lélek teszük azon fogóvasat, mellyel a' férfiak megfogatnak, és minden bizsonnyal akarjuk mi férfiak azt is, hogy csinosan és szeliden fogjanak - meg bennünket. Igaz hogy az sem árt, ha azon fogó ezüsből vagy aranyból csinosan van dolgozva; de a' szív, ez azon biztos, titkos, mennélto v á b a n n á l j o b b - k u n y h ó, mellyben ti a' férfiakat örökké meg akarjátok tartani; a' szív a' szerelem ama múzeuma, mellyben ti a' férfiszíveket örökre ki akarjátok állítani; azértis azon kell iparkodnotok, hogy e' múzeumot megszenteljétek és tisztán tartsátok, erkölcsi csendességben és nyugalomban; ezen szív-múzeumon nem kell ablakocskákat és kukucsálólyukakat nyitnotok köröskörül hanem a' világosságnak felülről, az égből kell belé hatnia; szívetek' falainak nem kell hiú faragványokkal és fényes mázolatokkal elboritva lenni, hanem az igazi szív-nemesség haut-és basreliefjeivel és czímereivel, és az erény sullyos és egyenlőoldalú aranyszövetével.

(Vége következik.)

Földek 's rétek' kiszáritása 's megáztatása.

A' mindennapi tapasztalás tanít bennünket, hogy álló vizek 's mocsárok a' legtermékenyebb táj-földeket és réteket képesek savas káka-'s nádrétség-

gé  ltv aloztatni; minélfogva fölséges és h al t erdeml o dolog posványos tartományokat illy holt, a' termékenységet gátló vizez om egt ol megszabad itni. E' czélt legbiztosabban el rhetni, ha felkeressük azon okokat, mellyek illy posványok' l etrejut as at előmozditják.

Magyar Hazánkban több helyen szemlélhetni számos és nagy terjedelmű tavakat, mellyek' rendszeres kiszárítása már századok óta foglalatoskodtatja Hydrotekt aink' elméjét a' nélkül, hogy eddiglen valami fontost felmutatni képesek volnának. A' honi álló vizekhez sz aml alhatni: nehány ezer kis hegytavat a' kárpát-hegyek' körében, mellyek közt az ugy nevezett z oldt o a' leguevezetesebb. Van Magyarországban Dunántul az érintett számos hegy tavakon kiv ul két nagy t o. Ezek' egyike és a' nagyobbika Balaton nevet visel, Szala, Somogy  s Veszprém vármegyék közt fekszik, mellynek hossza 10, szélessége pedig $\frac{3}{4}$ —2 mérföld. Ebbe ömlik nehány kis patakka a' Szala vize is, és lefolyása ennek a' Dunába a' Sio által történik-meg, melly azonban nedves időben csak f olotte lassan meggyen véghez, és a' t o gyakran  lth agja partjait, és az által k or ulotte nagy térségű mocsárok támadnak, mellyek aztán a' tóval együtt, mintegy 24 quadr at mérföldet tesznek. — A' második nevezetes t o honunkban a' fert o-tava Soprony  s Mosony vármegyék közt, mellynek nagysága $5\frac{1}{2}$ négyszög mérföld. Az  llit as szerint, ezen helyen egykor 14 helység álla, mellyek telkeikkel együtt elsüllyedtek. — Nevezetes f oldtenger a' Palics-t o is Szabadka kir. város környékében Bács vármegyében, mellynek l aps aga 1,440000 quadr at- ol. Ez a' vélemény szerint mintegy 85 évvel ez előtt támadt földalatti források' összefolyása által, mellyet pásztorok okoztak vala nehány kút'  s as an al. — Azon posványok, mellyek a' Duna  s Tisza partjai-mellett vannak, ugy hasonlag azok, mellyek a' Száva, Dráva, Temes, Bega, Maros, a' hármas K or s, Berettyo  stb. két oldalpartjaival sz elleyelterjedve l atha t ok

— még nagyobbak az előbb felhozott tavaknál, mellyek hihetőleg csupán az által támadtak, mivel ezen folyók medre homokkal, iszappal, fatókékkal behordatott, 's mostoha kép magára hagyatva, illy pusztításokat jvolt kénytelen kivíni. Azon|posványokat végre, mellyeket országSZERTE látunk, csupán a' mélyebb fekvésű földek rosz mivelése avagy elhagyatása hozta létre. Bizonyítani látszik ezt a' Hanság, melly mocsár a' fertő-tóhoz kapcsolja magát napkeletről; de még annál inkább a' Sárviz Fehér 's Tolna Megyében, mellyet részenként szabályoztak is már; ezentul az etsedi posvány, a' kanisai mocsár 's több ilyenek, mellyek a' még érintendőket is hozzá számolva, öszvesen 109 quadrat mérföldet foglalnak-el.

Nevezetes posványok a' katonai határtartományokban: a' Grachacznál lévő Hersich' tájékában az, melly Gospich mellett van a' liccaniai ezred-megyében; a' versetzi, illantsi és allibunari posványok a' német banatusi ezred-kerületben. — Az allibunari mocsár a' Temes és Karas folyóvizek közt fekszik. Ezen vizkáva (Bassin, Becken) 5 négyszög mérföldet foglal magában, eredetét napkeletről Moraviczánál veszi, 's a' dombok' lábánál Deschanfalvától Nagy és Kis Scham'on keresztül egész a' versetzi hegy lábhoz fut. Maria The-rezia koronás királynénk, a' nagy allibunári vizkává a' legmélyebb fektű helyen nyittatá-meg mesterséges csatorna által a' mult század' másod felében, mellynek hossza 20700 ölet tesz, és Sz. Mihály és Sz. János közt, a' mélyfektű földbe vág, 's kis Margitán keresztül vezetve, Potosnál ömlik a' Temesbe. — Bárha ne hány javallatterv terjesztetett is már fel, ezen posván' teljes kiszáritásául; az azonban ekkoráig sikertelen maradt. A' legközelebb tett összehasonlitásnál 3 mód javallatott, mellyeknél az előmérték-ből ki számolt költségterv ekép áll egymáshoz képest: az első terv' valósitására 20,300,000 forint kivántatik ezüstben, a' másodikhoz 1,450,000, 's a' harmadikhoz 1,640,000. Az első terv' szerint, melly a' leg jobbnak is látszik lenni, a' viz a' Karasba bocsátatnék,

mellynél a' főrecipiens maga a' Duna; a' második terv szerint a' lecsapolás a' Temesbe történnék; a' harmadiknál végre, megtartatnék a' régi csatorna a' fő-tracehez. Ez utobbinál az esés a' Temesviz' középállásánál 32,000 öl hoszaságra $7\frac{1}{2}$ lábat tesz, 's így tehát 100 ölre csak $3\frac{1}{3}$ vonal jut.

Találni fogjuk, hogy a' viz-leeresztő árkok (Abzugsgraeben) sokesetben a' leg alkalmasb módok mocsáros telkeket kiszárítani 's mivelési állapotba helyhez-tetni. Bezárt vizek, posványok 'stb, mellyeknél a' lefolyás hibázik, lebocsáttathatnak ez által, 's források, mellyek] a' savas íréteknék olykor okai, ártatlanokká tétetnek a' földekre nézve. Illyes esetekben, szükséges a' kiszárítandó föld' leg mélyebb pontját kitanulni, 's megvizsgálni vízszín mérés által, valjon lehetséges-é illő esést adni az elrendezendő vizároknak. Ha van elegendő esés, ugy már árkot áshatni, melly vagy nyílt, vagy pedig fedett lehet, 's azutóbb felhozott, fontanell nevezetet nyer. Minél nagyobb az esés a' felhányt ároknál annál sikeresb lesz a' ki szárasztás. Ha nem nyerhetni esést, az esetben meghosszítani szükséges az árkokat, 's iparkodni, hogy a' mellékfolyóviz, vagy patak' legmélyebb pontjához vezetessék, avagy pedig egy vizkávában kell felfogni a' rét' vizét, vagy ha mind ez meg nem történhet, furólyukak vagy pedig szivatcsatornák által kell segítni.

(Vége következik.)

Novák Dániel.

K ü l ö n f é l e .

Neuwiedi herczeg Maximilian, Bodmer képviselőtől kísértetve Augustus 25kén Amerikai útjából Neuwiedbe megérkezett.

Londonban a' minap az Athenaeum klubban egy parthie billardot 5000 f. sterlingbe (50,000 conv. forintba) játszottak.

Egy ifjú természet vizsgáló Rio-Janeiroból Nyugatindiába utazván, Riohoz nem messze eltévedt.

Egy egészen egyszerű vidéken egy nyomorult kunyhóra találván, kérdezősködni bétér; de melly nagy vala bámulása, midőn a' különben minden kényelmi eszközöktől pusztá kunyhóban egy gazdag rámajú nagy képet pillanta-meg, melly egy francia generált ábrázolt egész forma ruhájában és díszrendeivel; előtte egy asztal ösvenhajtott 's Napoleon császárhoz intézett hivatalos levéllel. Az utazó még nem jött magához meglepettetéséből, a' mint egy meggörbült öreg ember matróz ruhában mellette terem's így szól hozzá: „Ezen látványon bámul az Úr, 's igen természetesen. Ez a' kép olly embert ábrázol, ki a' két, ó és új világon kormányzó, Lisbonában, Sz. Pétervárbán és Bécsben követ, hollandi hadi miniszter és Napoleon császár' adjutánsa vala 's ezen, a' szerencse csapási felett felemelkedett embert látja az Úr maga előtt.“ A' természetvizsgáló mélyen meghajtá magát, és csak akkor tért magához álmélkodásából, midőn ez a' érfiú, — a' szerencse' játéka, maga kezeivel készített orangeadeval megfrissíté. Gróf Hogendorp vala az, ki kevéssel e' történet után meghala Brasiliában, a' minap meghalálozott hollandi miniszter' testvére..

C o u e r b e úr Parisban, ki régóta az emberi agyvelő feletti chemiai vizsgálatokkal foglalatoskodik, úgy találta, hogy az agyvelőben rendes állapotjában, 2—2½ procent p h o s p h o r van, a' természeti bolondéban csak 1—1½ procent, ellenben az örültében 3, 4, sőt 4½ procent is. E' szerint a' chemia megfejtené e' költői kifejezést: „Cum ratione insanire.“

Rejtett szó.

Három értelemben veheted nevémet:

Ha állat, erdőben lelhetsz-meg engemet,
 Ha város megláthatsz Békés Vármegyében,
 Ha eledel, a' pék kész süteményében.

Harkányból.

Jegyzet: A' 25-dik számbeli Rejtett szó: Kóborló.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

27. szám.

October 1sőjén

Katona barátomhoz.

Küldj nékem fegyvert, majd Marsnak szentelem éltém'

Én ki Apollónak hív követője valék.

H.

Földek 's rétek' kiszáritása 's megáztatása.*(V é g e.)*

A' szivatcsatornáknak (Saugschaecte) csupán akkor lesz kivánt sikerük, ha a' rétföld agyagterületén alól homokos van, melly a' lebocsátott vizet felvenni képes. Illy módon szabadíthatni-meg olly rétföldet is, mellyet források keresztben járnak. Ezen érintett vízforrások össze fogattatnak, egy vízkávéban egyesíttetnek, a' honnan aztán a' vízárók veszi kezdetét, eredetét. — A' szivatcsatornákat forrásos rétföldeknél előlátással szükség elrendezni, mivel ha erre nem ügyeltetik, a' baj csak annál inkább nevedik. Ha mind ezen felhozott módok még sem elegendők, 's nem egészen alkalmasak a' telkek' kiszáritására, végre a' száritó erőművekre jó a' sor. Ide tartoznak az úgy nevezett vízcsigák avagy a' Hollandusok modernalmi, a' szivattyú és szekrényművek, Az utóbbiak sok esetben leghathatósabbnak mutatkoznak a' kézvedrek' használásával, 's legsebesebben vezetnek a' célhoz.

A' víz-leeresztő árkokat illetőleg, azok egyenes célja: mocsáros földeket, vagy réteket kiszáritni 's culturai állapotba helyheztetni. Ezen árkok valamint már fentebb is említők, vagy nyilttak, vagy fedettek 's utóbbi esetben azok föld alatt vezetik a' vizet. Ha a' fedett víz árkok, terjedtebb használását engedik a' mivelendő földnek, ez esetben azok tartóssabbak is, 's bátorságosíttatnak a' megrongálás ellen. Illy esetben

gallyal 's egerfabokrossal rakatnak-ki azok porhanyúan, 's a' nyílás, fordított pázsittal, vagy pedig kőtáblákkal fedetik; ezen kitöltéshez olykor terméskövet is vesznek. A' víz ezen árkokban leszivárog lassanként, 's az mi le nem foly, a' földben elvesz, ha az nem fölötte szívós 's agyagos. Minekelőtte illy árkok elrendeltetnének, vízszin mérés (Nivellement) kívánatik-meg, mellyből az esést kitanúlhatni. — Már a' régiek is ismérték a' fedett lebocsátó árkokat (Abzug) a' tájföldek kiszáritásául; mind a' mellett is elsőséget hagytak szívós agyagföldben a' nyílt árkoknak. Ók jól átlátták azon fortélyt, mellyet szerze az árkok' ferde irányban vezetése a' föld lejtőségén keresztül. Ezen árkok mélysége rendszerint 3—4 láb volt, 's azok kis kövekkel 's fűzfagallyal töltetek-ki. Az árkok vége avagy a' torkolat fallal volt kirakva, még pedig nagy figyelemmel. Sok szorgalmat fordítanak a' Romaiak a' vízbarázdák igaz vezérlésére, mellyek az árkok felé vezeték a' vizet, valamint az árkok tisztítására 's jobbitására, mellyek földjeiket környezék. Egyébiránt a' fedett árkok kitöltéséhez főleg illik az egerfabokros, mivel az, mint a' tapasztalás tanítja, állandó nedves helyen majd csak elpusztithatlan tartósságot nyer. Nem kevesbé hasznos a' fűzfagaly is, csak hogy a' fatüskék 's mind azon fák használásától kell óvni magunkat, mellyek száraz földben nőnek.

Megáztatás avagy elárasztás alatt azt értik, ha telkek, rétek vagy kaszálók víz alá tételnek, hogy az által a' termékenység előmozdítassék. Általános megáztatási rendszert alig lehet felállítani, mivel a' föld minémúsége 's a' tájék fekvése gyakran némi módosítást kíván. Posványos tájföldek több 's hosszabb megáztatást kívánnak, mint a' kövecses és homokos föld. Minél nagyobb azon víztömeg, mellyet reá eresztetni; annál jobb 's fogatosabb az. A' víz sullya segíti jobban össze nyomni a' táj földet 's a' dudva gyökereket kipusztítani. Illy tájföldeken a' vizet télen által hagyni kell, mikor már t. i. a' marha rajta nem legel. —

Ha a' megáztatásra valamely folyóvizet|vagy patakot használni lehetséges, általános szabályul szolgáljon az, hogy a' víz magasabb bassinban gyűjtessék össze, mint sem a' kaszáló vagy rét felülete mutatja, honnan aztán zsilipek alkalmazásával vezethetni a' vizet az árasztási árkokba, mellyek a' lejtőkön vezetnek a' rét hosszában. Ezen árkok a' vizet a' fő víztartóból vezetik az elárasztandó táj földekre 's ott változtatva több osztályban hordják-széllyel. Szükséges a' zsilipek felnyitására 's elzárására czélszeres időt választani, 's mindent akép rendezni-el, hogy rendes elárasztás eszköztessek a' külön kvártélyokban. A' réteken áltjáró csatornákat, mellyek által széllyel oszlik a' víz, szorgalmasan tisztítani szükséges 's arra ügyelni, hogy azok ki ne zöldeljenek, mi által a' víz lefolyása gátoltatnék. A' torfos avagy gyeptözeges (torfig) mocsárookban a' turfa beszívó ereje végett szükséges sebesb lefolyást engedni a' víznek. — Igen hasznos ha a' megáztatáshoz határozott víz, trágya eszközökkel vegyítettik. Mészvíz, és só-vagy hamulúg használva mint trágya eszköz, jól megfelelend a' várakozásnak. A' rét lapján egyenlően osztatnak-el a' legfinomabb részek, melly által képesek azok a' füvek gyökereinek több termékenységét kölcsönözni, mint sem azt maga a' víz teheti. A' bánás mód ennél igen egyszerű; a' mész t. i. a' vizkáva széleinél lerakatik, óltatik, kis részekben bele hányatik 's a' víznek áltengedtetik, hogy azt legkisebb részeiben is felolthassa. A' hamuval hasonlókép történik; azonban ezen trágyázó módot csupán csak a' vízárasztás utolsó napjaiban lehet jó sikerrel használni.

Posványos tájföldeket urbarialis földekké át változtatni, ollykor felferesztés (Aufschwemmung) által lehet, melly az által történik, hogy magasabb fektű vidékekről, föld és termékeny iszap vitetik a' posványos mélyezetbe a' folyóviz ereje által, melly azt aztán ott lerakván kitölti. Ide tartoznak a' feresztő rétek. A' felferesztés több helyen divatba jött Helvecziában; a' hegyekről leömlő vizeknek elibe föld hányatik, hogy

azt magával a' völgybe ragadja 's ott a' mélyezetet ki töltse. Ezen érintett módot nagyobb mértékben alkalmazva láthatni Toskánában, melly által már nagy terjedésű mocsárok kitöltve vannak 's azok a' legtermékenyebb urbéri földekké változtattak által. — Azon földet, melly physikai fekvésére nézve szünet nélkül nedves, 's mellytől bizton tartani lehet, hogy belőle idővel mocsár támad, az által lehet ollykor tartandóan megjobbítani, ha a' nedvesebb helyeket fával ültetjük-ki, mellyek aztán a' fölösleg nedvességet magokba szívják. E' célra leghasznosabbak a' gyakori tapasztalás szerint az egerfa, körösfa, több fűzfanem, valamint a' nedves földben tenyésző 's bujálkodó fűvek, például: a' *poa aquatica*, *alopecurus pratensis*, *phleum pratense* stb.

Novák Dániel.

Az asszonyi szív' toilette-könyvecskéje.

(Saphirtól)

(V é g e.)

Igenis kedves olvasóném, az anyák és nevelőnek eleget véghez visznek leányaik' testeik körül, 's felette sokat is lelkeik körül, de semmit sem vagy igen keveset szíveik körül! mindenre nagyobb figyelemmel vannak, mint a' szívre! Ha a' test ferde növésű talál lenni, akkor sírnak rínak, és orvosért küldenek, egyenesítő vállakat szereznek; de ha a' szív ferde növést kap, azt az anya észre sem veszi! Ha a' leányka öszvehúzza homlokát, akkor reá teszi az annya kezét 's ezt kérdi: „Mi bajod leánykám?” De ha a' leány' szíve görcsöktől fájdalmasan öszve húzódik, az iránt nem tudakozódik! Asztalnál, nagy vendégségeknél, százszor mondja a' jó anya: „Kedves gyermekem, el ne rontsd gyomrod!” de elviszi őt a' hiú társaságokba, a' nagy világ' szabad asztalához és nem mondja: „Kedves gyermekem, ne rontsd-el szívedet.” Pedig a' gyomorra kevesebbé kell vigyázni mint a' szívre; mivel a' gyomor, mint

az egészséges humor, magától kiveti a' rossz dolgokat, de a' szív a' legrosszabbakat legörömebb elfogadja, és hamar vérré változtatja. A' megterhelt gyomornak bédhat az ember hányás végett a' mennyiszer akar; de a' szív, ah a' szív csak egyszer hány vért, egyszer reped-meg, 's akkor — vége!

Azértis, kellemteli olvasónéim, kérlek benneteket, több gondot fordítsatok szívetek toilettéjére! Oh a' szív toilettje számára is vannak szép és csinos pipereportékák! Szalagok és lánczok, gyűrűk, fátyolok, 's a' t. mint a' szerelem és barátság szalagja, az egyetértés pántlikája, az asszonyi kötelességek arany láncza; a' szemérmesség fátyola; a' felebaráti szeretet köpönyege; az erény drágagyöngye, a' tiszta érzés kristálya, 's az egyedül üdvözítő vallás nagy becsű solitaireje! Oh nézzétek milly gazdagon, milly ragyogón, milly pompásan fekszenek előttetek e' drágaságok szíveitek' számára; nyúljatok hozzájok 's ékesítsétek-fel vélek magatokat, az asszonyi nemes szív' három legfőbb díszei mindenkor készek ékesíteni benneteket, a' három mennyei szívékesség: Vallás, Szeretet, és Erény.

Többet nem mondhatok néktek, nyájas olvasónéim, mint ismét azt: millyennek kell tulajdon képpen az asszonyi szívnek lenni, 's egyszersmind millyennek nem kell lennie; nálatok a' talisman, melly azt ollyanná teheti.

Az asszonyi szívnek ollyannak kell lenni, mint a' temetőkertnek, mindenről melly benne lakozik, csak szépet és jót lehessen mondani; és ismét nem kell ollyannak lennie mint a' temetőnek, nem kell mindjárt füvet termenie a' kebelében nyugvó kedvesek felett. Ollyan legyen az asszonyi szív, mint a' harang, felebarátjai örömei és szenvedései benne érzékeny visszhangra találjanak, ellenben ne legyen ollyan mint a' harang, minden kis repedés miatt, mellyet rajta a' sors tör, ne adjon helytelen és zavart

hangokat. Az asszonyi szív olyan legyen mint a' hajó, épen akkor, midőn az élet szélvesze legkeményebben dühösködik, kell a' magas hullámokon az ég felé vitetnie; és viszont ne legyen olyan mint a' hajó, soha nem kell útjáról eltérnie, vagy megfeneklenie. Az asszonyi szív olyan legyen mint a' jól festett kép, az idő halványítsa fölötte eleven színeit, és tégye lágyabbakká és tetszőbbekké; és viszont ne legyen olyan mint a' jól festett kép, nem kell minden reá tekintőt néki is néznie. Az asszonyi szív olyan legyen mint a' fecske, olly házi, és szelíd; és viszont ne legyen olyan mint a' fecske, ne fusson bennünket, midőn a' tél közelget, és ne aludják téli álmot. Az asszonyi szívnek olyannak kell lenni mint a' tengeri csigának, csak egyszer kell felnyilnia, hogy a' szerelem harmatját magába fogadja, 's azt mint drágagyöngyöt egész életében magában hordozza; és viszont nem kell olyannak lennie mint a' tengeri csigának, ne legyen olly kemény a' héjja. Az asszonyi szív olyan legyen, mint egy szökőkút, az érzemény fris sugára kilöveljen belsejéből 's ezer részecskékre szétyelzúzva mindent megfrisítsen és megújítson; és viszont ne legyen olyan mint a' szökőkút, a' belőle kiömlő érzeménynek nem mindég ismét csak magába kell visszatérni. Az asszonyi szív olyan legyen mint Aeolus hárfája, melly az érzelem' lágy lehelletétől fuvalva lassú, kellemes ihlető és olvadva széthangzó fogásokat ad; de azonban ne legyen olyan mint Aeolus hárfája, ne minden szélkelep csaljon-ki belőle egyező hangokat. Az asszonyi szív olyan legyen mint egy kalendáriom, benne legyenek minden égi jelek; és viszont ne legyen olyan mint egy kalendáriom, nem kell annyi névnapokat ünnepelnie. Egy szóval az asszonyi szív olyan legyen, mint egy igazi humorista író, ha egy tárgyat felvesz, attól el ne tudjon távozni; és ismét ne legyen olyan mint egy igazi

humoristicus író, ki magán másképp nem tud segíteni, mint hogy tárgyát hirtelen elhagyja és félbeszakasztja.

F. L.

K ü l ö n f é l e .

Újonnan ismételt próbák bém bizonyíták, hogy a föld melegsége 51 lábnyi mélységre egy fokkal nevedik. Innen következtethetni, hogy 8200 lábnyi mélységben a víz felforr, és 12 német mérföldnyire a kősziklák elolvadnak; 's ez fejt meg a tűzokádóhegyek kirontásait, 's a' hév forrásokat.

A' Törököknek szokásuk elhunyt rokonik' sírja felibe márvány táblákat 's ezekre márvány turbánokat helyheztenni, mellyek néha diszesen vannak kifaragva. A' turbán alatt kiálló munkával metszett felülírás látható a' megholt' nevével és rangjával 's a' koránból néhány versel együtt.

A' Dijoni akadémia el határozá, hogy azon házak homlokát, mellyekben a' Dijonból kikerült jeles emberek születtek, tulajdon költségén felírásokkal ékesítse. Már Popeta in nevü könyváros' házán ezen felírást olvashatni: Ebben a' házban született Bossuet (a' remek egyházi szónok és tudós püspök) 1627-dik esztendei September 28-kán; megholt 1704-diki Aprilis 12-kén.

Az 1815-diki táborozáskor a' Belle Alliancei ütközet előtt kevéssel, egy angol és porosz tiszt szóvitatásba elegyedtek, mellynek következése párviadalra kihívás lón még pedig pisztolyra. Azonban mind a' ketten olly vélekedésben lévén, hogy ollyan kétséges körülmények közt életük hazájoké, a' párviadalt a' közéleti fegyverszünetig vagy békességig elhalaszták. Tudjuk, hogy a' fegyver szünet a' Burkusoknak ugyanazon esztendő Juliusa 3-kán Parisba lett benyomulásakor megköttetett. Alig vala kihirdetve a' fegyverszünet, a' mint az angol tiszttól egy levél érkezett a'

burkus tiszthez, mellyben ezt a' párviadal határnapja órája és helye meghatározására kéri. E' megtörtént 's a' burkus tiszt a' rendelt óránál valamivel előbb a' kijelölt helyen megjelent. Az angol még nem vala ottan de alig ütött a' ki üzött percz, midén az angol kocsija, is elérkezett, a' mellyben maga az angol tiszt helyett két inasai ültek 's a' burkus tisztnek következő foglalatú levelet adának kezébe: „Pajtás Uram! A' nap és óra közelget, mellyben ügyünknek el kell végződnie egyikünk halálával, a' mint ezt, mint becsületes emberek felfogadtuk. Mivel értésemre esett, hogy Ön olly jeles lövő pisztollyal, nem kételkedem, hogy Ön mint megsértő fél engem olly csekély távolságról az első lövéssel földre fog teríteni. Meglévén győződve, hogy, Ön ezt, mint szava tartó ember tellyesítendi, Ön sorsa a' magaménál még kedvetlenebbnek látszik előttem, mivel hallom, hogy a' burkus törvények olly keményen tilalmazzák a' párviadalt. Hogy tehát Önt a' kedvetlen következésektől, magamat pedig az úttól megkíméljem, mind a' két félre nézve helyesebbnek tartom, ha én itt tüstént rövidebb úton elvégzem a' dolgot. Midén Ön e' levelet veendi, pontban 12-edfél óraker, én magamat Ön nevében meglövöm és meghalok mint Ön alázatos viaskodótársa Napletan“ Ámbár e' levelet először tréfának vették, csak hamar kitudatott, hogy az angol megtartá szavát, 's óráját kezében tartva, nehogy a' meghatározott perczet elhibázza, magát föbe lőtte.

Rejtett szó.

Három első betűm embernek egy neve,

Utána kettővel ember hajló leve:

Három első betűm' tedd hátul el élhet

Szegény: 's az egészből italt is szemlélhet.

Száki Imre.

Jegyzet: A' 26-dik számbeli Rejtett szó: Szarvas.

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

28. szám.

October 4dikén

A' kevély fenyő.

Nagy magas égbható tetejével kérkede egykor
 Törpébb társai közt a' deli bércezi fenyő,
 Széltől ringattatni gyönyörködde, 's vad zivatarnak
 Felbőszült erejét túrni erősen, örült.
 Vésznek szünthe után neveté szél' büszke királyát
 'S annak képtelen őt földre teríteni dühét.
 Mint fölháborodott ordító borzas oroslány
 Bóg és ront mindent, a' mit utába talál:
 Úgy a' fölzúdult Eoluzte szelek kirohanván
 Zúgva röpülnek odébb a' magas aetheren át.
 Míglen majd ama büszke fenyőre boszúsan omolnak
 'S kérkedező tetejét földre teríti dühök.
 Ott kicsi bokrok alatt deli termete össze töröppen
 Fetreng, 's a' nevetett társai sértelenek. —
 Mit nézel palotád magas ablakiról le kevélyen
 Dúsf! ne vesd meg amazt, a' ki alatta megyen.

Kovách Agoston
Eperjesről.

*Átnézése az idej termésnek Európában, és
 abból a' gabona árára húzott következtetések.*

Felette nevezetes, és a' termésre nézve nagy bé-
 hatású vala ezen a' nyáron a' meleg' magos foka csak-
 nem egész északi fél földgolyóbison. Semmi kétség sincs
 benne, hogy a' hévségnek ezen rendkívüli kifejlése az
 elmult tél' kemény szélveszeivel összveköttetésben volt.
 De az olly hosszason tartott hévségből következett a'
 nagy's imitt amott kártékony aszály is. Számláljuk öszve
 Europa majd minden, de leginkább északi tartomá-

nyaiban a' h é v m é r ő állását Majus kezdetétől mostanig, (Augustus végéig) és vegyük abból a' középszámot: azon nevezetes következtetést hozhatjuk, hogy ezen nyár melegsége mértéke a' rendes hévséget 6—8 fokkal haladámeg. Ebből az éghajlatnak valóságos megváltozása következett, a' minek természetesen minden növények és gyümölcsök' kifejlésére fontos befolyással kelle lenni. Úgy tetszett, mintha a' zónák megváltoztak volna. Csak azt vegyük-fel ennek békibizonyítására, hogy már Julius közepén találtatott érett szőlő Németországon, és jelenleg *) ott is szemlélhetni szőlőfürtöket, hol azok ritkán érnek meg, még pedig olly édeseket, a' millyenek máskor 3—4 gradussal közelébb délhez termenek. — De itt csak a' gabonáról akarunk szóllani, 's a' mondottakat csak azért adánk-elő, hogy előre bocsássuk, micsoda különös körülmények hatottak leginkább ebben az esztendőben a' gabona termésre. A' mult esztendei nyár, mint tudva van, Juliusban és Augustusban volt nedves időjárása miatt nem engedé az őszi vetéshez készülletet úgy végre hajtani, hogy azt t ö k é l e t e s e n jónak lehetett volna mondani. A' honnan a' vetések nem igen derekasok valának, és még ezenkívül a' hótalan tél miatt is szenvedtek. De szerencsére a' tél lágy és nedves volt, a' vetések már Februarius végén éledni kezdtek, és kipótolták a' mi az őszi óta hibázott. Aprilis végén békövetkezett a' hévség rendkívüli gradusa, 's azok most, midőn a' földnek elegendő nedvessége vala, egy hét alatt többet nőttek, mint az előtt két hét alatt. Mindazáltal a' gabonának, kivált dombos helyeken, nem vala a' szokott sűrű növése, és a' hol ezt gondolta volna is az ember, csak aratáskor vevé észre csalódását. A' nevedő hévséggel nagyobbodott a' szárazság, és a' ki tavaszi vetéseit nem végezé-el jókor, későn látá által, melly kárt vallott miatta. Az általánosan nem igen jó állapotban volt rozst Majus utolsó nap-

*) September 10kén költ e' jelen értekezés.

jaiban és Junius kezdetén még az a' szerencsétlenség is érte, hogy az több tartományokban, mint Csehországban, Morvában, Siléziában és Lengyelországban a' vízhez közel fekvő lapályokon megfagyott, a' mi épen a' legjobb szántóföldekkel történt. Ez némelly helyeken annyi kárt tett, hogy a' termés alig érdemlé a' csépelés fáradságát. — Bėjöve az aratás ideje. Ritkán volt e' felett annyi ellenkező hír, mint az idén. Némelly tájékokról bő termést írtak, midőn nem messzire onnan szűk sőt rossz termésről panaszolkodtak; de ebben minden tudósítások megegyeztek, hogy kalandyokban, kévékben, nem igen lett felényinél több, mint jó terméskor szokott lenni, és hol jobb termés volt, két harmadánál. Szerencsésebbek valának majd minden hegyes vidékek, mint a' síkföldek; a' minek okát könnyű átlátni. Először, a' hegyes tájakon a' levegő járása mindég keményebb, a' mikissebíti a' szárazságot, és másodsor a' folyó esztendei hévségnek és aszálynak azon kedvező befolyása volt a' hegyi gabonára, hogy az jobban kifejlett, az az nincsen annak most a' rendes vastag tokja (melly a' nedvességtől és hüvösségtől szokott lenni), azért is jóságára nézve egyenlő a' síkföldi gabonával. Átaljában ottan, hol a' gabonát eröltetve nem érlelte-meg az aszály, dicsérik, hogy igen sokat ád, úgy hogy p. o. az idén négy vékából annyi és sokkal jobb liszt lesz, mint tavál öt vékából, De ezt közönségesen még sem lehet mondani; mivel a' száraz homokos földön, vagy a' hol éppen semmi pásztás eső nem érte a' gabonát 's ez eröltetve ért, ott kevés lisztet ád. — Minthogy tehát az idén a' föld megáztatását egyedül csak pásztás esők okozták, 's ezek némelly tájékokon épen nem jártak: könnyű megfejteni, hogy lehetett azokon rossz termés, midőn más vidékek, mellyeket esők értek, jó terméssel dicsekedhetnek. És ez ellenkező termés gyakran kis távolságra eső helyeken tapasztalható. Hozzunk már most közép ítéletet a' szerencsés és szerencsétlen vidékekbeli termésből, a' következés Németországra nézve

ez lesz: hogy az egész gabona termés sokkal alább való a' közép szerűnél, azért is azon országban, ha ó termékek rakáson nem volnának, felette drága lenne a' gabona. Nézzük Europa' több tartományait is, csaknem ugyanazon adatokra találunk. Vegyük-fel legelsőben is Oroszországot, mellynek mint fő eladónak az Europai gabona árokra elhatározó befolyása van. Ottan az északi megyékben a' termés jó volt, és haszinte imitt amott az aszály ártott is, általánosan véve igen azt lehet mondani, mit fentebb a' Németországi hegyes vidékekről mondottunk. Úgy de éppen az érintett megyékből szokott temérdek gabona a' keleti kikötőkbe hordatni, 's onnan más országokba szállítatni. E' szerint Németországra nézve, ha lenne is a' kivitelre némi kinézés, a' mi pedig nincs, ezen kilátás nem kedvező volna. A' fő eladó mellett legközelébb kell említeni a' fővevőt, Angliát. A' száraz és hév esztendőök Angolországra nézve többnyire szerencsések szoktak lenni; 's ez az idén is így van. Minden onnan szárnyaló hírek dicsérik az ottani jó termést, a' mit tetteleg bizonyít a' gabona árának leszállása Angliában. E' szerint az idén az Angolok sem veszik a' németföldi gabonát; inkább lehet számolni Francziaországra, annyival jobban, mivel Spanyolországban is rossz termés volt, és Levantéből kevés fog szállítatni, minthogy déli Oroszországban (Krimmben és Bessarábiában) ismét olly aszály uralkodott, melly a' tavalival vetélkedett. Azonban Egyiptomból sem sokat várhat Francziaország, mivel az idén Ceres azon országnak sem bő kézzel osztogatá ajándékait.

(Vége következik.)

É s z.

Nem írok én pedantoknak, hanem a' nagy világnak, 's épen a' nagy világban ész annyit jelent, mint gazdaság. — Ember ész nélkül nem más mint Szegény. Ó becsületes, tudós, elmés — szóval, ő a' legkellemebb 's leghasznosabb ember lehet a' városban, ez még is

keveset használ neki: az ész hibázik, mivel nincs pénze. Nincs benne három polturányi ész! ezt szokta mondani házi gazdám, ha helyes költeményt olvas. Miért? Gazdám pénzváltó, ki életében nem tanult mást, mint összeadni, 's azon meghitségben él hogy ő, habár a' legszeb ódát vinné is magával a' kalmárcsarnokba (Börse), érette még sem kapna csak három polturát is. — A' leánynak, van esze, ezt mondja szeretője, ki csak a' pénzről álmodozik, bárha a' szép hölgy nem tesz is egyebet, mint kávét iszik, lombre-t játszik, gombokat csinál, az ablakon kinéz 's szomszédnéja éjjeli ruháját gúnyolja. Társaságokban, hol ő mind ezt nem teheti, tehetségén kívül van többet szóllani ennél: igen vagy nem, " 's ha legyezőjével nem játszana, szép szobornak nézhetnök őt. De mind ez még sem tesz semmit; szeretőjére nézve ő mind a' mellett is sok ésszel bír, mivel annya szép vagyont hagyta reája.

Ennek az embernek igen jó természeti esze van, annyit tesz: ő szüléitől gazdag hagyományt vett által 's nem volt kénytelen pénzt maga keresni 's elméjét megerőltetni. Mit jelénthet valjon ezen kifejezés: ő az ésszel uzsoráskodik, — azt fölösleg volna tovább kifejteni; magától értetik. — Nem vagyok épen a' legostobább, mivel magamnak is van kevés vagyonom 's ez alkalmat szerze nekem 30 évi tapasztalatim után az ész külön fokjait vagy lépcsőit megismérni. A' mostan divatozó cursus szerint hontársaim eszeiről következő tariffát készithetek: ezer tallér, nem egészen ész nélkül; hat ezer tallér, meglehetőes ész; tizenkét ezer tallér, finom ész; harmincz ezer tallér, nagy ész; ötvenezer tallér, áltható ész; száz ezer tallér, angyali ész; 's ekép nevededik az minden ezer tallérral.

Ismértem egy gazdag kalmár fiát, kinek a'lig volt több esze paripájánál, de mivel négy száz ezer tallérja volt, azt akarta elhíttetni velem correspondensem, hogy ő a' városban a' legeszesebb férfiú. — Ez az ember elveszté eszét! ezt fogják mondani hihetőleg

egy bankerottirozott kalmárról vagy kereskedőről, 's én ismerek olyanokat, kiknek ezen szemre hányással fájdalmasabb, mintha nekik azt mondanók, hogy becsületes nevüket 's hírüket vesztek-el. Egyetlen egy nyugasztalás illyes férfiakra nézve az, hogy nőjök, kik rossz gazdálkodás, pazarlás 's önkényes hatalmók által ezen veszteségben legnagyobb részt vettek, mind a' mellett is helyrehozzák eszüket, hogy mesterségesen fejezzem-ki magamat, vagy kereken kimondva, tulajdon vagyonukat; tehát még mindig vissza tartanak annyit, mennyi szükséges magok 's férjeik-legkényelmesebb táplálására.

Novák Dániel.

A' majom és a' gyermek.

Egy hajón, melly a' minap Witehavenből a' cumberlandi grófság' egy kikötőjéből Jamaica-ba evezett, vala az útasok közt egy asszony is, ki egy-néhány hetes csecsemőt szoptatott. Egy szép reggel észre vőn a' kapitány a' távol láthatáron egy vitorlát, 's minekutánna azt darab ideig vizsgálta, a' mellette ülő dámát messze látó csővével megkínálá, hogy ő is venne részt a' távolról szépen kilátzó hajó' szemlélésében. Az asszonynak épen karjai közt vala kisdede, 's ezt shawljával gondosan bétakarva leteszi egy sophára, mellyen ült. Alig néz a' messzelátón, a' mint a' kormányos elkezdi kiáltozni „Nézzék, nézzék, mit csinál az átkozott majom!“ Lehet képzelni az anya' megijedését, midőn megpillantá, mint viszi magzatját a' majom a' nagy árboczfá tetejére. A' majom, egy nagy Orangoutang, olly erős és gyors volt, hogy egyik karjával a' gyermeket tarthatta, a' másikkal pedig sebesen mászhatott felfelé, és úgy tett, mintha terhét legkevesebé sem akadályoztatná. Azon egy megpillantás elég vala a' szegény anyát ájulásba ejteni, ki is darab ideig az életnek semmi jelét nem adá. A' matrózok szinte olly jól másztak, mint a' majom; de ez szemesen vigyázott minden

motszanásaikra, és mivel már a' majom az árbocz tetejére ért, mikor azok utána akartak mászni, félt a' kapitány, hogy az a' matrózok elöl más árboczra fog ugrani, 's a' gyermeket az ugrás közben le fogja ejteni. Ámbár a' kisdéd az őt fenyegető veszedelemlről semmit sem tudott is, mindazáltal hallott szegénykének sivalkodása, és minden szem a' legnagyobb rettegés közt reá vala függesztve, a' mint hirtelen minden félelem megszűnt. Látták, mint utánozza a' majom mind azon motszanásokat, mellyeket egy dajka szokott tenni, mint ringatja a' kisdédet, mint nyájaskodik véle és mint igyekezik lecsendesíteni, mintha elakarta volna altatni. Az asszony a' hajófedélről a' szobába vitetett, hol lassankint magához jött. A' kapitány minden matróznak megparancsolá, hogy rejtsek el magukat, maga pedig csendesen a' szoba lépcsőjén leült, a' honnan mindent megláthatott. Ezen rendelés ohajtott következésű is volt; mihelyt a' majom senkit nem látott, vigyázva lemászott, és a' csecsemőt csendesen vissza helyezé a' sophára. Ez fázott és sírt, de semmi sérelem nem vala rajta, 's az utazók és matrózok örömjajja közt annya karjai közé tétetett.

K ü l ö n f é l e .

Az Egyesültt Státusokban nevedik az elszegényedés.

A' Boston Advertiser folyóírás panaszolódik, hogy az Egyesültt Státusokban Északi Amerikában esztendőnként nevedik a' szegények száma. Bostonban 1819dik esztendőben 395 szegény volt, most 800nál több van, Az Armen Taxa New-Yorkban 1825-ben 245,000 most pedig többet 700,000 dollárnál tesz, 's több illy példákat számlál elő. Ez rendszerént a' nagy kereskedési systema következése, melly a' jól intézett földmívelési systemában sokkal kevesebbé találhatik.

N. G.

Egy francia Journal ezt írja: új számlálás szerint Franciaország' könyvtáraiban találató könyvek száma ezer öt száz millióra megy 's ez a' mi budgetunk summája; e' szerint akár könyvekről akár frankokról van szó, mi legelől állunk a' mivelttségben. Francziául, qu'il s' agisse de livres (kettős értelmű: könyv és pénz neme) ou de francs — szebben jön-ki.

Egy francia falusi költő nem rég, a' falu' czi-tereme ajtajára e' verset téteté:

Tous tes passont faux pas; tu ne fais pas de pas
Que tes pas, pas à pas ne mènent au trépas.

különössége a' versnek a' pas sokszori ismételésében áll, különben jelentése ez: „minden lépéseid hamis lépések; egy lépést sem teszel, hogy lépéseid léptenként a' halálra ne vezessenek.

A' leghoszabb pör, mellyről Angliában tudnak, a' volt, melly Sir Talbot Tamás Lislei viscount, és lord B e r k e l e y örökösei közt folyt a' gloucesteri grófságban lévő némell. birtokok felett. Kezdődött az IVdik Eduard' kormány'a' vége felé, és tartott Isó Jakab idejéig, a' mikor egyességre léptek a' felek minekutánna a' pör 120 esztendeig tartott.

Rejtett szó.

Terjed a' parancsom százakra, ezrekre,

Írok lefejezve, írok ketté szelve.

Régi tiszt vagyok már, tán régiebb nincs is

Ezt bébizonyítja a' végső tagom is.

V - - - y

Igazítás.

A' 26dik számú Hasznos Mulatságban a' 206dik lapon: 20,300,000 helyett tétessék: 2.300,000.

Jegyzet: A' 27-dik számbeli Rejtett szó: Pálinka.

Mulatságok.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

29. szám.

October 8dikán

A' megvetett.

El hagyva, mint romja dült falaknak,
A' vissza hangokon nyögnek rimányim;
De végreményt nem nyújtnak vágyaim;
'S kitört érzésim megvetve maradnak.

Komor zavarba burkolt életem
Öröm napokra ritkán sóhajthat.
Derülő rózsaszálat nem szakaszthat
Vér ösvényen kelt gyászos végzetem:

Óhajtvá várék völgyéből vidékemnek
Egy szót, kegyelmében melly felveend,
'S melly örje, érzésimnek leend;
De az orkán megvettetést hozott hevemnek.

Fuss hát, fuss gyöngé pályám,
Ha ez egy — nem érzi léted:
Míg a' határ közét el nem éred,
A' mellynek el vészesz örök homályán!

*Ruttkay E. Károly.
Eperjesről.*

*Átnézése az idej termésnek Európában, és
abból a' gabona árára húzott következtetések.*

(*V é g e.*)

A' kivitelre tehát, Franciaországot kivévén, szá-
mot tartani nem lehet. E' szerint leginkább a' belső
szükség kielégítésére lennének szorítva, 's ezt az idej
termés, kivált ha a' krumpli csak úgy terem, mint
jelenleg mutatkozik, nem egészen fedezné. Vizsgáljuk

Második Félértendő.

csak egy kevésbé, mennyi kivántatnék-meg e' pótolásra az aratáskori maradék ó gabonából. Látók fen-
tebb, hogy az idei termés silányabb középszerűnél.
A' szerint egy egész termés tizenketted részét vegyük-
fel, mint megkivántatót az idei szükség fedezésére,
a' mi alkalmasint a' leghelyesebb feltétel. Ide járul még
az, hogy az idei aratás fél hónappal előbb volt, mint
máskor; a' mi ismét $\frac{1}{24}$ részét teszi egy esztendei szük-
ségnek, melly időnap előtt emésztetett-el. Tegyük ide
még azt a' nem lehetetlen esetet, hogy jövő esztendő-
ben az aratás éppen ennyivel lesz későbbben, mint ren-
desen történni szokott, így két tizenketted része hibáz-
nék egy esztendei termésnek jövő aratásig. Most kér-
denünk kelletik, ha valjon az ó gabona maradék sok-
kal többet tett-é ezen mennyiségnél? — Tudjuk, mit
jelent, ha egy országban egy egész esztendei ó ter-
mésnek hatod része megvan aratáskor. Mert haszinte
vannak is gazdák, kik egy, vagy talán két esztendei
egész termést is előtudnának mutatni csúreikben, ezek
olly ritkák, hogy száz közt nem lehet egyet találni;
azonban épen ezeknek van legkevesebb befolyásuk a'
gabonaára leszállítására, mivel ezek rendszeren maguk-
nak egy bizonyos summát határoznak-meg, a' melly
alatt vagy éppen semmit el nem adnak, vagy csak
utolsó szükség esetében. De egy fő körülményt is meg
kell gondolni, t. i. ezt, hogy a' gabona maradék azért
nem olly felette nagy, mivel az csaknem eg edül a'
gazdáknál, nem pedig, mint máskor, a' speculansok-
nál is van rakáson; mivel a' gabona kereskedés több
esztendők óta olly vesztességgel járt, hogy azt jelenleg
nagyára sehol sem úzik. E' szerint a' jelen körülmé-
nyekből e' következik: hogy Németországban
a' gabonaárának jövő aratásig nem kevés-
sel kell felhágni. De valjon nem fogja-é ezt a'
bévitel megakadályoztatni? Nem fog-é az Oroszorszá-
ból kivitt gabona, ha másutt kelete nem leend, Né-
metországra hozattatni? — Ez az eset megtörténhető,
de nem gyanítható; azonban ha megtörténnék is, már

ez magos árra mutatna, mivel hozzánk a' mostani ár mellett alig lehetne kár nélkül gabonát szállítani. De vajjon déli Németország, névszerint Ausztria nem fog-e Magyarországból gazdagon elláttatni, és nem fog-e ez közvetőleg más határos tartományokra is befolyással lenni? — Ezt folyó esztendőben annyival kevésbé lehet gondolni mivel maga Magyarország is igen szűken aratott, a' minek következtében azon országban a' gabonaár jelenleg csaknem olly magos, mint Németországban. — De még egy körülményt meg kell említenünk, t. i. a' marhaabrákot, mellynek olly nagy szűkében vagyunk. A' meddig a' gabona ára fellyebb nem hág, temérdek zab és árpa fog a' marhának adatni, mivel ezt inkább lehet tenni, mint szénát, szalmát felette drágán venni. Különösen ez fog történni a' ló és juhtartásnál. — Az itt előadottakból kitetszik: hogy a' gabonaára folyó esztendőben minden esetre fel fog menni. Micsoda gabona nemnél történik ez leginkább, könnyű kitalálni. Azt hisszük nem csalatkozunk, ha az árpánál és zabnál 5—6 hónap alatt 30—40 procentet jövendölünk. A' búzával és rozsszal is így lesz a' dolog lassankint, ha áruk nem egyenlő mértékben fog is drágulni. Sok függ attól, millyen leend a' jövő kikelet. Rendszerint száraz nyár jó őszi vetést nyújt 's ez jövendőre jó termést ígér. Ennek bizonyítására 1811 és 12dik esztendőre hivatkozunk. De nincs szabály kivétel nélkül; a' mit déli Oroszország tavál és az idén bébizonyított. Különös észrevétel, hogy azon tájékokról majd minden dolog északnyugot felé veszi útját. Erre felhozhatnók a' nemzetek' vándorlását, de csak közeli példát a' cholérát említjük-meg. Így az aszály is, melly bennünket az idén keresett-fel, tavál délkeletre való tölünk. Ki áll jót, ha vajjon jövő esztendőre nem ér-e minket még sullyosabban ez a' csapás, midőn ez az idén ama vidékeken ismét megtörtént? — Ha ezen szerencsétlenség esnék, drágaság és éhelhalás lenne, mielőtt azt gyanítottuk és magunkat reá készítettük vol-

na. Őszintén megismerjük, hogy az idei termés feletti tudósítások, kivált ha a' tavali és harmad évi termés-sel összevesszük, azon hiedelemben megerősítnek bennünket, hogy az egyensúly, melly 12 esztendő óta a' gabonaárban olly szembevetőleg megzavartott, nem sokára, és talán erőszakosan helyre állítja magát; mivel az érintett esztendőkből a' gabona ára, majd 50 procentel álla lentebb, mint a' két utóbbi századhoz iránylag kelle vala állnia. De eleitől fogva az illyes rendetlenségek váratlan fejtődtek-ki, és a' kiszabott rend mindég és többnyire erőszakosan helyre állott.

A' hollandiak téjgazdálkodása.

A' gazdasági munkáiról elhíresedett skóciai író 's Lanark grófságban földbirtokos Ayton William, a' hollandi téjgazdálkodást leírván, kárhoztatja a' megszokotthoz igenis ragaszkodó hollandiakban azt, hogy földjök termékenységét jobban használni nem igyekeznek. Ajánlja ellenben, a' hol csak lehet, a' próbatételek után leghasznosabbnak tapasztalt gyepfü használatát. Írja, hogy a' hollandi paraszt elmúlasztja számos marhái után került trágyáját földjének válogatott gyepfütermés alá készítésére fordítani; ellenben magokon Hollandia leghiresebb tehénlegelőin is gyakorta találni sásnövényeket, 's durva gyepet, — olly földön, hol Ayton a' rétnök csigaforma folyást készítvén, e' tekervényes völgyeléseken, 's a' mellettök formálódott domborodásokon gyepfüveket vetne, melyek a' téli víztől megszabadított rétföldhöz alkalmasabbak lennének. Csak a' bojtortján elhatalmazását tudják a' hollandiak minden más marhatenyésztésben jártas népek fölött, megakadályozni; elmulatják ellenben az alacsony fekvésű réteket néha felszántani 's egy vagy kétszer zabbal, és az utolsó vetéskor egészséges gyepfüvekkel 's fejr lóherével bévetni, vagy földjét az árkok felé kevésbé menedékessé tenni. Mindezt hasztalan munkának tartja a' hollandi földműves, mi-

vel tehenei különben is téjjel bővölködnek. — Hollandia városaiban is kedves eledele a' népnek a' tej minden alakjaiban: mint téjfeles, vagy feletlen, vajas vagy sűrű tej. Ezért távozik olly nehezen legkevesbé is el a' megszokotthoz ragaszkodó paraszt eddigi téjjel bánása legtisztább módjától, 's attól fél, hogy minden javítás több munkát 's kisebb nyereséget fog hajtani. A' melly helyeken a' hollandi frissiben eladhatja tejét, ott eszeágában sincs, hogy belőle sajtot vagy vajat készítsen. — A' holsteiniak, kik 3—400 fejős tehenet is tartanak egy gazdasági telken, tartanak téjházat is, mellynek köznyelven holländerei a' neve; nem tart ellenben a' téjgazdálkodást aránylag kicsinyben úzó hollandi, de gondosan eltávoztat tejétől a' pinczékben 'smélyen ásott kamarákban minden tisztátalan levegőt. Hollandia körül inkább divatba jöttek a' Németek közt a' megczinezett réz edények; a' Weser jobb partján ellenben csak faedények használatnak, mellyek, a' használat után gondosan kitisztitva vagy a' szabad levegőn napfényen vagy pedig tüznél kiszáritatnak. A' hollandi és holsteini vaj Londonban az angolországi után legdrágább; 's a' Hamburg és Havre közt felállott gőzhajózásnál fogva hihetőleg Parisban is, hol a' jó vaj igen becses, kelendővé lesz. — A' vajkészítő erőmű forgatására Holsteinban gyakran a' holländerei számara, kisebb gazdaságnál pedig egy kutya alkalmaztatik. Mind a' hollandiaknak mind a' holsteiniaknak nemesítniek kellene teheneikfaját; 's ha a' kövér borjúhús árra Hollandiában megcsökken, hihetőleg kevesebb borjút fognak vágónak hizlalni a' Hamburg környékiek példáját követve. Egyébiránt már is olly okosan cselekesznek a' hollandiak, hogy csak a' jobb tejelő tehenek borjait nevelik-fel, azonban gyakran kénytelenek olly meddön maradott teheneiket adni-el az igenkövér hizlalás miatt mézárszékre, mellyeket még örömelebb fejtek volna néhány eszten-deig. Igen helyesen állítja azt is Aytton, hogy a' hollandi durva levegőtájhoz képest ott minden legelőt

szükség a' szelek 's jégesők ellen fákkal vagy beültetett földsánczokkal a' tehenek oltalmazása végett körülvenni. Fejér- és tövis-répat 's kolompért javasol A y t o n a' vizjárta földekben természetni, mellyekhez tehetni még az efféle földeket szerető káposztát is. Kárhoztatja, 's méltán, a' szénának, mielőtt nagy rakásokba hordatnék, kisebbekben nem szárítását; de a' szüntelen költséget 's nyereséget vetegető hollandi Németországból bevándorlott napszamosokkal száríttatja 's hordatja-bé szénáját, melly napszámokat tehát szereti minél kevesebbre szorítani. — Egyébaránt hasznos, a' hol csak megeshetik, a' fejős vagy hízó marhára bízni a' legelőn moslékot cseberből akar-é enni vagy gyepet. A' szarvasmarhának attól több teje, húsa zsírja lesz. Így Hamburg körül láthatni két olly legelőn, mellyek közül mindegyik két két tehenre való volt, 16 fejőstehenet jó móddal legelni; mellyeknek trágyája egy fedetlen ládába hanyattatván más-hová szállíttatott. — A' levágandó borjúnak a' hollandiak mindig legalább hizlalása első heteiben fris tej-későbbben pedig s o h a s e m adnak ollyat mellynek fele le van szedve, hanem inkább iróstejet. A' hollandi tehen 's borjúhús nincs ugyan soha olly kövér mint L a n a r k grófsági; de az is igaz, hogy jobbízű minden ollyan marhának húsa, melly nagyon el nincs hizlalva. Azt hibásan állítja A y t o n , hogy a' gyeptej vajasabb volna a' veteményi gyepfűvekkel, répane-mekkel 's lóherrel hizlalt tehenekénél. Ellenben több vaj kerül a' sósnövényekkel bévetett legelőkről, vagy a' tenger nagy árja által elöntött egyébként, azonban vitzól mentt földekről, sőt vaj szaporító maga a' legelői vagy istállói sóétetes is. Nem a' tehenek kövér táplálása, hanem a' tiszta téjjel-bánás okozza a' módjával megsózott hollandi és holsteini vaj elsőbbségét mellyet sem a' lóhernek, gyepnek, vagy szénának, sem vizöntötte földnek nem kell tulajdonítani. A' legkövérebb az az zsendiczével; csak déli hollandiában készül a' híres hollandi édes sajt, melly azonban az an-

golországgal nem mérközhetik. A' hollandiak nagyon megsózzák sajtjokat, 's nincsenek elég vigyázattal, midőn a' gomolyát téjbe teszik, mellynek a' nyomáskor mindig igen melegnek kellene lennie. Ha a' téj igen hideg; akkor sok vajanyag maradván a' savóban, mindig fejer a' gomolya, melly ha forró vízben gyúratik, sokat vesz zsíros részéből. Savóját nem gyúrás hanem gyakori szétvágás által kell kivenni belőle, a' mi pedig így még benne marad, azt a' sajtedényben kell belőle valamely rátett súly által kinyomatni. A' savót legjobb azon frissiben disznónak, vagy lónak adni, mig meg nem savanyodik, melly esetben nem sokat ér; a' tehenek is szeretik, 's több tejet adnak tőle. Lyukacsos lesz a' sajt, ha a' téj sokáig állott a' megalvás előtt lefölvözve, úgy nem különben a' szerfölötti gyúrás vagy kemény nyomás által is.

S. K.

A' különös menykőütés.

Az isméretes Antomarchi doctor Corsica szigetéről ezt közli: „Julius 26dikán megütötte a' menykő Stanti falutornyát, melly az én házom 's egy szomszédomé között áll. Ezen épületekben három háznép lakik. A' villám a' tornyon három lyukat ejtett; ezek közül a' legnagyobbikon leomlott electromi folyam egy boltozott szoba tetejét szétzúzván három részre oszlott, mellyek közül mindenik a' falakon keresztül tört. Egyik a' torony alyába rontott bé, a' más kettő a' két szomszéd házba, hol mindent, a' mi utjokban áll, öszvezúztak 's felforgattak. A' ház alsó részén, hol Pietro Pietri úr lakott, harsogva rontott-bé a' villám egy hálósobába hol egy beteg gyermek vas nyoszolyán feküdt. Ez félelmében a' takaródzó alá bújt, s é r e l m e azonban nem lett, de a' szobában volt egyéb s z e m é l y e k földre verettek, ülő székeik szétzúzóttak. Ezután a' menykő a' padozat 's lépcsőn keresztül kivillant a' szobából. A' háziaszszony darab ideig ájulva hevert; egyéberánt minden

sérelme egy a' menykőtől szétzúzott kandallóból rá pattant gipsz darabocská által okozott kis seb vala. A' ház alatti boltozatos átjáráson 3 kecske vesztette életét. Nálam a' villám minden emeleteken keresztül egész a' pinczébe lerontott. Mi, u: m: az atyám, házam népe 's számos barátaim épen reggeliztünk szobánkban a' menykőnek hozzánk több felől becsaptakor. A' hátam megett a' falon betört gyantafolyam hozzám egy lábnyira rohant-el, 's mellettem ifjú Blassini kissasszonyhalálosan érte, kinek is haját, fülét, jobb arcját elperzselvén, nyakán, mejjén és derekán leszaladt mindenütt mély sebeket hagyva maga után. Egy az említett leány mellett ült ifjú apátnak lábát érte, lábszárát térdétől talpáig megégezte, 's czipőjét egészen széllyeltépte. Néném sem maradt bántódatlan, de csak czipője talpát és harisnyája egy részét szakította a' villám a' nélkül hogy bőrén legkisebb sérelmet ejtett volna. A' többi személyeket is mind érte kisebb nagyobb mértékben, 's mindnyájokat a' földre verte. Napoleon császárnak azon két nyilás között, mellyen a' villám a' kőfalakba csapott, álló ércz szobra minden sérelem nélkül maradt. E' nálunk igen ritka történet az egész Corsicát rémüléssel töltötte-el.

A p r ó s á g.

Dordrechtben él egy Vioncouver nevű hajdani hajóslegény, ki f. e. Augustus 20kán ünneplé százharminczötödik születésnapját.

Rejtett szó.

Aczél vagyok ; én utánam
 Sok millió ember él,
 Ha nem pazar, az alacsony
 Sorshól fő polczra is kél.
 De a' mellett fa is vagyok ;
 Fa, — ekkor az erdőkben
 Keress engemet ha reám
 Szorulsz és a' szőlőkben.

Kőrís.

Jegyzet: A' 28-dik számbeli Rejtett szó: Bíró.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

30. szám.

October 11dikén

L a u r á h o z.

Laura, szabadságod' vesztén keseregsz-e? De megvan:

Mert azt férjednek két szeme őrzi; ne sírj.

Virág.

Levél töredék.

Fáji útazásomról.

Kedves Barátom! Szathmárban nyert becses ismeretségedből folyó tiszta barátságomnak első tanujelül ígérém Tenéked Fáji útazásomnak leírását. Most azt tellyesítem. Célja útamnak vala a' Fáji jeles hangművészet eránti tisztelkedés, mellynek társaságába ama nevezetes hangművész **Lisz János** úrral együtt a' tárgyhoz emelt díszes levéllel hívatattám. Folyó év nyárszaka első felén indulánk e' regényes útra. Elsőbben is a' híres Szabólcznak homok dombos kenyér termő térein át utazva, szabad lelkű ősi urainak nyílt őszinteségüket, lelkes nyájasságukat, 's legszivesb baráti vendég szeretetöket mint nemzetiségünk egyik eredeti, 's itt divatozó ősi rényeit örömtelve éreztük. A' következett napon a' híres szeszes magyar bort termő Hegy allyának dél nyugoti tájékain Mádi és Tállyai nagy tekintetű esmerősseink arany színű 's fűszeres szamatú koros boraikkal ízleltették velünk magyar barátságukat. Harmad napra köszönténk Abaujnak Tsereháti tebres *) kies tájékát, 's ugyan ott

*) Teber térszen hegyek közti csekélyebb völgyet. Bereghben is közhasználatú régi szó.

a' honni hangművészetnek egyik szép hazáját Fájta. Ez a' hely az az alkalom, mellyet nagy művészek nyerhetnek az ő hírek 's borostyánok szaporítására. — Csak a' szép művészi érzés — melly olly magosan emelkedik, és annak csuda műveinek nézleteiben (Contemplatio) gyakoroltatik — tud illyet elő állítani, melly az életet magosb világba varázsolja át. — Soha és sehol se jelentem én meg vidámobban és boldogabban mint Fájban 's mind annyiszor a' Társaságban helyt fogva az emberi nemzet arany idejebeli kellemes rajzolatoknak behatásait fogadtam el. — Örömet mentem oda, hol a' lélek érzelmei nemesíttetnek, mert a' lélek többet van ott maga méltóságos elemeiben, hol érez, mint a' hol csak él. —

Hogy czéломhoz közelebb vezesselek; ez uttal előadattak főképpen e' feljegyzett hangmű darabok: 1. Concert lágy Gból fortepianóra Riess Ferdinándtól, maga keze írása, — ajánlotta Mgos Gróf Fáy István úrnak, a' Máltai Keresztes Rend Vitézének, játszotta T. Mareck úr. 2. Hetes kemény Cból Hummeltől, Fortepianóra játszotta M. Gróf Fáy István 3. Nagy variatiók, egy Thema felett Zampa énekes játékból Fortepianóra, Flótára, Obojára, Klarinétre, két hegedűre, Bőgőre és Gitárra Zomb Józseftől. 4. Kezdet (Ouverture) a' Kalandozóból (Le colporteur) Onslowtól. 5. Egyvelgek (potpourris) Hajó énekek (Barcaroles) és végzet (Finale) Fra Diavolo czimű operából Aubertől alkalmaztatta Fortepianóra, Flótára, Obojára, Klarinétra, két hegedűre, Bőgőre, és Gitárra Zomb József játzó Tag. 6. Nagy Fantázia ugyan azon Hangszerekre Zampa czimű opera melodiáji felett Heroldtól alkalmazá Zomb úr. 7. Kettős Zampa operából Heroldtól. 8. Rondo Moschelestől. Fortepianóra és hegedűre vetélkedve játszották M. Gróf Fáy István és Leeb Eduárd urak. 9. Concert alakú variatiók két Gitárra, szerzette Zomb József. 10. Boleros, Lintpaintnertől Flótára. Játszotta T.

Requini úr. 11 Lengyel alakú Rondó (alla Polacca) Bóhm-tól, Flótára játszotta T. Requini úr. 12 Kezdet kemény Cból Betthoventől, ajánltatott Radzivil Herczegnek. 13 Hetedik Négyes (Quartett) húros hangszerekre, u. m. két kisebb, és egy nagy hegedűre, és egy Bögőre készítve Onslóvtól. 14 új magyar egyvelgek több jeles mesterektől alkotva, és Concert alakba előadva, szerkeztette Zomb úr. —

Ezek közt az 1ső darabot Riess Ferdinánd úr különös tiszteletből a' Mélt. Grófnak ajánlotta, 's kéz iratban küldötte. — Az 5dik számú Hajó énekek az érzés legédesb kifejezéseit híven adák elő, mint a' mellyek egyedül a' szívhez intéztettek. — A' 13dik számmal jegyzett Négyesben van egy Andante Religioso ezen cím alatt; „God save the King“ ez a' darab a' tárgyhoz, 's hanghoz mérsékelt érzés mély ömledezéseit buzogja, a' felemelt lélek jelenését készíti, mellyben az Isteninek valami magosb nyilatkozását érzi a' Lélek, 's a' maga hármoniai világának legtisztább sugárait fedezi fel abban. Úgy tetszett, mint ha valamely Felső Hatalmasság által minden földiségtől megtisztítatván, a' Végetlennek hármóniájával egyező hangra emeltetett volna. Úgy látszik kedves Barátom! a' hangművészet maga legfelsőbb méltóságában jelenik meg a' vallásos ihletű szerzeményekben. Ezen mennyei művészetnek isteni valója alacsony tárgyakra 's czélokra alkalmazva megszenstelenítettik és ezen nemes művészet lelke, mint Astraea, mindinkább eltűnik e' földről, ha ennek felséges titkai nemtelen helyeken elárultatnak.

A' muzsikai gyakorlat szokás szerint négy napokon tűzzel, kedvel tartatott; melly idő alatt a' szelid élet módú, jó mérsékletű, és mindég magához hasonló gróf fényesen vendéglé a' tagokat. Asztal felett az észképek játszadoztak az elmésség pompa ruhájában. Ugyan ott a' beszélgetések főbb tárgyai közt a' szép művészet megmérhetetlen törekvésére, mivelésére, 's dicsőségére töltettek az örömpoharak. —

Kedves Barátom! az illy társaságban tanul igazán élni az ember, a' mi által juthat egyedül a' fáinélet magos titkaihoz. Itt az élet a' bájoló érzések szimfoniájává változik által; így kezdi az ember az igaz életet már is a' halandóság öltözetében. Itt az ember kifejlett érzelmének értéke, 's szép lelki erejének mértéke szerént szerettetik, 's becsültetik. Ezen helyen találtam én fel magamat szebb honban; itt világos és mély érzetű Főket, kik közt a' grófnak a' hangművészet eránt viseltető nemes indulatja méltán kívánja, hogy lekötelezett tiszta és hálas érzéseimet ezennel is kifejezzem, mint a' kinek leirhatatlan nyájassága abban a' mértékben tesz velemjót, melyben azt emberbaráti érdemeihez képest tisztetem.

Haza fordulva a' sebes folyamu Hernád tündéres szemléletű termékeny völgye balján fekvő Forró mezővárosban a' R. Cath. hit lelkes és magyar érzelmekkel tellyes keblü szónokát, kinek becses esemetségéhez a' Fájban sz. Háromság ünnepén tartott búcsún jutánk, személyes jelenetünkkel megleptük, ki is bennünket az ösi nemzeti barátság forró érzéseivel ölele. Más napon meglátogattuk Zemplénben Szerencs felett a' Magyarok Eldődjének ama halhatatlan emlékü Árpádnak kilentz százados Curiáját, mellynek árcai még most is láthatók. Tisztelet érzéseivel pillantánk 's hágtunk fel e' századok által szentesített ösi helyre, mellynek tisztelve említett üstökös ura, mint Honunk második Attya 's örök dísze ritka fényt, 's tekintetet vont külföldön is a' Magyar névre, miáltal úti sziveikbe örök hálát metsze. Az ő nyomdokin az ősz erkölcsök méltó 's nagy örökösei alapíták mai polgári alkotmányunkat, melly régiségére, 's szerkezetére nézve minden élő nemzetek alkotmányuk felett méltán dicsekszik, — szerkezetére mondom, — mert más nemzetek vér áldozatokkal küzdenek mainapig ily kincsért.

Mély tisztelettel hagyánk el ezen feledhetetlen helyet, mi után régi Magyar szokás szerint e' Bachus Isten növényének szentelt helyen boráldozattal tömjénezünk a' Hazalapító bódlog emlékének.

Élj bódogul és szerentsésen, vezéreljen bár merre szeretetre méltó Geniusod, hív emlékeim mindennütt követni fognak. Végtére légy bizonyos, hogy soha tisztább szívű barátod nem volt

Újfalussy Mihálynál.

A' dérről, 's a' hold és csillagok fényének a' növényéletre befolyásáról.

Különös, hogy mindeddig nincsenek egy értelemben a' természetvizsgálók a' világosság 's electricitas természete felől A' kisugárzás theoriáját követők azt hiszik, hogy az úgynevezett napfény a' napból sugárzik-ki, 's valamely planetára vetődván azt fömelegíti és megvilágosítja, holott más részről bizonyos, hogy a' napsugárok magokban nem melegek, és sokak gyanítása szerint tiz mértföldnyi magosnak vett gőzkörünkön kívül nem világítanak. — A' rezgés theoriáját követők ellenben F e b u r i e r -vel azt állítják, hogy a' világ tere valamely finom és nem világító folyó tárgygyal van tele, melly talán a' napoknak 's földeknek valamely még eddig meg nem határozathatott egymásra hatások által megsűrűdik.

Az elsőbb vélemény szerint a' hold a' naptól kapott világosságot vissza lövelli a' földre, az utóbbi szerint pedig a' világító tárgyat rezgetés által közli földünkkel. Ugyane' vélemény egynek tartja a' világosságot a' gyanta tárgygyal (materia electrica), tüneményeik különbségeit pedig csak a' földdurvább anyagja által okozott módosításoknak; 's azt állítja, hogy a' világító tárgy gyöngé rezgése hideget az erős pedig meleget szül. Csakugyan a' legnagyobb hideg mindig naptámadat előtt vagy mindjárt nyugta után szokott kezdődni. Ha egyenlő helyzetben két nagy tálat teszünk mint egy $1\frac{1}{2}$ hüvelyknyire töltve vízzel a' földre egymástól valami $1\frac{1}{2}$ lábnyi távulságra valamely völgyes tükör elébe, melly a' tálakkal egyenlő nagyságú vagy még nagyobb legyen, úgy hogy a' tükörről a' víz színeére vissza vetett sugárok abban sütőpontot (focus) for-

máljának, mellynek átmérője mintegy felényi legyen mint a' viz színéé: akkor a' vizet abban a' tálban, mellyre e'gy enge világosságsugárok vetődtek, tiszta és derült ég alatt jég vonja-bé, még pedig annál vastagabb, minélj electromo- sabb a' levegő.

(Vége következik.)

A' Lotteriákról.

A' Lotteriák mágusi erővel hatnak az azokat kedvel- lőkre, — mintegy búbajos páltzával varázsolják ált' egy percz alatt a' szegényt gazdaggá, a' koldúst dúzs- sá, — a' ki ma az inség szigorú csapási alatt alig lé- ledzik, holnap száz vagy több ezer forintok birtoko- sává lehet. — De az is igaz ám; hogy sok szegény hányta elmár ezeken a' gazdagsággal kecsegtető kere- keken izzadsággal kuporgatott vagyonát, — és ha sok Nagyszombat, Pest, Aszód, Zágráb dicsekszik is fő- nyertesivel, — több városink sinlik kiürült erszénye- ket, a' mennyiben az áldott sors még nem köszöntött be hozzájuk jótétet hintő sugárral. — Most is elbo- rították már a' Hazát Zinner D. és Társa hirdető leve- lei a' fényes ígéretekkel, azt igérvén a' vállalkozó urak hogy 26,121 — nyerő sorsok van, holott ha okosan megtekintjük a' dolgot, az egész játékban nincs több 959 nyerónél — nyerőnek nevezvén azt a' számot, a' melly ha csak egy vagy két krajczárral is többet kap, mint a' mitbetesz. Mert ha én 25 pengő forinton vásár- lok hat számot az ingyennyerő sorsal, és az ingyen nyerő sorsom nyer $7\frac{1}{2}$ forintot, egy aranyat, vagy kettőt, még akkor nem nyerek; hanem vesztek, pedig ilyen nye- rők vannak nevezve 26,121-ig. — Én hát ha Zinner D. és Társa lehetnék, célirányosabban osztanám fel az egész játékot, tennék t. i. több nagy nyeréseket, és kevesebb kisnyerőket. A' Főnyerőből csinálnék há- rom nyerőt, mert mindegy az akár pénzt akár pénzt! adjanak és ez az én gondolatom szerént kicsinált nye- rés elég is egy ember szerencséje meg alapittására, — o'vábbá a' 3,200 elől útol egy aranyas sorsokat vagy

36,000 forintokat elosztanám nagyobb nyerőkre (mert a' ki 5 pengő forintot tesz és egy aranyat, vagy $4\frac{1}{2}$ forintot nyer, a' nem nyer, hanem vesz) p. o. a' nevezett 36,000 forintokat adnám 36 embernek ezer forintjával, és ekkor már 36 embert gazdagíttanék meg ezer ezer forintal, amugy pedig 3,200at csalok-meg 30 pengő krajczárral, ide nem számlálva azt a' költséget, mikor a' falun lakó ember, hogy a' nagy Lotteriára tegyen városra bemegy, mikor a' számok kijönnek akkor is bemegy, megnézi a' kalmárnál, hogy nyert e' vagy nem? — ekkor is csak költ 30 pengő krajczárt, — és így a' várt nyereség és nyert boszszú mellett egy pengő a' deficit. — Így lenne hát jó Zinner úr Lottoja:

		Forint vez.
1	Főnyerőnek elég volna a' 4 ezer aranyból. ..	120,000
1	nyerő, 24 ezer arany 2dik fele.	80,000
1	ismét az előbbi főnyerést 3ik réeze	70,000
1	ez is lenne egy nyerés, minek ez díjúl?	30,000
1	Készpénzben	15,000
1	nyerő sors kapna	10,000
1	detto	5,000
6	forintjával	6,000
10	300 forintjával	3,000
10	200 detto	2,000
30	100 detto	3,000
40	50 detto	2,000
200	10 detto	4000
300	15 detto	7500
A' 3,200 egy egy aranyos nyerőt vagy a' 36 ezer fdrintot a' fentnevezett nagyobb nyerésekte osztva 36ra:		
36	ezer ezer váltó forintjával	36,000

839 nyerő nyerne e' szerint üzvesen 363,500

Ezen megnevezett summát nyernék a' pénzen eladott úgynevezett fekete sorsok. — Így következnek az ingyen sorsok reformja is.

Az első ingyen nyerő ezer aranyból csinálnék öt nyerést két száz aranyával, és ez ingyen nyerő díjúl elég volna, a' többi úgy a' mint a' hirdetésben áll. — Így elrendelve, menjünk a' dolog velejé-

re. Zinner D. úr, és Társa azt hirdetik, hogy: „Ez a' Lotteria 162,200 darab öt pengő forintjával eladandó sorsból áll, és így ezért a' 162,200 darab sorsért 12 f. 30. kr. bejön Zinner úrnak:

1,954,500 B. forintja, ebből kifizet a' d alatti jelentésként: 620,000 forintot, marad 1,334,500. Bankó forint. Ha ebből 334,500 forintot a' Lotteriára tejendő költségre, a' hirdetésekre, 's a' t. kifizet Z. úr, hová lessz a' többi? Ebből már igazán lehetne annyi nyerőt csinálni, a' mennyit hirdettet Zinner úr, de különben még azta' két a r a n y a t, és 15 forintokat nyerő 600 sorsokat is ide számlálva nincs több nyerő öszvesen 959nél. Imé ezek az én mulatságos észrevételeim, — ebben áll a' nagy Lottériáknak mivolta, mellyek ha czélirányosan használatnak, sok háznépek, egyes emberek szerencséssé lennének általok. Egyéb aránt: „Volenti non fit injuria.“

Terelmes.

A p r ó s á g.

A' folyó 1834-diki őszi és téli doktor Fischer Kornenburgban ezt mondja: „Ezen esztendő nyara igen jókor kezdődött és folyvást tartó hévsége miatt vala nevezetes, melly még éjszakákon sem sokat kissebbedett, 's a' szőlőtermésre olly kedvező befolyással volt, hogy 1746dik esztendő óta nem mutat a' történet olly boros esztendőre, melly annyi jó bort termett volna. — A' tartós nagy forróság és aszály akadályoztatá sok élőfák növését, a' honnan azok átalgában az idén kora ősszel fogják leveleiket elhullatni. — Jövő 1834diki és 1835diki tél az uralkodó északnyugoti, északi és keleti szelek miatt tartós hideggel és sok hóval fogja magát kitüntetni.

Rejtett szó.

Ím' eladó nélkül vesz az első; és vele a' vég Tag, majd vég nélkül él. Az egészt ne keresd.

Temerinből. B. M.

Jegyzet: A' 29-dik számbeli Rejtett szó: Többféle értelemben.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

31. szám.

October 15dikén

S z é p I l o n a.

Igaz magyar népdal a' múlt század elejéről.

Szép Ilona: Isten jó nap! Bíró Gazda!

A' kend házában.

Bíró: Fogadj Isten! szép Ilona!

Az én házamban.

Szép Ilona: Én kihajtam lúdaimat

A' zöld pázsitra,

Oda jöve Bíró fija,

'S közikbe hajta.

Agyon üté Bíró fija

Szép gúnáromat,

Agyon üté Bíró fija

Szép gúnáromat!

Bíró: Mit kívánsz hát szép Ilona!

Szép gúnarodért?

Szép Ilona: Azt kívánom Bíró Gazda!

Szép gúnáromért:

Minden szál tollacskájáért

Egy egy aranyat,

Szépen sétáló lábáért

Arany kanalat.

Szépen kiterjedt szárnyáért

Két arany tálát,

Szépen kiáltó torkáért

Arany torombitát.

Bíró: Számtalan sok kívánsága

Szép Ilonának;

Akasztófa azért helye

Bíró fíjának!

SzépIlona: Akasztófa olyan legyen,
Mint kinyílt rózsa,
Két karom két szép karfája
Akasztófája.

Közli S. R.

*A' dérről, 's a' hold és csillagok fényének a'
növényéletre befolyásáról.*

(V é g e.)

A' hold völgyes tükör gyanánt szolgál, midőn a' világósságot visszaveti. Csekély a' holdnak kihatása a' világósság rezgetésére még a' többi csillagokali közrehatása mellett is; mivel azonban egész éjjel folyvást tart, képes ennél fogva hideget sőt fagyot is okozni.

A' világító tárgy rezgő mozgása hamarabb munkálkodik a' nedveknek a' növényekben felhajtására, mint a' hévmérő kénesőjére; innen van, hogy a' bezárkozott levelek és virágok kinyílnak a' világósság előtt, ha p. o. valaki estve sok fáklyával a' növényházba megy; a' hévmérő kénesője ellenben nem emelkedik, bár melly közel tartásuk is hozzá a' fáklyákat. Ha a' felhők a' világósság rezgését megakadályozzák: olyankor leszáll a' növényekben előbb fölemelkedett nedv; mint ezt pontosan tett próbatételek bizonyítják. Ezenkívül a' növények leginkább éjjel párolognak ki, a' folyó tárgyakat ellenben többnyire nappal szedik magokba.

Hogy a' világósság és electricitas ugyanazon egy tárgy, azzal mutattatik-meg, hogy mindenik ha gyenge, hideget, há pedig erős, meleget okoz. A' machina electrica réz drótja ha electrizáltatik, a' végéhez értett bőr hideget érez a' gyengébb sugárokkal tölt rész felől. E' hideg nem a' levegőmozgás következése, mert olly körülmények közt is érezhető, mellyekre a' levegőmozgásnak semmi behatása. Ellenben az erős electricus sugárok mindig meleget szülnek. Ha az úgyne-

vezett Volta oszlopának gyenge drótjai közül egyiket az ember nyelve al, másikat felső lapjához érteti: akkor a' positivus drót hidegebb érzést okoz. — Ha tiszta száraz időben midőn a' levegő 3—4 fokkal áll a' fagyponthoz fölött, electricus essőt támasztunk valamely víz fölött, mellynek edénye valamely üveg pohárba jól be van zárva: ezen víz hamarabb meg fog fagyni mint a' másik, melly vagy telyességgel nincs, vagy csak negative van electrizálva. Ugyan ez történik akkor, ha 3 vagy 4 jól meghegyezett drótot valamely dugón átöltvén, egyik felől lévő végeiket a' víz színéhez értetjük, másik végeiket pedig a' levegőn hagyjuk. — Ha a' gyantafolyam éghőborúkor valamely közepszerű mennyiségre csap le: gyakran jéggé változtatja azt; 's innen magyarázhatni ki az égi hőborúkor electricus jégeső származását.

Február két virágházbeli növényt, mellyek a' hideg 1 vagy legföljebb $1\frac{1}{2}$ fokán megszoktak fagyni, egymás mellé tett, 's mindenikhez egyenlő távolságra egy tányér vizet. Az egyik növény kocsányára egy gyengén megnedvesített lenmagzapot kötött, másik végét a' vízbe eresztvén. E' növény nem fagyott 1 foknyi hideg éjszakán, a' másik ellenben megfagyott; a' tányért pedig jég borította. Hasonlóan bánt két őszi és sárga barack fával, hasonló kimenetellel. Narancs fát éjeli fűtés nélkül telettette ki, az által, hogy a' növényeket hideg időben igen szárazon tartotta, naplemente után a' fák közé vízzel töltött tálakat rakott, éjjel pedig 11 's reggel 6 órakor a' jégborítékot rólok leszedette. Hasonló módon őriztemeg zöldegeit és gyümölteit.

A' növények dombos helyen inkább kiállják a' hideget, mint alacsonyon. A' harmattal estve leszáll a' gyantás folyó tárgy a' földre, mivel a' földhöz legközelebb szállongó gőzök nyirkosabbak a' magasabban úszkálóknál; a' honnan az electricitas a' nyirkosabb gőzökkel egyesülvén a' legalsó levegőkör hidegebb a' felsőbbeknél. Magok a' növények is mindig nyirkosab-

bak, 's annál fogva hamarább megfagynak alacsonyabb helyeken. — Hogy a' dértől lepett növények megfagynak, ha a' nap első sugárai közvetetlen rájuk sütnek, ezt kiki tudja, valamint azt is, hogy azon sugárok nekik nem ártanak, ha a' közönséges levegői hévség a' deret árnyékban olvasztja-fel, vagy ha az illy növények elébe valamely oltalmazó fedél függesztetik, vagy pedig a' nap első sugárainak heve füst által meggyengítetik, avagy a' dér rá hintett vízzel felolvasztatik. — A' nap magához szívja az electrica világosságot, ez pedig fölemelkedni törekedvén szétbontja a' jégtáblát 's visszaadja annak előbbi folyóságát; de a' víz cseppekbe gyülekezik a' növény levelén, az electromos tárgy kilövellése csak néhány helyen történik, a' hol nagyobb mennyiségben öszvegyült, 's ez által az illy helyen valamely perzselést okoz; mert magában a' világosság vagyis electromi tárgy sem hideg sem meleg.

Az electricitás és világosság hathatósan munkálkodnak a' növények 's állatok életére. Az electrizált fák hamarább rügyeznek; az electrizált magok hamarább kikelnek; az electrizált növények gyorsabban növekednek, 's még sötét szobában is virágoznak 's gyümölcsöznek, a' bégypszelt electromos növények termékenyebbek azoknál, mellyek electrizálás nélkül gypszeltettek-bé. — A' sok hegyű fák, mint a' fenyők, sok gyanta tárgyat szívnak magokba a' levegőből. — A' növények lélekezése és színe a' világosság erősebb vagy gyengébb voltától függ.

Temperamentum.

A' kit már a' tapasztalás szélesebb emberismérettel ajándékozza-meg, azon észrevételt tehette, hogy az ember temperamentuma 's nyilatkozásai közönségesen az óramutató, 's hogy azok után kell mindazoknak igazítaniok magokat, kik e' világon szerencsét tenni akarnak. A' ki ezen titkot felfedezte, már nagy haladást tett 's kezében tartja azon fonalat, melly őt vezérlendi 's

a' kletlen úttól megóvja. Értsünk bár azok alatt tudóst, művészt, avagy másakárkit, szükség hogy aképin-tézze célját, hogy annak fő temperamentumát előlegesen kitanulja 's tudhassa ha valjon benne azon személyt talál-landja-e fel, ki célját teljes erővel kivívja úgy annyira, hogy akár mily akadály sem képes őt terve kivitelé-
ben hátráltatni, vagy pedig már csekély akadály által megrettenvén tervével mennél előbb fel hágy; valjon szent-e az, a' mit mond 's állít 's ha bír-e an-nyi lelki erővel, hogy azt mit ő magának célul tűzött, foganattal végre is hajtsa.

Mindegyiknek az eddig ismértetes temperamentu-
mok közül van jó 's rossz oldala. A' köz tapasztalás szerint a' sangvinikus közönségesen hasztalan 's álhatatlan ember, jó szívű, részvevő más bajaiban, mindent mihez kap elevenséggel 's indulattal kezdi. A' cholikus nagyra vágyó. A' melancholikus gyanakodó. A' phlegmatikus makacson ragaszkodik elveihez, elakarván kerülni az által minden gondolkozást, melly természetével meg nem fér. — Bajos, sőt lehetetlen is talán tökéletes rajzát adni minden em-beri temperamentumnak. Mivel azonban a' sangvini-
kus és cholikus' temperamentuma az, melly főleg feltűnik 's mellyet majd nagyobb majd kisebb mér-
tékben elegyesen találhatni-fel; nem lesz fölösleg mind kettőnek charakteristikai rajzát adni, melly vonások vezérül szolgálandnak minden nemű 's rangúnak meg-
itélésénél.

A' Sangvinikus temperamentuma hasonló azon könnyű'sz finom lángocskához, mellynél az épen olly véletlen elalszik, mint az olaj könnyen elrepül; ha mindazáltal könnyen égő anyag (materia) nyújtatik neki, csendesen ismét fellobban 's az égés nevelszik; nem lévén végre elegendő ereje öntáplálására, gyenge de kellemes lángot ad. Tulajdona ezen temperamen-
tumnak a' különös hajlandóság minden érzelmi beha-
tásra. Feltétele kiviteléhez teljes erővel 's energiával kezd ugyan, de már csekély mutatkozó akadály

lyök képesek őt czélja kivitelében hátráltatni, habár annak lehetőségét elevenen ábrázolja is magának. Ennél fogvást a' sangvinikus állítására, ha feltételeinek létesítése tartandó elmetörést avagy testi erőt, ezentúl akadályok' bátor meggyőzését 's több más effélet tesz szükségessé, támaszkodni semmi esetben nem lehet, légyen bár akaratja 's érzelme nemes 's ígérete még olly ünnepeles. Jóságosága 's eleven sympathiája által hebeburgya 's fontolatlan ígéretekhez ragadtatja magát; hamar azonban valósításra jut a' dolog, akkor temperamentuma végkép ellenszegzi 's nem érzi magát elegendő erősnek megtartására annak, a' mit ígért.

A' cholerikus főnyilatkozásai hasonlítanak a' szüntelenül lángoló tűzhöz. Hirtelen fellobban 's hamar eltűnik; a' hová lángja csap, mindent elemészt, erővel nem lehet gyengíteni, hanem ki kell hagyni égni. Ez azonban nagy kivitelekre alkalmas. Mindent, mi a' cholerikusnak útjában áll úgy dobja-el magától mint a' dühösködő folyam pusztító vizé. Ez nem ismér semmi akadályt, 's mennél nagyobb ennek száma, annál mozgékonyabb ereje 's nem vonúl vissza előbb erőltetésével, míg nem látja azt szemei előtt tökéletesen bevégezve, melly kívánsága 's tűzött czélja volt. A' cholerikus, előadásiban általánosan rövid; nembecsüli a' beszédben a' csínosságot, hanem a' dolog igaz értelmét; véleményét minden hímezés elmellőztével kereken kimondja. A' kivel ő beszél, keményen szembeveszi 's ki azt viszonzni nem tudja legokosabban tesz, ha barátságáról 's bizodalmaról lemond, 's mivel végre ő szentnek tartja szavát, mástól is hasonlót kíván.

Következménye az eddig mondottnak az, hogy a' cholerikusban mindenkor szorgalmas férfiút találhatni fel, kinek gondolkodásán 's tettein világos ész, egyenes szándék és szíves akarat mutatkoznak. A' cholerikus az által különbözteti meg magát a' sangvinikustól, hogy ő minden tetteinél bizonyos 's rendíthetlen czélt tűz-ki magának; akármilly súlyos akadály sem képes ezélni kivitelében hátráltatni 's tervét változtatni;

végre a' mi még több, mindenre elszánja magát 's átlátván a' veszélyeket is csupán oda irányoz; hogy azt eszközölhesse, a' mit magának czélul kitűzött.

Novák Dániel.

Cornélia clenodiumai.

Cornélia ama nagy Scipio Africanusnak leánya és Tib. Sempronius Gracchusnak felesége, egy volt a' maga idejében élt legjobb erkölcsű és legnagyobb tudományú asszonyok közzül. Bizonyos római dámáknak társaságukban vala egykor, kik az ő drága köveikről, gyöngyeikről, ékességeikről 's egyéb drágaságaikról beszélének 's azokat mutogaták egymásnak. Ezek kérék Cornéliát, hogy mutatna ő is valamit az övéiből; ez a' bölcs római asszony a' maga fiait álitotta-elő, kiket szorgalmasan nagyokká nevelt a' hazának hasznára és dicsőségére, ezt mondván amazoknak: „ime látják az asszony-ságok, ezek az én legszebb és legnagyobb drágaságaim és ékességeim.“

K. Hidy.

Volta' emlékoszlopa.

Mult hónap 22dikén Comoban nevezetes ünneplés ment véghez. Ugyanis a' város azt határozá, hogy nagy hírű polgárjának, az ezelőtt hét esztendővel megholt **V o l t a S á n d o r** nak emlékoszlopot állítson. Ennek végrehajtását felvállalá Lombardia első képfaragója **P o m p e o M a r c h e s i**, kire bízott az emlékoszlop helyének kiválasztása is. Ő e' végett a' **Tasca** piacot választá, melly mátol fogva **Volta** piacának neveztetik. Az érintett napon tétetett-le nagy pompával ezen emlék' talpköve. Lombardia kormányzója **Hartig** gróf a' város kérésére a' püspöktől, a' podestától és Como első tisztviselőjétől kísértetve a' piacra ment, hol a' nemeség, a' professorok, a' clerus, 's a' polgári és katonai tisztségek öszvegyülve valának, 's a' temérdek néptől örömjajal 's éljen kiáltással fogadtatott. Mesz-

sziről útaztak idegenek ezen ünnepnézésére ; a' piacz, erkelyek, ablakok, még a' háztetők is rakva valának nézőkkel ; a' piaczra vivő útczákból és zugokból tódult a' sokaság. A' katonaság sort formált, és tisztelkedő lövések szakasztgatták félbe a' szép muzsikai darabokat, midőn a' kormányzó úr letévé a' márvány talpkövet, mellybe ezen szavak vésettek,

A D

ALLESANDRO VOLTA

UN SOLENNE MONVMENTO INNALZANDOSI

QVI LA PRIMA PIETRA

S. E. IL CONTE DI HARTIG|

GOVERNATORE DELLA LOMBARDIA

DI PROPRIA MANO

P.

LI 22 SEPTEMBRE MDCCCXXXIV.

Mochetti professzor úr, a' boldogultnak tanítványa tartja ezen alkalmatossághoz illő beszédet.

Hathatós házi orvosság a' rüh ellen.

Ló-sóska gyökeret öszve aprítani, azt fedő alatt káposzta l évbe megfőzni, keveset meg sózni, avval egész testét estve meleg helyen meg mosni, 's le feküdni, tiszta lészen a' teste: ha egyszeri mosás nem használna, ismételni kell.

T. E.

Rejtett szó.

Csak öt betüből áll ; 's ha mind együtt vagyon,

Kedves pecsenye lessz akár melly asztalon.

Három első betű vidámit halandót,

A' három középsőt jó ízűen falót.

A' végső szótagot hosszabbítsd egy h-ával,

Jó ízűen eszi a' Török riskásával.

Az első 's utolsó betüt ha egy szónak

Veszed, — rontója lessz minden halandónak.

Harkányból,

Jegyzet: A' 30-dik számbeli Rejtett szó: Veszély.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

32. szám.

October 18dikán

Férj és Nő.

A' férj fennkölt, tüzes legyen
Mint a' nap, és ragyogjon,
Mint az, erőt adjon vegyen,
'S kiterjedve forogjon;
De szelidebb tekintetű
Légy, mint a' hold, kegyes hölgy!
Gyengébb 's édesb természetű
Csendes, nyugodt, mint a' völgy.

Kisfaludy Sándor.

A' török kormányújság.

Konstantinápoli tartózkodásom alatt (így ír egy északamerikai utazó) láttam a' császári nyomtatóműhelyben mint nyomtatják az akkor tájban megjelenni kezdett török kormányi hírlapnak a' „Moniteur ottoman“-nak első számját. Ez az újságlevél két egészen különböző és egymástól elvált alakban jelen-meg, úgy hogy kiki tetszése szerint kaphat belőle francia vagy török példányt. Ez okból két főszerkeztetője van; az egyik Mehemed Isad Effendi egy tudós Török, a' ki egyszersmind az országtörténetírója. A' török hírlap a' francziától nem címjében különbözik melly Tekwimmih Mekahih, vagyis Történetek' Chronikája nevet visel, hanem foglalatjára nézve is. Így p. o. a' legutóbbi tűzről szólló francia czikkely, melly a' felsemvevés és részvétlenség egy hibáját a' közönséges tisztviselőségekről egy átaljában elhárítja, a' török kiadásból egészen kihagyatott; de mind a' mellett

is, hogy ez, és több más cikkelyek belőle kimaradnak, a' török hírlevélnek hat lapja van, midőn a' francziának csak négy van, és nem nagyobb mint egy közönséges franczia hírlap. Kiterjedésöknek ezen különbsége onnan van, mivel a' török kiadásban a' cikkelyek szembetűnőkép kiterjednek, a' mint az ország-tisztviselői címjeik 'stb. magok csaknem bétöltenének egy újságot. A' fellengős és hosszan hangzó címek' kedvelése, mellyet a' Törököknek annyiszor vetének szemükre, mint durvaságuk' jelét, sem nem tulajdonok nékiek, sem átaljában nem napkeleti származású. A' Törökök azt a' félholdal együtt kapták örökségül a' Görögöktől, mint sok másokat. Ha a' görög császárság' vérrel fertőztetett évkönyveit általolvassuk, éppen nem ritkán fogunk olyan címekre találni, mint a' következő, mellyet egy görög császár tellyes hatalmában ada magának: „A' legfelségesebb, legszentebb, legjelesebb és leghatalmasabb Ildik Izsák, Isten kegyelméből a' Romaiak' császára és ura, az egész föld angyala, minden uralkodók' uralkodója“ 'stb. Ezen kormányújság előfizetői már is (1832ben) többre mennek ötezernél, és most is mindég sebesen szaporodnak; a' két főszerkeztető szolgálatjaikért esztendőnként 8000 dollárt (2 for. 24 krajczárjával) kapnak. A' franczia kiadó Blacque úr igen udvariasan fogada bennünket, és nagy szívességgel hordozza meg az egész intézetben. Blacque úr született Franczia, ki már 15 esztendő óta lakik ezen országban, 's a' török nyelvben és szokásokban tökéletesen jártas; volt New-Yorkban is egyszer, és országunk 's intézeteink felett szabad nézetű ember módjára nyilatkoztatja-ki magát.

A m a j o m.

Ceylon szigetében, hol több esztendőig tartózkodtam, egy rekkenő nyári napon öt óraker elvégeztén foglalatoságimat egy a' tengerhez közel 's lakásomtól nem messze fekvő erdőbe indultam. Alig mentem néhány száz lépést az árnyékos fasorok közt, mi-

dőn bal felől valamelly gyenge csörtetést vettem észre, mintha valaki a' sűrűn sietne keresztül. Megállapodván hallgatódzni kezdék, de többé semmit nem hallottam, 's újra mély gondolkodásba merülve tovább balagtam. Kevés idő múlva ismét az előbbihez hasonló csörtetés hallatszott. Körül tekintvén ekkor megpillanték a' bokrok megett két csillámló 's némü nyájasággal rám szegezett szemet. A' fő, mellyben ezek villogának, csaknem egészen kerekded volt, orra kicsiny, de nem lapos; két vörös ajak, 's két téjszin fogsor tevő többi vonásait a' nem rút képnek; fő színe egérfiéhez hasonlított, mellyet valamelly vékony ezüstfény diszesíte.

Míg azon tanakodtam, miféle teremtés lehet ez, egy hirtelen mozdulata egészen fölvehetővé tette előttem. Megakarám fogni, de egy pillanat alatt egy kókusfa tetején termett. Most már egész természetét világosan láthattam, mellynek magosságát 4 láb és 2 vagy 3 hüvelyknyire tehettem. Míg az engem egy galyról a' legnagyobb figyelemmel szemlélgetett, kezem által adott jellel intettem neki, hogy szállana-le hozzám. De az kezem mozdulatához hasonlót tett, mintha akarta volna mondani, hogy én menjek-föl ő hozzá; melly meghívást azonban nem fogadhaték-el. — Sok alkalmam volt számos utazásaimban a' különféle majomfajok, nevezetesen az Orang-Utang, Jacko, és Pongo között különbséget tenni; 's nem sokára láttam is, hogy ez az utolsó faj közé tartozik

Szokásom volt hosszas és magános sétálásaimkor egy kevés kenyeret vinni magammal a' madarak' számára, mellyeknek pompás színű tollaikban igen gyönyörködtem. A' majom görbe szemmel néze e' kis kedvenceimre, millyeknek t. i. ő azokat tarthatta. Én tehát számára is szegtem egy darab kenyeret, 's oda vettem neki. Erre villám sebességgel ugrott-le lombos menedékéből, felkapta a' darab kenyeret, 's több ízben körülszagolgtván most rám majd a' kenyérre nézett

nyughatatlan, kétkedő tekintettel, — 's azzal ott hagyta. De én jól tudván, hogy ez a' Jacko és Pongó majmoknak rendes szokása, ismét elévevék egy másik darab kenyeret, 's felét magam megéven a' másikat neki vetettem. Ő felkapta a' kenyeret, 's hihetetlen gyorsasággal fájára szaladván, ott zsákmányát megette. Ekkor visszatért az előbbi darab kenyérhez, megszagolta azt még egyszer, 's azután jó ízűen lenyelte.

Most én mozdulatlan megállapodván, ő felém nyújtá kezét, 's türhetetlen integetésekkel több kenyeret látszék kívánni. Ismét vettem neki néhány darabkát, mellyeket ő szintolly hamar elkölte; de mihelyt felé indultam, azonnal jó messze odább szaladt. Most már más módot vevék elé: hátat fordítván t. i. neki, kis darab kenyérkéket hánytam apródonkint hátam megé; ő pedig nagy óvakodással távúlról követett, 's szüntelen integetett kezével felém, vékony nyújtott hangoikat ejtvén, mellyeknek különféle módosításai által hihetőleg valamit akart jelenteni.

Látván végre, hogy nem értem szándékát, felmászott egy igen magas Kokusfa tetejébe, 's több kokusdiót leszakasztván, azokat lábaim elébe lehányta. Én felnyitván egyet, kiittam belőle téjnedve egy részét 's beléből egy darabot megettem, 's azzal eltávoztam onnan, hogy a' majom a' maradékot elkölthesse, mi azonnal meg is történt; mellyből meggyőződtem, hogy ez eledelektől nem idegen. Estveledvén az idő visszafordulék ekkor a' város felé. A' szegény majom bizonyos távolságra szüntelen szaladt utánam; de végre látván hogy többé rá nem figyelmezek, visszafordult lassan meg szompolodva.

Másnap ugyanazon órában ismét kimenvén az erdőbe, a' majmot ugyanazon helyzetben találtam, hol a' megelőzőtt napon, t. i. egy galyon ülve, 's a' levelek közt kandikálva. Mihelyt engem észrevett, élénk örömelekkel szaladt előmbe, 's örvendő ugráندozásában csaknem egészen hozzám közelített. De mintha közeledésén maga megíjedt volna, tüstént felszaladt egy 200

lábnyi magos fára, úgy hogy épen fejem felett lóbálódott. Hogy félelmét eloszlassam, úgy tettetem magam, mintha rá nem is figyelmeznék, 's útam folytatva darab kenyérkéket hánytam-el. Erre ő halkal lesonfordálván, megbúzólta a' kenyér darabokat, kétségkivül annak megtudása végett, olyanok-e azok, mint a' tegnapiak, 's azzal megette. Vittem ekkor magammal néhány kétszersültet is; mellyek közül egyet ketté törvén, felét neki vetettem. Ő felkapta azt 's megszagolta, de ismét ott hagyta. De midőn én egy másikat is ketté törvén felét megettem, ő is mind megette igen édesdeden. Most tett majmom nevetséges fordulatokat 's ugrándozásokat öröme jelentésére: majd keringett tánczformára, majd hengergődzött, majd a' legkülönösebb állásokba tette magát; gyakran egészen hozzám jött, 's kezét több kétszersült után nyujtotta.

Minden délután elékerült e' nevetséges nézőjáték; én tele zsebekkel mentem-ki, de üresen jöttem mindig vissza. Valahányszor majmom új czúkros süteményt vagy kalácsot kapott, mindannyiszor hasonló kételkedést mutatott, 's nem ett belőle mindaddig, míg azt nem látta, hogy én is megkóstoltam.

Mivel már hozzászokott naponként látni engem, ezért mindég várta is érkezésemet. Egykor sebesen szaladva számos igen szép kókusdiót hozott előmbé, de csak bizonyos távolságra. Én a' két legszebbiket feltörvén, elvettem egyet, 's kevésbé eltávoztam, hogy ő a' többit elvehesse. Ki ittam a' nedvet belőle, 's belének egy részét megettem; majmom ugyanazt cselekedte, figyelmes tekintettel kísérvén mozdulataimat.

Visszatértem ideje eljövén, azt a' tréfát tettem vele, hogy kalapomat levévén mélyen meghajtottam előtte magamat; megzavarodni látszott majmom elsőben e' tettemen, de nem sokára feltalálta ő is magát: leszakasztott két nagy pisanglevelet, 's azokból bámulandó gyorsasággal 's ügyességgel kalapot készítvén magának, fejére tette azt, 's most már a' legnevetségesebb magarátartással mély meghajtást tett előttem. Ekkor elvál-

tunk egymástól. Így elenyészvén aprónkint minden kétség és bizodalmatlanság, majmon legkisebb félelem nélkül közelített hozzám ezentúl.

Másnap kimentem a' szokott órán az erdőbe, de a' majmot minden keresésem 's kiabálásom után sem lelhettem; leültem tehát, hogy megvárjam. Egy óra mulva szokott könnyüséggel iramlott előmbe egészen lélektelen. Én kétszersülttel 's borral kínáltam; az elsőt nem fogadta-el, de a' bort egy hajtókában kiitta; ekkor megragadván kezemet vonszolt beljebb az erdőbe. De — meg kell vallanom — nem akartam követni, félvén netalán valamelly nagy majomcsapat közé vezessen, hol magamat nem oltalmazhatnám. Végre azonban letévén félelmemet követtem őt; ő pedig olly türelmetlenül sietett, hogy szándékát lehetetlen vala eltalálnom.

(Vége következik.)

A' Southwark-híd Londonban.

Londont, melly három városra oszlik, a' Themse vize úgy vágja keresztül, hogy a' tulajdonképeni London, mellyet az Angolok Citynek neveznek, és Westminster a' Themse éjszaki, Southwark pedig a' déli partján fekszik. A' két part időjártával hat híd által kötöttett-össze; u. m. a' Westminsteri, Londoni, Blakfriar-, Vauxhall-, Southwark-, és Waterloo-hidak által, mellyekhez számíthatni most már a' Themse-alatti Tunnelt is.

Mint egyéb dolgokban, úgy építményeiben is Angolország valamelly kitünő tulajdon caractert mutat, melly az erős állandóság, és kiszámító gazdálkodás. Megmutatta ezt a' Southwark-híd építése is. A' Southwark 's a' Themse déli partjainak egyéb környékein Londonnal általellenben tett új építmények igen megnevelték a' londoni és Blakfriar hidakonki közösülést, 's érezhetővé egy új közösülési hidépítésének szükségét. Az építést felvállalók ekkor legelsőben is arról gondoskodtak, hogy ama két hídon naponként át-

menő kocsik, lovak, 's gyalogok számát szorosán meghatározzák. Nyomozások következtében ez lón: 1810. esztendei October 16. és 22dikén keresztül ment a' londoni hídon 56,180 gyalog ember, 871 kocsi és cséza, 520 könnyűhintó, 587 szekér, 2,576 szán és talicska, 472 lovak; a' Blakfriar hídon pedig; 37,280 gyalog, 626 kocsi és cséza, 526 könnyűhintó, 389 szekér, 1,269 szán és talicska, és 433 lovak.

Feltéven már, hogy mindezeknek hatod része az új hídon fog ezután keresztül járni, az jött-ki, hogy az ettől beszédendő csekély vám a' hídra megkivántató tőkepénz kamatait tökéletesen megfogja fizetni. Ha egy egy gyalogtól I pennyvám vétetik, már ez is 60,000 font sterling felé hoz-be esztendőnként; ez pedig fölösleges is 400,000 font sterling tőkepénznek száztól tizenötös kamatai fizetésére; a' javallat szerint azonban éppen ennyi tőkepénz kivántatott egy hídnak öntött vashól kőoszlopokra építésére, melly olcsóbb szereimellett is szépségére a' Waterloo-híddal vetekedhessék.

1811dik eszt. ben jóváhagyta a' Parlament egy határozata által a' vállalkozók szándékát, de olly feltétellel, hogy addig az építéshez ne kezdjenek, míg a' megkivántató tőkepénz három negyed része aláírás útján bé nem kerülend. Azonban az új Waterloo-hídra teendő adakozásokra lett véletlen felszólítás akadályt vete az előbbi szándéknak annyiban, a' mennyiben három egész esztendő telt-el belé, míg a' rá megkivántató tőkepénz egészen beszerezettvén a' munka elkezdődött.

A' Southwark-híd áll három öntött vashól készült hosszú boltozathból mellyek közül a' középső 240, a' más kettő pedig 110 lábnyi hosszú; maga a' híd 800 lábnyi hosszúságú. Mindenik oszlop talpa csak 10 lábnyi mélyen van a' víz mostani ágya alatt, 's ezenkívül egy faoszlopokon álló gerendatalpazat által erősítetik. — Ha az ember e' boltozatok hosszúságát és magosságát, e' száradokra számított erősséget, e' különös külső csínosságot tekintetbe veszi: lehetetlen fellengős képzeletnek

nem támadni az emberi erő felől. Átaljában Angolország több ilyen műveket mutathat minden egyéb országnál.

Az aláírók az építés kezdetekor abban egyeztek-meg, hogy részvényéért mindenikójök száztól tíz kamatot húzzon esztendőnként; a' fölösleg jövedelem pedig mindaddig gyűjtessék, míg mindenik részvényes adott tőkáját kétszeresen visszakaphatja; 's ekkor aztán a' hídon átmenők semmi vámot ne fizessenek.

A p r ó s á g.

Württembergben 1832-diki November elsőjén 768,385 férjfi és 809,782 asszony lakos volt, mind öszve 1,578,147. A' katonáskodni tartozók száma állt 71,646 személyből, és így száz lakosra jut $4\frac{3}{10}$ katonáskodó, vagy száz férjfi közt $9\frac{3}{10}$ fegyverviselő. Házasságban élt 502,385; özvegy ember 30,151; özvegy asszony 52,613, különválva élt 1617 személy, nőtelen és férjtelen 991,284. Átaljában véve $6\frac{3}{10}$ személyre jön egy házasság. Az evangelico-lutherana vallást követé 1,081,282; a' catholica hitet 484,376; reformatus volt 1338, más keresztyén felekezetű 380; zsidó 10,670. Az öt legnagyobb város; Stuttgart 31,869 lakossal; Ulm 14,533 l; Reutlingen 11,009 l; Ludwigsburg 10,053 l. Egy négyszeg mértföldre jut 4,394 lélek.

Rejtett szó.

Fejem lyukas, de a' nélkül
 A' hordó el nem lehet.
 Végem elfáradt testednek
 Csendes nyúgovást tehet.
 Vendég nélkül hasznót nem tész
 Gazdájának az egész.

Búr Sz. Miklósbul.

Jegyzet: A' 31-dik számbeli Rejtett szó: Borjú.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

33. szám.

October 22dikén

A' fene vadak együvé férkeznek
'S ő nemök' félével nem is ellenkeznek,
Megalkusznak szépen 's egyességben élnek,
Tört pediglen soha egymásnak nem vetnek :
De ember emberrel tartja bajvivását,
Sokszor is öldökli barátját és társát,
'S ha végbe viheti földre lecsapását,
Nem sokszor követi oroszlán' szokását.

Kohári.

A' m a j o m.

(V é g e.)

Midőn a' majommal 4—5 száz lépésnyire mentünk volna nagy bajjal a' bokrokon keresztül, egy csoport szép kókuszához értünk, mellyek közt középen — ki hitte volna ezt? — egy még egészen bé nem végzett csinos galykunyhó állá. A' jó majom maga is elragadtatottnak látszék örömében munkája szemlélésén ; tapsolt művész kezeivel, 's ama finom, nyújtott vékony hangokat hallatá, mellyek által nagy örömét szokta jelenteni. De hirtelen csak elnémult és meg szomorodott, észrevévén, hogy én nagy meggörbedés nélkül kunyhójába nem mehetek. Ő szegény a' bejárót a' maga rövid alkatához mérte, gondolkodása szűk köre nem engedé őt ennél tovább nézni. Azonban tüstént, mint ha önmagára bosszonkodott volna, kirántá a' galyat, melly ajtófél gyanánt vala szolgálendő, 's széthányta a' kunyhó előfalát egészen. Ekkor néhány lépésnyire egy helyre vezetett engem, mellyen igen sok előre készített galy hevert, hónom alá tett belőlök néhányat,

's maga is annyit vévén-föl, a' mennyit csak elbírhata, intett hogy menjek utána. Én követtem őt 's ekkor az ember önkénytelen műszerévé lőn egy majomnak.

Hozzá foga most a' majom kunyhója bejárójának helyreállításához; elég volt neki egy tekintet arra, hogy azt magosságomhoz alkalmasan készítse. Magam is hozzá fogtam a' munkához, 's kevés idő alatt minden kész vala. Belől is, az ajtó előtt is két gyepágy volt, egyik szegletben pedig bő kókuszdiógyűjtemény.

De most nem tagadhatá-meg magát a' természet. Leült a' majom egyik gyepágyra, 's mindkét kezét kinyújtá felém a' szokott adományért. Kenyeret adtam neki, kemény tojást, mellyet még ő nem evett, és czúkorsüteményt. Éhsége után, mellyet mutata, ítélve szegénynek az egész éjet 's a' napnak nagyobb részét munkában kellett eltöltenie.

Végre eljőve hazaindulásom ideje. De ki írhatná-le az én jó majmom ijedségét 's aggodalmát, midőn látta menőszándékomat! Egészen mozdulatlaná lőn, mintegy agyonsujtva megcsalatkozása miatt; mivel meg sem álmodta, hogy én ezután nála nem maradnék lakni. Felocsódván földre borúlt előttem, a' nélkül azonban, hogy vissza akart volna tartóztatni, 's midőn csakugyan elindultam, oly keserves kiáltást tőn, hogy lehetetlen vala vissza nem fordulnom. Igyekeztem értésére adni, hogy majd visszajövök ismét; mennyiben vehette fel azonban szándékomat, azt nem tudom.

Átaljában a' Jocko és Pongo majmoknál nem valami ritkaság illy okosságot és értelmességet látni. Mindnyájan tudnak ők kunyhókat építeni, 's mivel egész csoportokban vagy háznépenként laknak együtt, esméretes előttök a' tüzelés is; meg tudják nevezetesen a' tüzet gyújtani, csakhogy fentartását nem érik-föl ésszel.

Másnap mohágyán elterülve találtam a' majmot; de mihelyt észrevett, felugra azonnal 's szokott öröm-

hangján kurjongatott. Ez úttal sok újságot vittem neki: kalapácsot, szegeket, egy ládácskát tele efféle műszerekkel, két findzsát, két poharat, néhány tálacskát, egy kávéskannát, aczélt és taplót. Megakartam t. i. próbálni, mennyire alkalmas ez állat esze, 's egyszer-mind meglátni, igazakat beszélnek-e róla az utazók; mert meg kell vallanom, hogy gyakran hihetetlen dolgokat olvastam a' majmokról munkáikban. — Néki adám hát mind ezen pompás készületeket, 's ő örömeiben egészen elragadtatott; szikráztak szemei örömeiben, ha kincseire pillantott; hát még mikor azokat kezébe vette! Naponként gazdagítám újabb darabokkal házi készületeit, többek közt két kis asztallal, egy korsóval, néhány táborig székkel; végre magam csináltam neki egy komótot; mert nem akartam fontos titkomat senkinek kinyilatkoztatni.

Könnyen megtanult az én majmom illy módon, kunyhója előtt vendégséget készíteni, melly mellett a' parisi ebédlő házak mind elbújhattak. Abrosz gyanánt nagy pisanglevelek szolgáltak; székeinket mindenkor úgy helyhezette-el, hogy egymással szembe ültünk; rakott-föl virágokat és fris leveleket is, a' gyümölcsöket és süteményeket pedig olly rendszerességgel rakta-föl, mellyen nem győztem eléggé bámúlni; még a' kenyérekéket is fölszegdelte, 's darabjaikat békente vajjal. — Hosszas idő tölt így el, naponként kimenvén én majmomhoz a' szokott órában, kitől gyakran takarékos vendégségre várattam, azután pedig többnyire írtam vagy olvastam valamit e' néma társaságban.

Egy délután valamelly homályos sejdítés készítete nevendékemhez szokásomnál korábban kimenni, 's valóban ekkor nem is jött előmbe. Én megkettőztetvén lépéseimet már messziről hallám őt kunyhójában sohajtozni és piszegni. Erre bészaladtam a' kunyhóba, hol kedves remetémet a' mohágyon elterülvé találtam; egész teste rakva volt sebekkel, mellyekben töviseket 's apró kövecskéket vettem észre, mintha készakarva lettek volna belé szúrdalva. Szerencsére nem valának

nagyok a' sebek , 's egy tagja sem volt eltörve. Mind e' mellett is soká gyógyúla-meg szegény , 's több napok múlva is nem ülhete a' széken hosszason a' nélkül, hogy elbágyadva vissza ne rogyott volna.

Egykor az ötlék eszembe, hogy egy guitárt vigyek-ki magammal, megakarván látni, minő behatást teend rá a' muzsika. Elsőben megijedt rajta, főkép midőn maga is ujját a' húrokon végig rántván, a' maga által okozott hangokat meghallotta visszarántotta kezét nagy hirtelen 's töprenkedő újságkivánással szemlélgette körül a' muzsikaeszközt, míg végre szemeit kérdőleg rám szegezte. Én elővévén a' guitárt vertem azon 's daloltam mellette egyet ama pompás velenzei barkarolok közül, mellyek bájoló hathatóságok által valódi déltáji lelkesedést támasztanak a' hallgatóban. 'S valóban! lehetetlen leírni majmom elragadtatását; egészen elandolodék ő a' dalon, 's alig vett lélekzetet is.

1816dik esztendei December 29dikén, mint már egykor régebben, késztede valamelly aggodalom szokásomnál korábban kimenni az erdőbe. Türelmetlenül szaladtam kalács és aszalt gyümölcs ajándékommal a' majom lakja felé; midőn hirtelen egy kis távol-ságra valamelly különös és előttem egészen szokatlan csörtetést hallottam-meg. Repülök inkább mint megyek, 's — iszonyú látomány! vérnyomokat szemlélek a' homokban, 's kevéssel odább magát a' szegény majmot egy szörnyű nagy kigyótól körülkanyarítva; tagjai már össze valának tördelve, 's vére patakokkal omlék sok sebeiből. Tüstént kilöttem szüntelen magammal hordozni szokott pisztolyomat az ocsmány állát fejére, de azt lövésem alig érinté-meg. Ekkor az bosszúsan elhagyván a' nyomorúltat ellenem indúla; de én egy második lövéssel úgy találtam, hogy néhány lépésnyire hátrálva dögölten rogyott össze. — Az én majmom azonban eszméletlen hevert a' földön, a' vérveszteség 's a' kigyó látása valamint a' pisztoly-lövés hallása által okozott rémülése miatt minden ere-

jét elvesztve. Fölemeltem a' szerencsétlent, 's kunyhó-jába bévívén, letettem mohágyára. Végre semmi életjelt nem látván rajta, azt hittem, hogy valósággal meghalt, 's már éppen haza akarék indulni, midőn keserves kiáltása ismét visszatérte. Frisvizet tölték szájába iszonyú fájdalmainak némi enyhítése végett; 's valóban két óra múlva (mert egész éjszaka mellette maradtam) azt hittem, hogy meg fog gyógyúlni, mivel könnyebben kezdett lélekzeni, 's hideglelése enyészni látszott. — Majmom! szegény majmom! kiálték hozzá. — Erre felém fordítá kis fejét, rám néze olly hálát és szeretetet kifejező tekintettel, mellyet soha nem fogok elfelejteni, próbált még egyszer hozzá közelíteni, de visszarogyott, 's végsőt lehellett.

Három nap mulva hajóra indultam Európa felé; lehetetlen vala többé Ceylon szigetében maradnom.

K ü l ö n ö s s é g e k.

A' komoly Banks, a' londoni kir. társaság előlője, egykor kész volt Otaheitiben magát tetőtől talpig feketére festetni, csakhogy valamelly temetési szertartásban részt vehessen, mellyen különben nem lett volna szabad megjelenie.

A' híres képíró Vernet egykor tengeri szélvész alkalmával a' hajó árboczához kötöztette magát, hogy így jobban szemlélhesse a' tengeri szélvész felséges tüneményét.

Barthelemy apát egy olaszországi régiségbuvárról, kitől valamelly régi pénznek, mellyből az két példánnyal bírt, egyikét minden kérelmei mellett sem nyerheté-meg, így szólott: „lehetetlen vala e' tigris szívét meglágyítanom.“

Nem régiben egy Francia az aixi törvényszék előtt azzal vádoltatván, hogy éjszaka valamelly udvarból egy szamarat ellopott, így mentette magát: Sé-tálni mentem a' városból szabad levegőt szívni. Egyszer csak az a' gondolat ötlék eszembe, hogy egy fára

mászsza, melynek tövéhez egy számar vala kötve. Alig hágtam-fel az első galyra, midőn az alattam letörvén, én egyenesen a' számarra estem, melly velem nagy bámulásomra elszaladt. Látják tehát Uraim; hogy a' számar lopott-el engem, nem pedig én a' szamarat.

Egy finnlandi hírlap valamelly követ említ Finnland éjszaki részében, melly a' lakosoknak barometrum gyanánt szolgál, kiktől Ilmakiurnak nevezetik. E' kő, ha esső közelget, fekete vagy sötétszürke színt vesz magára; fejeér foltok fedik-bé ellenben ha az idő derülni készül. Ennek oka hihetőleg az, hogy alkotórészei közül valamellyik a' föld gőzkörének kisebb vagy nagyobb mértékben való nyirkossága által fölszínére kihúzatik, 's pettyekkel festi azt a' levegő mérsékletének változásaihoz képest.

Az idej időjárásról.

Ezen esztendei csudálatosan összejött tüneményeket, nevezetesen melléknapokat, éjszakifényeket, napmocskokat 'stb. gondolóra véve hajlandó az ember azt gyanítani, hogy e' környülmények a' folyó esztendei különös időjárással egybefüggésben vannak. Átaljában azt lehetett ez idén észrevenni, hogy a' régi időjárás, melly már szinte két ezer esztendő óta tartotta-meg rendszerét, régi rendjét el akarja hagyni. Különösön szembetünő az esztendő szakainak tájainkon korább beállása: Februarius t. i. Mártius bélyegét viseli, Martius Aprilisét 'stb. 'sa' legrekkenőbb hévség, melly különben rendesen Julius utóbbi felében 's Augustusban szokott előkerülni, most darab idő óta rákfordulatkor sőt néha előbb is beáll. Ha ezzel ama környülményt egybevetjük, hogy most a' napforduló alatti tájakon szürkületek mutatkoznak, mellyek ott ezelőtt szokatlanok voltak; továbbá hogy mind a' déli mind az éjszaki sarkföldövről temérdek jégtömegek jönnek-le a' tengeren egész addig, hol ezelőtt soha sem

láltattak, elhallgatván a' természetnek eddigi utjától eltávozó számos egyéb rendetlenségeit: csaknem kénytelen az ember azt hinni, hogy a' föld-életben 's annak munkálkodásaiban valamelly változásnak kell történni, melly eme tüneteményeket okozza. A' föld ezen úgy nevezett életének eleitől fogva úgy kellett igazgatatni, hogy időszakonként bizonyos változások történjenek, mellyek efféle rendetlen állapotoknak elejét vegyék, 's meglehet, hogy ez utóbbi esztendei rendkívüli időjárást is efféle főváltozás fogja követni.

K ü l ö n f é l e .

Tarvisból (Karinthiában), Sept. 24dikéről írják, hogy tizenhat nap óta dühösködött egy erdőgyulladás a' goggau hegyen, midőn Sept. 20, 21 és 22dikén a' tűz az öt hónap óta tartott szárazság miatt a' fedrauni és tarvisi uradalmak erdeibe is belékapott, 's az egész Kanal- és Raibler-völgyet tűztenger borította-bé, melly 8 négyszegmért-földnyi kiterjedésű füstfelhőbe burkolódzva magas füst oszlopokban emelkedett a' levegőbe. A' környékbeli minden helységek veszélyben forgott házaik tele valának füsttel egészen. A' kár mintegy 2500 hold-erdő, melly porrá égett. Egy jóltévő zápor vetett véget Sept. 23dikán d. u. 3 órakor a' tűz pusztításainak.

Spaban Belgiumban fogadott egy belgával egy angol, hogy ő 3 nap és 3 éjszaka 200 ízben fog egy ottani fasort keresztüllovagolni. Fogadásdíj 6000 tallér, mellyből a' nyertes 600 tallért tartozik a' szegények számára fizetni.

Parisban nem régiben valamelly Landureau nevű úr halt-meg 50dikesztendejében, kinek vagyona két millió frankra tétetik. Végrendelésében, mint mondják, olly czikkely találtatik, melly szerint az ő 's előtte megholt felesége szobáik feketével bevonatván hat esztendeig álljanak zárva, 's csak esztendőnegyedenként nyitassanak-fel, a' végrendelet végrehajtója

(egy jegyző) jelenlétében kiseprés és tisztítás végett.

A' pántlikákat és selyém szöveteket megezüstözni. A' pántlika vagy selyemszövet salétromsavannyal felolvasztott ezüstbe mártott ecsettel vagy új tollal békenetik, melly olvasztványhoz lehet tenni egy kevés gummit, hogy az ne legyen olly híg, 's öszve ne folyjon. Ha a' pántlika kevése megszáradt, befestett része tartassék vagy tétessék egy edényre, mellyben czink, víz, és kénkősavany van vegyítve. E' szerint az ezüst rá ragad a' szövetre és tartós keménységet nyer.

Napoleon egykor, midőn olly emberről vala szó, kinek egész élete szüntelen tartó szerentsétlenségből ált, illy nevezetes szavakat szollott: „Ha hátára esne, még akkor is megkarcolná orrát.“

Midőn Napoleon még pattantjus hadnagy volt; egy külföldi katonatiszt balgatag büszkeséggel így szólt előtte: „Az én hazámiai csak dicsőségért harcolnak, a' Francziák pedig pénzért.“ — „Igazsága van az úrnak, felelé Napoleon mosolyogva, mindenki azért harczol, hogy megnyerje azt, a' mije nincsen.“

Egy marseillei ember, ki a' francia gyarmatokban 1,800,000 frankot gyűjtött, nem igen régen hazájába Marseillebe visszatért 's ott pénzének $\frac{2}{3}$ részét elköltötte. Akkor Párisba ment, 's ott a' megmaradt egy harmad rész vagyonán hamar túl adott. A' minap utolsó tallérját játékban elvesztvén, főbe lőtte magát.

Rejtett szó.

Közép fogásom bőv kamarát mutat,

Egészem a' pór nép' becses étele.

Végy két betüt el végzetemből,

Bennem igen buta nemzetet lelsz.

Körís.

Jegyzet? A' 32-dik számbeli Rejtett szó: Csapszék.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

34. szám.

October 25dikén

Késő megbánás.

Hív szívünk' csendesebb intésit nem halljuk,
 Az előttünk nyíló rózsát letapodjuk,
 Messzebb járnak szemeink.
 Bámulva kergetjük álmunk tarka képét,
 Örökre elvesztjük gyakran éltünk' szépét,
 'S későn hullnak könnyeink.

Berzsenyi.

*Két eredeti színjáték. Kiadta Ponor Thew-
 reick József. Pozsonyban, Belnay' örökösei-
 nél, 1834. 8ad réten 154 lap.*

Ezen színdarabok egy névtelenül maradni ki-
 vánó asszonyi szép elme szüleményei, 's a' tudós
 kiadó úrnak igazsága van, midőn előszavában rólok
 illy itéletet tesz: „Illy nemes egyszerűség, gyengéd
 és mégis mély érzés, gondos illendőség, eleven és
 a' természet lágy lehelletével színezett festés, édesen
 ható morál — szóval, az ömledező szív' és lángoló lélek-
 nek illy szerencsés rokonítása, illy szerelmes egye-
 sítése csak asszonytól telhetik.“ Ajánlva van a'
 könyv Mélt. Báró Vécsey Miklós cs. k. kamarás és
 Szathmár Vármegyei Főispán úrnak, és Nagys. Ve-
 rebi Végh Ignác és Nagys. Szigeti Szerencsy István
 Ítélmester Ő Nagyságoknak.

Herczeg METTERNICH.

Az Oestr. Beobachter October 9dikről a' kö-
 vetkező cikkelyt közli: „Bécsben Oct. 8kán. Teg-
Második Félésztenő.

napi napon, mellyen 25 esztendővel ezelőtt O Felségétől a' külső ügyek' vitele Metternich herczegre bízott, a' cs. k. titkos házi-udvari-és status-canczellaria' tisztviselői, valamint a' külföldi hatalmasságoknál meghatalmazott de jelenleg itten tartózkodó cs. k. küvetségi tagok, Ő Herczegségéhez mentek, hogy Nékie ezen örvendetes alkalmatossággal tisztelettel telyes jókívánásaikat kijelentsék.“ — Huszonöt esztendő! fontos időszak, akármelly szempontból tekintsük is! — Ő Herczegsége, mint tudva van, a' Wagrami ütközet után kevés napok mulva vette-által ezen nagy birodalom külső ügyei vezérlését, melly Europa szívében feküdvén, ennek minden részeivel szükséges viszonyban áll. October 7kén, és így három hónappal utóbb történt kineveztetése azon dicső hivatalra, mellyet nagy veszedelem napjaiban vett-által. Akkoron Napoleon hatalma telyes erejében nőtt, és igyekezett gyökeret verni 's azon törzsökre támaszkodni, mellynek gyengítésén mind addig az ideig egész erejéből törekedett. Felfuvalkodott vala az hatalmában és dicsőségében, — a' Vistulától Cadixig uralkodott, 's a' Baltikum tengertől Calabria' tulsó csúcsáig; — úgy látzott, hogy az magát valóban megalapítándja, még pedig a' mint közönségesen hitték, számos századokig; csak maga és kevés mélybelátásuak, kik között a' Herczeg, esmerték gyengésege titkát. Lassanként és mint az álom' képei toluultak egymásután azon történetek, mellyek az óriás de gyökeret nem vert birodalom megbukását okozták. Ama legiok, mellyek a' Nilustól Olaszország szívébe, a' Tajótól Oroszország belsejébe nyomultak, győzedelmek' terhe alatt roskadtak-öszve, — fejedelmek 's népek szoroson öszve kapcsolva, úgy támadtak-fel mint egyes ember — a' lipsiai ütközet meg harczoltatott — Németország megszabadítatott — a' harcz Franciaországban vívott-ki A Bourbonok visszatértek — fejedelmek 's miniszterek gyülekezetében, a' millyent a' világ még nem látott, rendeltettek-el az öszve hányt vetett Europa' ügyei; — második népvándorlás történt, Parisban második bé-

ke köttetett, 's az egy emberben megtestesült, és legyőzött revolutio a' tenger távol kőszirtjéhez bilincseltetett. Ekkor kezdett a' megszabadított tartományok' tulajdon ereje feléledni, és különös alakokra kifejlenni. Spanyolország polgári háborúba elegyedett, rendszert rendszerrel cserélt-fel, egyet sem értett, és jelenleg is fájdalmas crisisben fekszik. P o r t u g a l l i a kívül császárságot állított, 's belől a' revolutio és erőtlenség miatt senyvedt, úgy hogy ezer sebjein vérezve ott sínlik most is, mint a' testvéri czivakodásnak szomorú áldozatja. F r a n c z i a o r s z á g n a k 15 esztendő alatt egy tuczet ministeriuma volt, és süllyedt aláfelé a' revolutio győzedelme napjáig. Ekkor végződött a' tévelygés időszaka, 's eikezdődött az okosságé; a' revolutio diadalma szempillantása első pillantata vala hanyatlásának; a' tulajdonképen való független élet hijánya, a' csupán nemleges természetből a' teremtő és fentartó természetbe való átmenetel' lehetetlensége naponként világosabbá lón az eleinte megvakult szemek előtt; a' közvélemény hátrakezdett menni. O l a s z o r s z á g, mint Franciaországgal egyenlően igazított húr, úgy rezgett, és némi vélekedésbeli csalódását éreznie kellett, a' mit igazi hasznai megismerése most kezd még csirájában követni. T ö r ö k o r s z á g kívül belől szagattatva elveszté a' mi tőle elszakadhatott, és ellenségében olyan barátot talált, ki a' nélkül hogy önmagának ellensége ne legyen, nem szűnhet meg a' Porta barátja lenni. O r o s z o r s z á g látá, miként húnnya-el Sándora haszonnal de kárral is csirádzó vetése közepette, — miként monda-le Konstantin a' koronáról, — miként találá a' harmadik testvér a' revolutio szörnyetegére thronusa lábánál, 's a' különösen ápolgatott Lengyelországban, és miként diadalmaskodott azon. A n g l i á n a k e z e n i d ő s z a k b a n v a l a C a s t l e r e a g h j a, C a n n i n g j e, L i v e r p o o l j a é s G r e y j e; ingadozék az a' revolutio legyőzése 's előmozdítása közt, — és megnyitá ennek tulajdon háza' kapuját. A u s z t r i a a' kísértés legsúlyosabb órájában, 1810-dik esztendő kezdetén, azon a' ponton állott, mellyen

a' parisi győzedelmi napon, és jelen szempillantásban is áll. Kiterjedése, hatalma, befolyása változott, de rendszere nem! 's ezt gyalázói szintúgy megvalják mint bámulói. Belsejében csendesség uralkodik és jóllét, — népei szeretve tisztelik császárijokat és királyokat, előmennek a' tudományban és művészetben, szorgalomban és kereskedésben. Financziája rendbehozva, hitele nagy, — hadiserege számos és gyakorlott, — törvényei tiszteletben tartatnak. Ausztria mind magában mind másokkal együtt tartva mindenkor nyilvános ellensége vala a' revolutionak—megismeré 's elveté magától annak minden ördögi alakját — nem rettegett attól, ha az egész tartományok' örömtapsa közt fogott fegyvert, vagy ha a' közvélemény néha részén látszék lenni — 's e' fő érdeke mellett a' többit el nem felejté. Zászlója czíme: „Igazság“ — mindenki örömmel gyűl alá, és még ellenségei is tisztelik azt. E' czímet olly változhatatlan megtartá, hogy nincsen egy ember Európában, ki azt hinné, hogy ezt valaha Ausztria szántsándékkal mással felcserélhetné. Ezen állandóság 25 esztendei viszontagságok alatt — valóban nevezetes történet! Az évkönyvek méltókép fogják ezt leírni, 's azon dicsőségnek, melly a' METTERNICH névvel együvé kapcsolva van, bélyege a' lesz a' mi e' dicsó rendszernek — a' tartósság!

F.

Mesterséges lopás.

A' más jószága' eltulajdonításának mestersége néhány esztendő óta előmenetelt tett; a' lopás ma már olly móddal történik, hogy a' kereskedőnek különösen, idegennek 's útnak nagy vigyázatra, sőt a' mesterséges lopások' története' olvasására van szüksége, hogy a' különféle szín alatt és lépten nyomon fenyegető veszedelemtől magát megóvhassa. A' következő történet is mutatja, milly tökéletességre vitték némellyek a' csenési művészetet.

Esqui... úr, az elmebéli nyavalyák' leghíresebb orvosa Franciaországban, látja egy reggel mint haj-

tat kapuja felé egy negyven esztendő's forma szép aszszonyság, és N. grófné kocsija nagy zörgéssel államag az orvos' udvarán. A' grófné tüstént bévezetteti magát, és alig lép-be, már illy keserves szavakkal kezd panaszkodni: „Egy sírátkozó anyát lát orvos úr maga előtt, kit mély bánatja csaknem kétségbéejt; nékem egy fíjam van, anyai szívem' egyetleneq szerelme, 's attyának minden öröme; ő egyetleneq gyerme-künk.“

E' szavaknál hullottak könnyei, bővebben, mint hajdan Artemisiának Mausolus' sírjánál.

„Igenis, Uram; de darab idő óta rettentő félelem szorongat bennüket... Most van ő azon korban, mellyben az indulatok kifejlenek. Ámbár minden tekintetben tellyesítjük kívánságít, pénz szűkiben nem hagyjuk, semmire nem erőltetjük, mégis már több ízben adá jelét a' tébolyodásnak. Félrebeszélése annál inkább nyughatatlanít bennüket, mivel szüntelen drágaságokról; gyémántokról beszél, mellyeket ő eladott vagy elajándékozott volna. Azonban azt gyanítjuk, hogy valami alacsony lelkű asszonyba szeretett, és kívánsága tellyesítése végett talán terhes feltételekre kötelezte magát... De ez csak gyanítás; atya, és én is híjában igyekszünk tébolyodása okát kitalálni...

— „Tehát méltóztassék őt Nagysád egyszer hozzám elhozni.“

„Holnap délben, Doktor úr, el fogom hozni.“

Az orvos sieté a' grófnét kocsijához kísérni, hol ő címereket 's inasokat lát.

Másnap a' leggazdagabb parisi juvelier' boltja előtt megáll egy hintó: grófnénk kiszáll belőle, 's bélép a' boltba. Minekutánna soká alkudott egy drágaságra, végre 10,000 tallérban megalkusznak. A' drágaságot a' grófné bétakartatja 's magához veszi, ímmel ámmal kihúzza erszényét de benne csak 10,000 frankot talál banknotában; ezeket kirakja, de ísmét vissza teszi „küldjön-el az Úr inkább vélem valakit, én velem ko-

csimon eljöhet; férjem otthon ki fogja fizetnia' summát, mivel annyi nálam nincsen.“ A' juvelier int egy ifjú legényének, ki tüstént előugrik, 's örül hogy egy grófnéval kocsizhat. Felülnek, 's a' kocsi Esqui... úr előtt megáll.

A' dáma sietve megy fel a' lépcsőkön, és beszöll a' doktorhoz: „Itt hozom fiamat, 's őt ezennel itt hagyom az úrnál.“ Ezzel sebesen kilép 's ezt mondja az ifjú emberhez: „Férjem szobájában van, menjen bé az úr hozzá, 's ő ki fogja fizetni a' summát.“ Az ifjú bémegy, — a' grófné sebesen szalad-le az udvarra, a' kocsis kis zörgéssel hajt-ki a' kapun, majd sebes vágatva elsiet.

„Nos, ifjú úr, kezdé a' doktor, tudja tehát mi czélunk van Önnel, miért van itten... Adja-elő, hogyan érzi magát, ... mi történik ezen ifjú főben?...

— Mi történik főmben? Semmi sem uram, hanem itt a' gyémántékeségért járó számolat.“

„Igen helyesen van,“ felelé a' doktor, 's a' contot csendesen eltaszítá magától, „tudom, már tudom.“

— „Ha már tudja az úr a' summát, nincsen egyéb hátra, mint engem kifizessen.“

„Igen, igen! Nyúgodjon meg; gyémántok? hát hol vette azokat Ön? mi történt azokkal?... Beszélje-el félelem nélkül... No...

— „Itt arról van a' beszéd, hogy az úr nékem 30,000 frankot kifizessen.“

„Úgyé! és miért fizessek-ki?

— „Mit? miért? kiáltá az ifjú, és szemei a' méregtől szikráztak.

„Igenis, miért fizessek én Önnek?

— „Mivel a' grófné ezen szempillantásban vett boltunkban egy gyémántékeséget.

„Jól van! Maradjunk ebben. De kicsoda hát az a' grófné?

— „Az úr felesége!... Azonban az átkozott contot csak mindég nyújtá az orvosnak.

„Hiszen, ifjú úr, tudja-meg, hogy én doktor vagyok, és szerencsém van özvegynek lenni.

Ekkor a' juvelier magán kívül lón mérgében, 's a' doktor embereit bekiáltván kezeit lábait megfogatja. Az ifjú dühösségbe jön, tolvajt, csalást, gyilkost kiált. De egy óranegyed múlva lecsendesedik, 's tigen komolyan és nyomosan terjeszti elő a' történetet, és csak most nyílt-fel a' doktor szeme.

Szoros nyomozások sem valának elegendők e' különös tolvajság felfedezésére, az equipage, grófné, inasok — mind eltűntek.

Tövis-vagy szálkaszárásból támadható veszélynek elejét venni.

Gyakran megtörténik, hogy az ember kezébe vagy lábába rózsa- v. csipketövis vagy pedig szálka megy. Ha a' tövist vagy szálkát ilyenkor tüstént kivonjuk, nem lesz a' sérelemnek semmi további következése. De ha az mindjárt ki nem vonathatik, vagy pedig egy része a' testben marad, olyankor a' sebetétővé lesz 's daganat támad, melly, kivált a' láb-szárakon, gyakran vessedelmessé válhat.

Ennek elkerülése végett egy kis metszést kell tenni a' seben; ha pedig ez nem lehet, azon esetben tépett ronggyal kell azt bekötni. Ha mégis meggyúlik a' seb, fel kell azt vágni mindannyiszor. Kevésből áll ezen óvakodás, de nagy figyelmet érdemel; mert nem egy két példa van rá, hogy valaki kezét vagy épen életét is veszítette csak azért, mivel valamelly tövis vagy szálka által ujján esett csekély sérelmet gondatlanul elhatalmazni engedett.

K ü l ö n f é l e.

Limerick grófságnak egy falujában nem rég lakodalom készült. Minden hivatalosok megérkeztek a' szabott órára, csak a' vőlegény váratott híjában. Öccse minden módon igyekezett vigasztalni a' meg-

szomorodott menyasszonyt, 's e' vigasztalásnak jó foganatja is lón; a' menyasszony reáált, hogy bátyja helyett hozzá menjen nőül. Az esketés véghez ment, a' lakodalmi ebéd vígan elköltetett, 's a' táncz elkezdődött. Épen nemzeti tánczot járt a' házaspár, midőn izzadságban feredve megérkezett az eltévedt vőlegény. Ez öccsét hosszas birkózás után a' földre teríté, 's a' veszekedés következése lett, hogy a' menyasszony első jegyesének visszaadatott.

Az egyesült Statusok' hadiserege áll 363 drago-nyosból, 1778 ágyúzóból, 3225 gyalogból, 678 egy bizonyos corpshoz sem tartozó katonából; mindössze 6054 emberből. A' miliczia áll 1,346,118 személyből.

Legnagyobb újságlevél, melly valaha megjelent, a' New-Yorki Courier and inquirar“ New-Yorkban. Utóbbi számjai közül egyben majd 12,000 hirdetés van. Az ujságlap csak 3 krajczár árrú, mivel Amerikában semmi bélyegpénz nincsen.

Egy francia hírlap azt állítja, hogy Európában esztendőnként 5,256,010 ember hal meg 210 millio közt, az az 40 közt 1. Az északi tartományokban 44 közül 1, a' déliekben 60 közül egy hal-meg. Legcsekélyebb a' halandóság a' földcsarkokhoz közel fekvő tartományokban, Svédországban, Norwegiában, Izlandiában.

Az allgem. Anzeiger című hírlapban egy ember azt jelenti, hogy ő hideg vízzel való mosdással, mellyet Oertel professzor szerint használt, a' szélütésből egészen kigyógyult. Az ember 75 esztendős.

Rejtett szó.

1 2 3 4 5 Héjas veteménynek nevét itt ez rejti.

1 2 3 Kedvét sok embernek bútol ez meg menti.

1 2 3 4 Levesbe teheted ízt ez is ad néki

4 5 De rosz ízű étked e' nélkül. — Találd ki.

M—ó. A.

Debreczenben.

Jegyzet: A' 33-dik számbeli Rejtett szó: Tatarka.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

35. szám.

October 29dikén

I g a z s á g.

Méltatlanoknak még soha nem leve
Az égiektől támogató segéd.

Türd, a' mit illik türnöd. Itt lesz

A' gonoszokra kemény fenyítő.

Bizonyal itt lesz! néha sietve jön,

Sántitva többször; 's hozza kezében az

Élesre fent pallost, 's az ingó

Csésze sülyed, 's bukik a' hitetlen.

Kazinczy.

Építőművész.

A' romai birodalom hanyatlása 's annak végre az Ostgothok által lett eltörlése után az 5dik század kezdetével, maga a' szép architektura is a' barbarismus időkorába sülyedt-le. Azon műalkotványok, melyek ezen időszakban létrejutottak, a' régi goth architektura szüleményei, 's erre nézve említésre sem méltók. Mind e' mellett is hatalmasan kezde díszleni 's virágzani a' művészet az europai nyugoti tartományokban. A' pyraeneusi félszigeten, tartandó jeles emlékek' felkészítése által bélyegzé nevét egy idegen mivelt nemzet (afrikai), melly Sevillában, Cordovában, Granadában pompás egyházakat 's palotákat emelt-fel, 's ott fejtődött-ki a' régi miveletlen goth építőművészet, mellyet mi még most is a' strasburgi és cöl-ni monostorokon bámulunk. Steinbach Erwin alkotta a' strasburgi coloszt, mellyet aztán ennek fia 's Hültz János végeztének-be 1438ban.

A' 16dik század kezdetével, melly időpont'ig mint tudva van, az emberi ész mély szunnyadozásban merenge, a' képzelődés az értelemmel egy úton járván leheté látni Brunelleschi Fülöpöt mindenféle futni Roma maradványinak felmérésével foglalatoskodva, belőlök kivonni a' miveltség szabályit, 's így azokat kinyomni Florenczben felkészült Pitti nevű palotáján. Ezen iparban őt rövid idő mulva ezután a' tudományos Alberti követte. Ezen jeles férfiú, kit valóságos mesternek nevezhetni a' művészetben, vala egyszersmind első is, ki irományiban az időkor szabályit felállította. Épen ez időben, az az: a' 16dik század közepe felé készítetté műterveket 5dik Miklos pápa a' Sz. Péter főegyház számára Roselini architektusa által; azonban csak Bramante építőművésznének vala hagyatva, ezen fölséges műremeket 2dik Julius pápa uralkodása alatt elkezdeni. Lelépván Bramante az élet pályáról, 6 hires művész foglalatoskodott a' főegyház folytatásával kik ezek volt anak: Raphael, Fra-Giaccondo, Peruzzi, Sangallo, Angelo és Maderno; mind e' mellett is teljesen bevégezve nem lévén ezen emlék a' 16dik század végével, 's a' reá következőben is még gyakorlati iskola maradt az architektoniai lánghelméknek. Azon élénkség, mellyet ezen nagy nemű műremek hozott vala az iparba 's a' művészek' tanulásiba, mindig tovább 's tovább terjedt-el, 's a' 17dik század kezdetével életbe hívta az olasz architektura elhiresült nagy mestereit, az az: Serlio, Palladio, Vignola, Scamozzi architektusokat. Ezen férfiak' fényes szelleme képeze kevés idő mulva egész Európára nézve egy iskolát, 's ezen jeles művészek' szabályit követik egész maiglan a' világ minden részeiben.

Azon kívül, hogy az ügyes 's tudományos architektus a' művészet történetivel eléggé ismeretes legyen, mellyből kitudhassa, mint emelkedék a' művészet fokként a' tökéletességre, 's mint kezde ismét hanyatlani, — feltételesen szükségesek nekie az összes mathe-

matikai tudományok. A' számítás avagy az arithmetika az analysissal egyetemben tanítja őt kitanulni a' tárgyak' nagyságit, 's a' tudományt új feltalálások által bővíteni. A' geometria oktatást ad, a' lapokat 's testeiket kimérni 's azokat lerajzolni. Azon architektus, ki a' statikát és mechanikát aláposan nem érti, nem szeresheti - meg soha azon ügyességet magának: az épülettettek' erősségit meghatározni az ellenhatáshoz 's hordozó erőhöz képest, 's kénytelen az eddig szerzett 's feljegyzett tapasztalatokat vaktában felvenni. Habár ollykor a' tapasztalás hasznos 's hív mester is, tanúsági mind e' mellett is nem ritkán ferdén ítéltetnek-meg, 's csupán a' tudományosan mivelte practikus vonhat belőlök bölcs használast. Az erőművészet oktatja az architektust, azon erőműveket, mellyek az építésnél mulhatlanul szükségesek, igazán 's jól alkalmazni és használni. A' hydraulika segíti őt a' vízépitvényeket ügyesen elrendelni, mellyeket egyszersmind az építómester életének minden részeiben kap. — A' természettudomány avagy physika, a' látható világ természetéről felvilágosítást ad a' művésznak 's a' találmányok' szabályit annak lelkébe nyomja, hogy kiviteleinél a' külön körülményeket illőleg igazgathassa 's uralkodhassék rajtok. Ezen tudomány ruházza-fel az architektust bizonyos ismértek gyűjteményivel, mellyek aztán practikai hatásban, saját erőben és szellemben mutatkoznak. Ez helyhezteti őt azon állapotba: megkülönböztetni a' jó és egészséges levegőt és vizet a' rosztól, melly az emberek egészséginek jó karban tartására olly fölötte szükséges. Ezzel ellátva választ ő, 's rendezi-el az épületek' fekvésit külön céljaikra nézve, hogy t. i. valamint a' napvilág befolyása, úgy a' testi világ elemeinek behatása is az épület elrendeltetéséhez vezéreltessenek. A' természet tudomány teszi őt alkalmássá: különös 's természetes hatásoknak rendesen megfelelő elintézéseket találni, 's ennél fogva egyházakat, hangteremeket, játékszineket, 's operaházakat, az acustika szabályi szerint felkészíteni, 's

tiszta hangos tónokat kihozatni. Általán fogva a' physika elég tágos mezőt terjeszt-elő az építőművésznek foglalatoskodásúl, hol practikai hatása annál terjedtebb lesz, mennél számosabbak szelleme hozzá érő pontjai, tanulása által a' természetnek.

A' chemia szeme elibe terjeszti az architektusnak a' szerek' keverékes idomzatait, 's vezérli szellemét bizonyos célra szolgáló új építvény anyagok' feltalálására. — Az ásványtudomány avagy mineralogia azon építvényszerekkel teszi őt ismeretessé, mellyeket a' természet országa az élet nélküli testeknek nyujt. — A' fűvészet avagy botanika azon jelekkel ismérteti-meg őt, mellyek által egyik fanemet a' másiktól megkülönböztetni képes. — A' műtudomány avagy technologia segedelmet nyujt az építőművésznek, a' gyárokat 's kézműveket ügyesen elrendezni. Ez oktatja őt 's fedezi-fel mind azon kézfogásokat, mellyekkel a' munkások élnek; ez által tanulja látni azt, mi szükséges nagyban 's kicsinyben illy intézetek' előmozdítására 's fentartására; ez által lesz képes illő helyet választani magának, 's akép elintézni mindent, hogy az a' fel-tételeknek 's várákozásnak tökéletesen megfeleljen. A' földmivelés avagy oeconomia megismérteti vele a' gazdasági épületek célirányos felosztásit. Egyedül csak az oeconomia igazgatásában a' földmivelés-vezérlésben, a' barom tenyésztésben, végre valamelly országtájék' productumai' esméréteben való jártasság által juthat ez építőművész azon állapotha: a' gazdasági épület minden részeit feltalálni, illőleg elrendezni, 's arány-zatához képest mindeniket felosztani 's elkészíteni.

(Vége következik.)

God save the king.

Egy kis könyvecskében, melly a' minapában Londonban tartatott nagy muzsikai akadémia alkalmával jelent-meg illy czím alatt: *The mortalities of celebrated musicians; with an appen-*

dix, containing anecdotes and brief sketches of the lives of those of the deceased, whose musical works and attainments are most generally known; by Georg Farren — ezt olvasni; „Dr. John Bull, Erzsébet királyné orgonistája és a' Gresham-Collegeban első professzor, e' nemzeti éneknek: *God save the king* szerzője.“ Az ezen tárgy feletti kétséget Clarke Richard nyolczesztendei nyomozás után úgy világosította-fel, hogy Ben Jonson készíté annak textusát, Bull pedig az éneket szerzé hozzá. Először énekelte-tett az Jakab király hallattára Merchant Taylors hallban a' királyi énekeskartól, midőn annak a' puskaporos öszveesküvéstől lett szerencsés megszabadulása ünnepeltetett. Már Dr. Burney azt jegyzé-meg, hogy az ének tulajdonképen így kezdődött: „*God save great James our king,*“ csakhogy ő II. d. Jakabról értette ezt.

Olasz órák.

Romában, 's általánosan egész Olaszországban alig tudhatják az idegenek, hány óra; olly különféle és zűrzavaros módja van az idő felosztásának. A' 24 óra közt, mellyből a' nap áll, első óra kezdődik fél órával naplement után. E' szerint nap és éj egyenletkór délben ezt lehet mondani: tizen nyolczad fél óra, és nyolczad fél óraker mondhatni ezt: egy óra. Az egyházak' órái dél tájban, dél előtt vagy dél után igazítatnak, a' szerint, a' mint a' nappal nő vagy fogy; de leginkább az estvéli harangszó az, mellyhez igazítatnak az órák fél órával nap lehunyta után. Ezen harangkongáskor minden pontos emberek 12-őre igazítják óráikat, de többnyire nem ügyelnek-reá mind addig, míg a' különbség 15—20 perczet nem teszen. Másik oka a' zavarnak az, hogy az órák számjegyes táblái külföldön készülnek, és reájok 24 óra helyett 12 jegyeztetik, 's e' miatt egy órát tizenháromnak kell nevezni. Mind e' mellett is az Olaszok óra számlálásu-

kat leghelyesebbnek tartják, „mivel, így szollnak, mindenki tudja, midőn órájára tekint, hány óra van még hátra a' nappalból, e' pedig a' földolog.“

Harczi nevelés a' vadnépeknél.

Amerika északi csúcsánál az Indianusok gyermekeit nem szokták büntetni erőszakos tetteikért, attól félvén, hogy az által megcsökkennék bátorságuk; sőt még akkor sem bántják őket, ha tulajdon szülők ellen követnek erőszakosságot. Leggyengébb koruktól fogva szoktatják azokat arra is, hogy foglyaik' vérét szopják. „Én azt akarom — így szólla egy anya egy missionariushoz — hogy gyermekeim vitéz bajnokok legyenek; nékiek ellenségeik' húsával kell élniek.“

Mihelyt a' gyermekek felserdülnek, azt az útasítást kapják, hogy a' harczban elfogottakat minden lehető módon kínozzák, 's azoknak kegyetlen halálos büntetését hosszabbítsák. A' mint valamelyik vezér elhatározza a' háborút, falurol falura jár, és meghívja az ifjakat a' harczra, mint valamely vendégségre; ezek sátorába mennek 's így énekelnek: „Megyek a' háborúba; megbosszulom apám halálát; égetni és perzselni fogok; rabszolgákat nyerédek, 's az ellenséget fel fogom falni.“ Némelly vadnépeknek hadi buzdítása igen rövid de fontos: Szálljunk-ki a' síkra, 's ezen népet faljuk-fel!

K ü l ö n f é l e.

Egy indiai nemes ember 340 esztendőt élt, és háromszor ifjodott-meg. Egy nagybritanniai miniszternek 100dik évében új foga 's haja nőtt, ábrázatja eleven tekintetet öltözött-fel és minden érzékenységeiben tapasztalható változás történt. Maffei Indiáról irt históriájában azt lehet olvasni, hogy midőn Alkuna 1535ben Dion felé utaznék, megjelent előtte egy 335 telet ért öreg ember 90 éves fijával; kinek háromszor újultak meg fogai, és feje szakálla annyiszor öltözött feketébe. Századik évében pogánnyá lett, 300dik évé-

ben a' Mahumed vallására állott, élete vége felé pedig megtért. Élt 400 esztendő.

K. Hindy.

Egy Warwickshirei iródeák a' minap collegáját szépen megkéré, hogy épen most megholt feleségét temettetné-el; annak idejében ő is szívesen ígére szolgálatját hasonló esetben.

Midőn Canova halálos ágyában feküdt, 's az orvos megmondá nékie, hogy reménység életéhez nincsen, elszánva magát az égre tekintte, 's így szólla: „Légyen úgy mint az Isten akarja; áldott légyenszent neve“ Majd néhány pillantat után így kiálta-fel: „Végrehajtam Endymiont!“ Kevés óra mulva kiadá lelkét. E' szavakat úgy vették, mintha az új Phydias Endymiont tartotta volna a' maga legtökéletesebb művének. Éltében nem lehetett belőle kivenni, melyik munkáját becsülte legtöbbre; ha barátjai tőle ezt kérdezték, rendes felelete vala: „A' művészetben tágas út van.“

A' következő felszámításból látni lehet, micsoda esztendei költségeket kell tenni egy angol nemesnek, ha a' róka vadászatnak nagy kedvelője: 14 paripa tartás kerül 7000 forintba conv. pénzben, — 1000 vadászkutya tartás 2750 f. — a' kutya akol fütése 500 f. — kutyaadó 1200 f. — 3 inas bére 2100 f. — föld a' róka lyukak' bedugására 800 f. — szijjártónak 1000 f. — a' lóorvosnak és kovácsnak 1000 f. — kölyök kutyákért és tartásukért 1000 f. — rendkívüli költségek 2000 f. — a' vadászoknak jutalom 3000 f. Ezen számolás leginkább azon tájékokra nézve helyes, mellyekben hetenként négy nagy rókavadászat tartatik; némelly vadászat kedvelő uraknak a' rókahajhászás még többbe kerül.

Egy lengyel úr a' mult esztendőben rétjén egy gólyát fogott, de ismét elbocsáttatá, minekutánna egy könnyű vas karikát tétetett nyakára, mellyen e' szavak állottak: Haec ciconia ex Polonia (ez a' gólya Lengyelországból) Folyó esztendőben visszatért

oda a' gólya, és ismét megfogatván a' lengyel úr nagy bámultára a' vas karika alatt egy vékony arany karika volt e' szavakkal: India cum donis remittit ciconiam Polonis (India ajándékokkal küldi vissza a' gólyát Lengyelországba) Minekutánna sok szomszéd hívatott volna öszve a' váratlan követség olvasására, a' szárnyas postának szabadsága ismét visszaadatott.

Egykor kéré generál Rapp Napoleont két tiszt előléptetéséért. „Nem akarok többé oly adakozó lenni,“ felelé Napoleon, „az átkozott Berthier már felette sokat is előléptetett vélem.“ „Ügyé, folytatá beszédét a' jelen volt Lauriston felé fordulva, a' mi időnkben nem oly sebesen történtek az előlépések? Én magam is több esztendőig hadnagy maradtam.“ „A' meg lehet, Felséges Uram“ felelé Rapp „de Felséged az elvesztett időt ugyan kipótolta azután.“ Napoleon mosolygott a' feleleten, 's megengedé a' kért előléptetést.

Ez a' szó „Lord“ öszve van rántva ezen angolsax szóból „hluford“ (mellyből lett „loverd“ 's utoljára „lord“) „hlof,“ kenyér (mellyből az angol loaf a' német Laib) és „ford“ szerezni, adni; a' honnan lord tulajdonképen kenyéradót jelent.

Burkus Sileziában olyan nagy szükségét látnak az abrak félében, hogy 100 juhot adnak kiteleltetésre, és kikeletkor 50 kapnak vissza, a' másik 50 a' kiteleltetőnél marad. Egy véka alma Szileziában 4, egy véka krumpli pedig 20 jó garas.

Rejtett szó.

Három első betűm húzva, az idő rész;

'S ennek hasát szúrd-ki, egy futós állatlész.

Ezután kettőt vonj, eszköze szabóknak;

'S ez egyel nem húzva, főve tetszik soknak.

Hét betűm húzott vég négyén húst metélhetsz.

Egészszel ekéd jó járására élhetsz.

Száki Imre.

Jegyzet: A' 34-dik számbeli Rejtett szó: Borsó.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

36. szám.

November 1sőjén

Igaz-e hogy: Solatium est miseris socios habuisse malorum?

Non è ver, che sia contento
 Il veder nel suo tormento
 Più d' un ciglio lagrimar;
 Che 'l esempio del dolore
 È un stimolo maggiore
 Che richiama a sospirar.

Metastasio.

m a g y a r ú l.

Nem igaz, hogy a' keserv-teli
 Szív édes örömeit leli
 Több szem könnyezéseiben.
 Sőt egy más gyöttelelem példája
 Nagyobb ingerrel hat reája
 Kínos szenvedéseiben.

*Szabolcsy. **

Csatár. Hősköltevényi rajzolat

irta Garay Nepomuk. Pesten Trattner-Károlyinál
 1834. épen most hagyta-el a' sajtót. Csatár kilencz képek-
 ből áll 's hexameterekben írva 11¼ ívre terjedvén Hu-
 nyady Jánosnak ama valódi epikai tettét festi,
 midőn Erzsébet' pártját Gara Lászlót meggyőzvé ez
 által az elszakadozott haza trónjára a' nagy reményű
 I^ó Ulászlót ülteti. Az ára csinos, festett boritékba
 kötve finom velinen csak 1 fr. 20 xr, posta papiro-

* A' hívebb fordítást örömet fogja közleni

son 1 fr. pengő. Meg lehet szerezni Eggenberger és Heckenast Gustáv könyvárosoktól, valamint a' szerzőtől a' Regélő és Honművész hivatalában, Halpiarcz 86 szám, a' 2ik emeletben.

Mutatványúl szolgáljanak e' hősköltemény első képének (énekének) kezdő versei:

Mért kong olly szomorún hazaszét a' tompa harangszó
 Mintha kemény sziklát könyörű sírásra fakasztna,
 'S rája vas és érczek könyüként olvadjanak össze?
 Olly szomorúan azért kondúl a' tompa harangszó
 Nagy magyar országban: mert meg van halva királya
 Nagyratörő Albert, vele meg sok büszke reménység,
 Melly az arany kornak szállott leölelni sugárát;
 'S dús ország, egy erős nagy nép, pártokra szokott nép,
 'S a' trónon viselős' asszony, szép 's ingatag asszony
 Sírnak az elhunytért. De könyűk csak folyni szeretnek!
 Tenni könyűk nem nyújtnak erőt, bár a' panaszos szem
 Hó kerekét véressé marják, 's a' piros arcot
 Sápadozó liliommá szántsák; tenni erő kell,
 És szabad elszánás! Leveté a' kedvetölő gyászt
 A' Magyar is, 's kardot kötvén nagy hírü Budába
 Gyűlést ülni tolúlt fejedelmet víni magának,
 A' ki az ősi hazát jámbor kormányval örizzé
 A' nyug' arany napján, védő fegyverrel, erővel
 A' riadó harczok' mezején gonosz ellenek ellen.

Haj! de mikor vala öszhangzás a' büszke Magyarban?
 Honja' javát mikor óhajtá szent eggyes erővel?
 'S mért vala most is szív, mellyt önség árja fogott-el,
 Önség, és sila gög; készen mindenre, ha sírján
 Fejfa helyett átkot táplál is utódja, 's reája
 Vérrel iratja nevét, hogy az útas messze kerülje,
 'S még az anyó is imádságát ne sipegje fölötte?

Építőművész.

(V e g e.)

Ha tehát célja az architektusnak, a' practikai hatás mezején mint technikus fellépni, ismeretes le-

gyen ő az építvéyszerek' természetével 's tartósságával, ilyenek a' kövek, a' fák, az érczek, az emberi kéz által mesterségesen létrehozott műszközök, például a' mészfövény, a' téglák, üveg, kitt, kötelek 'stb. Feltételesen szükséges nekie az építvéyszerek keménységének tökéletes ismerete, még pedig az általános, viszonyos 's visszaható keménység, mellyet köveknél, fáknál, érczeknél látunk. — E' most felhozott ismereteken kívül szükséges még azon tudomány is, melly a' részek' egyeztetését tárgyazza, mellyek a' kövek' egygyészövéseknek 's a' faszerkezménynek alapvonásai függélyes nyomással a' vizirányosan fekvő falakra, azok' ellenállásával a' függélyes és oldalnyomás ellen. — Az általános állítások, avagy tudományos tételek a' faszerkezményről előtte ismeretlenek ne legyenek, úgy hasonlólag a' béilelt falak' felépítésiről, az ívekről 's boltzatokról; a' boltokat tárgyazó theoria figyelmét ingerlje, vizsgálatokat tenni a' horizonon kiemelt függélyes falak' nyomására nézve. A' mi a' falak' együvékötését illeti, elég ügyességgel bírjon, a' mesterembereket, az az, a' kőmiveseket 's kőfaragokat oktatni, 's nekik mindent világosan előterjeszteni. — Az épületfák' összekötése avagy az ácsmesterség, nevezetes részét teszi tehát a' faszerkezményi ismeretnek, 's ennél fogva az architektus figyelmét megérdemli. Megkivántatik tőle, hogy valamint a' házfedél, ugy minden más fakötésben eléggé jártas, 's a' földalapon (Werksatz) már az első megtekintésnél mindent jól megítélni képes legyen.

Végzetül méltán várhatni az architektustól artistikai 's tudományos miveltégi állapotjához képest, hogy elég gyakorlott legyen a' rajzolásban 's technikai ügyességgel bírjon: műterveit avagy a' rajzolatokat helyes művészi ízléssel, tisztán 's teljes pontossággal felterjeszteni. Általán a' kellő előadásokhoz, formákhoz 's idomzatokhoz való érzés nevelje szellemét, melly szépség iránti érzelem főképp élesztetik 's miveltetik a' már

felkészült építvény remekek' gyakori vizsgálása, szép izletes deli formák' feltalálása 's azok' felterjesztése által. — Következik innen, hogy az architektusnak a' perspectivában 's optikában elég jártasnak kell lenni, mivel ezen két tudomány- 's művészet ágazat' alapos értése nélkül alig képzelhetni tökéletes művészt, 's minthogy csak ezen tudományok megszerzése által ábrázolhatja ő magának elevenen az építvény hatását, 's terjesztheti-fel azt több oldalról egyszerre a' vizsgaszemnek. — Mind ezek mellett még feltételesen szükséges az építő művésznak, hogy anyanyelvét jól értse 's abban magát tisztán 's érthetőleg kifejezni képes legyen. Ez által jutand ő azon állapotba: saját tapasztalatit világosan kifejteni 's műterveinek valósíthatását bebizonyítani, valamint minden körülményt 's a' megkívántató költséget rendszeren szétszedni. A' kifejtési tehetség élessze nyelvét, és segedelmet nyujtson neki az eltökélésre minden kétes állapotban.

Milly balvélemény 's fonák gondolat az tehát, az úgy nevezett építő mestereket, kik nagyobb városokban így neveztetik magokat megkülönböztetésül azoktól, kik mezővárosokban kőmivestermester nevet viselnek, az építő művész avagy architektus nevezettel összekeverni, kik természetesen csupán azon mív mesterek egyikét teszik, mellyek az architektus' műterveit valósítják. Ollykor halhatni ezen nevezetet nagyobb uradalmi tisztségeknél; ezen név azonban csupa formalitas, 's azon várakozásnak, mellyet tőle várhatnánk, csak legritkább esetben felel meg. Sokszor hallám ezen tulajdonítást olyanoktól is felhozni, kik alig valának képesek felhozni számát mind azon tudományoknak, mellyek illy műveltségű férfiaknál szükséges feltételek. Mig Magyar Hazánkban szép művek akademiája lábra nem áll addig is őszintén kívánom, hogy azon érdemes honfiak, kiket buzdít geniusok, 's kiknek elég elmetehetségük, módjuk is van a' szép művészetek' ezen ága-

zatában [tökéletesen kimivelni magokat, ne mulassák-el a' külföld akademiáját, — de már ahhoz elkészülten, — néhány évig szorgalmasan meglátogatni, onnan viszontértükör deli építvény alkotványokkal honjukat díszesíteni, 's így idővel a' külföld előtt is magoknak 's hazájuknak tekintetet szerezni. Innen már aztán más javítások is fognak sarjadozni, 's a' művészetet a' régi barbarismus penészeitől és salakjától megtisztogatni, nevezetesen pedig néhány józan ésszel ellenkező 's a' felvilágosodást gátló szabálytól megszabadítani. Nevezítsük-el soha szemünk előtt, hogy minél buzgóbban 's mélyebben buvárkodunk, annál határtalanabbaknak látszanak előttünk a' tárgyak, mellyek még nincsenek világosságra hozva, 's annál inkább meggyőződünk arról, a' mit nem tudunk.

Novák Dániel.

Bonaparte Hieronymus.

A' hajdani Westphaliai király Bonaparte Hieronymus, minekelőtte a' királyi méltóságra jutott volna, Parisban a' legmulatságosabb életet élte. Felkeresé a' játékszíneket és mulatóhelyeket, 's barátságába azon fiatal parisi írókat vette, kik szép elméjük, víg kedvök, és gondtalan életök miatt abban az időben híresek valának.

Kineveztetése estvén, a' mint a' játékszínből kijött, legjobb két pajtásával C...úrral és Pigault-Lebrunnal találkozott. „Valóban, kedves barátim, így szólla hozzájok, igen örülök, hogy benneteket látlak; hiszen tudjátok... hogy westphaliai királyá neveztettem...

— Igenis, Sire, és végye kegyesen Felséged, hogy elsők vagyunk, kik...

„Mit? Micsoda tisztelkedő szavak ezek.“ Ha mégis már királyi udvaromban volnék; de itten! Semmi „Felséged,“ — „Te“ mint ezelőtt, ezután is ugyanaz

a' vígság, ugyanaz a' szabadlelkű és szíves barátság...
Jertek, vacsoráljunk együtt.“

Hieronymus két barátját a' palais royal' legderekabb restaurateurjéhez vitte, hol egy igazán királyi vacsorát tétet-fel. Tréfálkoznak, nevetkeznek, bohóságokat beszélnek, mellyek annál furcsábbak, mennél természetesebbek 's véletlenebbek, — 's mennél inkább ürülnek a' palaczkok.

A' mint a' bortól egy kissé hevülni kezdettek, így szólla Hieronymus: „Barátim, ne váljunk-el egymástól; ha nem bánjátok, mind a' kettőtöket elviszem magammal: tégedet C..., téged titoknokommá teszek; te Pigault, könyvkedvelő vagy, tehát! én téged könyvtárnokommá nevezlek.“

A' javallat elfogadtatott, és megerősítéséül még egy palaczk fris champagni kiürítetett.

Végre a' hazamenetelről kelle gondolkozni. Előhozatják a' költség számolatját, Hieronymus kihúzza erszényét; de a' westphaliai király, ki a' civillistából még egy fillért sem kapott, alig tudott abból két louis d'ort előkeresni, melly korántsem vala elegendő a' költség kifizetésére, melly majd száz frankra ment. A' két újonnan nevezett dignitariusok is, kik kész pénzeket számolgaták, alig tudtak egy tallért öszve tenni. Mitévők legyenek? reggeli egy órakor lehetetlen pénzt keríteni. Végre elhatározzák, hogy a' házi urat felköltsék, 's nékie bajokat kijelentsék. Ez, egy világismerő ember lévén, nem veszi olly nagyra a' dolgot, 's megelégszik azzal, hogy ő uraságoknak neveiket megkérdezze.

„Én, uram, én a' westphaliai király titoknokja vagyok“ így szól C...

— „Én pedig a' westphaliai király könyvtárnokja“ mondja Pigault.

— Igen jól van, Uraim, — felelé a' restaurateur, a' ki már most bizonyosnak gondolá, hogy csalfa semmirevalókkal van baja, — hát aza' nagy sz... ott ni, a' meg bizonyosan a' westphaliai király?

„Úgyvan, viszonzá Hieronymus, én a' westphaliai király vapgyok.“

— Oh! uraim, már ez egy kicsit sok; majd meg látjuk, lesz-é az uraknak bátorsága a' politia biztost is illy bolondnak tartani.

„Azt ne cselekedje az Úr, — mond Hieronymus kérő hangon, ki megijedt, a' mint látá, hogy a' dolog több mint tréfa kezd lenni, — ne csináljon az úr lármát; ha nekünk nem hisz, itt hagyom órámat zálogúl, a' melly bizonyosan tíz annyinál többet ér, mint a' mire költségünk megy.“

E' szavak után általadá a' traiteurnek drága óráját, mellyet nékie a' jószívű Josephine császárné ajándékozott, 's mellynek belsején az ő neve gyémántal vala kirakva; ezzel eltávozott két barátjával.

A' restaurateur az órát figyelmetesen nézegetvén, gyanakodni kezd, hogy a' lopott jószág, 's általadja a' politiabiztosnak. Ez a' császári jelt tüstént felesmervén, siet a' politiapraefectushoz, ez a' belső ügyek' ministeréhez, a' minister az császárhoz, ki éppen Saint-Cloud ban múltatott. Más nap reggel a' Moniteurben következő császári rendelés olvastatott: „Ő Felsege a' westphaliai király haladék nélkül el fog utazni országába, és nem adhat addig semmi hívatalt vagy méltóságot, míg fővárosába meg nem érkezik.“

A' spanyol corteseknek egy ülése.

A' Morning Herald című angol hírlapnak Madridi levelezője a' spanyol követek vagyis procuradoresek' házának egy ülését eleven színekkel rajzolta. Jelenésnek azon szempillantást választotta, mellyben szavazás alá menendő vala a' finanziaai javallat. „Most jött a' nebez tárgy, így szól, t. i. azon kérdés, mire kellenék adni a' voksot; valjon a' ministeri javallatra-é, vagy a' biztosság híradására. A' kamara zsibvásárra vált, 's az elölülő csengetyűjének egész ékesen szóllását elő kelle vennie, hogy az ilendőség csak némileg is megtartassék. A' négy titok-

nok egyszerre felállott, és kinyilatkoztatá a „reglamentót;“ ötven procuradoresek kiabálták egyszerre, mikép értik ők a' cikkelyt. Carasco ordított, Martel mekegett, Lopez eltátotta száját, La Santa olyan arczvonásokat csinálgatott, mint egy öreg majom, és Santa Fe elterpesztett kézzel lábbal állott, mintegy telegraf. „Pido la palabra!“ (kérem hadd szóljak!) kiált egyik; — „El reglamento!“ lármázza a' másik; — „Artículo 52!“ mondja egy harmadik. Azjelölülő elveresül haragjában; csengetyűje cseng, míg ütője el nem szakad. A' galleriák zűrzavarban vannak. „Hay toros Senores!“ bög egy, kinek zsebében van a' bikaviadalba bocsátó kártya; „El pucho!“ (a' leves!) ordít egy másik, kire otthon az ebéd várakozik. Csak e' szavak: „többség“ — „kevesebbség“ — „törvényjavallat“ — „Senores Ministros“ hangzanak kivehetőleg ezen szóháború közepette. Az egész kamara zavarban volt. A' ministerek úgy meg voltak szorulva, mint a' szúnyog a' palaczkban, melly nem tudja, hogyan ment abba, de azt még kevesbé, hogyan jöjjön-ki belőle. Az előlülő elveszté türedelmét, és katonás magatartásának mérge miatt vége lett. Különösen méregbe hozá őt két vén rekedt hangú szónok, kik mind addig igyekeztek valamit megmutogatni, még csak derék barátomnak Almodovar grófnak szemei nem kápráztak. Felhallatszott hozzánk a' galleriára, mint mormogott ő fogai közt.

Rejtett szó.

Az egész kedves mindennek télen a' midőn fázik;
 Három első betűm nélkül disznód nem szaporodik;
 Második három betűmnek neve is vígasság már,
 De főkép ha előttünk áll még borral teli pohár.
 Az utolsó tag kocsikban jár, majd pedig súllyos hadban
 Akárki katona bár, de nélküle nem Huszár.

Leéb Antal.

Jegyzet: A' 35-dik számbeli Rejtett szó: Ösztöke.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

37. szám.

November 5dikén

B e s z é l g e t é s.

Horáczot szabadon követve.

K ö l t ő.

Míg kedves voltam szép angyali Rózi előtted,
Bájliliom színű nyakad' és karcsú derekad' míg
Nálamnál becsesebb, 's kedves'b ifjú nem ölelte,
Nem volt olly boldog mint én egy földi király sem.

L e á n y.

Míg egyedül értem nem másért ége szerelmed,
Szébb Nina én nálam nem lett, gyöngy Rózi nevének
Győzedelem dalait kobozod zengette örömmel,
'S a' gyönyörű Cleopatra se volt hírére ragyoglóbb.]

K ö l t ő.

Most engem Nina bír, 's lángzó kebelébe szoritgat,
Kellemetes hárfás, 's koszorút nyert énekelő lány,
Bátran adom magam ált ő érte akármi halálra,
Csak Nina hév lelkemfele éljen boldog időket.

L e á n y.

Károlyomért dobogó kebelem lángol, nemes ifjú,
Régi magyar faj, forr Arpád hős vére erében,
Kész vagyok én kétszer bús sirüregembe leszállni,
Csak ragyogó éltét tudnám terjeszteni sok évre.

K ö l t ő.

Hát ha reánk gyönyörű Amor néz újra mosolygón,
Elvesztett boldog létünket vissza adandja;
Hátha odébb adnék a' barna hajú Nina keblén,
'S Rózi előtt a' hűség ajtaja újra kinyilna?

L e á x y.

Bár mint a' pezsegő bornak tajtékja mulandó,
 Vagy mint a' baragos tenger hullámai dúló
 Légy, — — Károly szép mint a' bájló regveli csillag,
 Mégis azért veled élni akar szűm, 's halni veled kész.

H.

Gyapjukereskedés.

Az *Allgem. Zeitung* az idei gyapju-kereskedésről ezt közli: Nem régiben tudósításokat vevénk Pestről 's moenusi Frankfurtból a' gyapju-kereskedés felől, mellyek a' gyapjutenyésztőkre nézve nem olly kedvezők valának mint a' feldolgozókra. Pestről azt írják; „hogy a' finom gyapju árra száztól 25el szállott alább, 's mégis alig költ-el fele;“ Frankfurtból pedig „hogy a' gyapju árra átallában csökkent, 's nevezetesen a' finom fajta száztól 30al költ olcsóbban mint taval ősszel.“ — A' tárgy mind a' két félre nézve fontos, és szintolly érdekes a' gyapju-kereskedőre, mint a' tenyésztőre nézve. Előadjuk annál fogva részrehajlás nélkül: mi okokból eredt a' gyapju árrának eme csökkenése, 's fognak-e ezen okok továbbra is megmaradni, és hasonló következtetéseket szülni? — Hogy a' gyapju árrának a' pesti vásáron történt csökkentét helyesen megítélhessük, vissza kell tekintenünk a' dolgoknak ezelőtt 9 hónappal volt állására. Akkor olly hiedelem uralkodott, hogy a' gyapju árra rendkívül fel fog hágni. Efféle hiedelmek ollykor csak egy pusztá híren, vagy néhány kereskedőházak munkálkodásain épülnek. Csak kezdjenek az illy házak vásárlani, vagy csupán tudakolódni, azonnal híre futamodik minden felé, 's az apróbb kereskedők kézről kézre mindnyájan drágábban adják valamivel áruikat. Így történt a' dolog a' múlt esztendő végén is. Azon esztendő folytában nagyon kapós volt a' gyapju Angolországban; minek az vala fő oka: hogy szárazföldi Európából, nevezetesen Németországból, azon esztendő elsőbb hó-

napjaiban kevesebb gyapju érkezett oda, mint szokott egyébkor. E' kedvező környülmény arra inditá a' német gyapju-kereskedőket, hogy minden gyapjujokat Angolországba alkudják-el. Miből természetesen az következett, hogy az angolországi vásárok egy kevés ideig igen is eltöltek gyapjuval, Németországban pedig a' gyapjutárakban a' sok gyapju öszvehalmoztatott; e' dolog amaz előbbi helyen leszállította, emitt pedig fel-emelte a' gyapju árrát. Így a' kereskedők Angolországban reménylett hasznokat nem kapták meg mindjárt; de hiszen ez nem szokatlan dolog a' kereskedésben, 's rendesen ismét jobbra szokott fordulni nem sokára. A' németországi gyapjutárak megtöltése nagy benyomást tett 's ingerlette a' nyereségvágyat. Elkezdtek hát némellyek a' gyapjura előre alkukat kötni, 's utánok mások nyakra főre vették azt. Most már ugyancsak vásárlották a' gyapjut, a' nélkül hogy esmérték volna a' fenálló vagy várható környülményeket. Így történt ez főkép Sziléziában, 's Cseh- és Magyarorszáiban. Megérdemli a' vizsgálódást: miért volt épen e' három országban a' gyapjunak különösen olly nagy kellete? Sziléziában a' gyapjukereskedés néhány esztendő óta igen lábra kapott, részint azért, mivel ott igen nemes gyapju tenyésztetik, részint mivel a' boroszlói tavaszi vásárra igen számos vásárlók jelennek-meg Angolországból, Amérikából, Hollandiából 's egyéb tájakról, kik mindég nagy mennyiségű árút vesznek-meg; a' miből az apróbb kereskedők haszna csaknem mindég bizonyos volt. Csehországban a' juh-tenyésztés darab idő óta igen sokat javult, a' nélkül, hogy a' külföldre vásárlás hasonló mértékben nevedett volna; annálfogva ezen országban több hasznot ígér a' gyapju kereskedés, mint egyébütt. Magyarorszáiban ezelőtt szinte mindig nagy volt a' gyapjuvevőnek nyeresége, részint azért, mivel a' juhosgazdák nem esmérték eléggé természetményök becsét azt annálfogva ólcsón adták-el, részint pedig mivel kevesebb lévén itt a' vevők száma a' gyapju árra is átaliban

csekélyebb volt, mint más országokban. — Most már a' csak valamennyire is esméretes és jó gyapju fajtának igen nagy lón kelete. Előre elalkudták a' gyapjut, olykor másfél annyi árron is, mint a' mennyit féleszteni-dővel előbb adtak volna érette. Annyira bele ízeledtek az emberek a' gyapjuvásárlásba, hogy az alkulevelek váltólevelek gyanánt jártak kézről kézre, 's a' gyapju ára még mindég emelkedett, elannyira, hogy az olykor száztól harminczal is meghaladta a' fenálló közönséges árt. Ha már a' vevők, a' gyapju általvételekor ennyit vesztek rajta, keservesen panaszkodtak, 's csakhamar azt emlegették mindenfelé, hogy a' gyapju árra száztól 30al szállott alább. — Igaz hogy mi tavál a' gyapjura nézve jó keletet jövendöltünk, de árra emelkedését ugyanakkor csak száztól 10—15re tettük. Azt kérjük már: bétölt-e jövendölésünk? A' különféle gyapjuvásárokról jött minden tudósítások megegyeznek abban, hogy átaljában többre tehetni a' gyapju ideji árát mintegy száztól 12vel a' tavalinál. Ezen árr mindedig meg is maradt minden ellenkező tudósítások mellett is; maga az épen most tartott boroszlói vásár is ugyanezt bizonyítja. Ezen ugyan rendszeren csak kétnyirésű, következőleg csak középszerű gyapju taláztatik; de ez úttal több volt mint várni lehet; 's mégis a' tavasszal volt árra most sem csökkent, 's noha a' vásár végén némellyik gyapju olcsóbban költ is el, de ez efféle vásárokon szokott dolog, 's nevezetesen Boroszlóban csaknem mindég így történik. Vevők csak honiak, Szászok, 's Hollandiak voltak; Angolok teljességgel nem jelentek meg, azért pedig, mivel Angolországban e' pillanatban elég gyapju van, 's mivel ott, a' mult esztendei tünemény után azt hiszik, hogy Németországban kelletténél több a' gyapju; ide járúl az is, hogy tavál magában Angolországban csaknem olcsóbban lehetett gyapjut venni mint Németországban, épen azért, mivel mint fentebb említünk, annyi gyapju küldetett oda, hogy fölösleg is maradt elég. Azt reménylik tehát ott, hogy ismét hasonló

mennyiség fog küldetni; melly reménység azonban igen könnyen megcsalhatkozhatik, mivel a' gyapju magában Németországban is igen kapós, mint ezt minden vásárok bizonyítják. — Ha mára' dolog csakugyan így van, könnyű kimagyarázni, mimódon vehetik a' németországi gyárosok a' gyapjut olly nagy áron, mellyet az Angolok igen drágálnak. Itt is hivatkozhatunk előbbi jövendölésünkre. — Különös, hogy most sokan így okoskodnak: azért igyekeznek a' német gyárosok a' gyapju árát felverni, hogy az Angolokat gyapjuvásárainkból apránként egészen kirekesszék. Ez épen ellenkező következtetés azzal, mellyet hasonló rövid látásuaktól 1818 eszt.ben hallani lehet: hogy t. i. az Angolok azért verik-fel a' gyapju árát, hogy azt többé egy német gyáros sem vehetvén-meg, ez által Németország gyárai tönkre tétessenek. — Szükség még egy ellenkezést megfejtenuk, melly többi állításainkban látszik lenni. Mi t. i. azon állításunkat, hogy a' gyapjunak jó árra lesz, 's annak még a' közelebb következő esztendőben is meg kell maradnia, többek közt e' termék tenyésztésének megkevesbülésén építettük. Mi legyen e' kevesedés oka, azt itt nem ismételjük. Most pedig a' tavál Angolországba szállított nagy gyapjumennyiség, melly az előbbi esztendeieket sokkal meghaladta, épen ellenkezőt látszik fentebbi állításunkal mutatni. És valóban meg is van ez ellenkezés, ha az egészet nem vesszük figyelembe; elenyészik ellenben, ha az angolországi vásároknak gyapjuval fölösleg eltöltét a' németországi gyapjutárok kiürültével egybevetjük. Az egyenlőség még az idén sem állhata helyre, mert a' gyapjukereskedésben még most is azon hiedelem uralkodik, hogy nyakra főre szállítani kell az árút Angolországba, valamig annak árra ott ha csak annyi is, hogy veszteség nélkül, vagy talán még egy kis nyereséggel meg lehet tőle menekedni. Hogy ez igaz, hogy t. i. Angolországba igen sok gyapju küldetik, Németországban ellenben csak igen kevés tartatik-meg, bébizonyítja ezt a' gyapju vásári árának

aránytalansága Angol- és Németországokban. Vissza fog állani, 's vissza is kell állania a' sulyegyennek nem sokára; a' mit különösen két környűlmény fog esz közölni. Egyik a' gyapjunak Amerikában leendő bővebb keletéhez való reménység, melly már is elkezdődött, 's hirtelen fog nevedetni; másik a' termék kevesbülése. Bár különösnek 's alaptalannak tessenek is némellyek előtt ezen állításom, de csakugyan igaz fog az maradni. Vesse-öszve csak valaki a' magyar 's németországi nevezetesebb vásárokon az utóbbi esztendőekben megfordult gyapju mennyiség jegyzékét az előbbi esztendeikkel, — állításunkat igaztak fogja találni. De azt kérdehetné valaki, hogy talán most kevesebb gyapju dolgoztatik-fel, mert hiszen mind ezek mellett is gyapjuban fogyatkozást nem szenvedünk? — Teljességgel nem, hanem csak a' gyapjunak tárokba rakásának rendszere szorítatott-meg. A' gyapjuval szinte úgy van a' dolog, mint a' gabonával. Valamint az utóbbiból már mostanában nem igen tartatik nagy mennyiség így tesznek most a' gyapjával is, — 's mathematicai bizonyossággal állíthatni, hogy ha az e' pillanatban meglévő elrakott gyapju mennyiséget megtudni, 's az előbbi esztendeikkel egybevetni lehetne, úgy ez esztendőre szembetűnő fogyatékok (minus) jőne világosságra. — E' folyó esztendő, mint látszik, nem fogja ama fogyatékokat kipótolhatni. A' takarmány szűke Európa nagyobb részében kényteleníti a' juhok gazdákat nyájukat kevesbíteni, 's a' megtartottakat is szűkön táplálni; minek természetes következése csekély nyírás fog lenni. Az elrakott gyapju akárki mit beszéljen is felőle, igen csekély, 's e' szerint alapos azon következtetés, hogy az idejé termés, a' netalán elrakva lévővel együtt is alig fog elegendő lehetni, 's ennél fogva, bármint aggódjanak is némellyek, a' jövő esztendei gyapjuár ez idejével nem csak egyenlő, hanem még joval is nagyobb fog lenni.

Különös kiházasítás.

Hajdan vala Chaldaeában egy különös törvény, melly szerint mihelyt valamelyik kerületben bizonyos számú férjhez mehető leányok találkoztak, szülőiktől egy csoportban a' vásárra kiállítottak, mint eladók. A' tisztviselőség vala ezen vásáron a' felügyelő. A' szépeknek nagy kelete volt, és rendesen a' gazdag vevőktől drágán vétettek-meg; a' kevésbé bájolóknak olcsóbb ára volt, és mihelyt egy vevő sem mutatta magát, a' szépeknek eladásából kapott pénz a' csúnyák közt felosztatott menyasszonyi ajándéknak, — 's ebből a' történt, hogy mind főköttöt nyertek.

Csudálatos megszabadulás.

A' Vesuvnak f. e. Augustusi kirontásakor egy szegény háznép szomorú szívvel hagyá-el két lávafolyamtól már már elborítandó házát, a' mint egy közülök észrevevé, hogy egy kis leánykájok nincsen köztök. Vissza akarnak térni, de a' házon innen két lávafolyam már elzárá az útát. Most meglátják gyermeköket kijönni a' házból, a' mellyből az egy öreg kutyát akart megszabadítani. Tűzfolyam tódult előre közöttök, 's a' szabadítás lehetetlennek látszott. Már öszveroskadt a' leányka megett a' ház, 's minden perczen lehetett rettegni attól, hogy a' láva azon darabka helyet is elborítja, mellyen a' gyermek állott. De mintegy csudakép ment marada az, 's a' láva mind előtte mind megette egy folyammá öszveomlott. Ezen borzasztó helyhezetben maradt a' gyermek egy nap és egy éjjel, t. i. Augustus 29dike reggeléig, midőn a' lávafolyamok megáltak, 's a' nyomorult leányka megszabadítatott.

K ü l ö n f é l e .

Frankfurthól írják, hogy Breugnot úrnak egy született Francziának találmánya a' köremetszést aligha tönkre nem fogja tenni. Ugyanis ő olly érczvegyítést

talált-fel, mellynek alapja c zink, 's a' mellyre szinte olly könnyen, vagy talán még könnyebben lehet rajzolni és írni, mint a' kőre. Ezen mesterségnek a' lithographia felett az az elsőbbsége is van, hogy a' táblákat könnyebben 's olcsóbban lehet egy helyről más-hova vinni, mint a' kőtáblákat, — és az, hogy nem törnek-el.

Boieldieu, a' „bagdadi Kalifa,“ „parisi János“ „fejér asszony“ és több más közkedvességű énekesjátékok' híres szerzője, f. e. October 8-án falusi lakhelyén Jarcyben hosszas betegeskedése után megholt. Boieldieu született Rouenban 1775-ben; 's Parisban temettetett-el.

Lormes franciaországi cantonban nem rég egy 94 esztendőös öreg ugyanannyi idejű asszonyt vett feleségül. Mind a' ketten púposok, de azért napjában sokat gyalogolnak; emlékező tehetségök nincs elgyengülve.

G... kapitány egy öreg skocziai úr a' minap nagy balgatagságnak állítá, hogy a' nyelvektanulásával valaki sok időt eltöltsön. Egyetlenegy szollásformával mindegyik nyelvből ő bétudná az egész világot utazni. Egész Franciaországot bejárta e' kérdéssel: „combien?“ 's egész Nagybritanniát ezzel: „how much?“ (mennyi?)

Magnussen úr az éjszaki régiségek' professzora és titkos levéltárnok Kopenhágában az ottani hírlapokban azt jelenti, hogy rövid idő múlva ki fogja adni azon utazás leírását, mellyet szerinte Columbus Kristóf tett 1477ben Izlandiába.

Rejtett szó.

Nyolcz betű, tűrni kinos, bár első hárma gyötör csak,
'S 'oltja dühét más hármának bájömlendezése,
'S a' fáradt fris erőt nyer vont végnégyem ölében.

*Kovács Ágoston,
Eperjesről.*

Jegyzet: A' 36-dik számbeli Rejtett szó: Kandalló.

H a s z n o s

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

38. szám.

November 8dikán

A' kertbeli álványhoz.

Mért nem érezhetsz kőálvány
Mért, — e' báj- 's örömhelyen
Állsz szomor kőarczulattal
Szótlan és érzéktelen?

Téged itt ezer virágok'
Bájillatja vesz körül:
'S képeden komor felhőként
Néma részvétlenségűl.

Nem, — ha Flóránál is díszesb
Lilla liliumjait
Ápolgatja hókezevel
Nem serkennek érzetid.

Filoméla dalolását
Mozdulatlan halgatod,
Óh boldogtalan kőálvány!
Mond, ki vólt, ki alkotott? 7

Engem szép viráginak már
Egy kis szála boldogít;
Én ha láthatom távolról
Csak ez is már lelkesít.

És ha halhatnám naponkint
Égi ajka' hangjait,
És lehetnék ott mellette
És láthatnám kellemit,

Hajh! azt láttam egykor éltem
 Véle boldog napjaim,
 Ah! de ellebegtek, a' fák
 Díszeként vész szárnyain.

A' szép testben egy hű szívet
 Hittem lelni, fájdalom!
 Önhitem csalt meg, meg, mint az
 Alvót a' hű álom.

Boldogabb vagy hát ezerszer
 Mint én néma kőárvány
 Érző szívem dúlja a' kín
 Néked meg köszíved van.

*Kovács Agoston,
 Eperjesről.*

Római köz munkák.

A' legnagyobb, 's óriásabb minden itteni munkák között a' hajdani Forum kiásása, és a' Kapitolum lejtőjétől egész a' Colosseumig terjedő régi tér helyreállítása, melly munka nem csak európai fontosságánál fogva a' legnevezetesebb és jelesebb minden maiak között, hanem költséges voltára nézve is a' legóriásabb a' maga nemében, 's felűlmúlja mindazt, valamit Európa többi kormányai együttvéve régiségi kiadások végett cselekesznek. E' munka 1827dik eszt. ben kezdődött, 's másfél millió tallérnál jóval is többbe került. Az örök város régi fekvőhelyének kiásása és helyreállítása e' nevezetes körben elkezdődött mind két felől. Egyik oldalon mindenek előtt maga a' Colosseum állítatott helyre, még pedig olly igyekezettel, hogy belsejében a' bokrokkal és virágokkal benőtt festői boltozatok helyett most nagyobb részint új kőfalakat szemlélhetni; kívülről is sokat veszített a' tiszteletgerjesztő omladék megható szépségéből a' mellé rakott gyámoloszlopok és a' régi falaknak újkori folytatása miatt. A' Colosseum,

's Roma és Venus templomai közti pfacz egészen felásatik, úgy hogy most ott mindenütt a' hajdani kövezeten jár az ember. Ezen kiásások alkalmával azon talpazat, mellyen Nero oszlopa állott, az omladékoktól egészen kitisztítatott, valamint vele átalellenben a' Metasudans, melly úgy a' mint leheté helyreállítatott. A' Konstantin diadalmi kapujára mindeddig olly kevés figyelem fordítatik, hogy naponként százával járnak a' kocsik és szekerek közép boltozatja alatt keresztül, holott a' pompás márványtáblákból álló hajdani talpazat, melly újkori kövezettel fedetett-bé, eléggé mutatja, hogy még hajdan sem szolgált e' boltozat közönséges átjárásúl, 's holott a' diadalmiboltozat mind két oldalán elegendő tér van a' kocsik alkalmas átjárására; úgy hogy nehéz megfogni, miért nem teljesítetett ama több esztendőök előtt tett ígéret, hogy a' boltozat el fog rekeszteni, 's mellette kétfelől út készítetni. Roma és Venus templomai térei most egész méltóságos kiterjedésökben mutatkoznak. Átalellenben a' Palatinus halmon hol ezelőtt néhány esztendővel még a' Torre cartolaria állott, az omladékok védelméül kőfalak és korlátok vonattak, 's új feljárás készítetett. A' Titus boltozata is szembetűnőleg, 's inkább tartósságra mint szépségre ügyelő izléssel helyreállítatott. Az úgynevezett béketemploma omladékai is hasonlóan egészen szemlélhetők, 's a' romlástól egy korlát által oltalmaztatnak. — A' másik oldalon kezdett ásások jóval is fontosabbak voltak, mivel magára a' Forum romanumra voltak intézve, mellynek helyezete felől olly nagy a' bizonytalanság. Minél nagyobbak voltak azonban e' kiásások, minél nagyobb volt a' várakozás következésére: annál szomorúbban vagyunk kénytelenek jelenteni, hogy a' fő dologra nézve mindeddig legkisebb következése sincsen. Igaz hogy e' munkáknak minden planum nélkül vitt folytatásától nem is leheté várni egyebet; ugyanis a' Forum főbb pontjaihoz nem is nyúltak, hanem má-

sutt kezdtek ásni, 's az omladványokat néhány száz lépésnyire hordták, hogy néhány hét múlva ugyanazokat ismét a' Forumra más helyre hordják; 's ne hogy igen keményen találjon a' munka folyni, szinte csupa vén, erőtlen munkásokat vettek-fel az omladványok ásására és elhordására, 's a' mi legrosszabb, nem munkájokhoz képest fizetik őket, hanem napszámra, mi az olasz restségnek ugyan kedvező, de a' Forum felfedezését nem igen mozdítja-elé. E' rész iránt tehát kevés jelenteni valónk van. Az úgynevezett Castor és Pollux templomától egész a' Phocas oszlopáig ástak néhány lábnyi mélységre, 's azzal a' munkát abba hagyták. A' Phocas oszlopának legközelebbi környékét már egészen felfedezték, 's most épen azon vannak, hogy köröskörül erős kőfalat rakjanak az azt körülvevő föld beomlásának megakadályozására. Ezen kívül, a' mi legérdekesebb, a' Palatinus halom felé egy út fedeztetett-fel, melly tehát a' Forum szélességét ez oldalon meghatározza. A' Phocas oszlopától mostanában egy földalatti gátort készítettek a' Septimius Severus diadalkapuja felé, melly felett a' mostani út vastag kőfalak között keresztülmegy. A' Septimius boltozata mellett nem régiben egy talpazatot találtak, mellynek a' régiség-fürkészők Milliarium aureum nevet adnak. Legközelebb pedig a' Kapitolumtól balra levezető Colonnata nagy része is letört, úgy hogy most a' Concordia templomának egész pompás szélességét szemlélhetni. A' Vespasianus és Saturnus templomaik mellett mostanában a' Kapitolumhoz közelebb egy oszlopfolyosós köz épület fedeztetett-fel, mellynek valahai rendeltetését még eddig megtudni nem lehet; az Athenaeum név legalább, mellyet neki az olasz tudósok adnak, alaptalannak látszik. A' második, 's már végéhez közeledő munka a' Monte Pincio (a' hajdani Collis hortulorum, melly nevét a' rajta volt sok kertektől vette) egy részének köz' sétálóhelyé-készítése mind kocsik mind lovaglók 's gyalogok számára. E' munka nem olly nagyféle ugyan

mint a' Forum felásása, 's nem is olly érdekes tudományos tekintetben mint amaz, mind e' mellett is azonban nevezetes Rómára nézve, mellyben a' számos idegenek néha panaszkodnak, hogy tulajdonképeni sétálóhelyek nincsenek, noha a' számos majorok, mellyek nagyobb részént különös szépek, az érezni tudónak a' legbájo-lóbb sétahelyekkel kínálkoznak, még pedig olly különös és sokféle alakokban, millyeket más akármelley városban is fel nem találhatni. E' munka talán soha nem is jött volna folyamatba, ha a' Francziák, midőn Rómán uralkodtak, el nem kezdték volna a' Monte Pincio egy részét, melly a' Porta del Popolon bemenetelkor mindjárt balfelől esik 's melly akkor a' Sz. Ágoston szerzeteseinek kertjét tette, az említett köz célra fordítani; 's csakugyan a' munka nagyobb részint az akkor kidolgozott terv szerint folytatott. Ez által a' közön-ség hasznára fordított a' Porta del Popolótól egész a' francia Academiáig terjedő jókora tér, melly elég magasán fekszik arra nézve, hogy rekkenő melegben hűvösítő szellő járja, 's a' nappal akármelley részében a' már meglehetősen felcseperedett fák között kellemes árnyékkal kínálkozik; ezenkívül a' Monte Pincionak ezen részéről olly pompás kilátás van, melly festői szépségére, 's történeti érdekeire nézve akármelley mással vetélkedhetik. Efféle változtatásokért a' francia császári uralkodásnak (melly a' Forum feásatásán kezdte a' munkát) sokat köszönhetni; ellenben nem olly kedves lett volna a' jobban érzőkre nézve a' Palatinus halomnak tisztos omladékaival együtt, mint eleinte célba volt véve, egy kies sétahellyé változtatása, melly nem illett volna annyira az omladékokhoz, mint a' szőlők 's káposztás kertek, mellyek azt most fedezik. A' közönség gyönyörködtetésén kívül az is volt a' cél, hogy ez által a' Romába érkező utazóknak mindjárt kezdetben beható látvány szereztessék; melly célnak elérésére azonban az egésznek más ízlettel kellett volna készülni, nevezetesen a' régiekhez toldott képfaragói munkáknak méltóságot 's egyszerűséget kellett volna

mutatniok, mellynek most igen nagy híjával vannak. Most pedig az egész munka, úgy a' mint van, minden nagy várakozás 's a' rómaiaktól rá halmozott dicséreték mellett is, nem igen örvendetes bizonysgot tesz a' művészet itteni állapotjáról; mind a' mellett is az első benyomás, mellyet okoz, nem kellemetlen, bármelley kevéssé felel is meg a' várakozásnak. A' Rómában megfordult idegenek fognak emlékezni azon kőfallal kerített félkörre, melly e' Porta del Popolon bemenetelkor balra esik, a' rajt asorban álló sphynxekkel (ezek ugyan azon régi egyiptomi Colossusokhoz képest, mellyek közül Romában többek tartatnak, inkább egereknek látszanak mint oroszlányoknak), továbbá a' két kapura az esztendő négyrészeivel 's a' középén álló nagy csigahéjjal, mellyből bőven foly a' víz kellemes és vidító csergedezéssel, melly nélkül, egy elmés asszony-ság kifejezése szerint, Roma halottak városának látszanék. A' hátrakötött kezű négy barbarus állóképe, valamint a' közöttök emelt szépívű diadalmioszlopok Róma nagyságát — t. i. a' hajdanit — ábrázolják. Egy kiálló dombrésznek, melly ama félkör felett pompás oszlopfolyosó gyanánt emelkedik-fel, alája készített építések épen most készülnek-el, lépcső készitvén hozzá, mellyen a' kocsiútról hozzá felmenni lehessen, ezen kívül közbe közbe az üregekbe még álló képek fognak állítatni, mellyeknek készítését eddig a' pénz nem léte hátráltatta. — A' fő dolgok tehát már bevégeztettek, a' hátralévő munkával pedig reménylik hogy tél felé készen lesznek. Előbb az volt szándékban, hogy legfelül egy óriási állókép emeltessék, 's egy Fabbris nevű római képfaragó mindent elkövetett, hogy Miloját oda tétethesse, melly elég óriási ugyan, de — mint egy nagy külföldi művész, kitől tanácsot kértek, tréfásan mondá — derék madárijesztő lenne. A' sétahely hátulsó részén is dolgoznak taval óta a' Monte Pincio hajdani nagy földalatti építményeinek helyreállításán, mellyekről a' régiség-fürkészők azt mondják, hogy valaha Lucullus kertjeihez tar-

toztak volna, de minden esetre egyszersmind a' városnak is kerítésül szolgáltak. S.

A' szűz 'Su'sánna.

A' francia hadisereg 's a' szépnem igazi kárt vallottak egy Calaisból származott asszonyszemélynek f. e. Martius 9kén történt halála által. Nemzetségi neve e' hőselkű szűznek nem tudatik; csak e' név alatt: „szűz 'Su'sánna“ vala ismeretes. Midőn 1794ben a' nemzeti convent kinyilatkoztatá, hogy a' haza veszedelemben forog, 's Franciaország fiait a' hon oltalmára felszólítá, mint 14 esztendőös leányka felölté a' katonai formaruhát, és az önként vállalkozottak' ezredénél Pas-de-Calaisban dobosnak állott, 's e' naptól fogva résztvett a' francia hadisereg örökke nevezetes táborozásaiban. Több ütközetekben kapott sebei bizonyíták a' bajnok szűz vitézségét.

A' szűz 'Sú'sánna különös örömmel és gyakran emlegeté e' sejdítését: „Homlokáról olvasám én, hogy ő császár fog lenni.“ E' szempillantástól fogva, így beszélé, a' legforróbb szeretettel ragaszkodott Bonaparte-hoz, és mindenüvé követte őt; kétszer volt Olaszországban, ott vala Egyiptomban és Spanyolországban. Egyiptomban történt, a' forró éghajlat alatt, hogy a' katonák, kiket mind addig neme, erénye és vitézsége iránta tiszteletben tartott, minekutánna minden fortélyaik és leseik hijában voltak, erőszakosan igyekeztek éltántorítani. De az ifjú dobos kardját szegezé a' vakmerő csábítók' mejjének, 's őket párviadatra kihívá. E' párviadalt azok különössége miatt is elfogadák; a' szűz ügyesen és bátran vagdalkozott, megsebesíté ellenfeleit, 's ő csak vállán kapott csekély sebet. Kleber generál, kinek a' szokatlan viadal fülébe ment, maga elébe hívatá a' szűz dobost, és az ő szemei is csínosnak 's szépnem találván azt, nem ártallá gránátosai illetlen példáját követni; de a' leányka szinte úgy ellentállott a' generálnak, mint a' katonának. Sőt azt beszélük, hogy a' generálnak is megemlí-

té, hogy ha tetszik, tégye-le epaulettjeit egy órára, 's őt kövesse a' tengerparthoz; de Kleber, a' mint gondolni lehet, ebben meg nem egyezett, 's elpanaszolta Bonapartenak, mint sérté-meg őt a' dobos. A' főgenerál megfeddé Klebert, és kinyilatkozta, hogy ő a' leánykát oltalmába veendi. Ezen időtől fogva ragadt ő reá a' „szúz 'Su'sánna“ nevezet.

Jelen vala ő a' burkus és oroszországi táborozásokban, jelen Napoleon fontainebleau-i szomorú búcsúzásánál, hol abban a' pillanatban, a' mint a' császár kocsija elindult, hirtelen rosszul lett, és életében ittáruláel legelőször nemét, 's asszonyi gyengeségét. E' történet után hazájába Calaisba ment, és ott a' legnagyobb elrejtezésben élt mind addig, míg a' száz nap alatt ismét fegyvert nem ragadott. Utolsó ütközet, mellyben viaskodott, a' waterlooi volt, hol nehéz sebet kapott. Megholt Calaisban f. e. Martius 9kén 54 esztendő's korában, és utolsó szava is a' császár nevét rebegé.

A p r ó s á g.

Franciaújságok szerint Corneille képszo-brának f. e. October 19kén kelle vala elkészülnie Rouenban. Taylor báró, a' királynak a' francia játékszín-nél lévő meghatalmazottja fogta ottan az ünnepi szertartásokat vezetni. Ugyancsak Rouenban Boieldieu születése helyén szándékoznak e' jeles hangművésznek oszlopot emelni.

Rejtett szó.

Fejem' a' bőrön is által által tolják;
 'S ezt fordítsd, de ne vond egy Vnek számolják;
 Hasamból fordítva esőt vár a' paraszt:
 Lábam vissza felé ne húzd kilencz araszt:
 Egészemnek boros Gazdáknál kell lenni:
 Szapora töltésre szükség elő venni.

Szaki Imre.

Jegyzet: A' 37-dik számbeli Rejtett szó: Fájdalom.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

39. szám.

November 12dikén

Bücsü tájamtúl.

Isten hozzád szép vidék,

Kínzó gyötrelém,

Int a' végzet vasszeme

Nékem menni kell;

A' szerelmi pamlagon,

Rózsavölgy helyett:

Földi vész dagadva kél,

Melly majd eltemet.

Búsan suttog a' levél

Sárga fátyola,

'S minden árnyék őszi szél

Ronda záloga.

Néma búban a' levél

Sorvadásba gyúl;

'S téli fényre lejt a' hóld

Fel — hegyek megül.

A' még evedzve elszágúld

A' szerelmi táj:

Szétvonúlva a' vihar

Szirtek' ormin áll.

'S mint viszonzlát lány ölen

Lankad — és örül:

A' nap emlényekre rezg

Síromon felül.

Ruttkay E. Károly,

Eperjesről.

Gőzkocsizás Bécsben.

Bécs, Oct. 26dikán. „Épen a' Praterből jövök, hova a' Voigtländer úr gőzkocsiján egy kellemes kirándulást tévék. Ez első próbatétel közönséges országúton járó gőzkocsival Bécsben, vagy is inkább egész Németországban, 's annál fogva megérdemelte azon kedvezést és köz érdeket, mellyet a' látására nagy számmal öszvegyűlt nézők nyilatkoztattak. Miután a' kocsi erőműve a' Praterben a' circus előtti téren felmelegítetett, bement az a' rendelt órákor, magának Voigtländer úrnak kormányzása alatt, a' fő sétat hely kocsijába, 's ezen — futása sebességét tetszés szerint változtatva, 's néhányszor mutatvány végett hirtelen megállapodva — egész a' Rondelig, hol egyet kanyarodván azon módon visszafordult a' köz tetszés sokszoros jelei között. Mind a' mellett is, hogy az út újontan van töltve 's csak egyik felén egy kevésse megjárva, de még itt is lágyabb mint efféle kocsikhoz kívántatnék, — tökéletesen jól üte-ki a' próbatétel, mellynek az idő maga is kedvezett, 's mellyet semmi baj nem akadályozott. Voigtländer úr egyszer készakartva az útnak legvastagabban töltött részére tekeredett, 's ott is hasonló könnyűséggel haladt kocsija. A' kocsi kormányzása, 's annak eszközlése, hogy az most sebesebben majd lassabban menjen, kevés erejébe került Voigtländer úrnak, mint ezt, épen mellette ülven, jól láthatám, különösen könnyűnek látszott a' kocsinak sebes és lassu menetelre igazítása, és a' megállapodás. Egy alig észrevehető megnyomással olly sebes futásra indította egyszerre Voigtländer úr kocsiját leglassúbb meneteléből, hogy a' kocsit a' mellék fasorok közt követő lovaglóknak legsebesebben vágatva is alig érkezhettek vele; a' futás meglassítása hasonló könnyűséggel eszközöltetett. Visszatértekor szerencsekívánások 's bravo! kiáltások fogadták Voigtländer urat mindenfelől, mellyet meg is érdemlett a' legalább is mintegy 15 ezer nézőktől kapott bevétellel együtt, kik e' mutat-

vány szemléléséért fejenként 24 pengő krajczárt igen örömett fizettek, 's kik között Károly főherczeg is familiájával jelen vala. — Az a' híre, hogy Voigtländer úr még néhány útat fog tenni kocsijával elsőben Pestre, azután Prágába és éjszaki Németországba, mielőtt az valódi practica végre fordítatnék. Kétséget nem szenved, hogy tulajdonosának ez alkalmakkal jó haszna fog lenni.“

Egy bolond végrendelete.

Mint-hogy talán meg is fogok halni, 's mint-hogy még síromban is halálra bosszankodnám, ha hűntöm után hagyományom felett pörpatvar, vagy talán épen nemzetek köz háborúja támadna: ennél-fogva hagyományom felől állhatatosan 's változhatlanul következőleg rendelkezem:

1. Szívemet hagyom egy rossz gyujtogatónak, hogy azon pillanatban, midőn a' gonoszság fekete gondolatja benne feltámadand, érezze azon nyomort 's szerencsétlenséget, mellyet ártatlan háznépekre hozni szándékozik.

2. Szemeimet hagyom egy kőszívű uzsorásnak; tétesse azt valamely ügyes orvos által ön háttára, hogy láthassa-meg, hogy azok is emberek, kik az ő gazdag tekintete után mennek.

3. Előrelátásomat, szoros rendtartásomat 's szavatartásomat hagyom a' rossz cselédeknek örökségül, kiknek vétkes hibája miatt már annyi gyermekek lettek bénákká, 's annyi tehetős gazdák koldusokká.

4. Talpaszakadt sarumat hagyom mindazoknak, kik hajlandók tánczban telhetetlenségöknél fogva tüdőgyuladásig tánczolni.

5. Bölcs mértékletességemet, melly minden nap, kivétel nélkül, ugyanazon egy hasat tart, azon oktalanoknak hagyom, kik ünnepnapokon csömörig torkoskodván egyéb napokon éhen sovárognak.

6. Bundámat a' Senegal vize mellett lakó szercseneknek hagyom, olly világos feltétellel azonban,

hogy annak véghetetlen jótéteményével minden nap más más éljen.

7. Igazságos emberszeretetemet a' kávézó asszonytársaságoknak hagyom, mellyek a' távollévők becsületét marczongolják. Hagyom egyszersmind azon férfias nénikéknek is, kik úgynevezett barátságos társaságaikban az elázott boros padon a' legderekabb férfi hírét rágalazzák.

8. Magos és mély diplomáitai belátásaimat hagyom a' kontár politikusoknak, kik szünetlenül véretlen csatákkal verekednek, a' hősokeket 's országos férfiakat rostálgatják, a' világgolyót tetszésök szerint bonczolgatják 's osztják-el.

9. Nagyra nem vágyásomat hagyom azon litteratornak, ki példátlan dölyfösséggel annak képzeli magát, a' mi olly igen szeretne lenni, 's ki magát költőnek nevezi és írja, mivel egyszer valamelly gazdától rímes végszótagokkal öszvetoldott foldott koldulásáért alamizsnát kapott.

10. Üres zsebeimet, mellyek közül mindenikbe, mint egy hanaki cséplő nadrágzsebébe, egy véka zab könnyen beléfér, egy alchimistának hagyom, hogy azokat mindenható tudománya aranyjaival megtöltse.

11. Azon tehenet, mellyet húsz esztendő előtt tőlem elloptak, hagyom, ha megtaláltatik, József szegény szomszédomnak; ha pedig meg nem kerülend, akkor legyen Knieriem czizmediáé.

12. Emberszeretetemet hagyom mind azon plánum 's javallat koholóknak, kik az emberiséggel teszik próbatételeiket.

13. Író tollamat hagyom azon könyvíróknak, kik az olvasók erkölceit megvesztegetik, 's érzéseit megmérgezik. Hagyom egy úttal azon literariai kézműveseknek, kik csupán ön nevök 's hírók felől, az emberek nemesítése 's jóléte felől ellenben semmit nem gondoskodnak.

14. A' szak - (Backenbart) csinosgatásbeli esméreteimet hagyom a' mai hetykéknak, hogy annak mes-

terségét megtanulhassák, mimódon kellessék a' szakot fülöktől egészen állók alá, kecskebak módjára levinni 's egyszersmind bajuszaikkal testvéresen öszvekötni.

15. Rozsdás és csorba bicskiámat hagyom egy borbélynak, hogy borotváláskor egy úttal a' metélést is elvégezze.

16. A' minden érzés nélküli könnyhullatás mesterségét azoknak hagyom örökségül, kik szüntelen készek mást vigasztalni, segíteni ellenben nem szoktak, 's kiknek szívét körülvevő jeget a' nyomor legforróbb könnyei sem képesek felolvasztani.

17. Azon hálót, melly által Lampas görög hálás meggazdagodott, 's melly ócska szerszámos kamrámban (akarám mondani kincstáramban) van, egy coquette asszonyszemélynek hagyom, hogy vele sok stockfischokat foghasson.

18. Hallgatnitudásomat annak hagyom, ki azt hiszi maga felől, hogy mesterségében mindent jobban ért mint más, ki minden estve felüti a' csapszékekben szónok székét, 's azután megittasodván a' korcsma főztől minden embereket kivétel nélkül, a' legelsőtől a' legutolsóig, ócsárol.

19. E' végrendelet végrehajtojává kinevezem a' tonnan s Jupitert.

20. Mivel a' fő- vagy általános örökös kinevezése a' végrendelet velejéhez tartozik: erre nézve kinevezem a' nagy Mogolt, megvárván részéről, hogy ő is szép repressaliat fog gyakorolni, halálakor szegény barátaimat kincsei főörököseivé tenni; elébb mindazáltal vissza kell szereznie azon kincseit, mellyeket a' Persák elleni háborujában elvesztett.

21. Ha netalán e' végrendelet némelly megszábot formalitások hijával lenne, kérem ezt legalább codicillus gyanánt elesmértetni. (Zagr. Luna.)

Az Ibrányi Nyárfa.

Az 1823dik esztendő első felében ki adott Hasz-

nos Mulatságok' 13dik száma alatt a' Szabolcsvármegyei ibrányi nagy élő nyárfáról tétetvén említés, érdekesnek gondolom ezen természeti ritkaság mostani állapotjáról is tudósítani az olvasó közönséget; — ugyan is ezen mintegy 25 öl magosságú nyárfa múlt 1833diki Junius 17kén uralkodott nagyszélvész által letöretvén úgy terítettett földre, hogy csak más fél ölnyi magosságú törzsöke áll még ki nem mozdult gyökerein, — ezen fent álló törzsököt az idő viszontagságai elől menté tenni, 's így emlékül később üdókra is fent tartani akarván a' ritkaságok, és régiségekben gyönyörködő Ibrányi Nemzetség, zindely fedél alá vétette, 's ablak ajtó vágásával lakható állapotba helyhezette. Az e' szerént el készültt fa házhoz a' közlő is éppen akkori ott mulatásakor barátságos erdei ebédre meg híva lévén, különös érzés fogta-el kebelét eme képzeletét fölülmúló természeti ritkaság látásán, 's ő is bizonyíthatja: hogy a' szóban lévő nyárfa fenn álló törzsökének külső körülete tiz öl, belső üregének által mérője pedig három ölnél valamivel több, és benne ötvenen el férhetnek.

Érdemesnek tartja még a' közlő itten meg említeni azt is: hogy ezen századokra mutató óriási fa, a' népmonda szerént hajdan kígyók 's kóborlóknak rejtekül, később pedig a' zivataros üdókben erdei munkásoknak menedékül szolgálván, és némely gondatlanok által üregében oltatlanul hagyott tűz által belseje egész a' tetőig ki égven, régibb üdőtül fogva így állott, 's végső romlásáig zöld galyakkal gazdagon díszlett; — majd nem hasonló nagyságú rokon társa pedig mintegy 3 ölnyi távolságban több évek előtt kártékony kezek által földre terítettvén, most már csak kórhadó maradványi láthatók.

V. J.

Tudni és nemtudni.

Olly sok könyveink vannak, tömve az emberi tudat termékeivel. Miért nem fogott még senki egy olly

munkának is írásához, melly mindent, a' mit nem tudunk, magában foglalna? valóban érdekes lenne annak olvasása. De a' szerző vagy öszveszedő kénytelen lenne azt is megvallani, hogy a' nemtudat roppant pusztáján előtte is sok el van rejtetve, 's annál fogva jegyzéke hijánytalan nem lehet. — Minő nyomorult dolog az emberi értelem! Nem csak számtalan dolog van, a' mit tudhatni, 's még sem tud; hanem még azt sem tudja mind, hogy mit nem tud. Innen a' hajdankor nagy bölcse azon nevezetes vallomást tette, hogy legnagyobb tudománya annak tudásában áll, hogy semmit sem tud.

K ü l ö n f é l e.

A' mészárosok egy kis városban panaszt tettek, hogy a' hús nem kél, fele mindenkor megmarad, melly miatt nekik el kell pusztulniok. A' kis városi tanács, hogy a' húsvágók kárt ne szenvedjenek, azt végezé: hogy „ezután csak egy fél ökröt üssenek-le.

A' Spartabelieknek szokások volt, hogy röviden és fontosán feleljenek. Midőn tehát az Abderiták követje egykor Agis király előtt igen hosszan beszélt volna, azt kérdé végtére a' királytól, hogy ő már oda haza mit mondjon? Agis felelé: mond-meg, hogy az egész idő alatt, mig te beszéltél, én mindég hallgattam.

Három mód vagyon e' világon, mellyen az ember magát holdogíthatja: első a' magunk tehetsége (capacitas), melly a' legtisztességesebb és bizonyosabb mód, — második a' mások gyengesége; ez a' rossz lelkü embereknek fogása, kik, hogy magukat mutogathassák, másokat kívánnak letapodni, — harmadik pedig a' szerencse, ugy p. o. egy társaságban kérdetvén valaki: hogy tudta magát T. úr olly gazdaggá tenni? más azt felelé: ugy, a' mint minap N. úr a' nagy lotteriában.

Ném régiben borzasztó történet esett a' kora eltemetés miatt P. városban. Egy születése óta siketnéma kovács mester némelly barátaival házán kívül ebédelvén sok pálinkát ivott, melly miatt haza mentében rosszul lett. Orvos hívatatván, ez némelly eszközöket megpróbált ugyan, de foganatlanul. Kevés idő múlva minden életjelek elenyészvén róla, mindenektől holtak tartatott, eltemetése másnap délutánra rendeltetett. A' halotti misének a' templomban kiszolgáltatása után a' koporsót épen sírba akarák eresztetni, midőn benne zörgés és nyögés hallatszott. Felnyittatván a' koporsó, felült benne az eltemetendő, kinek helyreállítására azonnal minden orvosi segedelem elévitetett. De a' hideg 's szabad levegő hiánya, mellyet a' nyomorútnak a' koporsóban fekte alatt ki kellett állania, a' felébredés iszonyú érzeteivel egybekapcsolva, kevés óra múlva ismét megfoszták őt életétől, mellybe épen most tére-vissza.

Franciaország a' 13dik századtól a' 18dikig, és így öt század lefolyta alatt, töltött: 35 esztendőt polgári, 40 esztendőt vallásos, 76 eszt. külföldi ellenségekkel határain belől, és 175 eszt. külföldön folytatott háborúban. — És így hadakozásai ideje öszvesen 326 esztendő, békében pedig csak 174 esztendőt töltött.

Találós Mese.

Majd rózsás fénnel, majd szürkés barna homálylyal

Vergődzöm-ki az elkomorúlt 's gyászlepte sötétbül.

Hány gonosz emberlét nyögvést borzadja világom,

Átkoz sírva hogy általam elvándorla sötétje.

Hány, kinek én szemeit kinyitom, vidoran mosolyog rám.

Ifju örülj! még rózsáimból törhetel üdvet.

Addig örülj, szerelem sugarim mig rajtad enyelgnek.

Mert ha lehúnyt egyszer piruló fényem komor éjbe:

Oh gyönyör ifjúság, 's szerelem, már jaj neked akkor!

Gyöngyösy T.

Eperjesről.

Jegyzet: A' 38-dik számbeli Rejtett szó: Tödöklő.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

40. szám.

November 15dikén

A' nyiltszívűség.

Egy csintalan napomban
 Kis Eszti' méz ajkáról
 Csókot loptam; — felindult
 Ő erre 's bosszonkodva
 Megdorgált durvaságom
 Miatt. Ijedve tüstént
 Bocsánatért esdeklék
 Ezen merész lépésért.
 A' nyilt szívű lány erre
 Mosolygva ezt felelte:
 Hiszen! nem csókod bosszont,
 Hanem tüzes szakálad.

Rosty Zsigmond.

Művészi megtisztelés.

Következő tartalmú Franciaország királyának
 14dik Lajosnak lovag Bernini építőművészhez 's 7dik
 Sándor pápához szólló levele:

Bernini ur! Én olly különös tisztelettel vagyok
 az ur érdemei iránt, hogy őszintén kívánnám az
 urat, kinek művészi nevezetessége mindenfelé elter-
 jedt, személyesen látni 's közelebről meg ismérni,
 ha csak felterjesztett kívánságim nem lesznek ártal-
 mára ő Szentsége szolgálatjának, 's az Urat foglal-
 tosságaiban nem akadályoztatják. E' czél elérésére
 czélirányosnak véltem egy rendkívüli kurirt küldeni
 Romába 's általa meghívni az Urat, hogy azon örö-
 mem lehessen Önt Franciaországban látni. Felteszem,

Második Felesztendő.

hogy az Úr használandja azon kedvező alkalmat, mellyet rokonom' Crequi herczeg mint rendkívüli 's meghatalmazott követ visszatérése Francziaországba nyujt elibe, ki is körülményesebben kifejtendi, miért kívánom szivemből az Urat hozzám nyerni 's hogy azon szép műtervekről szólhassak az Úrral, mellyeket Ön átkülde a' Louvre palota felkészítésére. Egyébiránt ahhoz tartom magamat mit fen említett rokonom az urral közlend. — Kérem az Istent, hogy az urat szent oltalmába vegye. Aprilis 11kén 1665. Lajos.

Szentséges Atya! Már két rajzot küldvén által Szentséged olly nevezetes művész kezéből mint lovag Bernini, Louvre nevű palotám számára, illőbb lenne Szentséged ezen nagy kegyességét meg köszönni mint újért esedezni. Mivel azonban a' kérdésben forgó dolog olly palotát érdekel, melly több század óta a' legbuzgóbb királyoknak az egész keresztyén világban szolgál fejedelmi lakásul: azt véltem, hogy teljes bizodalommal 's őszinteséggel fordulhatok e' dolog iránt Atyaságodhoz. Ezekhez képest kérem Szentségedet, adja lovag Bernini architektusnak, ha egyéb iránt általa a' szolgálát nem szenved, azon parancsot, hogy Francziaországba utazzon 's valósítsa projectumit. Jelen környülményeknél, Szentséged fényesebben nem tüntetheti-fel irántam kegyességét mint ez által. Nyilatkoztatásomhoz mellékelvén, hogy senki nem kötelezheti-le inkább magát Atyságodnak 's hogy senki sem lehet nagyobb tisztelettel 's buzgóbb indulattal mint én. Szentséges Atyaságodnak Párisban Aprilis 18kán 1665. Lajos.

Brunelleschi a' florenczi Santa Maria del Fiore főegyház architektusa elhunyt Florenczben munkás életpályája 69dik évében 1444ben Aprilis 16kán. Familiájának sírboltjai St. Marcus templomban vannak, holt tetemei mindazáltal Santa Maria del Fiore egyház sírboltjaiba tétettek örök nyugalomra, hol sírján következő felirást olvashatni: Quantum Philippus Ar-

chitectus arte daedalea valuerit, cum hujus celeberrimi templi mira testudo, tum plures aliae divino ingenio ab eo adinventae machinae documento esse possunt. Quapropter ob eximias animi dotes, singularesque virtutes 15. Kal. Maias anno 1444 ejus. B. M. corpus in hoc humo subposita grata patria sepeliri jussit. Philippo Brunellesco antiquae architecturae instauratori. S. P. Q. F. civi suo bene merenti.

Angelo Mihály elhírólt mővész 's a' romai Sz. Péter-egyház architektusa, elhunyt néhány napi gyengélkedés után életpályája 90dik évében. Hideg tetemei Romában a' Sz. Apostolok' templomába szállítottak, hol 5dik Pius pápa pompás síremléket rendelt neki készíteni. Florencz város irigy szemmel nézván birtokát Angelonak még annak élteben is, a' halálos boritékot úgy vette mint ősi birtokát, mellyre jussa vala. Ennélfogvást a' mővész holt tetemeit a' nagy herczeg alattomban kiásatta 's Florenczbe szállította, hol nagy tisztelettel fogattatván eltemették; melly tiszteltetést néha a' hízelkedés tesz a' hatalomnak, itt pedig csupán a' nagy elme csodálásának szentelt. Eltemettvén a' Sz. Lőrincz disz-egyházában, hová a' nagyherczegek' holt tetemei tétetnek örök nyugalomra, pompás gyászállás állítatott-fel neki.

Fontana Domenico híres olasz architektus, életében becsülettel 's gazdagsággal halmozva, kimult Nápolyban 's a' lombardi Nemzet Sz. Anna nevű templomában temettetett-el egy kápolnában, mellyet ő maga építettett 's kinek fia Caesar Fontana igen szép síremléket készített. Benne egy példás életű mővészt, szíves ember barátot, széles tudományu, mély belátásu és sok tapasztalásu férfiút, szóval oszlopembert siratnak Olaszország nevezetes mővészei.

Bernini világszerte elhírólt építómővész, ki élete folyamában legnagyobb tisztelettel tetőztetett, elhunyt élet pályája 82dik évében. Hideg tetemei Santa Maria Maggiore egyházba vitettek 's örök nyugalma helyére

tétettek legnagyobb tiszteséggel, minden rendü 's rangu temérdek sokaság kísérete között. Roma városa minden idegenei 's nagyai csaknem kötelelességöknek tarták, azon gyász ünneplésnél megjelenni.

Wren Kristof angolországi építőművész, Sz. Pál egyház kupja alatt temettetett-el; — kirekesztő privilegium, melly hogy emlékezetét tiszteljék, neki 's familiájának engedtetett-meg. Sírkövén következő irást olvashatni:

Subtus conditor-Hujus ecclesiae et urbis conditor,
 Christophorus Wren — Qui vixit annos ultra nonaginta,
 Non sibi sed bono publico
 Lector si monumentum requiris
 Circumspice.

Obiit 25. Feb. Anno 1723 Aetatis 91.

Jules Hardouin Mansart a' legnevezetesb francia architektusok' egyike volt. Őt a' király Sz. Mihály rend diszjelével ékesítette-fel, első architektusának nevezte-ki, 's valamint épületeinek úgy a' szép művek 's manufakturák főigazgatójává tette. A' királyi képíró- és képfaragó akadémia őt protectori hivatallal ruházta-fel. Elhunyt Mansart Marlyban; holt temei Parisba szállítatván, azok illő gyász tisztelettel Sz. Pál diszes egyház sírboltjába tétettek nyugalomra, hol örök emlékezetére egy síremlék készült, mellyen Coysevox hires szobrász művei tűnnek-fel.

Hohenbergi Hezendorf Ferdinand cs. királyi austriai architektus, a' jelen század legjelesebb művészeinek egyike, számos palotákon kívül, mellyekkel Bécs városát diszesítette, Schönbrunn nevű várkastélyhoz, jelesül a' nagy kerthez készíté a' javallat terveket, mellynek főterve hétszer másoltatván, francia, angol és spanyol országba küldetett megbíráltatás végett. Egyike a' másolatoknak Romában Maria Therezia arczképe alatt festetvén márványra, azon tiszteltetést szerzé

e' művésznek, hogy a' romai művészeti akademia őt tagjának nevezte-ki.—E' most érintett bécsi születésű lelkes férfit szerzett tudománya által a' legalsóbb lépcsőtől felemelkedvén lőn udvari architektus, a' cs. kir. képező művészeti akademia fő igazgatója 's utóbb nemesi ranggal ruháztatott-fel. Számos diszalkatványain kívül mellyekkel Schönbrunn büszkélkedik, általa készültek-fel 'a Vöslai kastély, a' Fries palota Bécsben 's több más építvény remek. A' schönbrunni kertben láthatni általa ügyesen elrendelt symetriai kertfelosztást, földött 's nyílt sétálókat, árnyékos ligeteket különféle tekervényes 's röges utakat, bolygókertet, mesterbarlangokat, hágcsó- erkélyeket, galy fedeletet, retemagányt, vízmestermiveket, tavakat, madár 's egyéb állatseregleti helyt (menagerie) 'sat. az akkoriban divatozó izlés szerint elrendelve. Szép találmányai közé tartozik ama csudálatra méltó 's négy megaranyozott tekenős békán nyugvó pompaoszlop (Obelisk) 's gloriette, melly egy romai sala terrenát mutat, 's azon szép alkotású 's jelesen összeillesztett rom, melly egy pompás romai építvényt képez.

Semmi sem képeesebb ezen fényes tekintetű művész szellemi tehetségét bém bizonyítani, mint ama számos építvények, mellyek 1814ben készültek-fel Bécsben Fel-séges urunk visszatértekor Parisból a' kegyes atya tiszteletére. Illyenek: a' kaernthner kapun kívül felépült diadalmi-kapu. Ezen építvény közepét, melly mint valamely tündér vár ragyogott távulról, 13 láb széles nyílás tette. Ezen ideigleni emléket 16 két láb átmérőjű korinthisz oszlop fogta köröskörül mellyek a' párkány emeletet tarták. Felül álla a' diadalmaskodó császár természet feletti nagyságban két symboli alakkal, a' polgári hűséget és Austriát jelentvén, melly a' ló kantárszarát tartá. Öltözete régi romai consularis to-gából állott, melly széles redőkben függé-le a' lóról 's az egész alaknak igen kedvező tekintetet szerze.

(Vége köv.)

Novák Dániel.
architektus.

A' mostani Algiri kormányzó.

Nem régiben Algir kormányzójává nevezetett egy férfiú, kinek köszönhetik a' Müncheniek az egész környékben legjobb seröket, 's ki a' Hesselohi nevezetes gazdasági jószágnak birtokosa volt. — Drouet d' Erlon gróf ez, ki Napoleon alatt szintolly jeles haditszt, mint későbbben a' restauratio után, midőn, hogy bajtársának Ney marsalnak sorsára ne jusson, hazájából el szökni kénytelenítetvén Schmidt báró név alatt Münchenben megtelepedett, jeles gazda és serfőző vala. Megvén t. i. Hesseloh jószágot jó rendbe hozta ott a' gazdálkodást, 's főzetni kezdte a' híres Hesselohi sert, és átaljában olly jó karba 's tökéletességre emelte a' gazdaságot, hogy a' környékben egyik jószág is az övével a' gazdálkodásban nem mérkőzhetett. — Drouet, ki Napoleonnak Elba szigetéről visszatértekor Lillei kormányzó vala alig hallá-meg császárjának a' francia földre beléptét, azonnal kitűzte a' háromszínű lobogót Lille sánczain; de épen e' tette lett a' restauratiokor oka kárhoztatásának. Mind e' mellett is szerencsésen megmenekedvén, Münchenben, a' nemes szívü hitvesének guillotin alá lett feláldoztatásával szerencsésen megszabadúlt Lavalette-el együtt, ki már jó darab idő óta a' Starembergi tónál titokban éle, Maximilian József királyban nemes lelku és biztos pártfogóra talált. Drouet grófnak későbbben X. Károly alatt kegyelem adatott, de csak a' Juliusi revolutio után kívánczozott a'; már hetven esztendőös öreg hazáját ismét meglátni, mellybe visszatérvén nem régiben a' terhes de igen tisztos Algiri polgári- és katonai kormányzóság bizatott reá. — Említett jószágát gróf Montgelas minister vette-meg; mostani haszonbérlője, mint mondják, az előbbi birtokos komornikja.

A' flóta és menuet.

Young, az éjszakák remek írója, egykor több

asszonyságokkal a' Themsén időt töltve csónakázott, 's hogy a' társaságot még kellemesebbé tegye, néhány áriát játsza flótáján, mellyben ő mester vala. Alig hogy játszását végzé 's flótáját zsebébe dugá, egy katonatisztekkel rakott sajka utánna nyomúl, 's beérvén csónakát „miért hagyá-félbe a' játszást?“ kérdé egyik tiszt megtámadólag 's egy kissé goromba hangon. „Hogy kérdezheti ezt Ön? viszonzá Young, nekem tetszett megszűnnöm.“ „No tehát kezdje-el ismét“ mondá a' tiszt. Young vonakodott. „Kezdje-el, mondom, vagy tüstént a' Themsébe fog röpülni.“ Young elrémülve látván gyöngéd társnéit, kéntelen volt a' tiszt szemtelen kíváнатának engedni; elővette flótáját 's csendes vérrel eljátsza néhány melodiát; mi alatt a' sajkák parthoz jutván, a' tisztet félre szóllítá „ha Ön becsületes ember, ugy mond, elégtételt fog nekem adni pajzán tettéért. Reggel tanu nélkül 's kardal fegyverkezve fogom Önt elvárni.“ A' tiszt elfogadá a' kihívást, 's az órát és egy távol helyet meghatározván egész barátsággal elváltak egymástól. Következő reggel Young első vala a' kijelelt helyen, 's midőn a' tiszt érkezett, felvont pisztollal ment elébe. „Mit! kiálta ez felháborodtan, hát alattomosan akar engem Ön meggyilkolni?“ „Korántsem, felelé Young, én önt csak egy menüetett tánczolni szólítom-föl.“ „Hogyhogy?“ — „Ha ön egy menüetett tüstént nem tánczol, szétroncsolom kaponyáját!“ — A' tiszt még több ellenvetést is akara tenni, de hasztalan; kéntelen volt ellenfele zaklatásának engedni. „Jól van, mondá Young a' menüet végeztével, ön tegnap flótát játszata velem, én pedig ma önt megtánczoltatám, és így le van adósságunk róva; azonban ha ön még más elégtételt is kíván, kész vagyok azt megadni.“ — A' tiszt elesmerte igazságtalanságát, megölelte Youngot, 's e' pillanat óta jó barátok levének.

K ü l ö n f é l e .

A' zsidó biblia, mellyet Luther német fordításá-

ban használt, 's azon angol biblia, melyet a' szerencsétlen I. Károly, a' vesztőhelyre vezetetésekor kezében tartá 's az őt kísérő püspököknek ajándékozott, most a' berlini könyvtár birtokában vagynak.

Egy 109 esztendősz gazdag asszonyság élte végéhez közeledvén, a' körülte álló rokonoktól többek közt azzal vigasztaltaték, hogy ez élet rövid átmenetel egy boldogabb örök létre. „Az igaz, mondá a' 'haldokló, alig nyitá-föl az ember szemeit, 's már ismét be kell zárnia.“

Az angol parlament épület minapi égésekor megmentetett Westminster-Halle legnagyobb terem (szála) egész Európában, melyet nem támasztanak oszlopok. Hosszasága 275 és szélessége 74 angol láb; és a' nagy udvariünnepekre vala szánva. Vidik Richard egykor henne 10,000 személyt vendégtelt-meg. Az angol királyok' koronázási ünnepei is mai napig ott tartattak.

Bécsben megholt egy nyúgpénzes ezredes, kit mindenek igen szegénynek tartottak. Hátramaradt vagyonában találtak 80,000 pengő forintot egy végrendelettel együtt, mellyben egész vagyonát a' kadetok jobb nevelésére hagyja, úgy hogy közülök 40 jó magaviseletű és ügyes ifjak esztendőnként 100 pengő forint pótlékot kapjanak fejenként.

Rejtett szó.

1 2 3 4 5 6 Bút hoz a' Magyarra a' ki engem említ,
Mert soknak fedezik, hantjaim tetemet.

1 2 3 Az agg fákon lakom, de azért más helyt is
Választok lakásra, vén kősziklákat is.

4 5 6 Egy műves melly házad fedelét le rontja,
'S roszt helyett az újat reá fel állítja.

*Mannó Al.
Debreczenben.*

Jegyzet: A' 39-dik számbeli Találós mese: Hajnal.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

41. szám.

November 19dikén

S z í v á l d o z a t.

Ködhomályban tétovázom
'S aggodalmak' éjjibe';
Ints! hová vérhűdöl éltem
Földkebel gyászmélyibe?
Nem! - korán még létkorányom
Most derül egy enyhkelet,
Most mosolyg rád egy való kékj
Melly kitarja mennyedet!

Látom ott a' rózsaoaltárt
Szűz-leányszív ékezi;
Vágya' harczát, 's üdvhiányát
Reszketőleg képezi.
Lángokat lövell! — 's felém hah!
Értelek szív; — áldozom!
Adj az oltáron helyecskét
Szűm', feszültt szűm' itt hozom!

Gyöngyösy T.
Eperjesről.

*A' Nap szakaszai. Költeményes festésc k a'
természet után. Írta Vajda Péter. Pesten,
Trattner és Károlyi typographiájában 1834.
55. lap. Sad réten.*

Foglalatja: Ajánlás Költőink Koszorúsához. — A'
Nap. A' Nappal. A' Reggel. Az én reggelem. Az első
reggel. A' Dél. A' Bujdosó dele. Az est. Washington'
Második Félésztenő.

estéje. Az éj. Éj Mohácson. Az utolsó éj. — Eredeti gondolatok, költői festés, és csinos nyelv ajánlják.

Status-adósságok és status-papírosok érdekesebb viszonzatokban és újabb adatok szerént, különös tekintettel az Ausztriai financiára, előadva Srányi János Hites Ügyvéd által. Pesten, 1834. Nyomt. Petrózai Trattner J. M és Károlyi I. könyvnyomtatóintézetében. 311 lap. 8ad réten.

Sokaknak óhajtását tölté-be a' tudós Szerző úr, midőn, illy nevezetes és jelen korunkban legfontosabb de mégis kevesektől ismert tárgyról helyes és legújabb adatok szerint magyar nyelven írt,—'s annyival érdekesebb munkája, mivel benne különös tekintet vagon az Ausztriai financiára. Illy realis hasznú munkák, millyenek bellettristicai és philologai könyveink özöne mellett csak ritkán jelennek meg, méltán ajánlást érdemlenek.

M e h e m e d A l i.

Mehemed Ali az egyiptomi viczekirály Európában született. Fia ő egy török politiabíztosnak, ki a' sok erdejű Maczedoniának egy kis városában a' rendre vigyázott. Ott tanuló ő 'mikép kell magát az embernek valamelly zendülés alkalmával viselnie, mikép kell az ellenkező feleket megbékéltetni azáltal ha mindegyik fél befogatik, mikép kell az adót sikerrel beszédni.' De ezen tanulási időszak nem tartott soká, mivel attya a' politiabíztos nem sokára megholt. Szerencsére attya előljárója megszerette a' kis eleven gyermeket. Senki sem tudott az öreg úr ősz szakálában olly ügyesen vakarni, senki sem tudta pipáját olly kedve szerint megtölteni, senki sem beszéle előtte olly furcsa történeteket, midőn keresztbetett lábakkal üldögélt 's petyhedt hasa zsacsokóként lóggott, — mint az elmés és

fürge gyerkőcz. Az öreg tiszt megesküdt a' proféta szakálára, hogy a' kis árvára gondja leend, és megismerteté őt fiával, egy buta és rest gyermekkel, ki apjának sok bánatot okozott. Mehemed nagyravágyó volt, egy lófarkra sem nézhetett a' nélkül, hogy basaság ne jutott volna eszébe; de e' mellett szorgalmatos is vala, dohánnyal kereskedett 's egy franczia kereskedőtől, ki nálok több ízben hosszasan tartózkodék, 's őt kedvelé, örömetst kérdezősködött Európáról: óriások lakják-e ezt, vagy struczmadár fejű emberek, tojást költő négylábú állatok-é, vagy elevent szülő madarak. Lyon mester, de a' ki neve ellenére marseillei fi volt, édesden mosolygá nevendékét, megtanítá őt az ezer egy éjszakára, és sokat tón arra, hogy az ifjúnak Európáról helyesebb képzelete legyen. Mehemed is kedvelte mesterét, 's a' mint ez megholt, iránta viseltetett jó indulatját minden Francziákra kiterjeszté. Azonközben gyámattya egy asszonyt ajándékozott és gazdaságot adott-által nékie, — egy szóval Mehemed boldogságban élt. A' leggazdagabb dohánykereskedő vala ő Kavalában, a' legvitézebb katoná, a' legravaszabb hivatalbéli, 's a' legboldogabb házigazda — a' mint a' sultánnak egy parancsolatja érkezett, hogy 300 főből álló csoport útnak indítassék a' nagy török hadsereghez, melly a' Francziákat Egyiptomból kiűzendő vala. Az érintett tisztviselő elsőszülött fiának kelle csak becsületből is a' vezérlést átvennie; de az csakhamar bele unt a' bajnoki pálya bajaiba, visszatért fürdőihez 's feleségeihez, 's általadá a' kormányt Mehemednek, ki mellé hadnagyúl adott. Így jött Mehemed Egyiptomba! Szülötte földét többé nem látá, de e' miatt csak egy ősz hajszála sem nőtt; mert 'a' Törökök, így szól egy Franczia, Európában csak táboroznak.' — Egyiptomnak nem legkissebb csudája vala akkoron, hogy az Francziaország hódítmányaihoz tartozott. Egyiptom, a' halottak' ó tartománya, a' puszták homokjától eltemetett, és csak életerének a' Nilusnak árvizében

lélekző Egyiptom még egyszer életre serkent. A' régi Sphynxek' találómeséje megfejtetett; a' pyramisok' csudás ezerévi halgatását félbeszakaszták a' francia bajonétok' villámlásai 's a' messzeföldről szállított ágyúk' dörgései. A' hajdani rejtvényes Cheopsok megfordultak égignyuló sírjaikban, a' struczmadár a' puszták' sivatagjaiba szaladt a' dühöngő százszor meggyőzött Arabsal, csak a' szelid teve akadt-el futásában, 's könnyezve térdelt-le a' győző előtt. Kairóban a' zsidók 's minden gyülevész nemzet városában a' nagy sultán Buonabardi uralkodott két 's három lófarkú basáival, és minden szent vitézeivel; melly új hitű hadisereg sokat hasonlíta a' profétához. A' frank sultan fördött mint egy muzulman, a' korán szerint szolgáltatott igazságot, szüzen és mértékletesen élt; sőt imádták volna őt, ha környülmétkedett vala. Némellyek basái közül e' részben is engedtek, felvették a' hourik' vallását, és keleti pompával éldeltek a' gyönyörűség karjai közt. A' syriai táborozásnak, a' szent föld szomszédságában, nem lón kívánt sikere, mivel a' francia hadiseregnek nem vala igazi vallása. Kairo zendülése véres keménységgel csendesítetett-le; déli Egyiptomban a' százkapujú Thebae szomszédságában úzé Desaix, az igazságos szultán a' kétségbe esett Murad Beit, kinek mamelukjai annyira el voltak keseredve, hogy halálos sebeik ellent nem álván még a' homokban is elő másztak győzőik' lábait vagdalni. A' hadisereg négyszegű testbe állitva középre vette „a' szamarakat 's a' tudósokat.“ Kairo megnapnyúgotiasodott. (Folyt. köv.)

Parisi törvényszéki jelenetek.

A' nemzetek erkölcsi 's polgári kimivelődését alig lehet valamiből jobban megítélni, mint a' törvényszékek munkálkodásaiból. A' hibák és vétkek némelly nemei már magokban is bélyegei a' nemzetek kimivelődésének. De azokat belső mivoltukban,

eredetökben és indítóokaikban szemlélni, különös érdekű az emberesmérőre nézve; a' tetteknek pedig egész meztelenségökben eképen szemlélhetésére egyedül a' nyilvános törvényszolgáltatás nyújt alkalmat. Lehull itt azon fátyol, mellyet a' csalárdság, tettetés, és gonoszság szóttek a', valóság elfedezésére, 's egyetlen vétkes sem kerülheti-el az igazság bosszuállását; mert bár kivonhatja is olykor magát a' vétkes a' tettleges büntetés alól, de csakugyan nem marad az efféle törvényszolgáltatás erkölcsi haszon nélkül; felmenti ilyen esetben a' törvény a' vétkest, míg másfelől a' köz erkölcsiség kárhoztatja azt, 's gyakran terhesebb következésű ez utóbbi ítélet az elsőbnél.

F. e. October 17dikén betegesen és sírástól elpedve üle Parisban Boivin né — egy koros öreg asszony — a' vádlottak padján, kóborlóban lévő személy gyanánt vádoltatva. Már nyolcz nappal előbb kell vala neki itt megjelennie; de egy héti halasztást nyert, azt adván okúl, hogy az alatt fia őt magához fogja venni. „Tudósítatásakor“ mond az anya „vonakoda fiam engem elfogadni, de ma, bizonyos vagyok benne, ha szegény öreg anyyát e' vádpadon ülni látandja, szíve megesvén másképp fog gondolkozni.“

Fia — egy vastagnyakú útszakövező legény — durva, keményszivű tekintettel lassan közelítvén a' sorompóhoz, türedelmetlen képpel így szól: „nem esmérem e' személyt.“

Az előlülő. Nem az úr anyya ezen asszony?

Boivin a' fiú. Anyám.... Legyen hát anyám; de én nem esmérem!

Előlülő Hogyhogy? Hát nem esméri tulajdon anyyát?

A' fiú. (érzéketlen felsemvevéssel) Nem esmérem. Esmérem ugyan, ha az úrnak úgy tetszik; de nem fogadom-el, nincs tehetségem.... mert....

Előlülő Hogyhogy? Tulajdon anyyát nem akarja elfogadni? Ugyan gondolja-meg, hogy ez legelső,

legszentebb gyermeki kötelessége! — Mennyit keres napjában?

A' fiú. Keresek magamnak.... mit! negyven sous-t keresek naponként, 's nem adhatok neki semmit; keressen magának.

Előlülő. Hátha még kevesebbet keresne, még akkor is pártfogással és segedelemmel tartozik anyának. Gondolja-meg szavait az úr, keményszívűsége köz bosszonkodást támaszt.

A' fiú. Mafoi! Gondoskodjék minden magáról; keressen ő is magának, én nem avatkozom dolgába.

Előlülő. Az erkölcstelenségnek bennünket itt naponként szomorító példái között kevés van olly botránkoztató, millyet az úr e' pillanatban mutat a' közönségnek.

A' fiú. Arra semmit sem hajtok. Kiki magának! hagyjon nekem békét az úr!

Előlülő. Távozz tüstént e' helyről természetet megtagadott fiú! mind e' mellett is kényszeríteni fog a' törvény téged, annak, kitől életedet vetted, élete fentartásáról gondoskodni.

Boivin visszavonul lassan, a' hallgatók köz bosszonkodásától kísértetve, kik a' legkeservesebb de érdemlett gúnyokat szórják utána, mellyekre azonban ő egész hideg vérrel ezt mondja: ça m' est bien égal. (Az nekem mindegy.)

A' könnyekben fürdő szerencsétlen anya számára, ki a' vád alól felmentetett, 's kinek élelméről valamely köz intézetben fognak gondoskodni, a' jelen volt közönség azonnal adakozást gyűjte-össze.

Ezen esetet közvetetlen másik hasonló követte, csakhogy megfordított alakban. — Egy kellemes tíz esztendő leányka forog itt kérdésben, 's egy kegyetlen atya, ki a' leánykát elfogadni vonakodik. — Hervey Rossa sír 's esdekelve nyújtván atya felé kezecskéit, szívszakasztó hangon így könyörög: „Atyám! kedves

atyám! szánd-meg gyermekedet bizony soha többé nem cselekszem!“

Az atya durva, kegyetlen magatartással 's száraz szemmel veti-meg röviden a' kérelmet, 's kereken ki-nyilatkoztatja, hogy gyermekét elhagyja.

Az előlülő. Uram! leánya még igen ifjú; semmi becestelen tettel nincs vádolva; úgy fogatott-bé mint kóbori 's hontalan. Kötelessége az úrnak őt visszafo-gadni, 's jó erkölcsökben felnevelni.

Her vy. Háromszor hagyta-el már házamat; én munkás vagyok, nem vigyázhatokrá. Nem esmérem-el tulajdonomnak, 's által adom az igazság kezébe.

Előlülő. Nem jól látszik az úr érteni atyai kö-telességét. Még egyszer felszólítom az urat, fontolja-meg, mit teszen. Leánya még igen ifjú, 's minden jóra hajlandónak látszik.

Hervy Rosa. Bizony, kedves Atyám! jó és engedelmes leszek; könyörülj szerencsétlen gyerme-ken!

Hervy. Én nem esmérem magaménak; el-hagyom.

Az előlülő parancsolja a' vad atyának, hogy tá-vozzék-el.

Zúgás és gúnyok követék ennek eltávoztát. Azon pillanatban felszólal egy hang a' hallgatók közül.

„Előlülő úr!“ mond egy ifjú asszonyosság, „sza-bad lesz-e nekem e' gyermeket fogadott gyermekem gyanánt elfogadnom?“

Előlülő. Lépjen-elő Asszonyom! hogy hívják?

Az ifjú asszonyosság. Én Orwixné vagyok, lakom Gravillair utczában 66dik szám alatt; kötelezem magamat a' törvény előtt, hogy e' gyermekről gon-doskodom 's tisztességesen felfogom nevelni.

Előlülő. Van férje az Asszonynak?

Orwixné. Igenis, Előlülő úr! de bár férjem hatalma alatt is, de bizonyos vagyok, hogy ő ebben meg fog egyezni. Épen most akaránk lépéseket tenni valamelly árva leánykának gyermekünké fogadása

iránt. E' leánykát épen árva gyanánt tekintem, mivel tulajdon atya olly kegyetlen, hogy őt elhagyja. Én leányomnak fogadom őt. Úgy é, édes leányom! jó leszel?

A' gyermek keservesen síra.

Előülülő. Asszonyom! Tette igen tiszteletre méltó. (A' hallgatók, kik közül sokaknak szemeiben könnyek tündöklenek, nem tartóztathatják magokat, hogy az előülülő mondására tetszésüket ne nyilatkoztassák; eza' legnemesebb büntetése a' Hervy úr magaviseletének.)

E' jelenet után egy úr a' sorompó elébe lép 's így szól: Nevem Kuln, 's pénztárnok vagyok Lupin urnál Chapon útszában; esmérem Orwixné asszonyságot, 's e' nemes tettének meghálálása végett, kérem a' törvényszéket, engedje-meg, hogy abban én is részt vehessek.

Mindenfelől. Igen szép, jeles!

Előülülő. (a' kis Hervy Rosához). Látod kedves leányom! hogy ifjú korod, ártatlanságod, 's bánkódásod jelei neked pártfogókat szereztek. Tedd magadat hozzájuk méltóvá jövődő magadviseletteddel.

Leírhatatlan a' hallgatók megindulása; az asszonyok mind könnyeznek. Az érzékeny jelenet, melly minden jelenvoltakat, — a' bírakat sem véve-ki, — részvételre indítá, meghatotta Lagouette úrnak, az őrtálló testőrnek szívét is, ki több izben látszik könnyeit ősz bajuszáról törülgetni.

A' törvényszék felmenti Hervy Rosát az ellene feltett vád alól, 's azt rendeli, hogy a' leányka Orwixné asszonyságnak adassék-által, ki magát annak tartására és felnevelésére kötelezte.

Rejtett szó.

Öt betűm repülve a' zöld erdőt járja;

Senki szót fordított négyemtől ne várja.

Száki Imre.

Jegyzet: A' 40-dik számbeli Rejtett szó: Mohács.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

42. szám.

November 22dikén

Szerelem és barátság.

A' szerelem Lidikém! olyan, mint reggel az árnyék;
 Mindég kisebb lesz, 's végre kitűnni szokott.
 Ámde, barátságunk olyan, mint estveli árnyék;
 Nőtten nő, élünk míg le nem alkonyodik.

*Vitkovics.**M e h e m e d A l i.**(Folytatás.)*

Akademia, 's egyiptomi intézet állítatott; vizsgálat alá vétettek a' csudás hieroglyphok, mellyeknek madarait 's kígyóit nem mindenki hiszi betűknek; ocsmány mumiák harmincz százados halálos polyáikból kivetkeztettek, 's azok a' szerelmes orientalistáktól szépeknek kiáltattak; megkóstoltatott a' tóvakbéli széksó; a' fata morgana csudájatermészetileg megmagyaráztatott, 's megmutattatott, hogy a' Nílus iszapjában csak tizenegy rész víz és negyvennyolcz rész timsó föld van. — Mehemed Ali éppen jókor érkezett, hogy 300 Rumeliotáit az egész török hadisereggel együtt Napoleontól még egyszer megverettesse Abukirnál, mivel Napoleonnak sietni kellett; ki nem tudván tovább várni Brumaire 18kát, 's hogy a' második olasz táborozás borostyánjai megérjenek, haza utazott. Kleber az aranykarú sultán alattomos gyilkostól végeztetett-ki, és Menou a' moslemmé lett Abdallah Menou vette-által a' dülő félben álló ügyet. Az Angolok kiszállottak, hogy a' francia kisértetet kiűzzék Egyiptomból. Ekkor ugyan-

csak ott vala az idő, hogy Franciaország becsülettel fejezzé-bé a' rejtélyes expeditiót; hajóra ültek tehát, 's az utolsó vitorlák eltűntek az Alexandriai kikötőből; egy szempillantásig szent és néma bámulás uralkodott; a' vén Törökök pödrötték bajuszukat 's ezt kiálták: Csak egy Isten van, az Isten, és Mahomed az ő profétája!

A' Francziák' eltávozása után lángra kapott a' Mamelukok és Törökök közt azon régi harcz, mellynek a' 16dik században Selim véres győzedelme az elsőbeken véget vetett. A' Mamelukok számtalan megverettetés után elgyengülve, utoljára Franciaország győzhetetlen seregével békességet kötöttek, 's az ő segítségökre ment Törökök bennök ellenségre találtak. De a' Mamelukok Beyjeiközt is visszavonás uralkodott: Bardissy bey és Elfy bey egymással vilongának, ez az Angolok' szövetségébe, amaz az Albaniaiakba bízván. Mehemed Ali az első török expeditió romjaihoz tartozott, 's időközben nagy tekintetű parancsnokká lett. Most kezdte tehát ravasz szövetségéhez, melly néhány esztendő mulva ért ugyan czélt, de annál nagyobb bizonyossággal szövetett. Egyik féltől a' másikhoz ingadozott ő, és vagy maga dönté-el a' dolgot, vagy arra az oldalra hajlott, merre azt dűlni látá — a' szerint a' mint a' szél fűtt. Nem a' nagyravágyók' szokott hebehurgyaságát 's tüzét lelete ő benne látni, kik büszkeségök miatt sokszor koczkáztatják a' reménylhető szerencsés kimenetelt, hanem okos meggondolást, melly uralkodni tud magán, 's nagyobb reménységért felhágja a' kissebbel, melly nem esik kétségbe, ha egyik nap unalmasan vonaglik a' másik után. Míg csak bé nem fejezte cselszövegényét, egyik félt sem sérté-meg, sem a' fényes portát 's annak követeit, sem a' beyket; 's ezen utolsóknak viszázkodása nagyon segíté őt e' részben. Úgy tetteté, mintha a' portától küldött helytartónak Kusrufnak hív embere lett volna, azonban kétszer vereté-meg magát a' Mamelukoktól; Taher basa segedelmével

élt, midőn Kusrufot megbuktatá, Kusruféval Achmed basa ellen, ki Tahert eltoita láb alól. De Kusrufnak csak neve volt, Mehemednek pedig hatalomra való szüksége; ekkor hát olly lépést tett, melly vakmerőnek látszott, de hogy veszedelmére nem lehet, meg vala felőle győződve: a' Mamelukok' táborába ment és Bardissy vel csatolá-öszve magát. De itt is eszében forga ezen okfő: hogy az uralkodik, ki a' feleket egymástól elválasztani tudja, 's kiválasztá maga segedelmére az Albaniaiakat. Ezeknek kelle későbbben minden czéljában szolgálniok; ezek tudtak az ő hasznára titokban vagy nyilván zendülést támasztani; ő pedig tudta vitéségöket, zendüléseiket és pénzszeretetőket hasznára fordítani. A' Mamelukok' szövetsége arra szolgált nékie, hogy azáltal mindég messzebb messzebb tette lábát: Gezairly, a' fényes kapu új helytartója eliktattatott, Elfy bey meggyőzetett. Már nem vala több ellenség hátra, mint Mehemed szövetségese, Bardissy maga. Az Albaniaiaknak fel kelle támadniok, 's a' zsoldot kérniök Bardissytől; ez nyomta a' népet, hogy amazokat kielégítse, Mehemed pedig a' Seikek és Ulemák előtt a' magától okozott rendetlenséget gyalázá, 's mutogatá a' népnek, micsodák egy zsarló és rosz financiaigazgató cselekedeteinek következesei. Mehemed közel vala a' célhoz, midőn ismét egy új személy jöve közbe, Churschid, a' portának harmadik helytartója. Mehemed ennek ismét szolgálatját vala kéntelen ajánlani: harczolt tehát de szerencsétlenül a' Mamelukok ellen, — a' nélkül hogy parancsolatot vett volna visszatért Kairóba, 's kénszeríté a' helytartót, hogy a' városra sullyos adót vessen. A' Mamelukok ostromrohanása visszaveretett, 's Mehemednek útja nyilt újabb fortélyok' koholására. A' helytartó napról napra veszté tekintetét Mehemed mellett, 's ezt amaz Syriába akará küldeni. Mehemed elmenendő vala ha a' népnek előre úgy intézett küldöttsége vissza nem tartóztatta volna. Ekkor a' fényes kapu elhatározá a' geddahi basaságot

neki adni. Mehemed alázatosan engedett a' parancsolatnak, elfogadta a' tiszteletbéli mentét 's azon hívatalt; de albaniai katonái háza előtt reá támadtak, ő mosolyogva egyet kettőt szólla hozzájuk, 's a' tőle koholt zenebonának egy pillantat alatt vége lón. A' nép örömtapsal fogadta Mehemed hatalomra jutását, ez pedig lóra ült, aranyat ezüstöt szórt el az utczákon 's a' seikektől mély tisztelettel fogadtatott. A' helytartó ellen zsarolásaiért per indítatott, 's minekelőtte a' kairói várból küldött mensége kihalgattatott volna, a' portának egy fermánja érkezett, melly Mehemed Alit bitorlásában megerősíté. A' konstantinápoli diván a' tartományokbéli zendülések alkalmával mindenkor ezen politicát követé 'hogy az az igazságos ügy, mellynek éppen markában a' győzedelem.' — 1805diki Julius óta lehet számlálni Mehemed Ali egyiptomi helytartóságát. Uralkodásának egyedül való akadályai valának a' Mamelukok, kik még nem valának legyőzve. Ezek szándékainak még jobban ellene szegültek, mint a' jancsárok a' sultánénak, mivel ezek véle a' harcmezőn viaskodhattak. Első megtámadásukat ocsmány fortéllyal gátolá-meg, ugyan is tettetett zenebonáskodó katonák által Kairóba csalta őket, 's rájok rohant a' szerencsétlenekre, úgy hogy nyolczvanhárom szalmával kitömött mamelukfőt küldhetett Konstantinápolba. De a' féltékeny porta habozott már ekkor, mellyiktől kelljen inkább félnie, a' basától-é, vagy ellenségeitől, kik egyenetlenségök miatt úgy is gyengébbek lettek. Kétszer küldé az el a' kapudan basát, hogy a' hatalmas helytartó lépéseit szemmel tartsa; sőt utóbb érkezett ama fermán is, melly Mehemedet salonichi basává nevezte, 's őt Egyiptomból elűzendő vala. Mehemed szerencsétlenségére Elfy bey is megbékélt a' Törökökkel; azonban pénze sem vala, 's tudta hogy így a' portával nem boldogúl. Albaniai katonái karjai közé veté tehát magát, kik felbonthatatlan köteléssel kapcsolák magukat hozzá. Ugyanis kezeiket a' koránra tették, és het-

ven tisztjeik léptek-által egy kardot, mellyet a' földön fekvé a' két legöregebb tartott. Kinyilatkoztaták ezek, hogy Mehemedet sohasem fogják elhagyni, szép summa pénzt tettek-össze, 's így szabadíták-meg a' helytartót, ki már a' kairói várba vonta magát. De több szerencsés körülmény is adta-elő magát Mehemedre nézve: Bardissy és Elfy beyk egymásután hirtelen elholtak; a' kapudan basa elhagyta Egyiptomot, és Mehemed országa' polgári kormányáról két esztendeig gondoskodhatott. — Azonban a' fényes porta kevés nyúgodalmat engedett hatalmas basájának, 's elkezdé azon politicát, mellyet Mehemed iránt mai napig követ, hogy t. i. őt a' külföldön használja és hadiseregét szünetlen foglalatoskodtatja.

(Folytatása következik.)

A' Popocatepetlre felmenetel.

Gros úr a' francia követség első titoknoka, burkus generalconsul Gerolt, 's egy angol művész Luciano Lopez, a' tavasszal szerencsésen felháltak a' Popocatepetl hegy csúcsára. A' mexicói völgy, így szól Gros úr ez iránt írott levelében, különös kies fekvésű, 's délkeletre egy hegláncztól kerítetik, mellyen két tűzokádó hegy emelkedik; ezeket a' mexicóiak Iztaciuhatl és Popocatepetlnek nevezik. Csúcsokat örök hó fedi, magosságuk a' tenger színe felett 16—18,000 lábnyi. A' Popocatepetl tökéletes kúp formájú, hasonlít az Aetnához, 's az Andes nagy hegységnek szélén áll. Egyik oldalán fényes erdők nyúlnak-le a' völgyre, alljában pedig gabona, kukoricza 's egyéb európai növények tenyésznek, mellyek t. i. ilyen magosságban megte-remnek; másik oldalán ellenben mélyebben nyúlik-le az erdő, 's alatta czúkornád, -cactus-ültetvények, és a' déli levegőtáj mindenféle növényei vannak; úgyhogy ha valamely utazó a' hegy csúcsáról ezen oldalon szállana-le, kevés idő alatt minden növényeket feltalálhatna itt, mellyek a' földön az éjszaki-

sarktól egész az egyenlítővonalig megteremhetnek. A' hegynek ezen oldala ki van téve a' meleg szeleknek, 's ennél fogva ezen felén elolvad a' hó csúcsáról, és a' láva 's porphyrkő napon hevernek, míg a' tulsó oldalán a' hó és jég csúcsától egész a' fenyvesekig lenyúlik. A' hegy csúcsának meghágására tavallal tett próbám sikeretlenné lón egy iszonyú fergegesség miatt; de az idén csakugyan felhághatánk Aprilis 29dikén d. u. 2½ órakor a' mexicói Andesek kellő tetejébe, 's ott egy lobogót kitűzünk. — Aprilis 28dikán 7 órakor kezdünk útunkat egy inas és három született mexicói által kísértetve. 3 órakor oda jutottunk-fel, hol többé semmi sem tenyészik. A' legdicőbb cser-és fenyves erdőkön mentünk keresztül, mellyek hasonlók az európai Alpések erdőihez, csak hogy amazokon még ezen magasságban számtalan Gvacamaja, veresfejű zöld papagaj csoportok lakoznak; vannak itt még némelly apró fajta oroszlányok is, valamint jaguarok, farkasok, szarvasok, őzek, és vadmacskák. A' fenyők felfelé mindég csonkábbak; ezek után némelly fekete bogyójú bokrok következnek, végre pedig sárga mohok a' barna basaltkő és láva körül; itt vége a' tenyészetnek. E' magasságban már nehéz a' lélekzet, 's a' lelket szomorúság lepi-meg, melly azonban némi kellemes érzettel van egybekötve. Az erdő végén igen nagy kiterjedésben finom violaszín homok kezdődik, mellyben piros porphyrkő darabok hevernek. A' hegycsúcsot hó fedi, melly annál tündöklőbb, mivel az ég, mellyel határosnak tetszik, sötétkék. Itt háltunk-meg az erdő szélében. — 29dikén reggeli 3 órakor ismét tovább indultunk. Hidegnek valánk öltözködve, 's szemeinken zöld üvegeket hordozánk. 9 órakor a' Pico del Fraile-n voltunk, mellynél tavallal felebb nem mehettünk. Itt elhagyatván mexicói kalaúzainktól, magunknak kelle készületeinket hordoznunk, noha a' meredekre hágás különben is igen terhes vala; készületeink igen súlyosoknak tet-

szének. Az örök hó hazájában könnyebben esék a' felhágás; de a' levegő olly finom volt, hogy igen hangosan kelle kiáltanunk, ha csak 20 lépésnyire megakartunk értetődni; én nem valék képes egyet füttyenteni, 's Egerton úr csak nagy ügyvel bajjal tudott egy kis kürtön néhány hangot adni. 2 óraker és 37 perczkor a' csúcson voltunk. A' tűzhányó torok egy csaknem tökéletes körkerekségű mélység 's kerülete lehet egy órányi; körülte sok tiszta kénkő található; belőle fejer gőzök emelkednek de alig érnek-fel a' kúp belső magosságának feléig, azonnal elenyésznek. A' nyilás belsejében közbenközben kemény és tartós dörömbölést hallottunk, mellyet hihetőleg a' belé hengeredett szirtdarabok okoztak. Felettünk az ég sötétkék volt, a' láthatár igen felemelkedett 's az éggel egyé látszott forrani. Igen fáradtaknak érzénk magunkat; nekem fejem fájt nagyon 's vakszemeim nyilallottak; ütőerem egy percz alatt 145öt vert; mindnyájuk színe igen halovány, ajkaink kékek voltak, szemeink beestek. Lefeküvén testünk halotthoz hasonlított. A' hegycsúcsán három hollót láttunk, mellyek fejeink felett még 2—300 lábnyira repültek.— $3\frac{1}{2}$ óraker vissza térvén a' Pico del Fraile-n megtaláltuk vezetőinket, 's az erdő kezdeténél meghálván, 30dikban ismét szerencsésen a' hegy lábához érkeztünk.

Művészi megtisztelés.

(Vége.)

A' polgári fegyvergyár, melly világító toronnyá változtatott által. Ennek csúcsán tűz égett, melly a' húséges polgárok' sziveiből tápláltatván hálaadó áldozat 's a' leghúségesb polgári szeretet-példájául szolgált. A' két diadalmikapu a' bécsi tanácsház előtt, mind egyike négy doriai oszloppal, mellyek ezüstel 's tölgyfalevelekkel körülfogva lévén gyámoltattak. Ezen építvény felső részén, mel-

lyet az oszlopok tartanak, minden kapunál négy, magát aranyba mutató Fáma volt alkalmazva. A front mindegyik szárnyékán áll a 6 öl magasságú kuposzlop (Pyramide), mellynek egyik részén a' szép mesterségek 's tudományok, másikon pedig a' katonai rend mutatkoztak aranyban alakosan (figürlich.)

Tisztelettel 's esztendőkkal borítva hunyt-el a' művészetnek ezen szép ragyogású csillaga. Habár mindent elkövettek is, hogy e' nagy embert a' természet nemes mivét megmentsek, de azt eszközteni nem lehet. Számos baráti, tanítványi könnyes sohajtási kísérek a' korán dicsőültet halhatatlan honjába. Elenyészhetlen emlékezete anya városában sok érdemihez illő módon ünnepeltetett.

Novák Dániel,
architektus.

A p r ó s á g.

Heilbronn mellett egy tóban 1497ben egy csukát fogtak, mellynek nyakán egy réz karika vala szemlélhető e' görög felírással: „Első hal vagyok, melly ezen tóba vettem; II. Friderik romai császár vetett ebbe engem 1230diki October 5diken.“ E' szerint a' csuka 267 esztendős volt 's 350 fontot nyomott. Ezen óriás állat rajzolatát még ma is lehet látni Heilbronn' kapuján.

Rejtett szó.

Öt betűm van. [Kettő jelen nap.

Három szét górt házi eszköz.

Egészből most sok hasznót kap

Minden ember kivel az köz.

Nélkülem házadnál asztal sincs,

Vízen, szárazon lehetek.

Fejem véve 's hosszan olyan kincs.

Vagyok, melly fők közt mehetek.

Kőrís.

Jegyzet: A' 41-dik számbeli Rejtett szó: Kakuk.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k .

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

43. szám.

November 26dikán

E r é n y .

Virtus! csak a' te nyomdokidon lehet
Eljutni boldogságra! te mennyei
Vígásra hívtad tisztelődet,
'S nem keresett örömökre vontad.

Dayka.

Halley' üstökös csillagáról.

Ezen üstökös csillagról Dr. Mä d l e r következőleg ír: Halley üstökös csillagának a' napközelébe visszatérése 1835dik (nem pedig 1834) esztendei Novemberben fog megtörténni. Minthogy az üstökös csillagok' teste, minden eddigi tapasztalások szerint, még a' mi levegőnknel is sokkal vékonyabb és átltszóbb: ennél fogva helytelen az említett üstökös csillagnak földünkkel leendő öszveütközésétől való félelem. Hiszen már 1819dik eszt. Junius 25dikén is keresztül ment földünk egy üstökös csillag üstökén, melly csak nyolcz nap mulva fedeztetett fel azután. Egyébaránt Halley üstökös csillaga nem is fog földünkkel öszveütközni, mivel azt golyójának helyezete ennyire közelíteni meg nem engedi. — A' Halley üstökös csillaga csak minden 76 esztendőben jelen-meg egyszer néhány hónapig; azután eltávozik egészen túl az Uranus pályakörén, mintegy 740 millió mértföldnyi távolságra a' naptól. Egyébaránt, mivel kerengése közben minden bujdosó csillagoktól különféleképen háborítatik futása, ennél fogva megjelenését igen nehéz előre szorosán kiszámítani. Még kevésbé lehet alakját teljes pontossággal

Második Fél esztendő.

előre meghatározni, mivel az üstökös csillagok, az eddigi tapasztalások szerint, időjártával hihetőleg nagy természeti változásokon mennek-keresztül. — Ugyanazon idő tájban, midőn Dörfel és Newton az üstökös csillagok valódi pályáját felfedezték, ment-keresztül a' Halley üstökös csillaga 1682dik eszt. September 15dikén a' maga napközelén; a' Halley számításából az jöve-ki, hogy ez ugyanazon egy az előbb látott négy üstökös csillaggal, a' mit Clairaut vizsgálódásai is bizonyítanak; mivel azonban ezen üstökös csillag futása közben Jupiter és Saturnus által megháborítatott, ennél fogva hatodik ízben csak 1759dik eszt. Martius 13dikán jelent-meg. — Halley üstökös csillagának hetedik megjelenése a' napközelében, Damoiseau és Pontécoulant szerint 1835dik eszt. November 4 és 7dik, Burkhardt szerint pedig 10 és 15dik napján fog történni, 's ez fogja azután meghatározni a' földközelében 's a' legkisebb távolban létének idejét. E' szerint, ha a' napközelében létének idejéül Nov. 7dikét vesszük-fel, úgy a' földközelébe Oct. 8 és 9dike közti éjjelen fogna lépni, 's ekkor 4,700,000 mértföldnyi távolságra lenni tőlünk, azután pedig az ö kör hajtó csillagzathoz nem messze az Arcturus és a' kopó csillagzatok között látszani. Ha pedig a' napközele November 17dikére tétetik, úgy az üstökös csillag October 14dikén csak 3,900,000 mértföldnyire lenne a' földtől, még pedig a' körnegyed (quadrans) csillagzatban, magosan éjszakra a' medve fark (Arcturus) felett. — Az itt következő számításban ezen üstökös csillagnak a' napközelébe lépése Nov 12 és 13dika közti éjszakára tétetik, mellytől az minél inkább különbözénd, annál különbözőbbeknek fognak a' következő kiszámítások is találatni. — Az idén a' Halley üstökös csillaga hihetőleg a' legerősebb messzelátócsöveken sem lesz felvehető, mivel egészen Oct. hónapig távolabb lesz még földünktől 100 millió mértföldnél, 1835diki Januariusban már talán jó csöveken látható lesz, mivel már akkor csak 72 millió mértföld-

nyire lesz távol tőlünk, 's az Aldebaran csillagzat alatt nem messze fog látszani, melly helyzetében éjféli tájban fog a' délivonalon (meridianus) keresztülmenni. Martiusban ismét 80 millió mértföldnyire fog tőlünk távozni, 's nem sokára azután a' nap sugáraiban eltűnni. Majd csak Augustus közepén lesz a' messzelátó csöveken teljesen felvehető. September 16dikán a' szekeres csillagzat khi csillagához közel fog elhaladni, üstöke ettőlfogva szüntelen hosszabbodván. September 22dikén a' földtől $15\frac{1}{2}$ millió mértföldnyire leend 's annak éjszaki felén már ekkor mindenütt látható. Azután keresztül futja a' szekeres és nagy-gönczöl (nagy medve) csillagzatok közti kevés csillagú tájt, October elején mindjárt naplement után feltetszik a' láthatáron, 's ettőlfogva az éjszaki tájakra nézve többé le nem megy. October 5dikén még 6 millió mértföldre lesz tőlünk, pompás üstökét kelet felé feltartva; a' nagy gönczöln (nagy medvén) keresztül menvén mind inkább nagyobbodik. October 11dikén éjfélkor lesz a' földhöz legközelebb t. i. 4,200,000 mértföldnyire, éjszakon, üstökét felfelé a' sárkány csillagzat felé tartva; e' jelenet alkalmával egyik bujdosócsillaghoz is olly közel nem járul, mint földünkhöz. Keresztül megy azután az ökörhajtó, éjszakikورونا, Hercules, és Ophiuchus csillagzatokon nagy sebességgel délfelé, tájunk 's földünk elől mind inkább eltűnvén, miután még darab ideig estvéneként nyugot felé tartott üstökkel mindinkább kissebbedő alakban látható leend.

M e h e m e d A l i.

(V é g e.)

Mehemed nem monda ellent, midőn az islam újítói a' Wechabiták elleni háború reá bízott; de két esztendeig késett, míg ígérését teljesíté. Félt ugyanis birtokától el távozni, 's a' Mamelukokat háta megett hagyni; végrehajtá tehát ama borzasztó tettet,

melly Konstantinápolban a' jancsárok ellen ismételtet-
 vén Európát meggyőzhetette a' felől, melly távol áll
 még Asia a' miveltségtől. Ötszáz harmincznyolcz Ma-
 melukot mészárlott-le Mehemed Ali a' Kairói vár ár-
 kában. Reszkete ő a' gyilkolás alatt, de a' mint az első
 fejeket elébe vitték, lecsendesedett; 's a' mint a' mé-
 szárlásnak vége lett, azt állítá, 'hogy Napoleon sem
 bánt különben a' Bourbonokkal.' Az Enghien her-
 czeg' meglövettetését értette kétség kívül. A' porta hal-
 gatott; mivel már maga is köszörülte a' kést! — Me-
 hemed ekkor maga hasznát látá a' háborúban, és mos-
 tani kormányrendszerénél mindég is haszna leend ab-
 ban. Nyughatatlan katonái, a' békekességben zenebonás-
 kodva, 's az europai hadigyakorlást gyűlölve, zabo-
 látlan indulatjokat a' harcban kiforrtják; a' háború fog-
 lalatosságot nyújt a' nagyok' hírvágyának, 's a' ki-
 csinyek' pénzsomjának. Ezért viselt Mehemed szün-
 telen háborút, most Syriával, majd déli tartományai-
 ban támadt ellenségeivel; azonban harczokra vala szük-
 sége azért is, hogy fiainak 's vejeinek tündöklő hadi
 tettekre szolgáltasson alkalmatosságot. Elsőszülött fia
 nem vala szerencsés a' Wechabiták elleni háborúban,
 szerette az asszonyokat 's elhalt a' gyönyörűség ölében.
 Ibrahim hasa folytatá a' dülöngő ügyet — egy derék
 katona, akkoron mértékletes és józan, emberséges
 gondolkozású sőt nagylelkű vala, nem vadítatván még
 el a' moreai háborúban. A' Wechabiták megverettek
 's új támadásokra alkalmatlanokká tétettek, — 's Me-
 hemed Ali örömmel szemlélé, mint ment-bé fia fényes
 győzedelmi pompával Kairoba. Me h e m e d b e n nagy
 az atyai szeretet, mód nélkül kedveli házanépét, 's
 örököseivel felette sokat gondol: fiának Ibrahim nak
 megholt egy gyermeke, 's ennek hat dajkáját minden
 gondolkozás nélkül a' Nilusba vettette.

Ha Mahmud sultán jobbitásait Mehemedéi-
 vel öszve hasonlítjuk, meg kell vallanunk, hogy a'
 sultán Europa köz véleményét bámulásra ragadta, a'
 viczekirály pedig hízkeldeve a' csinosulásnak, 's ezzel

hibáit mentve sok tekintetben tetszést nyert. De Mehmedben nem lehet eltitkolni sem a' durva embert sem a' hajdani dohány kereskedőt. Őt olyan nevelés nélkül való emberhez lehet hasonlítani, a' ki hirtelen nagy gazdagságra tett szert, 's az okos emberek' társaságot keresi, kiket—gondolja magában—fizethet és vendéghelhet,—'s e' szerint körülte olly miveltséget láthatni, mellyhez ő maga semmit sem ért, 's a' pallérozottsághoz való hajlandósága csak abból áll mint mai világban sok gazdag tudatlan szüléké, hogy 'gyermekeiknek mindent kell tanulniok: tánczot, franczia nyelvet, klavírozást, éneklést.' Előtte a' tudományok ollyan képgyűjtemény, mellyet némelly ember szerezget, a' nélkül hogy ahoz csak sejtene is; és már régen meg is unta volna a' gyűjtést, ha az történetből hasznot is nem hajtana néki. Mehemed általlátja, hogy az ember miveltség nélkül nyereségében rövidséget lát; és bitangolt tartománya birását olly talpköre kell helyheznie, melly a' többi statusépületeket is támassza. De e' mellett ugyan csikarva kormányozza Egyiptomot, a' statusból olly szörnyeteget csinál, melly mindent elnyel; ő minden kézműi szorgalom fő vállalója, az egész egyiptomi kereskedés üzője, és köz pénzváltója.

A' folyó 1834dik esztendei időjárás a' „száz esztendőre szólló kalendárium“ után.

Régolta próbálgatták az emberek az időnek esztendónkénti változásait, tapasztalásaikból indulván ki, megjövendölni; és ha sokan látták is, hogy véges elméjük előtt a' jövendő el van rejtve: mindenkor többen találkoztak, kik azt gondolták, hogy az esztendők bizonyos időjárást tartanak 's azt előre megmondani tehetségünkben van. Némellyek elhitették magokkal, hogy mindenik esztendő hasonlít, ha nem egészen legalább nagy részint, az előtte lefolyt hetedikhez, 's a' tapasztalás sokszor meg is egyezett állításukkal; de

mi légyen az oka a' hetedik esztendők hasonlatosságának, annak egyik is helyes okát nem adhatta. Hogy mégis ne alaptalannak lássék véleményök, azt erősíték, hogy a' hét bújdosócsillagok egymást felváltva kormányozzák földünkön az esztendők' időváltozásait, úgy hogy közülök mindenik egy egész esztendeig uralkodik. E' hét planétát illy rendel követeztették egymás után: Saturnus, Jupiter, Mars, Nap, Venus, Mercurius, Hold. Melly tévelygő vala e' vélekedés első tekintettel szembe ötlük. Ugyanis először a' nap nem planéta, sőt földünk annak planétája; azértis a' földre véghetetlenül nagyobb hatása van a' napnak, mint az előszámlált bújdosócsillagoknak: a' nap ad földünknek életet 's termékenységet, 's ezen ereje 's hatalma olly érezhető földünkön egyik esztendőben mint másokban, — nem pedig csak minden hetedikben. Másodszor a' napnak fellyebb nevezett planétái semmi szövetségben sincsenek a' mi földünkkel, a' holdon kívül; de ha volna is valami hatalmuk a' földön, ez minden hetedik esztendőben egyenlő nem lehetne, mivel a' köz, melly valamellyik planéta és a' föld közt van, nem egyenlő minden két esztendőben: már pedig azon erőnek nagysága, mellyel két test egymáson uralkodik, ama köznek nagyságától függ, melly azokat külön választja. Harmadszor: ha az említett öt bújdosócsillagnak volna annyi ereje, hogy földünkön uralkodhatnék, hasonló erőt kellene tulajdonítanunk a' nem rég felfedezett új planétáknak is, és így az esztendőket hétnél több felekezetre osztanunk. Következik ezekből, hogy az esztendőbéli időváltozások' okait nem uralkodó planétának kell tulajdonítani, melly nincsen is; 'és hogy sokszor hasonlít ugyan a' hetedik esztendők' időjárása: de ezen gyakran megtörténő hasonlatosságot bizonyos törvénynek állítani nem lehet. Lássuk azonban mégis mik voltak a' száz esztendő's kalendáriomnak folyó 1834dik esztendőről szolló jövendölései:

Az esztendő általjában: A' harmadik felekezethetnek esztendei (Mars alá tartozók) egyáltaljában inkább szárazok és melegek, mintsem nedvesek és hidegek. *A' tavasz:* Ez többnyire száraz, és helyelköz-zel hideg. A' kikeletnek elejétől fogva derek és zordon szelek uralkodnak Juniusnak egész 9dik napjáig, mellyek nagyon ártalmasok. *A' nyár:* A' harmadik felekezethéli esztendők' nyarai legforróbbak, úgy hogy a' naptól az erdőkben a' száraz ágak könnyen meggyulhatnak. Az éjszakák nagyon melegek. A' folyóvizek és a' források megfogynak. *Az ősz:* Ez is szárazabb mintsem nedves, és fő borokat termeszt. Advent előtt nem egy könnyen esik hó; és noha Octoberben néhanéha megfagy is, a' November mindazonáltal többnyire meleg. *A' tél:* Ez elég hideg, és a' mellett, hogy inkább száraz mintsem nedves, egyszersmind nagyon állhatatlan is. *A' tavaszi vetés:* Ha az árpát friss és jó földbe és korán vetjük, elég terem; de a' homokos földeken, kivált ha későn vetjük, kevés lesz és rövid szálú. Zab kevés terem, de jó. Kölest ezen esztendőkben sokat kell vetni. A' len nem igen terem; a' kender apró és vékonyszárú, de jó. Széna és sarjú szűken terem. *A' téli vetés:* A' rozs jó, tellyes szemű és bőven fizető; de a' búza csak közepszerű. *Az őszi vetés:* Mivel későn áll-bé a' tél, a' vetéssel nem igen kell sietni; de azután juhokat sem kell reá bocsátani. *A' gyümölcs és a' komló.* Körtvély ezen esztendőkben több terem mint alma; de a' szilva és a' cseresnye nagyon kevés. Szűke van a' diónak is; a' makk pedig kicsiny és kevés. Komló kevés terem, sőt még veszedelemben is van, tavaszkor ugyan a' derek és az éles szellők miatt, nyáron pedig az apró esők miatt. De a' mi megmarad, az jó. *A' szőlőmunka:* A' harmadik osztálybéli esztendőkben felséges bor terem, mivel tökéletesek az őszeik. Utánnok még két esztendő van, melly a' bor termesztésnek kedvez; a' borokon tehát és a' gabonán más szükséges állapotokat lehet vásárlani. *A' szelek, úradások és meny-*

dörgések: Ezen esztendőkhben kevés a' szél és az eső; de annyival terhesebbek a' mennyköves felhőknek dörgései, mellyek könnyen gyújtanak. **A' férgek:** A' békáknak és tücsköknek száma nagy. **A' halak:** Ezek a' harmadik felekezethéli esztendőkhben ritkábbak.

A' jövő 1835dik esztendőről, mint a' nap alátartozó negyedik felekezethéliről, általjában így szól a' száz esztendőről szóló kalendárium: „A' negyedik felekezethéli esztendő egyáltaljában szárazok, 's valamint kevés benne a' nedvesség, úgy a' meleg csak közepszerű.“

K ü l ö n f é l e.

Posenből írják, hogy ottan a' városban benn egy parti fecskét láttak repülni October 23kán; — de egy fecske nem csinál nyarat. Ugyanott egy kertben találtatik egy szőlőtő, melly Juliusban másodszor virágzott, minap pedig másodszor vala rakva érett fürtökkel.

Egy kertben Darmstadt és Besungen közt jelen esztendőben egy 15 láb magosságú 's szabad ég alatt tenyésző gránátalmafáról öt tökéletesen érett gránátalmát szakasztottak-le, mellyek olly szépek voltak, mint a' spanyolországiak, és éppen úgy felpattantak, 's ízek kellemetes volt.

Rejtett szó k.

1.

A' főzéskor igen gyakran szükséges ezen szó.
Vágd-le fejét, bár mint veszed is, léssen szomorító.
Ennek is üsd-le fejét, így már gyógyítani képes.

2.

Két tag 's futni ügyes, láb nélkül húzva ez úszik;
Tedd-elő két lábát, sebesen majd vonva szaladhat.

Temerinből B. M.

Jegyzet: A' 42-dik számbeli Rejtett szó: Malom.

M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

44. szám.

November 29dikén

A' b ö l c s.

A' bölcs kiszegzett célja felé siet;
 Ha néki gátot vetnek irigyei,
 Nagy lelke, csendessége mellett,
 Érezi emberi hivatalját.

Virág.

A' barometrumi változásról néhány szó.

Mennyire szükséges a' levegőmérői isméret minden tudományos embernek, azt kiki könnyen általláthatja; a' természetbúvároknak pedig, névszerint a' valószínű ingenieuröknök és csillagvizsgálóknak ezen tudomány elkerülhetlen szükséges olyan magosság mérésénél, hol más mérőeszközökkel boldogulni lehetetlen. Ennélfogva nem lesz talán minden érdek nélkül a' levegősulymérésről itten rövid említést tenni.

A' tapasztalásból tudjuk, hogy a' kéneső nem minden időben egyenlő magosságot tart a' toricelli csőben, 's ehez képest a' légnyomásnak majd nevedkedni, majd fogyni kell; 's mivel ezen nyomásnak fő oka a' nehézség, ezen csőnek barometrum vagy baroscop (βαρῦς, nehéz és μετρέω mérek) nevezetet adtak. Azonban ezen nevezet nincs helyesen választva, mivel a' levegő nyomására, mellyet a' barometrum által szokás mérni, a' levegő' rugósságának is van befolyása, 's így tehát mind azon okoknak is, mellyek által megváltozhat rugóssága 's tömötsége avagy sűrűsége, mint például a' melegség. Jobb volna azt légnyomás mérőnek nevezni. — A' levegő nyomás változásival 's így

tehát a' kénesőnek a' barometrumban fel- 's leszállásával közönségesen az idő változása is összefüggésben áll, 's ennél fogva nem sokára ezen apparatus feltalálása után, időmutatónak kezdék azt használni, még pedig az időváltozás előre meghatározásául, 's azt e' végre idő változást-mutató-üvegnek nevezék. Mivel azonban az időváltozás nem függ egyedül a' légnyomástól, hanem sok más egyéb körülménytől is, következik innen, hogy a' légmérő maga egyedül igaz időváltozást-mutató nem lehet.

Nem nehéz bebizonyítani, hogy mind annak meg kell változtatni a' légmérő magosságát, mi a' reá nyomó folyó test tömegét neveli vagy gyengíti, avagy pedig annak tömörségét 's rugósságát megváltoztatja. Ezen állítás jobb értéséül legczélszeresebb lesz a' légmérő-magasság változásit tárgyazó nevezetesebb vizsgálatokat röviden érinteni, mellyek következők. 1) egy 's ugyan azon helyen, a' legnagyobb 's legkisebb légmérő magasság közt annál nevezetesebb a' különbség, minél messzebb van a' hely az egyenlítő-körtől (aequator) Ennek közelében ezen különbség nem teszen egészen két vonalt, itt nálunk pedig a' legmagasb 's legmélyebb állás közti határ, közel 2 hüvelyk. 2) Az egyenlítő-kör' szomszédságában a' barometrumi csekély változásoknak bizonyos rendességök van, 's azok bizonyos nemére mutatnak az atmosphaerai dagálynak 's apálynak. Hasonló 's csak kevésé észrevehető rendességet tapasztaltak néhány vizsgálók a' közép szélességi vidékekben, 's ez abban áll, hogy dél és éjfél felé a' barometrumba zárt kéneső, ha az tökéletesen csendes, valami keveset kezd leszállani, ha leszállásban van valamivel erősebben leszállani; ha felfelé menésben van, kevéssel felfelé emelkedni. Ezen vizsgálatok azt látszanak bizonyítani, hogy a' kéneső hajlandósága ez: dél és éjfél felé leszállani, a' közti időben pedig felfelé emelkedni. Azonban a' természetvizsgálók' észrevételei ezen dagályt 's apályt illetőleg, tökéletesen nem egyeznek-meg egymás közt. 3) Minden neve-

zetesebb fel- 's leszállása a' kénesőnek, nagy részére a' földnek kiterjed. 4) Néha, midőn a' kéneső leszállott a' barometrumban, arra tiszta derült idő következik; ez azonban nem közönséges jelenet 's nem történik mindenkor. Ha ellenben a' kéneső a' légmérőben erősen leszáll, arra rendszerint eső vagy szél, olykor szélvész 's menydörgés is következik. Ha az csendesen 's csak fokonyként éri-el legfensőbb állását, közönségesen tartós tiszta idő szokott reá következni; úgy hasonlólag tartós borult, esős, szeles idő, ha a' kéneső lépcsőnként leszáll. Nagy 's hirtelen változások a' légmérő-magasságban, rögtöni, de nem állandó időváltozással szoktak összekötésben állani. Mind ezen most felhozott adatokból csak azt tanuljuk-ki, hogy nekünk néhány változások rendesebben, mások ismét rendetlenebbül mutatkoznak.

A' levegő nyomásban 's tehát a' barometrum magasságban való változások okainak kinyomozására nézve, a' természetbuvárok már különféle hypothesiseket gondoltak-ki. Könnyű felfogni ésszel, hogy a' rendes levegő mérői változások, a' napnak gőzkörünkre való befolyásától függenek, mellyek azonban előbb látszának következései lenni a' föld és atmosphaera változó megmelegedésének, 's az ez által majd nevelt, majd gyengített kigőzölgesi processusnak, mintsem az attractió következményének. Azon barometrumi változások, mellyek ebből következnének, még sokkal csekélyebbek volnának azoknál, mellyek az aequatorialis tájékokban észrevétettek, bár milly kevesek is már ezen utóbbiak. Ezen kívül sok barometrumi változás eszközös hatása a' légfolyamoknak, mellyek közelebb 's távolabb vidékekből jönnek. Mennél inkább különbözök az érkezett légtömegek azon tájék' levegőjétől hol azok eláradnak, tömötségre, mérsékletre 's a' gőztartalomra nézve, annál nevezetesb változásokat kell azoknak a' nyomásban előhozniok.

A' nap fordulói-körök közt, ezen levegő folyamok bizonyos szabályt követnek; a' temperatura ott keve-

sebb változásoknak van kitéve, 's a' kigőzőlgés is elég rendes a' nagy tengeren; ellenben a' mérsékelt és hideg zonákban a' hegyek 's erdők fekvésinek nevezetes befolyásuk van a' légnyomásra, a' temperaturára, a' kigőzőlgési processusra, de ezenkívül más helybeli körülményeknek is, mellyek ezen rendességet akadályoztatják. Ezeknél fogva, periodicitást itt már nem lehet várni a' barometrumi változásoktól, tehát nevezetesebbeknek kell nekik lenniük. Mi tehát annak oka, hogy a' tapasztalás szerint a' barometrumi változások kevesbé nevezetesekek a' déli félgömbön, mint sem az éjszakin? Az hihetőleg, mivel az elsők nem olly nagy területű a' szárazföld, tehát nincsenek annyi okok az érintett lég nyomás változásira.

Mi okozza végre azt, hogy egyenlő körülményeknél, a' barometrumállás rendszerint magasabb ha az idő tiszta, mint sem borult 's esős időben? A' felelet erre az, mivel tisztább levegőnél az atmosphaera valóságos gőzalkatban több vizet tart magában, 's erre nézve valamint a' levegő, úgy a' gőz is nyom a' kénesőre. Annak előtte még nem tudatott, hogy bizonyos temperaturánál egy levegővel tölt tér ugyan annyi gőzt foglalhat magában, mint a' levegőtőlüres, — kifejthetlen vala ezen természeti tünemény; mihelyt tehát széllyel kezdenek válni a' gőzök, avagy ha felhősödni kezd, az atmosphaerai nyomás természetesen gyengül. Okai annak, hogy nem tartanak a' barometrum állás változásai tellyes egyenlő járást az idő' változásival, a' különféle szüntelen tartó légfolyások lehetnek, mellyek által a' levegő sűrűsége és rugóssága bizonyos helyeken külön változást szenved, ha t. i. a' hozzá járuló levegő hideg és száraz, vagy hideg és nedves, meleg és száraz, meleg és nedves. — A' barometrum magosság rendes fogyásáról azon helyeken is, mellyek az aequatortól távol állanak, úgy hasonlólag a' nap alsó áltmenetelénél a' fenforgó hely meridiánján, már néhány természetbuvár tön vizsgálatokat, például Planer Erfurtban, Chiminello Paduá-

ban, Hemmer Manheimban. Némellyek azt akarják bebizonyítani, hogy magas helyezetű pontokon, mint például a' St. Gotthardon ezen szabály kivételt szenved, az az: hogy ők ott magasb barometrumállást vettenek-észre a' nap két culminatioinál. A' ringadozások' (Oscillatio) feltűnő rendességiről az aequatorialis tájék' gőzkörében, vizsgálatokat tettek: Godin, Condamine, Humboldt, Bonpland, Krusenstern, 'stb. Ezen tájékokban a' legmagasb barometrumállás reggeli 9 órakor van, annak utánna fogy délutáni 4 óráig, ismét felszall éjjeli 11 óráig, leszáll reggeli 4 óráig, ismét felemelkedik 9 óráig, 'stb. Ezen vizsgálatokhoz képest a' legmagasb barometrumállás 3 óra a' felső- 's 1 óra a' napnak alsó áltmenetelétől a' meridiánon avagy délvonalon. Egyébiránt a' legnagyobb különbség 1, 7 vonal a' középső maximum és a' középső minimumjánál a' barometrumállásnak.

Hosszaság és szélesség nem határozzák-meg soha tökéletesen valamely hely fekvését földünkön, ahhoz még a' harmadik coordinatum is tartozik, az az: a' hely elállása a' föld középpontjától, avagy annak felemelkedése a' tenger felületén (mi az alatt mindenkor a' közép tengert értjük). Ismeretes, hogy azon levegő, melly földünket környezi, nehéz valamint más testek, 's hogy a' lég nehézsége súlyegyenben áll a' kéneső-csővel avagy oszloppal a' barometrumnál. Magasb fektű tájékokban a' levegő tömöttebb, avagy hasonló volumenje kevesebbet nyom, mint mély helyheztetésű vidékekben, 's így tehát magasb regiokban kissebb kéneső-oszloppal áll súlyegyenben, avagy más szavakkal: a' kéneső magas hegyeken alantabb álland, mint a' síkon avagy a' völgyben. Viszont a' barometrum külön magasságiról következtetést húzhatni a' légmérői helyek' külön magosságira. Ezen egyszerű ideákon alapul a' hegyek' megmérése ezen instrumentum által, melly ideákat először Pascal állitá-fel 1643ban, mindjárt a' barometrum feltalálása után. Mivel a' levegő, épen úgy mint a' kéneső, 's a' testek általán kiterjesztetnek a'

melegség által; az okból, hogy tökéletes resultatumokat kapjunk, szükség ezen temperatura általi kiterjedésre illő tekintetet vetni, 's e' célra mindenkor a' barometrummal egyszerre két hévmérőt megvizsgálni, mellyek' egyike, közönségesen a' belső, a' barometrumhoz van erősítve, 's ott mutatja a' kéneseő temperaturáját, a' másik ellenben, avagy a' külső thermometer a' szabadban és árnyékban függ, hogy az a' külső levegő mérsékletét adja.

Helyek	Hosszaság Ferrotól	Hosszaság Paristól	Szélesség.	Magasság a' ten- gerlapon felül, parisi lábokban.	légmérő magasság
Paris	20 ^o - 0' - 0"	0 ^o - 0' - 0"	48 ^o - 50' - 14"	212.	
Bécs	24 - 2 - 30.	0 - 56 - 10	48 - 12 - 35	420.	27' - 8, 1'
München.	29 - 14 - 15	0 - 36 - 57	48 - 8 - 20	1658.	26 - 5, 3
Quito	— — —	5 - 24 - 22	0 - 13 - 17	8946.	20 —

Tudva van minden physikus előtt hogy a' Francia'k', 's utánnok más nemzetek' geographusai is Ferro szigeten, melly a' Canariai csoport szigetekhez tartozik, huzták 1634ben az első meridiánt, 's akép intézék dolgaikat, hogy egyik délvonal, az az: a' huszadik egyenesen a' párisi observatoriumon menne keresztül, 's ennél fogva csupán szabad választástól 's meg egyezéstől függ, ha a' parisi meridiánt elsőnek avagy pedig huszadiknak nevezzék-é; melly elrendelés, mint könnyen láthatni, sok kényelmet szerzett nékiek.

Novák Dániel.

A' platina Oroszországban.

Orosz cs. hegy-ingenieur Sobolewsky ezredes úr' előadásában, mellyet ő a' természetvizsgálók idei gyülekezetében Stuttgartban felolvasott a' platinának Oroszországból kiviteléről a' többek közt ezen adatok találtak: „A' platinabányák' felfedezésének első esztendeiben a' kiásott platina mennyisége nem igen szembetűnő volt; mindazáltal 1824dik esz-

tendő közepétől fogva 1834diki Januarius 1ső napjáig többet ástak-ki 678 pudnál, vagyis közel 230 mázsát kölni mérték szerint. Abból kidolgozáskor majd 476 pud tiszta platina vált külön, 's ebből 400 pud, vagyis 153 mázsánál több veretett pénznek; a' mi a' platina becse szerint 8,186,620 rubelt tesz. Csaknem 16 pud dolgoztatott-fel edényekre 's más eszközökre. Nincs példa reá, hogy másutt olly nagy platinatömegek dolgoztattak volna fel, 's az Ural gazdag bányáiból sokkal több platinát is lehetne nyerni, mivel még azok közül egy sem fogyott-ki; de a' birtokosok' tulajdon haszna kívánja, hogy a' jelenvaló mennyiséggel megelégedjenek, minthogy nagyobb számú munkásokat Siberia más bányáitól nem akarnak el vonni.—Mivel itt nem szándékom a' platina fekvőhelyeit leírni, csak azt jegyzem-meg, hogy a' platinának leggazdagabb termőhelye a' tagilski bánya kerületben van. Csekély mélységre találtatik az agyagos zöldes homokkal vegyest, mellynek színe eléggé mutatja származását a' közel fekvő elporhanyósodott szaru - zöld - és kigyókövekből. Ezen homoktanyákban $\frac{1}{4000}$'s $\frac{3}{2000}$ résznyi durva platina van, melly néha finom szemeknek, néha pillangóknak tetszik; de nem ritkán találni olyan darabokat is, mellyeknek nagysága szembetűnő. 1827diki Juniusban olly nagy darab platina találtatott, melly 10 fontot 54 solotnikot nyomott, és 1831diki Martiusban egy másik, mellynek nehézsége 19 font és $52\frac{1}{2}$ solotnik volt. Későbbben ismét találtak 20 fontot 34 solotnikot, és 19 fontot 's 24 solotnikot nyomó platinadarabokat.“ Az egész igen érdekes értekezésből látni lehet, melly nagy mennyiségben miveltetik jelenleg a' platina Oroszországban, 's mivelésében milly egyszerű módot követnek.

Rendkívüli nagyságú gyermek.

Egy rendkívüli gyermekről beszél jelenleg a' palermoi közönség. Neve a' természet ezen ritka tünelményének *Gonzaga József*, ki most három esztendő és már is négy és $\frac{1}{2}$ rész arasztnyi nagyságú sziczi-

liai mérték szerint, vagyis mintegy ötödfél lábnyi magos. A' gyermek tagjai jól ki vannak alakulva; ereje rendkívül nagy, sőt férfiúsága is tökéletesen ki van fejtődzve. Azon tudós orvosok, kik őt megvizsgálták, azt állítják, hogy vizsgálatjuk a' pathológiára nézve igen fontos felfedezéseket tett, és doktor Diego Sgrosso, ki egy a' legjelesebb tagjai közül a' palermoi orvosi karnak, azon vélekedésben van, hogy ha ezen gyermek' növést valami szerencsétlenség vagy betegség meg nem háborítja, belőle a' legnagyobb bámulásra méltó óriás válik.

K ü l ö n f é l e .

Schneider doctor Fuldában, ki szorgalmasan szokta az időjárást vizsgálni, azt írja, hogy ott a' mult Septembéri közép mérséklet 24 foknyi hévség vala, melly tulajdonképen Algier, Kairo, és a' kanári szigetek' éghajlata alatt van, hol a' török szilva és pálma fák tenyésznek. E' szerint a' növevényországban ez idén nálunk tapasztalt rendkívüli jeleneteken nem lehet csudálkoznunk.

Londonban a' minap holt-meg egy igen gazdag ember Sir Ch. Flower, ki, gyermekeinek 550,000 font sterlinget (mintegy 5½ millio forintot pengő pénzben) hagyott. Attya vajáruló volt, 's ő maga is vajjal, zsírral és más ennivalóval kereskedett. Asztalát egynek tartották a' legjobbak közül Londonban, és a' legelőkelőbb 's nevezetesebb férfiakat vendégelgeté.

Rejtett szó.

Öt betű a' nevem. Postája a' télnek

Első hármam húzva. Ötöm' fordítsd, élnek

Három betűivel italképp emberek.

Az öt gonoszoknak büntető szekerek.

Száki Imre.

Jegyzet: A' 42-dik számbeli első Rejtett szó: Zsír

— 2dik: Csikó.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k .

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

45. szám.

December 3dikán

K ö l t ő S í r j a .

Ki nyugszik e' hárs' árnya alatt hol a'
Hantnak virágin lenyhe zephyr lebeg
Nappal, 's keservesen dalolgat
Bús csalogány komoly éjjelenként?

Oh vándor! érző kebled emelkedik,
A' tudni vágyás képzeted' ellepi,
Kit szán, 's kiért sír Melpomene
Kérded ezen remetés magányban.

Egy honni költő hült tetemít nyeli
E' mély üreg, kit gyászol egész olümp,
'S a' szűz sereg búsan locsolja
Sírköve vasfedelét könyekkel.

Keserg Apolló, 's szidja zokogva a'
Párkák' dühét, — cyprus koszorút visel
Minerva, 's tündöklő fején szép
Flóra leányait öszve tépve.

Hozzá hasonló nem ragyog egy hamar
Igy szóll, 's kesergő szíve panaszkodik,
Eltűnt egünk' sugára eltűnt!
Pusztá Olümp! gyönyörű határit

Már nincs kinek báj hangjai édesen
Elöntenék, nincs árva nyögéseit,
Nincs érző kínját szívünknek,
'S gyenge veréseit énekelné.

Vándor! tovább ballagj, — de előbb ezen
 Sírdombra szórjál rózsavirágokat,
 'S hálás szemedből csordíts egy köny
 Cseppet alá hidegült porára!

H.

Bac k kapitány.

A' minapában a' királyi földleirási társaság Londonban (royal geographical society) egy levelet kapott Bac k kapitánytól, melly Aprilis 29kén költ. Ó utazó társaival együtt jó egészségben volt a' levél írásakor; csak esquimaux-tolmácsa, ki Franklint mind a' két útjában kísérte, és most ezen harmadik expeditióra a' Hudsonsbay-társaságtól küldetett-ki, holt-meg az utazás alatt. A' tél felette kemény vala. „Ezen több mint syberiai pusztaságban,“ így ír Bac k kapitány, „retten-tő hideget kelle kiállanunk. Magok az állatok elfutot-tak előlünk mintegy természeti ösztönből, és sokan lettek a' szerencsétlen lakosok közül az éhelhalás' áldozatjává. Még a' halak is, mellyekre pedig némileg számot tartottunk, elhagytak bennünket, és az egész esztendőszaka alatt alig mutatá magát egy élő állat, kivévén egyszer egy hollót, melly a' kunyhó felett elrepülve e' jégvadon' örökös csendjében engemet krárogásával megijesztett. Kirohantam, de a' mint a' holló meglátott, a' nyugoti hegyek felé röpült, mellyeknek sötét homályában csakhamar eltűnt. Illy környülállások közt társaságunk nagyon széllyel oszlék élelem keresés végett 's minden követségük keserves szükségről panaszolkodék. Hévmérőnk alantabb álla mint akár-mellyik előbbi utazásunkkor. Innen lehet gondolni, hogy minden gondoskodásom mellett is az eltett élelmi tárgyak' nagy része elemésztetett. E' miatt nagy nyughatatlanságban vagyok, mindazáltal reménylem, hogy az Indianusok hozhatnak nekünk száraz eleséget, úgy hogy szívem legforróbb kívánsága nem fog megcsalozni. A' legszerencsétlenebb esetben legényeimet megkevesíthetem, 's egy csónakban tovább mehetek. Má-

sik szerencsétlenség az, hogy bár milly fogyatkozást szenvedünk is élelem dolgában, csónakainkat és podgyászainkat csak nem 100 angol mérföldre vagyunk kén-telenek jégzirteken keresztül hurczolni, míg ismét tiszta vizet érünk. Előbbi utazásainkban eggyel sem kelle ezen iszonyú akadályok közül küszködnünk, ám-bár akkor is ladikainkat jó darab földre szánokon kellett vinnünk. De nékem legényeimben teljes bizodalمام van, 's ezek a' jó emberek azt hiszik, hogy én nem hibázhatok.“ Egy másik levelében, mellyben Rosz kapitány hazatértén való örömét jelenti-ki így szól: „Napirendem e' következendő: reggelizés előtt a' sz. írásból egy részt olvasok, akkor észrevételeimmel foglalatoskodom, tanulással és rajzolásal (már több vázlatokat tettem papirosra), napi könyvembe írogatok 'stb. Egyszer mind felvigyázok embereim munkálkodására, hetenként estve kétszer tartok oskolát, 's isteni tiszteletet minden vasárnap franczia és angol nyelven. Guitárom széllyelpattant és rettentően csikorog; de ezen nem lehet csudálkozni ha azt teszem hozzá, hogy kén-telen valék kezeimet hájjal bedörzsölni, nehogy azok is felpattogjanak; mert a' levegő olly száraz, hogy semmi ellene nem állhat.“— A' Times, melly ezen leveleket közli, hozzájok ezt csatolja: „Hearne a' Thlew-en-cho' partjainál gazdag vadászatra tett szert, e' szerint reményleni lehet hogy későbben Back kapitány' vadászai is szerencsésebbek voltak. Tapasztalására, 's okossággal párosult mérészségére bízhatjuk magunkat. Vállalatja nehéz, nehezebb mint a' milyennek eleinte látszott; de azt jobb kezekre bízni nem lehetett. Azonban más levelekben, mellyek a' Hudsonsbay-társaságtól érkeztek, az a' jelentés áll, hogy ő hozzá gazdag eleségtár szállítatot, melly a' jövő télen elégséges lesz. Jövő tavasszal fogja majd Back kapitány egész társaságával együtt útját haza felé irányzani.“

A' magyar nyelvnek etymologiai szótárai.

A' magyar literatura jelenkorunkig szűkölködött olyan magyar critico-etymologicum szótár nélkül, a' millyen p. o. a' német nyelvre nézve *Adelungé*, az angol nyelvre nézve *Johnsoné*, a' lengyel nyelvre nézve *Lindeé*. *Molnár*, *Párizzpapai*, *Márton*, a' pesti *anonymus* és *Kresznerics* magyar szótárai tellyes-séggel nem *lexica etymologico-critica*. Tiszt. tud. *Kassai Józseftől* kezdett „Származtató 's gyökerésző magyar-diák szókönyv (I. Kötet A—D 472 lap. nagy 8ad rétbén, Pesten 1833) ugyan etymologico-criticum, de a' szorgalmatos szerző szűkölködik a' tót, görög és keleti nyelvek gyökeres esmerete nélkül, mellyekből eleink ezer meg ezer szókat kölcsönöztek, ámbár talán egykor a' magyar nyelvből is Ázsiában a' *Zsidók*, *Syrusok*, *Arabsok*, *Persák* 'sat. számos szavakat kölcsönöztek vala. Hogy pedig az eddigi magyar nyelvben számtalan résszerint tiszta, résszerint meg csonkított és megváltozott tót, latin, görög, német, olasz és franczia szavak fordulnak elő, csak némelly előítéletek és nemzeti büszkeség által elfogultak tagadják. El nem fogult és egyenes szívü magyar tudósok, mint *Dr. Gyarmathy Sámuel* (e' munkájában: *Szótár*, mellyben sok magyar szókhöz hasonló hangú idegen nyelvbeli szókat rendbe szedett *Gy. S. Bécsben 1816. 104 lap. 8.*) *Kazinczy* és mások azt olly egyenesen megvallották, mint azt a' tót prédikátor *Leschka István* munkájában „*Elenchus vocabulorum europaeorum, cum primis slavicornum magyarici usus* (*Budae 1825 271 lap. 8.*) széles etymologiai tudománnyal 's kritikával megbizonyította. Éppen azért kezdett *Kazinczy* némelly jeles barátjaival 's tanítványaival, — hogy a' magyar nyelvnek purismust (tisztaságot) szerezhessen és az idegen szókat, a' mennyiben még lehetséges — mert *ad impossibilia nemo obligatur* — kiirtsa, nem tekintvén az elfogult orthologusok

lár májára, résszerint új szókat kigondolni, résszerint a' már megavúlt magyar szókkal ismét élni.

Forró hálát érdemlett tehát tud. Dankovszky Gergely, a' görög nyelvnek a' királyi pozsonyi akademiában nagy érdemü professzora, midőnnagy philologiai tudományossággal 's fáradhatatlan szorgalommal a' magyar nyelvnek critico-etymologicum szótárát kidolgozni és ezen cím alatt kiadni kezdette: „Magyaricae linguae Lexiconcritico-etymologicum, e quo patefit, quae vocabula Magyari e sua avita caucasia dialecto conservarint, quaeve a Slavis, uti Bohemis, Carniolis, Croatis, Illyriis, Polonis, Russis, porro a Graecis, Germanis, Italis etc. adoptaverint (Pozonii 1833. 1834. nagy 8ad rétbén), mellynek nyomtatása már G. betűig terjedt. Csak azt lehet sajnálni, hogy tudós Dankovszky úr tervét nem terjesztette-ki a' keleti nyelvekre is, nevezetesen a' zsidó, syrus, chaldaeus, arabs, persa, koptus (aegyptusi), aethiopicus, samskerdam (régí indus), török, tatár és mogul nyelvre. De hála helyett háládatlanságot és üldözést nyert Dankovszky úr. Némelly előítéletek által elfogultak a' sok tót és görög szavaknak, mellyek a' magyar nyelvben elő fordulnak, előszámlálását úgy tekintik, mintha az a' Magyarok becsutelenítése és a' magyar nyelvnek kissebbítése volna. Midőn a' híres angol philologus Johnson jeles szótárát az anglus nyelvnek kiadta mellyben 15799 törzsökszót előszámlál, mellyekből 6732 a' diák, 4812 a' franczia, 1665 a' szász, 1148 a' görög, 961 a' hollandus, 211 az olasz, 106 a' német, 95 a' wälsch (valisiai) 'sat. nyelvnek tulajdonított, * ezért egy angol sem boszonkodott és senkinek eszébe sem jut Johnson ellen kikelni. Hozzánk is illik ama nagy lelkü nemzet derék példáját követni!

— y.

* Lásd Hasznos Mulats. 1834. II. félesztendő 9dik számát.

Az új szavak, 's a' régieknek megváltoztatásáról a' Rómaiaknál.

Mindenki megegyez abban, hogy a' nyelvet kell pallérozni, 's csinosítani; hanem sokan azon véleményben vagynak, hogy ezt lehet eszközölni 'a' nélkül, hogy új szavak alkottassanak, a' rosszul hangzó régi szavak szebb hangúakká tétessenek, az igen hosszúak megrövidíttessenek, szinte némelly hajtogatások és ejtegetések meg változtassanak. De hogy a' nyelv tökélye ezek nélkül el nem érhető, a' római nyelv időszakai legjobban meg mutatják. Ha a' legrégebb római írókat ugymint Enniust, Pacuviust, Attiust, Plautust, 's több másokat olvassuk: minő szavakra akadunk? custodibitur, servibo, scibit, reperibitur, perplexarier, advorsarier, postidea, postilla, ipsus, olli 'sat. Az ezeknél már tisztább Lucretiusnál is találatnak még efélék.

Ha ezekről általmegyünk az arany kor leghíresb írói ugymint Cicero, Virgil, Ovid, Horác 'sat. munkáikhoz, a' fentebb ki tett szavakat hogyan találjuk? custodietur, serviam, sciet, reperietur, perplexari, adversari, post, ipse, illi, 'stb. Mire mutat ez? nem másra, minthogy a' nyelvtudományával foglalatoskodók a' nyelvben előforduló szükségtelen hosszú szavakat megrövidítettek, a' durváb hangúakat szebb hangúakká tették, sőt a' hajtogatást, és ejtegetést is megváltoztatták, melly által a' durva törzsök nyelvből egy olly dicsőt teremtettek, minővel talán egy most élő nemzet sem büszkélkedhet; 's véleményem szerint Cicero 'sat. jeles írók sem bájólnának bennünket, ha Pacuvius, vagy Ennius írásmódjával éltek volna. Világosabb lessz ez, ha Enniust Virgillel öszve hasonlítjuk. Enniusnál sem az ész, sem a' költői fenség nem hibázott, hanem csak mivel nyelv, mellybe az ész szüleményeit önthette volna, azért mondta róla Ovid:

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

Megesmerték ezt a' véle élők is, melly miatt hamvai a' nagy Scipioé mellé tétettek. Tudta ezt Virgil, azért Ennius nagy követője volt, mellyért a' rágalmazók őtet Ennius leirójának hívták; de ő ezeknek azt felelé, hogy ő Ennius ganajából aranyat szedget. Ha tehát Ennius Virgil idejében élt, 's olly mivel nyelvre talált volna, Virgilt bizonyára felül multa volna.

A' mi az új szavakat illeti, azoknak koholtatási szükségét Cicero nyilván kimondá: *Dabit is enim profecto, ut in rebus inusitatis, quod Graeci ipsi faciunt, a quibus haec iam diu tractantur, utamur verbis interdum inauditis. Acad; Quaest. L. I. C. 6. szinte „tum magis nobis, quibus etiam verba parienda sunt, imponendaque nova novis rebus nomina. De finibus bonorum et malorum. L. III. C. I.*

Az új szavak' alkotásában, szinte a' régiek' megváltoztatásában Cicero a' nyelv természetét, és a' szép hangzást parancsolja tekintetbe vétetni, sőt ezen utóbbinak az első előtt elsőbbséget ad, a' mint ezen szavaiból látható: *impetratum est a consuetudine, ut avaritatis causa peccare liceret. De Oratore.*

Azt lehetne felhozni, hogy a' Rómaiak mind e' mellett sok görög szavakkal éltek; erre az a' felelet, hogy ők a' jónak elismért úton sem mertek elég bátran előre haladni. Azon kérdésre: mikor nem kell már új szavakat koholni? az a' válasz: hogy akkor, midőn minden tárgynak vagyon a' nemzeti nyelven jó neveze. Mikor kell a' szavak' változtatásával felhagyni? Akkor, midőn a' nyelv a' tökélynek legfőbb polczát elérte; mivel pedig ezt világi dologról mondani soha sem lehet, azért a' nyelvet mindég lehet javítani. Ha a' Rómaiaknál megkellett volna szűnni a' nyelv javításának, annak bizonyosan Augustus Császár irói arany századjában kellett volna történni, azonban a' tapasztalás ellenkezőt mutat, mert Horácz boszongodik azokra, kik azért irigykednek reája, hogy új szavakat tud feltalálni, vagy azokat a' versbe foglaltatásra al-

kalmasbakká teszi, egyszersmind kimondja, hogy a régi szavak újjaknak adnak helyet, mellyek is valaha elfognak enyészni, némellykor pedig a' régiek ismét feléledni, valamint a' szokás akarja. Lássuk Horat. de arte Poetica V. 55.

Sőt a' későbbi írók nem csak új szavakkal éltek, hanem még a' régieket kedvelők ki is gúnyoltattak mint Martialisnál L. II. Epigr. 90.

Et tibi Moeonio res carmine major habetur

Luceilei columella heic situs Merrophanes 'st.

Attonitusque legis terrai, frugiferai;

Attius, et quidquid Pacuviusque vomunt.

Ha az emberi természetet tekintjük, fel kell tennünk, hogy sokan a' Rómaiak közül sem nézték részvétel nélkül a' nyelvnek' megmásítását 's hiszem is, hogy voltak annak sok ellenzói, de az írók azokkal nem törődvén, 's nyelv természetét 's a' szép hangzást mértékül vévén elő haladtak, melly által hazájokat az eddig is bámult nyelvvvel megajándékozták.

Rosty Zsigmond.

A p r ó s á g.

A' Seinei kerület praefectusa azt a' rendelést hirdettette-ki, hogy mostantól fogva 5 esztendeig, évenként 300,000 frank fog a' de la concorde piaczi és elysaeum mezei közönséges munkákra fordítatni.—Néhány nap óta Paris több utczáin új lámpákat raktak-fel, mellyeknek üvegeire átlátszó betűkkel vannak írva az utczák' nevei, úgy hogy ezentúl éjszaka is járhatnak azok is, kik előtt az utczák esmeretlenek.

Rejtett szó.

Négy betűből áll az egész, neve az Asszonyoknak,

Néha pedig ezt kiáltják hadban a' Huszároknak.

Ha el vágod fejét néki, lessz egy eszköz belőle,

'S egyformán majd fel eszthatod az időket ő véle.

Leéb Antal.

Jegyzet: A' 44-dik számbeli Rejtett szó: Deres.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

46. szám.

December 6dikán

S z e r e n c s e.

Rosz törvényt tart a' szerencse,
Mikor embersorsot oszt,
Földhöz sujtja az érdemest,
'S boldogítja a' gonoszt.
A' szív és ész tökélyire
Nincs előtte tekintet,
Ritkán van, hogy egy jelesnek
Hozzá méltó sorsot vet.

Kisfaludy Sándor.

Törvénytörvény-szék-épület.

Legfensőbb végzés által helybenhagyást nyervén egy városi ítélőszékház terv valósitása a' birodalmi fővárosban, mellyhez a' kijelelt hely 941 négyszeg ölet tön, 's mellynek belső felosztását, 's elrendelését az austriai büntető törvénykönyv (Gesetzbuch über Verbrechen 1803) foglalatja szerint kelle szorosán intézni; következő juridico-technikai feladást dolgozék-ki akkorban, mellyhez valamint ön magamnak, úgy mind azoknak is pontosan kelle magokat tartaniok, kik e' célra műterveiket készíték, 's a' melly feladás általános közlése talán a' honra nézve is hasznos lehet ilyenek' egykori kidolgozásinál, 's a' bevégzett javallatterveknek az illető törvényhatóság 's műhöz értők által leendő megítélésénél; 's ámbár ezen szép terv valósitása, avagy tökéletes létre hozása némi körülmények által elhalasztást szenvedde is, a' készült műterv érdeme mind e' mellett is nem szenvedde legkevesebb csonkulást is.

Második Felesztendő.

46

A' szóban forgó 's újon felépítendő városi törvényszéképület megkivántató részeit következő 3 osztályra vehetni: 1) a' vizsgálati börtönökre, 2) azon szobákra, mellyek a' tiszt dolgok' vitelére szükségesek, 's 3) az épületben megkivántató lakokra. — Mindenek előtt feltételesen szükséges a' befogott vétkeseknek egymástól elválasztása, ezen elkülönzés pedig ne történjék egyedül a' nemre nézve, hanem mindeniknek különös hajlék rendeltessék; minél fogva minden büntető ítélőszéknél elegendő számú, avagy a' districtus terjedelméhez szabott börtönök légyenek. Ezen bölcs szabály által nem csak a' bevádoltak' avagy törvényes vizsgálat alá vétetendők' physikai és moralis megromlása gátoltatik-meg, hanem a' vizsgálati ügy célja is hatatosan előmozdittatik, melly cél kivitele minden jó rendű 's felkészült ítélőszék-háznál szükséges feltétel. A' bebörtönözöttek' számát jelenleg 250—300ra tehetni, mellynél tíz évi szorgalmas vizsgálat 's tapasztalás azt bizonyítják, hogy a' befogottak' száma időnként négyszeres számra nevededett, mellyhez képest szükséges a' megtörténhető nevededésről is eleve gondolkodni, ne hogy talán csak tíz év lefolyása után is már a' börtönök számára nézve fogyatkozás legyen.

Makacs 's megátalkodott gonosztévőket magánosan avagy elkülönözve kell zárva tartani, midőn ellenben a' törvény célzatával nem ellenkezik, ha kevesbé megromlott 's bevádolt személyek közös tömlöczbe záratnak, feltéven azt, hogy azok nem czinkostársak, avagy hogy ezen vétkes személyek nem olyanok, kik közt egyetértést lehetne gyanítani, 's hogy ennél fogva a' hivatalos vizsgálatra nézve némi akadályok történhetnének, midőn ellenben azok' teljes elválasztása egymástól csak kártékony következt vonandana maga után. Némi bal körülmények által vétkessé lett embert, kiben még nem halt-ki végkép a' jobb 's tisztább érzés, illy magánosság avagy elkülönzés miatt, ha az t. i. tartós ideig tömlöczben zárva tartatnák, csak búskomorság lepne-meg, melly nem rit-

kán öngyilkolást von maga után. Ha ennél fogva olly elrendezést nyernek a' börtönök, hogy azokban közönségesen 2 szükség esetében pedig 3 személynek van elegendő helye, úgy már a' kiszámolás legigazabb 's legpontosabb lesz, ha a' tömlöczök' számát 150-re határoznánk, melly aztán a' szóban forgó törvényszék-épület szükségeinek teljesen megfelelő. A' börtönök' ezen kiszámítása által mindig elég hely lesz 300 befogott vétkes személy számára, 's még azon esetben is, ha azok az alapúl (basisúl) vett számot meghaladnák, az által hogy 3 jutna egy börtönre, teljesen megfelelő az épület a' tűzött célnak 's váratnak.

A' fenyítő törvény 308dik cikkelye szóról szóra ez: minden börtön elegendő levegőt 's világosságot, 's legalább is annyi tért zárjon-be, hogy a' befogott személy abban járhasson. Annak száraznak, tisztának 's általán olly tulajdonságúnak kell lenni, hogy a' vétkes egészsége ne legyen kitéve veszélynek 's nyavalyáknak, hanem csupán annak, a' mit személynek bátorságba helyheztetése 's az elszökés gátlása tesz szükségessé. — Ezekhez képest a' tömlöczök szellősek, világosak, 's legalább is olly térségűek legyenek, hogy a' szabadságtól megfosztott személy azokban fel's alá járhasson. Megvan hagyva ezentúl, hogy azok szárazok, tiszták 's olly tulajdonsággal bírjanak, hogy a' bebörtönözöttek ne legyenek más bajnak kitéve, mint egyedül annak, hogy személyük bátorságosítva lévén, minden út elzáratik, melly nekik akármiképp is alkalmat nyújthatna az elszökésre. — Az okból, hogy a' börtönök mindenképp jól felkészülve, az az, bátorságosítva legyenek, tanácsos, hogy azok beboltoztassanak, 's mivel azok' mindenike szükség esetében 3 befogott személy elzárásául szolgál, hossza a' börtönnek 9 láb, szélessége ismét 9, magassága pedig 12 legyen. Az aluvópad (Britsche) helyheztetése által a' tömlöczökben, mellynek hossza 6 szélessége pedig 9 lábat tesz, hátra marad még 9 láb hosszú 's 3' széles tér.

Igaz ugyan, hogy a' börtönök' beboltozása által nevekszik az épület magassága, azonban 12 láb magasság a' börtönökben az okból szükséges, hogy az ablakok magasra emeltethessenek a' padlattól számolva, melly által gátoltatik a' kívülről belátás; de a' börtönözöttek sem láthatnak-ki, 's nem ereszkedhetnek másokkal beszélgetésbe. Ha az ablakok 3 lábnyi magosokká 's két lábnyi szélesekké tétetnek a' tömlöczökben, azok az által elegendő világosságot nyernek, főleg ha azok napkeletnek vagy délnek fordítatnak. — A' 309dik törvényczikkely további értelme szerint, a' börtönök' ablakjai ne nyiljanak az utcákra, hanem az udvarra, avagy pedig a' folyosóra, mellynél azonban szükség megjegyezni még azt is, hogy a' városi törvényszékházban, mint azt a' tapasztalás eddig tanítá, az ablakok' elrendelése a' folyosókban ártalmas nem csak azért, mivel azok gátolják a' fris levegő-folyást, hanem azért is mivel a' bebörtönözöttek azokat egyetértésre 's beszélgetésre használják czinkostársaikkal, főleg ha az örök ígérekkel vagy pénzel meghagyják magokat vesztegettetni.

Jobban excentrálódván a' beszédhang a' folyosókban, hogy sem a' szabadon, lehetséges a' viszonzbeszélgetés még a' 10dik börtönbe zárattal is. Ezen esetet tekintetbe vévén legczélszeresebbnek látszik az ablakokat az udvar felül rendelni-el, melly által illy egyetértés megakadályoztatik, 's ha még mind a' mellett is a' bebörtönözöttek' valamellyike beszédet akarna tartani czinkostársaival, előbb észrevehetné őt az épület felvigyázója. Feltételesen szükséges még ezen túl erős vasrostéllal készíteni-fel a' tömlöcz-ablakokat. A' börtönök elég világosságot 's fris levegőt kapnak a' szobák' magassága 's az ablakok' tágassága által, 's mivel csak kevés számú vétkes lakik együtt egy tömlöczben, az ott elrendelt ajtók által is új levegő folyást eszközölhetni tetszés szerint minden pillanatban.

Az illy köz épületekbéli tisztaságot illetőleg: az részint a' börtönözöttek öntisztogatásától függ, részint pedig a' tömlöczök' tisztán tartásától. Azt, hogy a' bezárt személyek tiszták legyenek az által lehet tökéletesen elérni, ha azok mindjárt a' befogatáskor megtisztogattnak azon szobákban, mellyek közvetlen e' célra szolgálnak; ha ronda öltözeteik kicseréltetnek, mint a' közönséges kórházakban, háziruhák által, 's azok a' törvény parancsa szerint ideiglen bátorságos helyre tételnek, 's ha végre a' szükséges ruhákkal ellátatván a' bebörtönözöttek, köteleztetnek a' házirendő pontos fentartására. Ezen előrenézés 's rendtartás által nem csak csökkennek a' tisztogatásra avagy mosásra rendelt költségek, de az összezárt vétkesek sem afficiáltatnak egymás által, 's nem jutand az eltévedett boldogtalan fogoly azon keserves és szomorú állapotra, hogy az alatt, míg ő az itélőszék-épületben bezárva tartatik, azon kevés ruhácskáját elszaggassa, a' mit befogatásakor testén hordozza, 's csak nem meztelen kéntelenítessék eltávozni kiszervezett büntetés ideje után.

Az ártalmas tisztátalanság a' börtönözöttek' kigőzölgése 's azok' ganéja által támad a' tömlöczökben. Ha tehát ezen újon felépítendő törvényszék-épületben a' bezárattak' száma egy tömlöczben csak kettő vagy három, úgymár, ha a' börtönök az előbb érintett dimenziókat nyerik, helyes idomzatuk miatt mind ezen kellemetlenség magától megszűnik. A' ganéj-edények fedéllel terítettnek ugyan be, 's magok a' börtönözöttek által ürítetnek-ki kétszer naponként, a' collusio gyanítása miatt nem használhatván senkit mást e' célra; mind e' mellett is olly erős a' kigőzölgés, hogy ennek tulajdoníthatni egyedül azt, ha a' börtönökben az úgy nevezett börtönnyavalyák kitörnek. Nem csupán a' romlott levegő a' börtön betegségnek, a' scorbutnak, a' rot-hasztó 's más nemű hideglelésnek 'stb. fő oka; a' helytelen elrendelés a' tömlöczökben még más veszé-

lyes nyavalyákat 's bal eseteket is von gyakran maga után.

Novák Dániel.

(Folytatása következik.)

Canning' képszoobra.

Nem rég állítatott-fel a' westminsteri apátságban Canning' képszoobra, mellyet a' híres képfaragó Chantry készített. Áll az egyszerű kerek szürke márvány talpazon, arcza az orgonaszék felé fordulva. Testét senátori palást fedi, mellynek redőit mejjén keresztbe tett karjai tartják; állása szónoki, mintha nyugodt megfontolással szóllana a' gyülekezethez. Feje hátra hajol, bal lába egy kicsit előre téve. Jobb kezében papiros-tekercest tart, lábainál két vastag könyv fekszik. A' képszoobra, mint az angol hírlapok írják, minden tekintetben méltó a' híres képfaragóhoz: könnyűded, természetes állású, kellemetes, és hasonlít a' néhai nagy emberhez. Felírása e' következő; „George Canning, born 11th April, 1770. Died 8th August, 1827. Endowed with a rare combination of talents, an eminent statesman, an accomplished scholar, an orator surpassed by none, he united the most brilliant and lofty qualities of mind with the warmest affections of the heart. Raised by his own merit, he successively filled important offices in the State, and finally became the first minister of the Crown. In the full enjoyment of his sovereign's favour, and of the confidence of the people, he was prematurely cut off, when pursuing a wise and enlarged course of policy, which had for its object the prosperity and greatness of his country, while it comprehended the welfare and commanded the admiration of foreign nations. This monument was erected by his friends and countrymen.“ — (Canning György született 1770diki Aprilis 11-kén, megholt 1827diki Augustus 8kán. Ritka talentumok' egyesületével ruházva-fel, kitűnő kormányi férfi, tökéletes tudós, senkitől felül nem mult szónok, a'

léleknek legtündöklőbb és fenségesebb tulajdonságait egyesíté a' szívnek legforróbb indulatjaival. Felemelkedvén saját érdemei által, egymásután a' status fontos hivatalait viselé, 's végre a' korona első ministere lön. Fejedelme kegyelmének 's a' nép bizodalmanak teljes bírása közben korán ragadtatott-ki az életből, ama bölcs és kiterjedt politica közepette, mellynek célja vala hazája boldogsága 's dicsősége, 's melly egyszersmind a' külső nemzetek' jóllétét is tekinté, 's azoknak bámulását felgerjeszté. Ezen emlék barátjai által emeltetett.) — A' T i m e s után Galignani' Messengerjéből közli

F. Lajos.

Tüdősorvadás ellen házi orvosság.

Alólírt tüdő sorvadásban (hecticában) több ideig sinlődvén, sinlődése közben önmagának következő hasznos házi orvoslás módot, és orvosságot talált-fel: reggel felkölte után früstök gyanánt $\frac{1}{2}$ fontnyi marha hústra töltetni szokott ivóvizben $\frac{1}{8}$ font nehézségű jó erős tormát hosszában szélyel vagdaltatván, a' marhahússal öszvefőzette; annakutánna mikor már jól megfőtt, annak levét tisztára megszűrette, és egy evő kanálnyi tiszta lúd zsirt belététetvén, langyos melegségében azt egyszerre megitta; — miután csak kevéssel ebéd előtt ismét jó erős tormát reszeltetett, és abból két ujjával egyszerre a' mennyit csak nyelvére reá tehetett, tett, — 's azután azt ebédkor belsejébe szinte marhahús levessel a' szájából négyszer egymásután lenyomatata, és mikor a' marhahúst enni akará, mártásúl lúd zsirban pirított jó erőstormát marhahús melegtiszta levével használt; — végre szomjúságakor egy messzeles bögrében, vagy is csuporban, a' már az előtt jó erős tormával öszvefőtt tiszta vizet mérsékelt hidegre hűtetvén, és azt a' mennyiszer víz helyett napjában megkivánta, iszogálván, 's így 2 hónapok eltelése után

említett betegségéből [kivánczorogván , jó egészségre jött.

Farkas István,
szabados Gyöngyös városa Aljegyzője.

K ü l ö n f é l e .

Sasterhausenben Strigau mellett Burkusországban egy hat esztendőszőlőtőn 800 fürtöt számláltak-meg szüretkor.

Egy tudatlan gazdag olasz, Giuseppe Toaldo csillagvizsgálót annyira megkedvelte, hogy számára Londonból drága pénzen a' legválogatottabb physical és astronomiai eszközöket meghozatta. Ekkor meglátogatá azt, nagy örömmel vizsgálgatá a' pompás készüléket 's e' kérdést tevé Toaldónak. „Nos, meg van vélek elégedve úgy-e barátom Toaldo? Most már mindene van, a' mire szüksége vala, úgyé?” — „Van mindenem, csak a' kár, hogy tiszta horizonunk nincsen.” — „Légyen békével barátom Toaldo, a' világon a' legszebbet fogja kapni; holnap mindjárt megrendelek egyet Londonból.”

Nem rég Mainz városa egyik kapuján bémegegy egy eleven borjúkkal terhelt szekér. A' mint a' borjúkat fejenként számlálják a' fizetendő vám végett, látják, hogy néhány borjú meg van dögölve. Sajnálva a' kárt a' vámszedők közelebről vizsgálják a' borjúkat, — 's hát a' döglött borjú csak mesterségesen öszvevert borjúbőrök, mellyek vám alá tartozó portékákkal voltak kitömve.

Rejtett szó.

Öt betűi vagynak két tagú nevemnek,
'S egy részét foglalom Bihar vármegyének.
Hagyd-el első betűm' 's úgy fejem' kurtíttad,
Magyar városok közt nevem híres marad.

Mannó Al.
Debreczenben.

Jegyzet: A' 45-dik számbeli Rejtett szó: Lóra.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

47. szám.

December 10dikén

H é v m é r ő.

Milly melegült levegőnk? hévmérő tünteti szembe;
 Pontról pontra tanít: milly hidegült levegőnk.
 Olly mérőt remekelj, mester! melly pontra mutassa,
 Embernek jóért szíve mi nagyra hevül.

Kultsár István.

Liedemann János Sámuel.

Folyó esztendei November 6kán Pesten elhunyt Liedemann János Sámuel nagykereskedő' hatásköre 's érdemei nem csak Pest városára hanem egész hazánkra terjedvén-ki, méltó helyet foglalhat e' lapokban a' boldog emlékezetű férjfiú' rövid életrajza.

Született Liedemann Iglón 1755ben. Attya tehetős kereskedő vala ott, 's több esztendőig visele bíróságot. Szülői nem csak a' legjobb házi nevelést adták nékie, hanem jókor tanították a' magyar, tót, francia 's olasz nyelvekre. Tanulását kezdé a' Lócsei gymnasiumban, 's magát egyházi hívtatalra szánván folytatá Hálában és Berlinben. Mint egyházi szónok először prédikált a' charlottenburgi kir. udvari kápolnában, másodszer 's utoljára Iglón; mivel ezután rövid idő mulva attya' kívánságára kereskedésre adta magát.

Tudományos és kereskedési isméretekkel felkészülve telepedett-le Pesten életkora virágjában, 's idővel olly szerencsés állapotba helyhezé magát, mellyben hazájának 's hitsorsosainak is használhatott. Eleinte ró-

főskereskedést állított (a' váczi útczában „a' szép Magyar néhoz“ cím alatt) 's azt akkor is megtartá, midőn egy lett a' pesti fő-spediteurök közül. Minthogy nem csak a' kereskedést alaposan értette, hanem csüggedhetetlen szorgalma, 's pontossága által a' kereskedésben is magát jelesen kitűntette, és soha vakmerő nyerekedésekbe nem avatkozott: vagyona szüntelen nevededett, ámbár ő is mások' vigyázatlansága miatt nevezetes summákat vesztett. Fáradhatatlan vala ő, mint szélyelküldöző (spediteur) öregségében is 's egész nap munkálkodott, sőt még akkor is nagy részt vett e' foglalatosságban, midőn már azt 1822ben legidősebb fiának Fridriknek által engedé. Mivel ugyanakkor második fiának Ferencz Bernárdnak a' rőfös kereskedést is általadta, a' pesti kereskedőség őt önként felvette a' nagykereskedők száma közé.

Liedemann buzgón óhajtá hazánk szorgalma 's kereskedése előmozdítását. Azértis nagy részt vett ő a' gácsi posztógyár alapításában, 's egész élete végéig segíté azt gyámolítani. Ifjabb esztendeiben írt a' pesti kereskedőség nevében nyomtatásban megjelent javallatokat a' magyar kereskedés előmozdítására, mellyek tudományra 's praktikai ismételre mutatnak — 44 esztendeig vala pesti polgár 's 1809 óta a' választott tanács tagja, melly hivatalában 's egyszersmind a' szépítési választottság tagja lévén jó tanácsaival Pest városának nem kevés hasznára volt. Érdemeket szerze magának a' pesti játékszín körül is, mivel darabideig tagja vala a' magnásokból és pesti polgárokból álló igazgatóságnak. A' pesti kereskedőség is sokat köszönhetett hosszú tapasztalásra épített javallatainak.

Ámbár Liedemann mint kereskedő és elküldöző felette el volt is foglalva, nagy gondját fordítá mindazáltal az augsburgi vallástételt tartó pesti egyház' és iskola sőt az egész magyarországi protestans egyház javára is. 34 esztendeig vala curátora a' pesti evang. gyülekezetnek, 's a' legnagyobb buzgósággal viselé annak ügyeit. Ez indítá a' magyarországi protestánsok'

generalis conventjét arra, hogy pénztára gondviselését reá bízna, a' mit ő nagy készséggel által is vett. Mind a' két hívatalt haláláig viselé a' munkás öreg, és sokat tón a' pesti evang. oskolának csupán polgári oskolából czélszerűleg elrendelt gymnasiummá tételére. Mint messzeterjedt levelezést folytató kereskedő nagyon tudván, milly nagy fontosságú a' könnyen olvasható szép írás, több esztendőkkel ez előtt calligraphiai jutalmat tett-fel a' magyarországi protestans oskolák' számára, mellyet azon tanítók kapnak, kik legtöbb szép folyó-írású tanítványokat mutatnak.

Liedemann boldog házasságban élt. Házastársa vala néhai lőcsei prédikátor Hermann' minden aszszonyi erényekkel díszlett leánya, ki f. e. Majus 3kán költözött-el ő előtte az örökkévalóságra. Ezen szerencsés házasságából öt élő gyermekei maradtak: Fridrik, nagykereskedő és spediteur; Ferencz Bernhard, rőfőskereskedő; Leopold, gróf Auersperg' vasas ezeredében svadronos kapitány; Wilhelm, Schneller könnyűlovass ezredében hadnagy; 's leánya Mária, Dr. Fabini urnak a' pesti főoskolában a' szemorvoslás professzorának hitvese.

Elhunyt a' derék férjfiú, kit emberség, kötelessége hív tellyesítése, szoros erkölcsiség, vallásosság, szolgálatra készség tűntettek-ki, folyó esztendei November 6kán életének 79dik esztendejében, 's fényes halotti pompával temettetett-el November 9kén.

Törvénytörvény-szék-épület.

(Folytatás.)

Hogy az edények' kiürítése annál gyorsabban történjék, a' tömlőcztartók több börtönt nyitnak-fel egyszerre, — a' mint ezt váratlan visitatióknál gyakorta tapasztalni lehet;—melly közös felnyitás által a' börtönözötteknek alkalom nyújtatik fogolytársaikkal beszédbe ereszkedni, vagy czinkostársaikhoz bekiáltani, kiknek tömlőczeiknél járniok kell. E' mellett az edények' kiü-

rítése sok időt, 's négyszer számosabb börtönöknél még annál több időt kíván, melly által nem csak hátráltatnak a' fogadottgondviselő személyek egyéb foglalatosságaiktól, hanem még csak idejük sem marad kinyugodni magokat. Egy időben történvén meg az edények' kiürítése a' börtönözöttek által, kétszer napjában türhetlen büzhödt levegővel telik-meg az egész épület, 's azonkívül hogy ezáltal a' levegő megromlik, a' rabok az érintett edényeket még arra is használják, hogy azokra állhassanak, 's a' magos helyzetű ablakokon a' börtönökbe nézhessenek, 's így czinkostársaikkal beszédet tarthassanak. Szükséges még megjegyezni azt is, hogy azon bűdösség, mellyet ezen ganéjedények mindenfelé terjesztnek, úgy annyira áltjárja a' bebörtönözöttek' ruhájit, hogy ha illy rab hosszas ideig a' vizsgálati szobákban tartózkodik, magában a' comissioszobában is elterjed ezen megromlott levegő, 's a' tisztviselőség, mellynek foglalatossága avagy hivatala illy törvényszék-épületben a' nélkül is fölötte terhes, 's kedvetlen, illy türhetlen 's az egészségre nézve igen ártalmas kigőzölgést kéntelen belehelni. — Ezen feladás ügyes megfejtése, az az: hogy az épületben a' bűzös levegő tovább terjedése a' lehetőségig eltávoztassék, egyedül csak a' javalló architektus belátására hagyatik, a' mi is már legjobb sikerrel megtörtént a' bécsi és prágai örültek' házában az által, hogy eleven árnyékszékek alkalmaztattak külön mindegyik börtönben.

E' nevezett épületben t. i. kőből faragott tömlő avagy csatorna (Schlauch) vezetetik a' börtönökből a' főcsatornába, mellynek átmérője legfelebb 9 hüvelyk, 's melly az oda lefolyó víz által szüntelen tisztán tartatik. E' most érintett tömlő belül vasrostéllyal ellátva, 's reá illő fedéllel elzárva lévén, felmentend azon aggódástól, hogy a' bebörtönözöttek közül valamelyik azon gondolatra vetemedik, hogy próbát tegyen azon leereszkedni 's így onnan kiszökni; ez által egyszersemind tisztább levegő is eszközöltetik a'

börtönökben. Mivel a' ganéj nem ragadhat a' kerek tömlő oldalaihoz akép, mint a' négyszögűekéhez, gátoltatik a' patkányok' azokban való tartózkodása is. — Ezen javallatnak talán azt gördíthetné valaki ellene, hogy a' befogott vétkes a' tömlőbe vethetné netalán azon holmikát, mellyeket lopás által szerezvén oda hozza magával; de tegyük-fel hogy nincsen illy tömlő, a' ganéj edénybe is szinte úgy vetné az elidegenített holmikát, 's ott sem tűnnének azok szembe, 's épen úgy elvesznének mint emitt; az által pedig már, hogy a' befogottak kéntelenek mindjárt a' behozatásnál öltözetüket a' tisztaság végett levetni, 's házi ruhát felvenni, — ezen aggodalom magától megszűnik. — Sokkal fontosabb lehet azon gyanú, hogy a' rabok beszélgetésbe 's így egyetértésbe ereszkedhetnének azon gonosz tévőkkel, kik alattuk elzárva tartatnak; melly dolognak azonban az által lehet hathatósan elejét venni, ha a' börtönök csak az 1ső és 3dik emeletben rendeltetnek-el, 's mindenik tömlőcz különös tömlővel elláttatik. A' második emeletben lévő hajlékokat, mellyek más-kép börtönöknek használtatnának, más lakásokra lehet alkalmazni, 's hol csak néhány eleven árnyékszékekre lehet szükség, mellyek azonban nem állanak közösülésben azon tömlőkkel, mellyek a' 3dikból lejárnak, sem azokkal mellyek az első emeletben vannak alkalmazva. Ott, hol az a' cél, hogy számos börtönök rendeltessenek-el, a' foglyokat akép lehet széllyelosztani, hogy a' szó-vagy beszéd közlés egymással vég-kép sikeretlenné lesz.

A' törvény czikkelye szerint az is rendeltetik, hogy a' kemenczék' száma a' szükséghez képest határozassék-meg. Mivel már eleve a' börtönök' számát 150nek alapítók-meg, mind egyiknek különös fűtése tetemes költséget okozna a' tűzszerre nézve, a' nélkül, hogy még a' reparatiobeli költségeket felszámítnók, 's azon időmulasztást illő tekintetbe vennők, mellyet azok okoznának a' fűtésnél. Azon feladás tudományos megfejtése, mint lehet 's kell kevesebb költséggel mint

eddig fűteni illy több egymáshoz kapcsolt hajlékokat, bizonyítja azon haladást az architektúrában, melly szerint végig húzott csővekben vezethetni tovább a' felmelegített levegőt, avagy pedig Meisner levegő fűtése által vezérelhetni azt tetszés szerint, — mindenik emeletben néhány, avagy minden folyosóban egy fűtőkamarát rendelvén-el az öntött vas kemencze belé helyeztetésére. — Azon esetben, ha kemenczék használatnak a' folyosókban levegő fűtés helyett, fülkébe lehet állítani azokat, a' honnan aztán a' megmelegített levegő csővekben vezetetik a' legközelebb fektű 4—6 börtönbe az ajtók felett. E' most érintett csőveknek nyílásuk van minden börtönnél, mellyből kifoly a' melegség, a' nyílás végre vas rostéllyal láttatik-el, 's kilincsnymóval nyittatik-ki a' fedél a' folyosóban. Azon kemencze, melly ezen helyen alkalmaztatik, belül vas kosarat kap a' betörés 's az általi megszökés gátlásául, a' kéményekben vagy kürtőkben pedig a' házgerincz felett vasrúdak húzatnak, mellyeket a' kisöprésnél kihúzni lehet kívülről, vagy pedig ha véletlenül tűz támadna bennük, kilincsnymó által azoktól megszabadítani. Ezen most leirt kemencze-elrendezés által nem lesz annyi tűzszerre szükség, mint eddiglen, de nem is kell annyi időt vesztegetni, nem is fognak-el azok annyi tért, 's végre a' mi fő dolog, ennél nincs olly sok 's költséges kéményre szükség. Illy nemű épületekben megkülönböztetőleg használhatni Meisner levegőfűtését, 's ennél fogva reménylhetni, hogy a' projectansok' nagyobb száma ennek adand elsőséget, nem csupán a' hely- de a' fűtésszerbéli (fa, vagy kőszén) gazdálkodás végett is.

A' fenyítőtörvény 309dik cikkelye szerint a' börtönök' elrendelését tárgyazólag meghagyatik: 1) hogy a' tömlöcz ajtaji kőből faragott ajtófelekből álljanak, mellyeknek nyílásai a' folyosóba szolgálnak, 's hogy azok ember magasságúak legyenek. Ezen elrendezés által gátoltatik az erőszakos kitörés, kiirtatnak ez által a' férgek, poloskák 's több effélék, mellyek olly na-

gyon gyötrik a' szegény börtönözötteket. 2) azon alvó-padokat, mellyek a' bezárt személyeknek fekvés helyül szolgálnak, nem kell bakokra állítani, hanem a' padlatra fektetni; a' lábakat srófokkal oda erősíteni szükséges, 's a' deszkákat lánczokkal letartani, hogy azokat emelni lehessen ugyan, de nem helyből elmozdítani, nehogy a' rabok a' vas rostélyok' kiszaggatásául használják a' bakokat az ablakoknál, a' deszkákat pedig lépcsők gyanánt; a' mi már néhányszor valóban meg is történt, 's így a' bebörtönözöttek szabadra jutván megszöktek. 3) annak gátlásául, nehogy a' foglyok a' padlatot felemelhessék, a' mi nekik alkalmat nyújthatna az elszökésre, 'sa' tilos holmik' elrejtésére, — azokhoz vastag deszkák választassanak, 's a' falba eresztessenek, 's 4) a' törvény rendelése szerint falba eresztett vas gyűrűket kell a' börtönökben alkalmazni, mellyekre aztán a' veszedelmes gonosztévők köttetnek.

(Vége következik.)

K ü l ö n f é l e .

Midőn Bonaparte St. Jean d' Acre ostrománál azon ágyúkra várakozott, mellyeket Sir Sidney Smith elfogott, az akkori adjutansa Lavalette, a' ki később a' francia köztársaságnak a' saxudvarnál követje lett, előtte Klopstocknak „Ádám halála“ című munkáját olvasá, mellyet Genlis asszony fordított francziára. Azon helynél, hol Kain attyát szidja, Bonaparte e' szavakkal szakasztá-félben az olvasást: *Cela est grand! cela est sublime! cela est du dernier tragique!* Alig tudná a' legvakmerőbb képzelet öszvetenni: „Bonaparte, Klopstock, Acre és Syria; a' Messiás' és Adám' éneklője Jordan' és Euphrates' szomszédságában dícsértetik Egyiptom' győzójétől!

Nagybritannia esztendőnként 25 millio font theát emészt-el; Irland ötöt, az amerikai egyesült statusok nyolczat, Oroszország hatot, Hollandia hármát, Né-

metország kettőt, Franciaország nem egészen egy milliót.

Chev. Hoy, ki a' minap Spaban azon fogadását: hogy a' Marteau-i sétálóhelyen három nap három éjjel fel 's alá fog lovagolni, elveszté, November 4kén érkezett-meg Brüsselbe. Másnap újra fogadott, hogy 12 óra folytában fog szobájában fel 's alá járkalni, a' nélkül hogy csak egy pillantatig is megpihenne. Valóban meg is nyerte a' fogadott summát; ugyanis szerdáról csötörtökre virradó éjszakán 12 óráig fel 's alá járkált szobájában, melly idő alatt őt az ellen fél barátjaival együtt a' szomszéd szobából pipa, bor 's muzsika közt tartotta szemmel. Hoy úr 300 guineet nyert.

A' híres pénzváltó Torlonia apja inas volt, 's ő maga kezdte a' kereskedést mint juvelier, 's utóbb pénzváltó. Chiaramonti kardinálnak Vidik Pápa halála után 1799ben a' Velenczében tartatott conclave-ba kellett mennie, 's útjára Torlonia kölcsönözött néki néhány száz scudit. A' kardinál elment Velenczébe, 's ő választatott Pápanak. Romába hazatértekor pápai pénzváltóvá nevezé Torloniát Vildik Pius; későbben marquis, majd herczeg lett, 's jelenleg egy a' leggazdagabb capitalisták közül Európában.

Rejtett szó.

12345678. Sokszor sírdogál pusztákon,
Vagy a' harcznak vértérén.
25. Ezt langy szél ingatja fákon.
6523. Bózótok közt 's a' szép mezőn
Félénk nyúl után üget.
76123. Hunniában dúlt vérengzőn,
'S tőle sírt minden liget.

*Fodor János,
Gyöngyösről.*

Jegyzet: A' 46-dik számbeli Rejtett szó: Várad.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

48. szám.

December 13dikán

Ö z v e g y.

Elmaradás, te vagy a' keserű; ah, együtt halni

's a' szeretett társsal szállani sírba nem az!

Ezt kértem 's nem adák-meg az Istenek. Így lön ezentúl

Nékem az élet halál, bánat az édes öröm.

Kazinczy.

Törvényszék-épület.

(V é g e.)

Megtörténik olykor az is, hogy valamely személy gyanúban áll: de ez nem lehet elegendő ok arra, hogy ő kemény fogságra ítéltessek; hogy azonban mégis a' hivatalos 's fenyítő vizsgálat végkép ne semmisítessek, szükség mind addig őt elszakasztva tartani másoktól, míg a' gyanú a' dolog teljes felvilágosítása által egészen eloszlik. Elég, ha illy személyek' számára 4—6 szoba, avagy házi tömlöcz rendeltetik, mellyeket térség 's világosság különböztet-meg a' többi börtöntől, 's a' legszebb helyet foglalják-el, még pedig földszint a' tömlöczök alatt. Hogy ott a' fogolynak kényelme (commoditása) se hibázzék, ággyal, asztallal és székkal kell felkészíteni. — Mindenik a' foglyok közül ha betegségbe esik, a' törvényszék-épület isptályába vitetik a' fenálló eddigleni rendtartás szerint. Ha már ezen épületnek tekintete borzasztó, azon bebörtönzött személy, kinek szívében a' jobb érzésmégvégkép ki nem halt, kénytelen eltitkolni nyavalyáját, csak hogy oda ne vitessék vissza, ki is csak akkor fed-fel terhes betegségét, mikor az már őt végkép

elnyomta, és midőn már jobbadán sikertelenek az orvosi szerek is. Vannak végre olly nyavalyák, mellyek rövid ideig tartó ápolgatás után egészen megszűnnek a' nélkül, hogy szükség volna a' börtönözöttet e' végre az ispotályba vitetni. — A' makacs gonosztévők mindenre elvannak készülve, jól tudják mit kell tenniök, csak hogy a' vizsgálatot sikertelenné tehessek. Ők ollykor symptomákat gondolnak-ki, meg csalják általok az orvost, 's ezen fortély által kiviszik azt, hogy ők az ispotályba vitetnek, hol aztán bajtársaikkal beszédbe ereszkednek, a' policziai örök 's az ápolók által üzeneteket küldenek kiszabadult fogoly társaiknak, kiktől is a' megszabadulásra eszközöket nyernek kezükhöz, 's miután már elérték ekép céljokat, mint kigyógyultak vitetik-vissza magokat előbbi börtönökbe. Hogy ez valóban így történik, bizonyítja a' tapasztalás, valamint az ez iránti hivatalos acták is. Ennek gátlásául legtanácsosabb lesz tehát 4—6 illy szobát határozni a' beteg rabok' számára, mellyekben az elillantás gátlásául minden előkészületek megvannak téve, de a' kényelem sem hibázik bennök. Ezen elrendelést maga a' törvény is magában foglalja, melly parancsolja a' bebörtönözött személyek' lehető megkimélését.

A' törvény továbbá azt rendeli, hogy minden bebörtönözött személy, ki megítéltetik, a' kiszabott helyen szenvedje büntetését. A' mindennapi tapasztalás azonban azt tanítja, hogy sokan azok közül, kik valóban vétkes tettet követtek-el, azért nem egészen érzéketlenek a' jobb tetre, 's hogy azok ollykor csupán bal szerencse által lettek bűnösökké, 's hogy végre a' testi fenyíték által azok inkább elromlottak, mint sem megjobbultak kivált ha megátalkodott gonosztévők' társaságába jutottak, mellyről a' jelen törvénytészék-ház számos példát mutathat-elő. Illy félig elromlott, de mégis némelly nemesebb érzelemre fogékony személyek, — csak rövid ideig tartván fogságuk, legjobb sikerrel állák-ki eddigelé büntetésüket a'

törvényszék-házban, házi munkákra, fa 's vízhordásra használtatván, kiknek e' célra alkalmaztatásuk által kevesebb szolgálatot tevő személyre van szükség. E' most megírt börtönök' száma 6 lehet, még pedig 3 a' férfi 's 3 az asszonyi személyek' számára, mellyek azonban olly tágasok légyenek, hogy bennök 30 személynek legyen elegendő helye, ne hogy a' tér hiányossága miatt, valamint eddiglen történt, azon befogottak is az itélőszék-házba vitessenek, kiktől még megjobbulást bizton várhatni. — Mivel a' fenyítő törvény célja az, hogy a' börtönök' felosztásánál a' bátorság 's a' foglyok' rendes elválasztása egymástól eléressék; ennél fogva a' javalló architektus arra ügyeljen ezen középület elrendezésénél, hogy végkép gátoltassék, valamint a' rabok' elszökése, úgy a' czinkostársak' egyetértése, 's általán minden szóváltás; 's hogy végre a' börtönöket legkönnyebben lehessen egyszerre, legalább hosszas ide oda futkározás nélkül, álttekinteni. Azon börtönök, mellyek egymással szemközt helyeztetek, könnyen gondolható okokból nem jöhetnek közel egymás mellé, az ablakok sem állhatnak egymással szemközt; mivel azonban az építésnél minden a' hely fekvésétől függ, ehez képest mind azt, miről ezután szó lesz, úgy tekinthetni csupán, mint ideát.

Mivel a' kijelelt épület-tér alig egyez-meg azon felosztással, melly szerint csupán az 1ső és 3dik emeletben rendeltetnének-el a' börtönök, 's így tehát akarat ellen is szükséges lesz azokat egymásnak áltellenben helyeztetni: erre nézve e' most érintett építési alapok szerint következő lehet azok' helyeztetése. Minden egyes emeletben, 's ott, hol egész sor börtön áll, egy folyosó rendeltetik-el, mellyre aztán a' tömlöczök' ajtaji nyilnak; áltellenben az ajtónak legyen egy ablak, melly az udvarra néz. A' második emelet, melly parallel helyeztetésű az elsővel, 's tőle czélszerű távolságban áll épen azon tulajdonságokkal bír; a' mi által az első emelet ablakiból a' második emelet

folyosójába lehet látni, 's illy elrendezést tehetni szükségkép a' harmadikban is, melly utóbb felhozott-nál az ablakok már csak a' falra néznek. A' folyosók tehát akép rendeltessenek-el, hogy azokat rostéllyal lehessen elzárni; az ablakok elég magasán álljanak-el a' padlattól, ne hogy az egyik emeletben bebörtönözöttek a' többieket láthassák akkor, midőn azok a' templomba vezettetnek. Ezen felosztás még azon esetben is helybenhagyást érdemel, ha a' bevádoltak külön emeletekben osztatnak-fel romlottságaikra nézve.

Azon foglyok, kik nem czinkostársak, rendszerint az isteni tisztelet 's ájtatoskodás végett a' házi kápolnába vezettetnek vasárnapokon 's ünnepeken. Bárha ezen szokás dicséretre méltónak 's üdvösségesnek látszik is első tekintettel illy bebörtönözött vétkesekre nézve, mind e' mellett is nem csak hogy nem éretikkel azáltal a' tűzött szép czél, hanem inkább az ájtatoskodás helyett botránkozást láthatni. A' helyett hogy illy gonosztévők egész lélekkel jelennének-meg ezen szent helyen, szünet nélkül fecsegnek, avagy a' mi még több, jelbeszédet is tartanak egymás között. Többszöri szigorú vizsgálatokból eredt tapasztalás azt bizonyítja, hogy illy közös összesereglésnél a' szent helyen csak kedvező alkalom nyújtatott a' makacs gonosztévőknek szóba ereszkedni egymással, vagy pedig harmadik rab által közleni valamit egy másikkal. Ennek elhárításául, 's hogy mind a' mellett is az isteni szolgálatban 's ájtatoskodásban részt végyenek a' bebörtönözöttek, célirányosnak látszik egy kápolnát az ítélőszék-ház azon oldalán rendelni-el, a' hol a' rabok az isteni szent szolgálatban részt vévén a' Mindenható kegyelméért könyöröghessenek. — Mivel azonban a' bebörtönözött személyeket, a' közönséges tapasztalás szerint, 's mint már fentebb is érintők, előbb eltévedett embertársainknak, mintsem makacs gonosztévőknek lehet 's kell is tekinteni; célirányos 's üdvösséges lesz azokat igaz hitoktatás által jobb 's boldogítóbb útra visz-

szavezetni. A' kápolna tehát olly felosztást nyerjen, melly által végkép elválasztva legyen a' férfinem az asszonyi személyektől. Ezen kívül fölötte szükséges az is, hogy azon lelki atya, ki az itélőszék' kápolnájában az isteni szolgálatot 's beszédet tartja, képes legyen a' bebörtönözöttekben a' keresztyéni hitről igaz fogalmat ébresztetni, 's erkölcsi nézetek által is őket eltévedésük' okaira figyelmetesekké tenni; melly által egyedül lehetséges, hogy utóbb tisztább érzésű, 's jobb magaviseletű emberek válnak belőlök. Csak kevés megfontolás után átláthatni, hogy illy sullyos lelki pásztori hivatatra nem mindenki alkalmas. Az értekező teljesen meg van győződve arról, hogy illy lelkiatyát megkülönböztetőleg azon egyházi férfiak közt találhatni, kik hosszas ideig már ifjuság nevelésével 's tanításával foglalatoskodtanak; millyenek kérdésen kívül többen fognak találkozni a' fővárosban, elég érdemet szerezvén már magoknak kitüntettet jeles magokviseletük által.

Egy olly nevezetes köz épületben mint ez, hol több mint 300 ember lakik egy fedél alatt, 's mellyben maga a' törvény is meghagyja a' tisztaságot, friss 's tiszta víz elmulhatlan feltétel. Kútakból meritése a' víznek nem csak sok idővesztegetéssel van párosítva, hanem még nem is szolgáltat annyi vizet, mennyi a' tisztaságra nézve mulhatlanul szükséges. A' vizet csövek által vezetni az épületbe annál czélirányosabb volna, mivel az egészségesebb, 's mivel a' bebörtönözöttek víznél egyéb italt nem kapnak, 's tűzveszélynél a' víz mindjárt kéznél van. A' kijelölt házhelyre kevés költséggel vezethetni a' vizet, nem feküdvén az távol azon vízcsatornától, mellyel a' város ellátatik; honnan aztán a' fölösleg víz előbb egy víztartóban (bassin) összegyülvén, az esővizeleegyütt a' köz utcacsatornába folyik, onnan pedig a' Dunába, melly által az szüntelen tiszta marad. Valóban óhajtható volna, ha mindenik emeletbe, hol befogott személyek elzárva tartatnak, lehetne emelni a' vizet. A' fenálló

törvényszék-épületben mostanáig az italviz kétszer hordatik naponként rocskákban, melly az által hogy 12 óráig áll, elveszti frissességét; illy módon lehet eszközölni a' börtönökben a' tisztaságot, melly jelenleg fölötte terhes a' fáradságos vízhordás miatt. Az érintett helyen természeti esése lévén a' földnek 's tehát a' víznek is, semmi nem gátolandja annak kivihetőségét.

Egyébiránt is kútásás ezen házhelyen kivihetlenné látszik, megtelvén a' kút dunaáradáskor a' partokat álhágó vízzel, mellynek következése aztán az lenne, hogy a' bebörtönözöttek alkalmas vizet nem kapván, annak oda hordását költséges eszközök által kellene teljesíteni. Még azon esetben is, ha a' kijelelt épülethely udvarának magasabb helyheztetésű részén kútak ásatnának, az dunaáradáskor az italra használatlan volna, 's azon költségek, mellyeket illy kútak' ásása, azoknak kőből felépítése 's jó karban tartása okvetetlen megkíván, tetemesebbek lennének azoknál, mellyeket a' tiszta víz csöveken oda vezetése kíván. — Következnek ennek utánna, a' javallatterv készítésével foglalatосkodó architektusnak sinormértékül szolgáló száma 's megnevezése azon szobáknak 's 's hajlékoknak (pièce), mellyek az eddig nevezeteken kívül, a' hivatalra nézve elmaradhatlan szükségesek, millyenek például: a' tisztálkodásra rendelt szoba, tárházak, a' kanczellária, a' comissioszobák, a' tanácsterem, árverési szobák, bureauk, őrszobák 'stb.

Novák Dániel.

Gyapjúkereskedés.

Az Allgemeine Zeitungnak egy levelezője így ír folyó hónap 2dikáról: Több angol 's német országgyapjúkereskedőházak' megbukása darab idő óta nem kevés figyelmet gerjeszt, 's elkedvetlenítheti nem csak a' gyapjúkereskedőket hanem a' gyapjútenyésztő-

ket is. Mivel még nem rég is * azt állítók, hogy a' gyapjúkereskedés semmi kedvetlen körülményektől nem tarthat, 's azon véleményt "mintha a' gyapjúár csökkentét a' felette nagy mennyiségben öszve vásárlott gyapjú okozná" czáfolgatók; azonban a' mostanában történt bukások értelmünket tetteleg meghamisítani látszanak: kéntelenek vagyunk magunkat menteni. Ezt talán leghelyesebben teljesíthetjük azáltal, ha némi kérdésekre megfelelünk, mellyeket a' véleményünkkel ellenkezők elébünk tehetnek.

Honnan ered annyi gyapjúkereskedőházak' megbukása, ha reménység van ahhoz, hogy a' gyapjúára nem csak megmarad, hanem hihetőleg feljebb is menend? Erre bátran felelhetjük: nem a' körülmények voltak annak okai, hanem magok a' megbukott házak; melly kemény ítéletünket imígy igazoljuk. — Már ennekelőtte megmondánk, hogy az idén a' gyapjúkereskedésnél a' történt, a' mi már néhányszor megesett kedvező viszonyoknál (conjuncturáknál): a' vevők szükséges isméret 's legkissebb előrenézés nélkül vették a' gyapjút, 's ezáltal a' conjuncturán felül felverték az árrát, 's véle maguknak közvetlen, a' tenyésztőknek pedig közvetőleg ártottak. Előbbi kárvallások nagyobb vi-
gyázatra taníthattak volna. Megengedjük ugyan, hogy solid kereskedőházaknak, ha kedvező viszonyokat sejteneek, több gyapjumennyiséget kell letartóztatniok, 's vajha ezt mindenkor dologhozértők által tétetnék; de többnyire a' rontá-meg a' kereskedést, hogy egyszerre sok ügyetlen 's buta nyerekedők egyelíték bele magokat. Ugyanis mihelyt hihető a' gyapjúár felhágása, tüstént hemzseg mindenfelé a' sok kerítő 's alku-
dozó, 's minden hozzáértés nélkül vásárolgat. Elég gyakran láttuk magunk, hogy azon fajta emberek a' gyapjút sem meg nem vizsgálák, sem becséhez nem

* Lásd a' Hasznos Multságok' folyó félesztendei 37dik számát.

értének, és csak a' tavali árrát kérdék a' tulajdonostól. E' szerint annyi procentel ígértek érette többet, a' mennyivel jobbaknak gondolták a' jelen viszonyokat az akkoriaknál; 's hogy ebben többnyire megcsalatkoztak, lehet képzelni. Ekkor alkuleveleikkel siettek ez vagy amaz kereskedőházhoz, 's néhány procent nyereségért általengedték annak a' megvételi just. Ezt a' fogást többször ismételik az afféle kupczek; 's nem szükség mutogatni, milly kárát vallák annak a' kereskedőházak. Hogy tehát a' veszteségből, a' mennyire lehet, kivergődhessenek, gyakran új káros eszközhöz folyamodnak, az az, nem igen szoroson sortírozzák a' gyapjút, és iparkodnak, a' mennyire lehetséges, túl adni rajta. Ha most legkissebbé megakad a' gyapjú kelete: az a' kárvallott, a' ki kezében az ekkor van. (Folyt. köv.)

A p r ó s á g.

A' mult hetekben Londonban Boccaccio decameronejának egy példánya (*Il decamerone. Per Christ. Valdarfer, Ratiponensem excus. Venetiis 1471. fol.*) 2000 font sterlingen és így mintegy 50,000 forinton váltóczédulában adatott-el. A' Decamerone' ezen kiadása elsőnek tartatik 's felette ritka. Egy másik példánya 1812ben ugyancsak Londonban 2260 font sterlingen vétetett-meg, melly 1819ben csak 918 fonton 15 shillingen adatott ismét el.

F. L.

Rejtett szó.

Ördögi indulat, dühe ront, egy tagja nevet bár;

Mást nyújtsd 's tézsi fogad hogyha keménybe harapsz.

Főtelen és visszán Hunyadit gyűlölte magyar volt,

'S undok szívében ellene fort az egész.

Kovách Ágoston,
Eperjesről.

Jegyzet: A' 47-dik számbeli Rejtett szó: Tárogató.

Mulatságok.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

49. szám.

December 17dikén

E m l é k e z e t.

A' helyett, hogy visszabájolod
Eltűnt korom' szebb álmait felettem,
Borítsd-el rajtok inkább fátyolod'.

Elég hogy őket egyszer elvesztettem.
Ne kényszeríts újonnan vérzeni ;
Ah, érezd, melly kín ismét-veszteni!

Szemere.

Gyapjúkereskedés.

(Folytatása.)

A' rosszúl sortírozott gyapjútól csakhamar elmaradnak a' vevők, 's mentül régibb lesz annál kevesebbé veszik. Az ebből következő bajt könnyű látni: a' fizetési határnapok eljönnek, nem lehet azokat feltartóztatni, 's a' bukás megtörtént. Ha már most a' gyapjú raktárok törvényes árverésre bocsátatnak, még nagyobb lesz a' baj, 's részt veéndnek benne az ártatlanok is, kiknek pénzbeli tehetségök nem elegendő arra, hogy a' dolog kimenetelét megvárhatnák. Ilyen történetek adhatják-elő magokat a' nélkül, hogy akár tömve lennének a' piacok gyapjúval, akár fenakadna annak kelete. Szomorú tapasztalás, hogy ritkán kereskednek egy cikkellyel olly vigyázatlanul, mint a' gyapjúval; 's különös, hogy az előbbi kárvallások semmit nem használtak az újabb károk' eltávoztatására. A' gyapjútenyésztők éppen úgy vesztenek pedig e' tárgyban, mint a' vevők; mert mit használ, hogy egyszer becsén felül fizetik a' gyapjút, ha csakhamar

utána ismét éppen olly alacsony ára becsén alól? Azonban az első esetben nem is mindenkinek van nyeresége; mivel sokan, kik eleinte a' vételi tolongáskor nem adhatták-el a' gyapjút, gyakran még a' kedvező esztendőben csekély áron adták-el, mindazáltal a' kedvetlen esztendőben nékiek is szintűgy kell lakolniok. — Valóban ennek máskép lehetne 's kellenék történni. Hogy a' gyapjúkereskedés általjában sokkal több nyereséget hajt, mint kárt: ennek élő bizonyosságai azon németországi kereskedőházak, mellyek ezen kereskedési ágban meggazdagodtak. De ezeknek példája csábít-el épen másokat az említett vigyázatlan cselekedetekre. A' ki ezen dolgot közelebbről nem vizsgálja, 's a' ki előtt nincs tudva, milly különös úton módon üzik némellyek a' gyapjúkereskedést, az előtt jelen esztendőben megfoghatatlannak látszik, hogy kedvező viszonyok mellett (e' véleményünktől el nem állunk) kárvallások történhetek, mellyek olly sok kereskedőházok' megbuktát okozták.

Második kérdés: Ha megengedjük is, hogy vigyázatlan speculatio németországi kereskedőházakat megbuktathatott, hogy érhetne ugyanazon sors némelly angolországiakat, mellyek a' dolgot helyesebben meg szokták fontolni? Anglia, mint tudva van, szorgalmi műveire nézve szédítő magosságra emelkedett. Olly fent minden taszítás keményebb rázkódtatást okoz, mint lentebb. Németország az utóbbi esztendőben kézműveivel óriás lépéseket tett; legmesszebb haladt Burkusország és Saxonia, 's Ausztria vetélkedve nyomúl utánok. Az éjszaki németországi vámszövetség olly utakat nyitott burkus és szász országoknak, mellyeken azok kézműveiket hamar és jó áron eladhatják. Minden egyebeket elhalgatván szolljunk csak a' gyapjúportékákról. Milly nagy keletjök van ezeknek, hirdetik minden vásári tudósítások, bizonyítják minden hozzáértők. Németországra melly kedvezőleg

hatnak e' körülmények, mutatták már a' gyapjűvásárok 's különösen közöttök az első, a' boroszlói. Ottan leginkább a' belföldi kézművesek verték-fel a' gyapjű árrát, mivel bizonyosak voltak benne, hogy azt még úgy is jutalmas nyereséggel fogják feldolgozni. — Nyomozzuk most már e' tárgyat valamivel messzebb. Az utolsó tíz esztendő alatt Anglia esztendőnként, közép számítással, mintegy 10 millio font gyapjűt kapott Németországból, 's helyette, hivatalos tudósítások szerint, 6—7 millio pengő forintot érő gyapjűművet adott-el Németországra. Számítsuk a' gyapjű árrát, minthogy csak nemesített gyapjű vitetik-ki, $1\frac{1}{4}$ forintjával: tesz a' a' kivitetett gyapjű $12\frac{1}{2}$ millio forint árút, 's e' szerint Németországnak e' tárgybeli activ kereskedése mintegy 6 millio forintot hozott-be. — A' német gyapjű gyárok' lábra kapása által az angol portékák' keletjének meg kelle csökkenni, 's éppen nem sokat mondunk, ha azt állítjuk, hogy 'az jelenleg már is felényire leszállot.' Ide járul még, hogy Angliának e' czikkelybéli kereskedése a' föld más szakaszaival sem olly virágzó, mint ezelőtt. Innen tehát igen egyszerűleg következik: hogy most kevesebb gyapjű dolgoztatik-fel Angolországban, 's e' miatt a' gyapjű árrának le kelle szállania.

Tegyük már azon gyapjű mennyiséget, melly a' Németországba kivitt szövetekre megkívántatott, csak 3 millio fontra, 's gondoljuk hogy ezen summa felényire szállott-le: e' szerint az angol gyároknak csak $8\frac{1}{2}$ millio fontot kellene jelenleg Németországból kihordaniok, ha t. i. az előbbi kivitel 10 millióra ment, és így másfél millio font fölösleges gyapjű vitetett-ki. Ez ugyan az angol gyárok' roppant szükségét tekintve szembe ötlő mennyiség nem volna, 's a' gyapjű ára csökkentére talán semmit vagy épen keveset hatna, ha a' kereskedő világ ama nagy rugója, a' köz vélemény, hozzá nem járulna. Ugyanis az, — hogy jelenleg olly szembetűnőleg kevesebb gyapjű portéka vitetik-ki

Ángliából Németországra, — aggodalmat szül, 's az angol gyárokon gyenge de észrevehető sebet ejt. Ezen aggodalom maga elég már, 's befolyással van az angol és német gyapjúkereskedésre, 's annál nagyobb hatása, mivel a' dolog váratlanul történt. Innen lehet tehát kimagyarázni az angol gyapjúkereskedés mostani csökkenését 's az onnan származott megbukásokat. De ezen eset épen olly mulékony fog lenni, mint már más hasonló elébbeni esetek voltak, 's épen nem mutat a' gyapjú általánosan megkissebbedett feldolgozására, vagy a' gyapjúvásár megtorlódására. Bizonyos dolog, hogy a' német gyárok' számára koránt sincsen fölösleges gyapjómennyiség, és ha azok jövődében is olly szorgalommal dolgozándanak, kikelet felé még fogyatkozásuk is leend a' gyapjúban. Ennek némi előjelét lehete már látni a' mult őszi németországi gyapjúvásárokon. Gyáraink' élénk szorgalma részint felette új még, részint olly hirtelen tűnt-elő, hogy minden esetekre előre elkészülni nem lehetett. A' gyapjúkereskedés még a' régi lábón áll. A' német kereskedő házaknak megbízóik vagy vevőik Angliában vannak, a' kiknek azok egész mostanig mentül több gyapjút küldöznek, hogy mentül többet nyerjenek. Németalföld felé is Frankfurton keresztül még mindég sok gyapjú vitetik. Ezáltal Németország jobban kipusztítatik gyapjúdolgában, mintsem ez a' most kezdődő viszonyokhoz képest hasznos volna, 's gyáraink' kárával; mivel ezekre nézve még semmi gyapjúkereskedés következképp gyapjúraktár sincsen; minthogy ekkorig a' gyapjút szüntelen magoktól a' tenyésztőktől kapták. — A' dolgok' jelen folyásánál éppen nem chimaerai képzelet, ha hasonló jövődöt gyanítunk Németországra nézve ahoz, a' mit Anglia tapasztalt. Ezen ország a' mult század közepéig esztendőnkint temérdek gyapjút horda-ki, és csak a' folyó század' kezdetével vón kézműi szorgalma olly kedvező irányzatot, hogy tulajdon gyapjútenyésztése nem lenne elégséges,

's kéntelenítetnék idegen termést bévinni, melly bévitel egész jelenkorunkig nőttön nőtt. Igaz, hogy Németországnak portékái eladására nincsenek annyi 's olly könnyű útjai a' tenger felől, de gőzkocsik és vasútak arra nékie kedvező alkalmat nyújtándnak. Megtörténhetik tehát, hogy a' németországi gyapjúval Angliába való kereskedés egészen megszűnik, de a' helyett nevezetes gyapjúkereskedés támad magában hazánkban, melly a' lengyel 's magyar országi gyapjútermék egy részét is magához veéndi. Ki akarná a' dolgok' menetelét előre meghatározni, 's ki mondaná képtelennek, hogy nem hihető következtetést húzunk, midőn az idő olly történeteket forgat-el előttünk, mellyeket nem csak hihetetleneknek, hanem lehetetleneknek is tartottunk!

(Vége`következik.)

Honigberger útazása napkeleten.

Petersburgból f. e. Octoberben költ levél írja, hogy utazó hazánkfia Honigberger Márton úr, Brassói születésű, keleti útjából haza felé utaztában ott tartózkodik. Ugyanazon levél szerint 1815ben hagyá-ő el hazáját 20 esztendőskorában, miután ott patikárosságot tanúlt. A' külföldet 's különösen napkeletet látni vágyván, 's reménylven hogy a' déli éghajlat egészségét meg fogná erősíteni, keletnek tartott és Konstantinápolyon 's Syrián keresztül Egyiptomba ment, hol Kairoban Mehemed Ali patikájába befogadtatott. Mindazáltal a' pestis kénszerité őt ismét Syriába futni. Ott úgy lépe-fel mint orvos, 's e' hivatalt folytatá a' tengermelléki városokban 's a' libanuson is. Minekutánna bizonyos dolga végett még egyszer meglátogatta Alexandriát, egy hollandinak Turck Henriknek társaságában Damaskból a' pusztákon keresztül útját Bagdadnak vette. De mind ott, mind Bassorában, Buschirban (Abuschär), Schirasban és Ispahanban az akkori háborús körülmények közt kevés kiné-

zésök lévén Kermanschahon keresztül Bagdadba vizs-
 zatérték. De Turck Európába jött, Honigberger
 pedig nem unván még meg a' vándorlást egy Ör-
 ménytől kísértetve elhagyá a' Tigris partjait hogy meg-
 nézze az Indus folyaméit. Mascat, - Bender-Karatschi, -
 Heiderabad-Sind és Multanon által Lahorba ért, hol
 két Francziára és két Olaszra Allard, Court, Ven-
 tura és Avitabile urakra talált a' Sihkek' fejedel-
 mének, Maharadscha Rundschit Singnek
 szolgálatjában. Mivel Honigberger úr ezen uraknak
 Bagdadból ajánlva volt, felvétetett ő is ezen uralko-
 dó szolgálatjába, 's ott ő orvos, seborvos, patikáros
 és mechanikus lett egy személyben, és négy esztendő
 alatt annyit kereset, hogy elég gazdagnak tartá magát
 vagyonával Európába haza térni 's abból élélhetni.
 Fájdalommal vált tehát meg a' pompás tartománytól,
 barátjaitól, 's a' mint maga mondja India fényes ru-
 piájtól; de győzött hazája szeretete, 's Lahorból Mul-
 tanon, Kabulon, Orenburgon és Nischnij Nowgorodon
 keresztül Moskauba jött. St. Petersburgban csak ke-
 vés napokat szándékozott tölteni, 's mentül elébb ked-
 ves hazájába megtérni. Azt is írja az Allgemeine Zei-
 tung petersburgi levelezője, hogy Honigberger úr
 megigéré hogy útazását le fogja írni 's közrebocsátan-
 ja, a' mit reménylünk 's óhajtunk is.

Azon tudományos nevezetességekhez, mellyeket
 Honigberger úr útazásából hozott, tartoznak több
 pénzdarabok is, mellyek a' numismaticusok' figyelmét
 megérdemlik. Magával csak keveset vihetett ugyan Ho-
 nigberger úr Petersburgba, 's annak nagy része egy
 ottani pénzgyűjtő birtokába jutott; hanem tulajdonké-
 pen való 's a' mint beszélé nevezetes gyűjteményét a'
 többi tudományos kincseivel együtt, mint: márvány
 és bronz régiségeit, metszett köveit, plántáit 'stb.
 Allard úrra bízá Lahorban, hogy azokat biztos al-
 kalmatossággal küldje Európába; ezekről tehát
 esztendő előtt nehezen fogunk valamit hallani. Itt

legyen elegendő azon előleges híradás, hogy több kedvező körülmények útazónkat mind Indiában, mind haza felé útaztában, névszerint Bucharában igen nevezetes pénzdarabok' birtokába juttatták. Az indiaiak közül két arany pénzről tesz említést a' petersburgi levelező, mellyeknek nagysága 's nehézsége akkora, mint egy kettős aranyé. Az egyiket azon kő emlékek közt találta H. úr, mellyek Kabul szomszédságában találtnak. Ugyanis egy emlékoszlop aljából egy fa ládácskát húza ő ki, melly hamuval és földel volt tele, közepén egy ezüst szelencze, 's abban egy tojáskerekességű feketés kő, néhány kis csontok, hihetőleg egy gyermek lábszárjai, 's egyetlenegy pénz. Ezen nevezetes arany pénz megismertet velünk egy, mind a' történetben mind a' numismaticában ekkorig ismeretlen Kadphises nevű királyt. A' mellkép öreg, meglehetősen durva emberre mutat; feje kopasz, ruhája igen egyszerű, királyi méltóságát semmi nem jeleli, 's jobb kezében valami kalapács formát tart. Körülötte kerekben ezen egészen olvasható felírás: *ΚΑΔΦΙΣΕC ΒΑΣΙΛΕΥC*, mellyhez még két valamennyire elkopott betű járul, mellyeket MO-nak nézhetni. Hátulsó felén egy egészen meztelen ifjú látszik, kinek fején egy süveg szemlélhető, 's ezt régi Pehlvi betűjű felírás veszi-körül, a' millyet láthatni hasonló pénzekben a' londoni ázsiai társaság munkálatai (transactions) első kötetében. Honigberger úr azt mondja, hogy nékie ezen Kadphises királytól néhány réz pénzei is vagynak; de a' mellyeket csak útazása leírásakor lesz szerencsénk megismerni. — A' másik aranypénz előfele egy indiai fejedelmet mutat egész alakban 's pánczélosan, jobbában egy háromágú villa. Épen maradt körülírásából csak néhány görög betűket vehetni-ki, mint *B*, és *O*. Hátulsó felén egy felöltözött férfi alak látható, a' ki mellett egy szarvas állat, talán az indiai szent tehén áll. Ezen oldal körülírása hasonlóképp Pehlvi nyelven van. — A' többi pénzdarab-

bok közül, mellyeket Honigberger úr Petersburgba vitt, ugyanazon levelező említ még három baktriai ezüstpénzt: egy nagy Demetriust, egy igen szép 's jól megmaradt kis Euthydemust, 's egy igen jól conser-vált Hormusdast a' Sassanidák' nemzetségeből. Ezen pénzdarabok Petersburgban maradtak az első arany pénzen kívül, mellyet H. úr a' hozzá tartozó ezüst skatulyácskától nem akart külön választani.

A p r ó s á g.

A' cs. k. Olasz Athenaeum, melly Florenczában tartja üléseit, tagjai közt szüntelen tizenkét asszony személyt számlál, kiknek osztálya „il parnasso“ czímet visel. Egy az utóbbi ülések közül egyedül ezen osztály' munkálataival foglalatoskodott. Az Athenaeum igazgatója Sacchetti professor beszédet tartott azon munkák' fő tartalmáról, melly is a' nevezetes olasz asszonyok' élete 's munkáik' leírását teszi. Besi professzor a' florenczai osztály titoknoká Bantettini és Massoni luccai asszonyságok' munkáikról olvasott-fel egy tudósítást, majd néhány költőnek' versezeteit halgatták, végre Dr. Montanelli dicsérőbeszédet tarta a' híres Tamproni Clotilde felett. Befejezé az ülést Saluzzo-Rocco Deodata grófné öt sonettje, mellyeket ő Romában és Rómáról költött. Ezen grófné Turinból való 's e' dáma parnassus előlülőnéje.

Rejtett szó.

Két betűje múlatóhely

Hazánk' fővárosában. —

Az egész egy olly tartomány,

Melly több testvér népekkal

Egy koronák alatt őszült

Jó fejedelmet tisztel.

T.

Jegyzet: A' 48-dik számbeli Rejtett szó: Harag.

Mulatságok.

(A Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

50. szám.

December 20dikán

Ö s i t ö r v é n y e k.

A' nemzetnek teste a' nép,
 Feje annak a' király,
 A' nemzettest erős és ép,
 Virág 's gyümölcs korban áll,
 Míg azt ősi törvényinek
 Erős lelke élteti; —
 Idő 's világ' vészeinek
 Dűhe meg nem döntheti.

Kisfaludy Sándor.

Parliamenti követ választás Nagybritanniában.

Angliában 40 grófság választ 144 parlamenttagot 's az 1832diki választáskor volt azokban 344,564 feljegyzett választó. Városi közönség és vár van 185, mellyek 327 tagot választanak 's a' mondott esztendőben 274,649 választót számláltak. E' szerint az angliai választók' száma volt öszvesen 619,213 és a' grófságok' 's választó közönségek' képviselőié 471. — Wallisban 12 grófság választ 15 követet, 's 1832ben feljegyzett választó volt 25,815. A' wallisi 14 várvidek választ 14 követet, 's a' laistromba írt választók száma ment 1832ben 11,309re. Scotiában 30 grófságnak van 30 követje, kiket 1832ben 33,114 választó küldött; 76 city és borough választ 23 követet, 's az érintett esztendőben vala 31,332 feljegyzett választó. Scotiában tehát 53 képviselőt tett 64,447 választó. — Irlandban 32 grófságnak van 64 követje, 's 1832ben volt 60,607 felírt választó; 34 városra 's borough-

Második Félasztendő.

ra jut 41 követ, és 31,545 feljegyzett választó. Összesen Irlandnak van 105 képviselője 's az 1832diki feljegyzés szerint 92,152 választója. — Először is szembe ötlük a' városi választóknak a' grófságiakhoz való idomzata. Az angliai és scotiai városok és régi várak' népességét kerek számmal felényire lehet tenni mint a' grófságokét; ellenben amazok mintegy két annyi követet küldenek a' parlamentbe, mint ezek. Wallisban a' grófságok' részén van kedvezés. Nagybritanniában következő az idomzat: a' grófságok' népessége 10,446,241; a' városoké és boroughoké 5,816,060 — grófsági követ 189; városi és boroughi 364. E' szerint a' grófságok' népessége úgy van a' városokéhoz mint 2: 1, 's képviselőik mint 1: 2. Irlandban ellenkező eset van; a' grófságok' képviselése t. i. felül mulja a' városokét, de népességük is 7,000,000 midőn a' városoké kevéssel tétetik feljebb 700,000-nél. A' grófságoknak Irlandban 1832ben mintegy két-annyi választójok volt mint a' városoknak. Vegyüköszve Nagybritanniát és Irlandot, a' citik' és boroughok' népessége mintegy harmadát teszi a' grófságokénak; 's ezeknek választói úgy vannak amazokéhoz mint 4: 3, ugyanis a' grófsági választók' száma 403,494, emezeké: 317,290. A' grófsági parlamenttagok' száma 253, a' boroughiaké 405. Az 1832diki laistromok szerint Nagybritannia és Irland grófságai és városai választói voltak összesen 812,936. — Jeggyezzük-meg, hogy kevesebbnek kell lenni a' választók' számának, mint a' választási tudósításokban feljegyeztetett; mivel ott sokan különféle állapotjok miatt kétszer 's többször is felírtak. Továbbá, hogy a' reformaktában a' népképviselés alapjává nem a' népesség tétetett, hanem a' birtok, 's ennek törvény által meghatározott sinormértékén nyúgosznak a' fentebbi idomzatok.

Követésre méltó előrehaladás.

Szegedről Karácson hava 10ról. E' nemes

város tanácsa és választott 's köz polgársága erős törekedéssel, nemes lelkesedéssel volt mindenkoron azon, hogy bár magánosok által tett derék és példás áldozatoktól segéltetve is a' szépet, jót és hasznost létesíthesse. A' köz óhajta létesíthetése végett egy célravezető tervnek kimunkálására rendelt küldöttségnek előadása lehetett oly szerencsés, hogy az valamint a' tanács úgy szinte választott község által is jónak találattván, 's elfogadtatván, annak azonnali tellyesítése elrendeltetett; 's így lett a' majd óriási két hónapi tartós és költséges munka után ősz korbéli várunknak híd melléki oldalán egy közönséges sétáló hely. Az egyenesítés, a' töltetés, az iszap hordatás, 's 500 már mintegy két öles magosságú hat nemü fáknak tíz rendben lett ültetése, 's ennek oly kevés idő alatt történt véghezvitele, ujjolag bizonyoságot hagyott nekünk arról, hogy csak akarni, még pedig lelkesen kell akarni, — 's a' legnehezebb munkák is óhajtott létre emelkedhetnek. T. N. Csanád vármegye táblabírája, 's nemes városunk polgármestere Petrovics János úr mindenkori, és csüggedhetetlen fáradozásainak köszönhetjük leginkább, hogy e' nagy munka illy csekély idő alatt bevégeztetett, 's valóban édes remény kecsegtet, hogy a' Végzet kedvezőleg mosolyg a' derék iparra, 's még a' jelenkor érett gyümölcseit szedheti a' köz kívánat valóítására tett nagy intézetnek. — Majd egykorú ezzel, e' nemes városban az is, hogy negyven tagokból álló társaság „hangászatot pártfogoló egyesület“ czíme alatt tizenhárom újjlakosoknak Tirnauer György városi hangász által leendő oktattatásukra, forma ruhákkal leendő felkészítésükre, öszve álván, férfúi erős lélekkel megtörvén az eleibe hengerített gátokat, a' minden muzsikai szereket jól játszó oktatónak tanítása után e' tárgy már annyira haladt, hogy az érintett újjlakos hangászok ma már nem csak a' köz helyeken előre haladásuknak bámulása mellett örömmel hallattatnak, hanem az egyesület ál-

tal tartandó társaságos farsangi multságokra is alkalmaztatni fognak. — Csak egyesség, 's törekedés kívántatik-meg a' jónak, szépnek, 's hasznosnak kivitelére. Vívjunk meg az akadályokkal, 's mindég egy vagy is köz célra törekedve irányozzuk nézeteinket, 's tetteinket; legyünk egyek, 's feleljünk-még testel, lélekkel a' köz óhajtságának, 's tartsuk szüntelen szemünk előtt választott polgárságunk tanácskozási terebében álló ezen lelkes mondást:

Eggyesség nevelé mindég e' városi köz jót.

Miskoltzy István.

Gyapjúkereskedés.

(V é g e.)

Harmadik kérdés: Mi fog történni jövőben a' juhtenyésztés nemesítésével, ha hogy, a' mint jelenleg közönséges szokássá vált, a' nagyon finom gyapjút nem sokkal drágábban fizetik, mint a' közepszerűt? Erről csak néhány megjegyzést teszünk. Először a' finom gyapjúnak mindenkor azért kell drágábbnak lenni mint a' közepszerűnek, mivel minden abból készült szövetek jobban hízelkednek az ember érzékeinek; ha tehát válogatni lehet, mindenkor feljebb becsültetnek, következésképp drágábban is vétetnek. Másodszer a' kézműves vagyis gyáros a' finom gyapjúnál nyer a' mennyiségre nézve, mivel egy fontból nagyobb darab szövetet készíthet, mint a' közepszerűből. Az idomzat t. i. csaknem az a' mint van 5: 6, az-az 5 font finom gyapjúból éppen annyi posztó vagy más szövet készül, mint 6 font közepszerűből. Harmadszor: ha a' közepszerű gyapjúból ránézve szinte olly szép szövet lenne is, a' finom gyapjúnál megkíméltetik a' kikészítési (appretírozás, decatírozás 'stb.) költség; végre negyedszer a' finom gyapjúból készült portékák mellett a' vevők bizonyosabban

megmaradnak, mivel ezekkel a' kikészítésnél nem kell olly erőszakosan bánni, következésképen erősebbek és tartósabbak mint a' középszerűek. Mennyire megcsalatozik a' gyapjúkereskedő, ha középszerű gyapjúért majd annyit fizet mint a' finoméért, világosan kitetszett mind azon crisiseknél, mellyekben olly nagy kárvallások történtek a' gyapjúkereskedésre nézve. Bátran állítjuk, hogy a' legsullyosabb károk soha sem estek az igazán nemes gyapjúnál, hanem mindenkor csak a' kétségesnél és középszerűnél, melly felette drágán fizettetett. Mindég kedvező conjuncturára mutat ha a' középszerű gyapjúnak nagy kelete van; ez mindenkor annak a' jele, hogy sok gyapjú dolgoztatik-fel, mivel középszerű gyapjú végtelenül több van, mint igazi nemes gyapjú. Ha az egész gyapjúkereskedés gyenge, a' vevők bele mernek ugyan vágni a' legfinomabb gyapjú vételébe, de a' temérdek közép minéműségű portékának kevés kelete van. — Ama gyapjútenyésztőknek, kik a' fentebbi kérdésbéli aggodalmukat nyilatkoztatják, még más feleletet is lehet adni. Megengedvén ugyanis, hogy a' nagyon finom gyapju aránylag nem vétetnék-meg ollyan jó áron, mint a' középszerű: mégis csak nyereség maradna, ha csak $\frac{1}{2}$ résszel, az az 20 procentel kapna is az ember érte többet. — „Igen de“, így fognak némellyek felelni, „a' helyett a' nagyon megnesemesített birkákról annyival kevesebbet is nyírunk, 's e' szerint igazi nyereségünk nincsen.“ Bár ezt is meglehetne némileg czáfolni, az illyen aggodalmak ellen legjobb tanács marad ez: 'csak kövessék meggyőződésüket, 's tenyésztesenek középszerű gyapjút.' Rendesen jobban megtaníttja őket a' tapasztalás, mint minden okok.— Ám-bár az itt felhozott nehézség csak a' minap sokaktól megújítatott, nem lehet mindazáltal attól tartanunk, hogy az kárt tenne a' gyapjú jövődöbeli nemesítésének Németországon; mivel annak már olly erős 's biztos alapja van, hogy tovább haladásán aggódní nem lehet. A' változó gyapjúkereskedési viszonyok annak fenál-

lását messze jövődre bátorságosítják. Ha gyáraink még nagyobb tökéletességre mennek, akkor a' nemesített gyapjút még inkább fogják becsülni 's fizetni. Azonban annak tenyésztése is jelenkorunkban felelte sokkal könnyebb és olcsóbb, mint vala az előbbeni időkben.

Negyedik kérdés: Honnan van, hogy most több bukás történik a' gyapjúkereskedésben, mint ezelőtt; és hogy a' tenyésztők mégis, az állított kedvező conjunctura ellenére, kevesebbet nyerne a' gyapjún, mint hajdan? A' mi ezen kérdés első részét illeti, arra a' felelet röviden ez, hogy az újabb időkben részint kevesebb előisméretekkel, részint csekélyebb tehetséggel egyeledünk a' gyapjúkereskedésbe, és sokkal több vakmerő nyerekedést teszünk e' tárgyban, mint hajdan tenni mertünk. A' mesterségek' minden osztályához való nagy tolongás, 's minden, akármely nyereséget ígérő vállat' dühe okozták, hogy az utóbbi időkben olly emberek is űzték a' gyapjúkereskedést, kik arra semmi tekintetben nem valának alkalmatosak. Az ilyenektől okozott zűrzavar néha solid kereskedő házakat is magábakevert, mellyek osztán keményen lakoltak vigyázatlanságukért. Egy nagy tekintetű kereskedőház hasonló történetről következővel közlé velünk: 1828 és 29diki esztendő' December és Januarius hónapjaiban egyszerre elkezdenek néhány morva és sziléziai gyapjúkereskedők vásárlani. A' dolog figyelmet gerjesztett, 's némelly kereskedőházak kezdték kéz alatt letartóztatni ismerőseik' nyírését, nagyobb summa pénzt tévén-le arra, mint az előtt való esztendőben. A' példa tovább tovább terjedt, és csakhamar temérdek gyapjú adatott-el a' birkák' hátán. Angliából, mellynek számára történt a' speculatio, nem egészen kedvetlen hírek szárnyaltak, de a' gyapjúár magas felhágására épen nem mutattak. A' sok és drága vételről való tudósítások oda érvén hasonlóképp felhág-

tatták a' gyapjúárrát, de ez nem tartta soká. Később mégis csak nagyobb kelete lón, úgy hogy valósággal oda hágott árra, hová emelte azt már azelőtt ama morvaországi vásárlás. De ha már mostan ilyen helyhezetben az ellenkező történik-meg, a' mi már több ízben meg is esett, sajnos kár éri a' speculánsokat, 's készen van némelly kereskedőház megbukása. E' szerint illy vak nyerekedés sem a' tenyésztőknek nem hasznos, sem a' vevőknek, és mindég jobb, ha a' gyapjúkereskedés csendes menetelt tart. Így, ha kedvező conjuncturát hoz-elő, mind a' két fél nyer, 's az illy viszony tartósabb is. — A' mi a' fentebbi kérdés másik részét illeti, csalatkozáson alapúl azon vélemény, mintha a' gyapjúból mai időben kevesebb jövedelem volna, mint hajdan. Csak vegyük-elő az utóbbi mintegy 10 esztendei jegyzéseket, és hasonlítsuk-öszve a' mostaniakkal. Ha azon esztendőkbén néha magosabban állott is a' gyapjú ára mint jelenleg; de sokkal többbe is került az akkori juhtartás, mint a' mostani. Vessünk-öszve csak egy rubricát, t. i. mi volt az ára akkoron egy nemesített juhnyájnak és micsoda most: mennyivel nagyobb az akkori ár a' mainál, 's mennyivel többet kell abból kamatra és risicora számlálni, mellyeket ki kelletik venni a' jövedelemből. Elmellőzük, hogy az előrehaladó földmivelés a' termékeket is (és így a' birkaabrákot is) olcsóbbakká teszi, a' mit nevel a' földbirtok' becsének megcsökkente is. — A' gyapjú olcsóbb tenyésztéséről függ pedig a' németországi juhtartás fenállása 's virágzása; és tapasztalásunk után bátran állítjuk, hogy ekkorig a' gyapjú ára, ha tíz esztendei közép árt veszünk is, olly jutalmazó volt, hogy ezen termék csaknem minden egyebeket fellyülmult jövedelmességére nézve. Kivétel van mindenütt; de az itteni kivételt inkább az emberek okozták, mint a' körülmények. — Értekezésünk' rövid summája tehát ez: A' gyapjúkereskedésbeli kárvallások, mellyek e' folyó esztendőben több kereskedőházak megbukását okozták, nem onnan erednek, hogy a' raktá-

rok tömve vannak gyapjúval, hanem a' kereskedők' vigyázatlanságából. A' gyapjúkereskedés fontos elválasztóponton áll, 's úgy látszik különböző folyamatja leend az eddigitől. Tanácsos a' német kereskedőházakra nézve, hogy jövendőben a' gyapjúnak Angliába küldésével ne siessenek, 's inkább hazánkban állítsanak gyapjútárolkat, hogy kézműveseink azokból mindenkor elegendő gyapjút kapjanak. Való, hogy gyárosaink ekkorig nem vásárolnak a' gyapjúkereskedőnél, mivel azt gondolják, hogy úgy vesztenének; de nem sok idő kell arra, hogy igazi hasznukat általássák. Ugyanis koránt sincsenek ők mindnyájan olly állapotban, hogy azon vásárokon, mellyekre a' tenyésztők gyapjúikat viszik, egész esztendőre beszerezhessék a' gyapjút. Ezenkívül mihelyt sortírozott gyapjú raktárokból vásárlándanak, ennek hasznát általátándják; mellyhez még azon fontos körülmény is járúl, hogy azoknál hitelbe vehetnek. Ha az angol, hollandi és franczia gyárosokat e' tárgyban véleményök iránt megkérdeznők, bizonyosan azt felelnék, hogy nékiek csaknem fel kellene mesterségökkel hagyniok, ha a' szükséges gyapjút egyedül csak vásárokon vehetnék. — Végre a' fentebb mondottakból főkép következik, hogy több német és angol kereskedőházak' megbukása épen nem igazolja azon félelmet, mintha a' gyapjú ára le fogna szállani, 's a' tenyésztőknek jövő esztendőben rossz vásárjok leélnedne.

Rejtett szó.

Két tagból áll nevem, elsőm tisztaságot
 Tészen, ki nem állhat semmi mocskosságot.
 A' második nélkül sok halak a' vízben
 Télen megfulladnak, megesett sok ízben.
 Első tagom vissza értsd, egy gyümölcs neme.
 Egésszemnek vagyon disznóknál kelleme.

Szaki Imre.

Jegyzet: A' 49-dik számbeli Rejtett szó: Ausztria.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(*A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.*)

1834.

51. szám.

December 24dikén

A' rény nem retteg.

Nézd a' dicső rény, 's tiszta erős kebel
Kegyetlen élű nyelv' dühitől soha
Sem retteg, ámbár durva légyen
A' czudar ellen erő' kaczagja.

Hutler.

A' hideg víz.

Burkus királyi statustanácsos 's a' burkus király
Ő Felsege első udvari orvosa Hufeland úr újabb
válogatott apró orvosi irományainak első kötetében
(Berlin 1834) illy czímű értekezést ad: „das Element
des Wassers als Heilmittels“, mellyben a' vízről így
beszél:

„Kétségbe hozhatatlanúl sokkal nagyobb erő van
a' vízben, mint eddig sejténk. Ki fejté-meg kielégítő-
leg valaha az egyszerű vízfördő csudálatos erejét, an-
nak a' betegségekben, 's a' patécsnál, görcsökknél 'stb.
az élet megmentésére rendkívüli és semmivel öszve
nem hasonlítható hatását? — Ugyanazt lehet mondani
a' hideg víz belső használásáról is. Ki nem érzé egy fris
forrásvíznek elevenítő semmivel öszve nem hasonlít-
ható erejét? Valjon nem terjed-é ki az jóltévéleg az
egész organismusra? nem érzi-é az ember, hogy fino-
mabb, éltetőbb anyagok mennek-által mintegy az egész
testbe? — Nincsen-é megmutatva, hogy emberek több
hetekig egyedül csak vízzel éltek? Már Theden fi-
gyelmeztete engem a' hideg vízzel bőven élésre a'
hypochondra nagy mértékében. Ó maga beszélé előt-
tem, hogy ő ifjabb korában felette hypochondriacus
Második Főlesztendő.

volt a' legmélyebb szomorgásig, és többször kísértetbe jött, hogy magát életétől megfossa. Ekkor őt a' belső szorongattatás érzése arra a' gondolatra vitte, hogy sok hideg vizet inná; az által enyhült szomorgása; többet többet ivott 's így hypochondriája és dugulása egészen elmúlt, és soha legöregebb koráig nem jött-rá többé, hanem szüntelen vidám és jó kedvű vala. De szüntelen is folytatá a' vízivást; naponként 8—10 messzely fris kútvizet ivott, 's mellette egy két palackocska bort. Itt egyszersmind meg kell említnem a' víz diaeteticai használatát, mellyet azon, darab idő óta elterjedt hibás vélemény, hogy 'a' vizet egyedül csak úgy kell tekinteni, mint gyengítő szert' csaknem egészen elnyomott, kivált a' gyermekekre nézve. Hajdan a' vizet úgy tartották, mint egyedül alkalmas italt a' gyermekekre nézve; csak ritkán kaptak ők bort és sert; sőt fő szabály vala, 'a' gyermekeknek, hogy azok egészségesek 's erősek légyenek, semmi bort nem adni. Most pedig épen olly szorgalmatosan őrzik a' gyermeket a' víztől, ellenben borhoz és serhez szoktatják; még a' vizet is borral keverve szabad nékie inni. Azonban ez veti-meg alapját mind a' gyomor mind az egész test gyengeségének és 'betegességének, a' mint a' tapasztalás mutatja. A' gyermeki 's ifjú korban borhoz, serhez 'stb. szoktatott gyomor nem állhatja-ki a' vizet; attúl nyomást, feszítést, puffadást kap; a' víz megüli az ollyan gyomrot, az az a' gyomornak nincsen annak megemésztésére szükséges ingerelhetősége; tehát az olly gyomrúak elvesztik azon megbecsülhetetlen jótéteményt, hogy vizet ihassanak, a' mi utazáskor 's az élet olly helyheztetéseiben, hol bort és sert nem mindenkor ihatni, felette nagy baj. Ezenkívül úgy találom, hogy, a' kivált reggel és este, vízitalhoz szoktatott gyomor sokkal kevesebbet szenved nyálkásság, epésség 's a' gyomor más romlottsága miatt, mivel a' megtermett tisztátalanság mindig eredeteket ismét lemosatik. Azért én nem látom-által, miért nem öblithetné-ki az ember reggel a' gyom-

rot épen úgy mint a' száj a' ráülepedett tisztátalanságtól. Egy szóval, a' hő vízital által némi sullyos betegség eltávoztatik, a' vér-és inrendszer csendes kifejtődzésében megtartatik, a' lélek' szenvedélyessége mérsékeltetik, 's az erő felettébb való mutatkozása gátoltatik, melly a' gyermekeknél igen könnyen adja ki magát görcsökben 's gyúladásokban. Sőt bátorkodom azt állítani, hogy a' gyermekeknek jelen korunkban gyakoribbakká tett gyúlasztó nyavalyáit, főkép az agyvelő vízi betegséget 's bőrgyúladást résszerint felette tüzelő életmódjoknak 's a' vízital elmulasztásának kell tulajdonítani. De a' fris vízzel való mosakodás is fő részét teszi a' gyermekek jó testi nevelésének, kivált az élet első esztendeiben. Valamint a' plánták csak a' tiszta levegő és fris víz rájuk hatása által tenyésznek és nevednek jól: úgy a' gyermekeknél a' szabad levegő és az egész testnek fris vízzel mindennapi mosása legbizonyosabb 's egyszersmind legegyszerűbb eszköz egészséges 's erős gyermekek' nevelésére. Nem lehet tehát elmulatnom, hogy azon érdemet meg ne említsem, mellyet ansbachi professzor Oertel úr szerzett magának az újabb időkben a' hideg víznek mint közönséges orvosi szernek ajánlása által. Ama nagy behatást sem hagyhatom említés nélkül, mellyel volt maga a' tiszta hideg víz itala az újkor legborzasztóbb és öldöklőbb ragadó nyavalyájára a' cholérára. Gyakran több fogamatja vala annak, minden orvosi szereknél, és gyakran midőn már minden híjában volt, segedelmet nyújta 's megmenté az életet.

Beiram ünnep.

A' beiramot vagyis azon három napi ünnepet, melly a' ramazánt vagy bójthónapot követi, így írja-le egy utazó, ki mult nyáron Konstantinápolyban tartózkodott. A' beiram ünnep kezdődött a' szultánnak a' császári kaputól vagy a' szerálj főkapujától Achmed moschejába lett ünnepies menetelével, hol ő szokott imádságát végezte. A' Törököknek ama dicsé-

retes szokását követve, melly szerint a' nappali munkát a' nap felköltével kezdik, nem késtem magam is hajnal hasadtakor Istambulba menni, megnézendő a' fényes menetelt. Már maga az első látvány a' nézőhely felé közeledtemkor kellemetlen volt előttem — mivel nem látám a' nagy ügyvel bajjal zabolázható néptömeget: a' mi miatt a' figyelmes idegen nagyobb kényére nézhető ugyan az ünnepet, de bényomása csekélyebb 's ízetlenebb lón. Néhány napkeleti idegeneket kivéve nehéz vala a' nézők közt Törököket látni, a' nép nagyobb része keresztényekből — görögökből, örményekből, frankokból 'stb. állott, többnyire hideg, részvétlen bámulókból, kiknek újságvágyát a' minden személyválogatás nélkül kardlapot 's puskaágyat osztogató örök gyakran barátságtalanul háborgaták. Mivel a' menetel még nem kezdődött-el, használám az időt, 's egy pillantatot veték a' rendbe állított török gyalogságra. A' jelen volt hadisereg mintegy ötezer embert tehetett. Az ezen derék katonáknak annyiszor tett szemrehányást: 'hogy nyomorultan és ízlés nélkül vannak öltözve', nem akarom sem igazolni, sem ismétleni; a' lefüggő, ránczos ruhákhoz szokott napkeleti embernek nehezen lehet szokni a' szűk és szorító europai viselethez; midőn a' megszokott kényelmességet (commoditást) keresi, magaviselete elkerülhetetlenül karakter nélküli közép valamivé válik. Mindazáltal elmellőzván növésüket és ruházatjokat, a' feszt (főhöz álló veres sapkát) és sarukat, az igazságnak hódolva meg kell ismernem, hogy vannak néhány különösen jeles ezredek, mellyeket dicsérettel lehet említeni, 's mellyeknek katonás maguktartását örömmel nézhetni. Hasonló dicséretet érdemelnek a' muzsikabandák, mellyekkel mindegyik katonaosztály bír; a' muzsikában a' Törökök sokra mentek 's azáltal kimutatták természeti talentumukat. Hihető, hogy ha a' Törökök abban megegyeznének, hogy a' hadisereg értelmes, szünste korlátlan 's szabad europai tisztektől kormányoztassék, mint a' muzsikával van a' dolog,— a'

török hadisereg igen derék lábón állana. — Néhány távoli ágyúdörgések, — mivel a' kikötőben lövöldöztek, a' helyett hogy inkább a' tágas Atmeidanban vagy a' szerájudvarain lődöztek volna, — jelenték, hogy a' menetel elkezdődött. Legelől nem svadron lovasság léptetett harsogó trombita szóval, hanem a' fő papság sietett, hogy a' padischaht a' moscheban illendően fogadja-el. Szembetűnő dolog, hogy sokan ezen török tudósok közül egészen ki vannak növe 's púposok; a' mit talán azon guggoló ülés módnak tulajdoníthatni, mellyel fáradságos tanulásuknak nekifeküsznek. Oly alakokat láték köztök, mellyek Hogarth ecsetjéből, vagy Hoffmann képzeletéből látszának előállani. A' mit a' régi utazók a' napkeleti pompáról beszéltek, én nem tapasztalám. A' turbánon néhány csekély arany ékességek, arannyal hímzett nyereg, takaró 's kantár, késérő inasok rendes háziöltözetben, melly néhol rongyos- és mocskosnak látszott: ezekből állott leginkább az olly sokszor hírelt régi pompa. A' menetel első osztályát befejezé az ősz scheik-ül-islam (mufti) egy fábol csudálatosan faragott 's tarkára festett kocsiban ülván, neki egyedül van jussa kocsiban jelenni-meg. A' papságot követte a' katonaság: basák, fő szárazai és tengeri tiszték 'stb. különféle öltözetekben. Az öregség helyt ada az ifjúságnak, vagyis inkább a' régi kor helyt ada az újnak; — fris, vidám arcok, csinosan kipödrött bajuszok, a' turbán helyett Fesz, a' magos török nyereg helyett pritsch, kaftán helyett kék vagy zöld kaputok arannyal hímzett gallérokkal és hajtókákkal, csinos franczia kardok, a' régi késérgető inasoknak semmi nyomuk: egy szóval az európai-török csinosodást teljes fényében lehete ott látni, mindazáltal a' mi izlésünkel 's divatunkal helyel helyel ellenkezőleg. Emitt egy vaskos 's generalt illető epaulettes basa ugratott, utánna egy másik hasonló rangú hadnagyi epaulettel (váll czafrangal); ennek hibázott néhány gomb kaputjáról, ama mocskos cipőben 's nem egészen tiszta pamut harisnyában lova-

golt; sarkantyú 's keztyű ritkaság volt. — Most jöttek, ha nem hibázok, a' császári paripák lovászoktól vezetve, gazdagon de ízlés nélkül felczifrázva, úgy hogy ezen szép állatok' formájából keveset lehetett látni. Ezek után léptettek a' ministerek egymásután lóháton politiaőröktől körülvéve, a' reis-effendi, defterdar, kapudan-pascha, seraskier, 's végre a' nagy vezér; viseletjük állott egy hosszú, kék, újjatlan 's arannyal varrott gallérú, ránczos köpönyegből, és gazdag arany ékességű feszből. Ezen első statusisztek tekintete méltóságos vala, 's valóban igen érdeklő arcokat lehetne szemlélni. A' reis-effendi gesztenyeszínű csinos szakála eléggé ellenkezett az öreg szeraskier tiszteletes hófehér szakálával. A' bandák' muzsikája, a' bataillonok' tisztelettétele 's éljenkiáltása jelenté most a' nagy úr közelgetését. Ő Magossága miniszterei statusruhájába vala öltözve, csak hogy fész sapkájára drága gyémántal pompás saskeselyűtoll tűzetett; a' testőrök' árnyék-tartó nélküli 's aranycafrangos csákóikon a' magos tarka bokréták csak néha néha engedik a' szultán tüzes szemeit megpillantani; vonásaiban semmi mosolygás, hanem világos, komoly de nem mord tekintet, 's teli arc, mellyet szép fekete szakál ékesít...illyennek látám a' szultánt. A' menetelt néhány császári házitisztek és szerálji hivatalbéliek rekeszték-be, melly ugyanezen rendel tért-vissza a' seráljba minekutánna a' szultán imádságát a' moschéban elvégezné.

N a p f o l t o k.

Boguslawski úr a' boroszlói újságlevélben November 20kán így ír: „Azon nagy napfolt, melly tegnap 1500 mértföldnél valamivel szélesebb és még fél ennyi hosszú vala, kissebbedni látszik. Ellenben a' nap keleti szélén, dél és éjszak felé, ismét új csoportok tűntek-fel, mellyekugyan még csak kis foltokból állanak, de talán nagyobbakká válhatnak. A' nap délkeleti széléhez közel egy szembetűnő fényességű fáklya (facula) van, mellyből hihetőleg új, igen nagy folt fog támadni.“

Star k kanonok úr pedig ezeket közli Angsburgból folyó hónap 5dikéről: „Ma több foltokból álló csoportozat sok fényesfolttól vagyis fáklyától körülvéve mutatkozott, még egészen közel, a' nap keleti széléhez, és így bémenetelénél. A' foltok közt van egy meglehetősen nagyságú hézag, melly ha néhány nap alatt beljebb megy a' naptányérjába, hihetőleg nem leendő kisebb a' mult hónap második felében látszott különös nagyságú napfoltnál, és f. hónap 15 vagy 16dikáig lesz látható, ha t. i. az időjárás szemlélésére kedvezni fog. Ama szokatlan nagyságú napfolt az itteni királyi csillagvizsgáló intézetben November 14dik napja óta vétetett-észre, minekutánna September közepétől fogva több apró foltok mutatkoztak ugyan, de egy szembetűnőleg nagy sem látszott. November 19kén vala azon napfolt legnagyobb 's ámbár azután kisebbedett, alkatja változására nézve nevezetes maradt. Eleinte tojásformájúnak látszott, azután csaknem egyenlő oldalú háromszegletté változott; November 21kén pedig bemetszést mutatott, úgy hogy csaknem szív formájúvá alakult; 22dikétől fogva a' borult idő nem engedé további szemmel tartását. November 28kán ismét néhány nagyobb hézagjai (nyílásai) látszottak, de már a' nap nyugoti szélénél, és így kimeneteleéhez közel.“

Köszvényben szenvedőknek.

Dr. G a g l i a rendkívüli köszvényben szenvedett, 's utoljára egészen a' kezébe ment-által a' nyavalya. Ekkor felkölt ágyából 's rég nem használt pipáját elővéven, jobb kezének középeső újára, melly leginkább fájt, keményen fujta a' füstöt, mi által a' beteg tetem izzadásba jövén, a' fájdalom mindjárt enyhülni kezdett, 's mikorra pipáját kiszívta, egészen elenyészett 's többé vissza sem jött. Dr. G a g l i a több köszvényeseknek is ajánlá e' szert 's említi, hogy három, éppen olly hirtelen megszabadult fájdalmaitól, mint ő. E' végre legjobb a' megszá-

ritott dohány levél tisztán minden készítés, keverés nélkül.

Tanács a' gyenge szeműeknek az éjjeli munkáknál.

Semmi sem ártalmasabb a' szemeknek, mint a' pléhellenzőjű (Blehschirm) lámpák, mellyek csak egy kis helyre vetnek világosságot, 's a' szoba többi részét sötétté teszik. Ha az ember szemeit éjjelenként fárasztani kéntelen, úgy helyhezze a' gyertyát, hogy annak lángja fellyebb légyen szemeinél, nehogy a' lángba nézzen. Nem ok nélkül helyhezé a' bölcs teremtó a' nappal' és éj' özönvilágait szemeink felett, 's ezeket védő szempillákkal fedé-el. Semmi nem újítja 's erősíti szemeinket jobban, mint a' gyenge zöld szín. A' természet hát minden körülöttünk tenyésző növényeket zöld színbe öltöztetett. Ha szemeid gyengék, kövesd a' természetet!

P. A.

A p r ó s á g.

Burkus országban Fussy mellett mult October 5-dikén délután két úri ember vadászni ment, a' mint őket az erdőben hirtelen égháború lepte-meg. Egymás mellett menének töltött fegyvereiket kezökben tartva, midőn egyszerre elektrikai rázkódást érzettek, 's mind a' két kettőscsővű puskának bal csőve magától elsült. Két héttel az előtt ezen urak közül az egyik puskájának mind a' két csőve ugyan csak azon erdőben hasonlólag égi háború alkalmával elsült, midőn a' puska vállán függött 's mind a' két sárkánya nyugodt 's nem is változott-meg állásuk a' kilövődés miatt. Mind a' két fegyvernek csattanó (percussió) szerszáma volt.

Rejtett szó.

Hat betűmnek két utólját fedni szokta az egész,

Melly most kapós, noha nem rég megvettetett mint rút rész.

Négy elsőmet némelly helyen tüzelőnek használják,

Midőn azzal állatjaik' mások gyéren hizlalják.

Csongrádról.

Jegyzet: Az 50-dik számbeli Rejtett szó: Moslék.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

(A' Hazai 's Külföldi Tudósításokhoz.)

1834.

52. szám.

December 27dikén

H o v á ?

A' csermelyke siet; de hová? nincs tudva előttünk.
Elsiet éltünk is, haj! de ki tudja hová?

Szentmiklóssy.

Rothschild-ház.

A' Rothschild ház alapítója volt Rothschild Mayer Anselm, ki 1743ban született Frankfurtban; 1801ben kezdődött nagy hatásköre, midőn Dániával lépe először kölcsönözési egyességre, mint a' Hesseni landgróf udvari pénzváltója; megholt 1812ben. Az 1813dik 's azt követett háborús esztendőekben vala a' Rothschild nemzetség fő aratása, melly idő óta több europai statusokkal kötött kölcsönözései mintegy 1120 millio tallérra, vagyis 160 millio font sterlingre (4000 millio forintra váltó czédulában) számláltatnak. Jelenleg öt Rothschild ház van. Ugyanis az öreg Rothschild öt fiai közül a' legidősebb Anselm bírja a' Frankfurteri (Moenusi) pénzváltóházat, 's most 61 esztendős; házát most is úgy tekinthetni mint a' többi alapját, ott hajtatnak-végre a' nemzetség közös vállalatjai. A' második testvér Salamon született 1774diki Sept. 9kén; az utóbbi esztendőekben hol Bécsben lakott, hol Berlinben, mindazáltal fő lakhelyének Bécsset mondhatni. A' harmadik Nathan 57 esztendős 's bírja a' londoni házát. A' negyedik Károly 46 esztendős és 1821 óta Nápolyban lakik. A' legifjabb testvér Jákób 1792ben született és bátyjának Salamonnak leányával Bécsben költ-öszve; 1822dik óta Parisban lakik. —

Második Felesztendő.

A' Rothschild ház okos fináncziai speculatióiban mind ekkorig szerencsés volt; de mostanában a' szerencse változandóságát néki is éreznie kellett: ugyanis a' spanyol kölcsönnél vallott kára csaknem 2 millio font sterlingre számláltatik.

Ángol könyvkedvelők.

Az újabb időkben a' leghíresebb ángol könyvkedvelők voltak: Roxburghe herczeg, Hibbert és Heber urak, 's a' most megholt Spencer lord, Althorp lord atya. Ennek mint roppant vagyon örökösének könnyű vala kielégíteni könyvek iránti szenvedélyét. Könyvgyűjteménye alapját teszi a' tudós Rewiczky gróf válogatott görög 's deák classicusokból állott könyvtára, mellynek laistromát a' gróf Berlinben lengyel követkorában adta-ki 1784ban Periergus Deltophilus név alatt, résztvévén annak készítésében az akkoron szinte Berlinben lakó tudós apát Denina. Megvette Spencer lord Rewiczky gróf drága könyvtárát 1786 körül, és Londonban állítá azt fel Spencer-houseban, 's azolta fáradhatatlan szorgalma és minden országba elágadzó öszveköttetése által annyira nevelte, hogy olly gazdag könyvtárral magános ember még nem dicsekedhetett. Spencer lord gyakori útazásainak többnyire nem vala más czélla, mint az, hogy a' legritkább könyveket öszveszeresse. Fáradhatatlan és szemes megbízottjai közül egy vala chev. Horn, ki a' lord meghagyásából több esztendeig moenusi Frankfurtban tartózkodék, 's onnan mindenfelé ismeretségeket tett, hogy pártfogója tudományos kincseit szaporítsa. Frankfurti lakásának és lord Spencerrel való öszveköttetésének híre elterjedvén, minden akkori tudományos nevezetesség és ritkaság, melly Németországon 's a' szomszéd tartományokban találtatott, Frankfurtba hordatott, 's alig mult-el egy hónap, mellyben nagy könyv szállítvány nem küldetett Spencer-houseba. Megbízottja vala a' híres Dibdin is, ki e' roppant könyvtárt leírta illy

czimű könyvében: *Bibliotheca Spenceriana*
London, 1814 and 1815 4 vol. gr. in 8.

Villám hárító.

Soká törték az emberek fejöket azon eszközöknek feltalálásában, mellyek a' villámok 's menykő ütések ellen bátorságba tehetnének. A' régiek ajánlották e' végre a' tengeri borjú bőrét, a' borostyánt, a' föld alatti bolthajtásos épületekben való mulatozást. A' honnan K. Kaligula romai császár, midőn a' menydörgés szívrázó szavát hallotta, megrémült, fejét párna közé dugta, magát betakartatta; ha pedig sokáig tartott, vagy nagyokat csattant, az ágy alá is befeküdt. — Augustus császár annyira félt a' menydörgéstől, és villámlástól, hogy magával akar merre ment, tengeri borjú bőrét hordozott, és midőn vészes háborút sejtett, mindjárt valamelly földalatti bolthajtásos épületbe rejtett. Sveton. cap. 51. et. 29. — Anastasius görög császár pedig, a' kinek megjövendöltetett, hogy menykő által veszne el, egy kerek épületet készíttetett, mellyet Tholotonnak neveztek, és mikor dörgött ebben szokott el búvni. — Az újabb természet-tudományi búvárok dicsérik ezen végre a' kék selyemben való öltözést, de úgy hogy belől a' csizma talpa is kék selyemmel legyen megbéllelve; — üveg házban való ülést, mellynek köre szurokkal öntessékbe, és az esőtől is oltalmaztassék. — Volt Eulernek morva országban egy Procopius Divisch nevű pap barátja, a' ki olyan eszközt készített, melly egész nyáron által a' fellegeket magához húzván, villányos(electricós) anyagtól azokat megfosztotta, és így a' menykő hullásoktól a' helységet megoltalmazta. — Nevezetesen ilyen eszköz az a' hegyestetejű kemény vas rúd, a' melly valamelly magas helyen felemeltetvén, a' fellegekből a' villányos anyagot magához szívja, és a' hozzá csatolt vasláncz vagy drót által (mellynek a' másik végét a' földbe vagy vízbe kell elrejteni) tovább bocsátván — annyira megfosztja a' menykőnek való anyagtól, hogy

semmi menykő hullások ottan nem tapasztaltatnak. — Illyen villám hárítók legelőször Philadelphiában állítottak-fel a' házak tetején, és azolta bátorságosok az égi viharoktól, hollott az előtt felette ki voltak tétetve az égi háború dühének.

T—s.

Messzelátók.

A' Fillér tár 32. számában Herschel messzelátója adatik elő, a' nélkül, hogy tudná a' mindennemű közhasznú ismértek' elfogására alakult nép, ezen rop-pant moszgonnak (machina) eredetét. — A' messze látók tehát tulajdonittatnak némellyektől Septalius Lajos Mediolánumi híres doktornak (szül: 1550. † 1633) — másoktól Drebbel Kornélius Alkmáriai Belga Mathematicusnak (szület 1556. † Londonban 1634) De hogy kinek lehessen feltalálásokat köszönni, az való-sággal ma sem tudatik. — Némellyek a' dolgot így is adják elő: 1609ben elment egy valaki (az öltözete Belgának mutatta) Belgiumnak Middelburg (vagy tán helyessebben Magdeburg) nevű városába Lipper-sein János híres oculár-készítő mesterhez, és egyne-hány gödrös és domború oculár karikákat ki alkudott tőle. A' meghagyott napra vissza tért a' nevezett Belga, egy pár gödrös, és dombos üveg karikákat veszen a' kezébe, és szeméhez tartván, addig viszi távolabb egyiket a' másiktól míg nem a' gyújtó pon-tok (focusok) egymást találták. Így meg próbálgat-ván a' mechanicus munkáját, dolgára ment. Lip-persein, a' ki elmés, és újságon kapó ember volt, a' névtelen Belgának távozta után szintúgy cse-lekedék, és csakhamar feltalálá, miképpen kelljen messzelátókat készíteni. Ezután Euler híres mathe-maticus ebben többre ment, — míg nem hosszas ta-pasztalás és próbák után Herschel a' nevezett moz-gont alkotta.

T—s.

A' sok fíjú attya.

Bebó abenspergi báró két törvényes feleségei-

től 32 fiakat és 8 leányokat nemzett. II Henrik egykor ezt vadászni híván, meg parancsolja hogy csak kevesed magával jönn-e. Bebó jelen látván lenni az időt, mellyben számos háznépét a' jó fejedelemnek ajánlhatja, szép 's ki tanult gyermekeit felszólítja, 's mindenik mellé egy egy inast rendel: 's ilyen csoport gyermekkel vadászni a' fejedelemhez megérkezik. — Henrik a' sokaságot látván, a' bárót magához szólítja, és kérdi, hogy miért hozott magával ennyi vadászt? — holott ő azt parancsolta, hogy csak kevesed magával jöjjön? „Egy lóval és egy inással vagyok én csak jelen“ lön a' válasz Bebotól. — Kik hát a' többiek? kérdi Henrik. „Azok is a' te szolgálid, felséges császár! az én fiaim, a' kiket Felségednek imé most be mutatok 's ajánlok.“ Én őket a' békeességben gyönyörködésül, a' hadba oltalomul neveltem a' Hazának, — szorgalmatos ifjak 's reménylem hogy a' köztársaság figyelmére, 's a' te szeretetedre császárom! méltók lesznek! Kedvesen vette a' jó fejedelem meglepettetését, 's a' 32 testvéreknek ilyen bemutatását, nyájasan szólítván mindeniket, fiainak nevezé, magához vette, fő hivatalokra alkalmazta, és más jótétekkel egyenként megajándékozta.

T.

Különös orvosság.

Ferdinánd (Catholicus) spanyol király, ha valamelly változást vett észre egészségében, csak Liviuszt olvasta, egészsége azonnal helyre állott. Alfonsus aragoniai király is sikeretlennek tapasztalván a' gyógyászok' körülte tett fáradozásait — Kurtziust kezdte maga előtt olvastatni, és ennek olvasása által szerencsésen felgyógyulván ilyen szavakra fakadt: „Valeant omnes medici, vivat unus Curtius.“ — Maradjanak úgy mond magoknak a' gyógyászok, csak az egy Kurtzius éljen.

B — ból. T — — — s.

Különös hypochondria.

N. városban éleg különös hypochondriacus, ki ma azt képzei, hogy ő macska, 's ennek ugrását, mozdulatit utánozza; hólnap ismét theás kannának véli magát, 's egyik karját összegörbíti, mintha annak füle, másikat pedig kinyújtja, mintha csője volna. Végre azt hiteté-el magával, hogy meghólt, és sem mozdulni nem akart, sem testét érinteni nem engedte, mígnem koporsója elibe tétetnék. Nője, ki ugyancsak megijedt, tüstént seborvost hívatott, ki a' meghóltat szokás szerint köszöntvén, kérdezé, hogy érzi magát e' reggel? „Hogy érzem magam, felelé ez lassu hangon, szép kérdés egy meghólthoz!“ „Meghólt, uram, ugyan mit beszél!“ „Igenis, én múlt pénteken meghóltam, a' koporsó mindjárt itt legyen, 's hólnap el fogok temettetni.“ A' józan értelmű 's éles eszü seborvos megtapintván érverését a' betegnek, fejcsóválva mondá: „Csakugyan igaz állítása; az úr valóban meg és pedig igen meghólt: a' vér folyása egészen felakadt, 's mentül elébb, annál jobb leend az eltakarítást végrehajtani.“ — A' koporsó előhozott, a' meghólt nagy gondal belé fektetett, 's megindultak vele az egyház felé. A' seborvos már előre utasítást adott némelly szomszédoknak, mit cselekedjenek. Száz lépésnyire alig haladta' halotti sereg, midőn egyvalaki fen hangon kérdezé; valjon kit temetnek ott? N. urat a' mi érdemes inspectorunkat, lón a' válasz. „Mit! a' vén gazember hát valahára mégis elköltözött? E' nagy jótétemény, mert ennél nagyobb kaján nem létezett.“ A' képzelődő halott csak későn vette észre karakterének e' csúfos megtámadását, 's fenyegető arczulattal fölemelkedvén, kiáltá: „Nyomorúlt! ha meg nem hóltam volna, meglakolnál sértegetésidért; de meg lévén halva, kéntelen vagyok azokat elszenvedni.“ Ezt mondván ismét csendesen lefeküdt koporsójába. A' gyásznép azonban még fele útján sem volt az egyháznak, midőn a' koporsó előtt újabban más

szomszédok állottak-meg, 's a' fentebbi kérdést ismételvén, özönnel szórták a' rágalmazó és szitkozódó szavakat. Ez már sokkal több volt, mintsem a' meghólt elszenvedhette volna, 's koporsójából dühösen kiugorván, kergetni kezdte ellenségeit; de a' nézők mind hangos kacajjal futottak előle. E' közönséges kinevetés fölébreszté bolondságából, magát meggyőzni igyekezett, 's végre boldogult is benne.

Az orvositudománynak nagy tekintete Magyarországbán, a' XVI és XVII században.

Magyarországban és Erdélyben az orvositudomány a' XVI és XVII században olly tekintetben volt, hogy a' protestans theológiát tanulóok a' német universitásokban, a' theológián, philosophián és philologián kívül, többnyire az orvositudományt is szorgalmasan tanulták 's azután mint prédikátorok és profeszorok gyakorolták. * Nem csuda! mert:

„Dat Galenus opes; fert Justinianus honores;
Solus Aristoteles cogitur ire pedes.“

—y.

K ü l ö n f é l e.

Tudva van, hogy az üstökös csillagos esztendőök majd mindég jó bort termenek; de hiba volna azt gondolni, hogy ez az általok nevelt nyári hévségtől származik. Déli Németországban 1811diki nyáron (az az Majustól Septemberig bezárólag) a' közép melegség 15 foknál feljebb állott (15, 10) ugyan, sőt 1822ben csaknem 16 fokon (15, 50); ellenben 1819ben csak 14, 58 volt 's az igen híres ború 1783ban csak 14, 32. — Az idei nyár (Aprilistól Octoberig) 1779től fogva legmelegebb vala; úgy nevezett nyári napot (az az ollyat, mellyben a' mérséklet legalább 15 foknyi) 186ot számlála; az 1822diki 150et, az 1811ki csak 133at 's az 1783diki csak 116ot. Millyen bornak kellene az ideinek lenni, ha annak jósága egyedül a' hévségtől

* Lásd Dr. Veszprémit, Ribinit, Horányit, Hánert 'sat.

függene! Vagy ha csak a' hév napokat (20 foknál melegebbeket) vesszük tekintetbe, csaknem ugyanazon következtetést húzhatni: 1783ban volt 54 hév nap; 1811ben 55; 1822ben 59; az idén — 83!

Parisban divattá vált az ablakokat cserépedényekbe rakott mesterséges virágokkal ékesíteni. Többnyire ezen virágok olly természetesen 's művészileg vannak készítve, hogy magokat a' pillangókat megcsalják, mellyek rájuk szállanak, hogy ál kelyheikből mézet szívhassanak!

Ángol hírlapok említést tesznek egy emberről, kinek hajai azzal a' különös tulajdonsággal bírnak, hogy színöket változtatják; gyakran veres az és fejér; majd sötétveres, vagy egészen fejér; néha fejérrel, barnával és veressel elegy. Ez a' tulajdonsága hajainak már több esztendő óta tart.

Statistikai tudósítások szerint 1831diki Januarius 21dikén Belgiumban 12, 's a' luxembrgi nagyherczegségben 4 személy élt, kik elérték vagy túlhaladták a' száz esztendőt. Mind a' 16 házasságban élt vagy akkor, vagy az előtt; a' nőtelenek közül egy sem élt annyi időt az egész országban!

Parisban a' törvénytannulók' száma jelenleg 3420; az orvosi tudományt halgatóké 3500nál több. A' polytechnika oskolában tanulnak 302en, a' normalis oskolában csak 60an. A' négy nagy collegiumban 1300on feljül van azon nevendékek' száma, kik magában az épületben kapnak szállást és kosztot is; 2400 tanuló pedig csak a' városból jár-be tanulni.

Rejtett szó.

Három betűm húzva náddal vagyon tele;
'S ennek megfordítva üresség kebele.
Vég húzott hárommal e' rejtett szót írom,
Egésszel veszéstől jószágimat bírom.

Száká Imre.

Harkányból.

Jegyzet: Az 51-dik számbeli *Rejtett szó*: Szakál.
Vége az 1834d. 2dik félesztendőnek.

Mutató Tábla

a' Hasznos Mulatságokhoz

1 8 3 4

Második Félésztetendőre.

I. Magyar Nyelv.

I. Czimversek.

	Lap.
A' bölc	345
A' rény nem retteg	401
Emberdész	113
Emlékezet	385
Erény	145 337
Férj és Nő	249
Hévmérő	369
Hová?	409
Idő	169
Igazság	273
Késő megbánás	265
Laurához	233
Megnyugvás	81
Múza	105
Ósi törvények	393
Özvegy	377
Remény	97
Sors és Idő	129
Szépség	137
Szerelem és Barátság	329

Szerencse	Lap.
Jelen	361
						121

2. *Költemények.*

A' bajuszhoz	193
A' hírhez	73
A' honleány	89
A' kertbeli álványhoz		297
A' kevély fenyő		217
A' megcsalatott	201
A' megvetett	225
A' nyiltszívűség	313
A' pyramis,	41
A' S. A. Újhelyi hármashegyekhez					..	33
Az állhatatlan	49
Az igazsághoz	153
Beszélgetés Horác után	289
Búcsú tájamtól	305
Egy gazdának	25
Egy költőre	25
Egy volt széphez	25
Férfigyűlő leányka		17
Földiküzdés	177
Hajdankor	9
Igaz-é, hogy „Solatium est miseris etc.”						281
Katona barátomhoz		209
Kérés a' folyamhoz		187
Kívánczóság a' kapitányságra		57
Költő sírja	353
Raphael' sírverse	199
Rózsa	3
Szép Ilona	241
Szíváldozat	321

3. *Magyarországi új könyvek.*

A' nap'szakaszai	321
Csatár	281
Dictionarium pentaglottum		129
Dissertatio inaug. de Helleboro		92

	Lap.
Dissertatio inaug. de Magnete	65
— — de Quajaco	178
Egyházi beszédek	129
Egyházi tár	154
Honszerető	97
Két eredeti színjáték	265
Status-adósságok	322

II. Tudományos dolgok és szépliteratura.

A' Magyar nyelv' etymologiai szótárai	356
A' platina Oroszországban	350
Az angol nyelv' mérőserpenyője	71
Himalaya (Elbeszélés)	113
Intabulatio	10
Kazinczy Ferencz mint Pyrker' fordítója védelmeztetett Gőthe által	164
Konstantinápolyi félholdak (Elbeszélés)	66
Könyvisméreti töredékek 34. 41.	130
Megigazítás Kemény János autobiographiá- ja felől	12
Napfoltok	406
Paquita (Elbeszélés)	4
Tibeti literatura	169
Török kormányújság	249
Verbőczy' hármaskönyve' kiadásai	124

III. Történetírás.

A' Sabartoiaspfaloi nevezetről	25
Észrevételek Horvát István úr Rajzolatira	110
Voltak-e Asiában eleink szomszédjai a' zsi- dó nemzetnek?	44

IV. Életírások.

Bewick Tamás	81
Liedemann János Sámuel	369
Mehemed Ali	322

V. Természettudomány.

A' barometrumi változásokról	345
A' dérről 's a' hold' és csillagok' fényének a' növényéletre befolyásáról ..	237
Ki volt első alkotója a' növények' sexuelle systemájának?	141
Különös menykőütés	231
Messzelátók	409
Villámhárító	410

VI. Gazdaság, és hasznos házi jegyzetek.

A' fák' rothadása ellen	30
A' gyümölcsfák' tisztogatása	39
A' hollandiak' téjgazdálkodása	228
A' kávé elkészítése	49
A' ló-és marhaabrak főzése, párgolása és elvagdalása	95
A' pántlikák és selyemszövetek' megezü- sítőzése	264
A' Selyembogárról	30
A' szőlőkönnyezést megakadályoztatni ..	30
Átnézése az idei termésnek Európában, és abból a' gabona árra húzott követ- keztetés	217
Gyapjúkereskedelem	290. 382
Hathatós házi orvosság a' rüh ellen ..	248
Köszvényben szenvedőknek	
Takarmány hiány pótlásáról	101
Tanács a' gyenge szeműeknek az éjjeli munkáknál	
Tövis - vagy szálka szúrásból támadható veszélynek elejét venni	271
Tüdősorvadás ellen házi orvosság ..	367

VII. Művészet, mesterség, ipar.

Canning képszobra	366
Chaussée	74

	Lap.
Ctesibius , Cossutius és Apollodor ..	47
Dunahíd	165
Egy nagy férfi' emléke	97
Építőművész	273
Eugen vezér' emléke	143
Farnese és Palais Royal	21
Fasinaépítés	57
Földek 's rétek kiszáritása 's megáztatása	204
Gőzkocsizás Bécsben	306
Guttenberg' emlékoszlopa	154
Követésre méltó előrehaladás	394
Levéltöredék Fáji utazásról	233
Malmok	137
Művészi megtisztelés	313
Római közmunkák	298
Soutwark híd Londonban	254
Testgyakorló és vívó iskola	46
Játékszín	105
II-dik József' ércz lovagszobra	133
Volta' emlékoszlopa	247

VIII. Új találmányok és felfedezések.

Új esőernyők	8
Újonnan talált heveder	31

IX. Charakteristikai vonatok.

A' spanyol Corteseknek egy ülése ..	287
Bonaparte Hieronymus	285
Különösségek	261
Parisi törvényszéki jelenetek	324
Szűz 'Súsanna	303

X. Geographiai és statistikai nevezetességek.

Britt nyugoti India	199
Parliamenti követ választás	393
Statistikai vizsgálatok a' népesség' neve- kedése felett	161
Württemberg' népessége	256

XI. Különféle értekezések, elmesuttatások.

A' folyó 1834-diki időjárás a' száz eszten- dős kalendárium után	341
A' hideg víz	401
A' lotteriákról	238
A' majom	250
A' majom a' hideg szobában	49
A' nevetés	77
Angol könyvedvelők	412
Az asszonyi szív' toilette könyvecskéje	202
Az idei időjárás	262
Az ördög szekér	70
Az új szavak 's a' régiiek megváltoztatá- sáról a' Rómaiaknál	358
A' vendégség	14
Back kapitány	354
Czikelyek	194
Egy bolond' végrendelése	307
Élet című nagy könyvemhez előszó	61
Ész	220
Halley üstökös csillagáról	337
Herczeg Metternich	265
Hol 's mikor lesz színházunk Pesten	171
Honigberger' útazása napkeleten	389
Hová lettek Igaz Sámuel' kézírati	183
Literaturai értesítő	29
Mindennapi	38
Örökké	181
Rothschild-ház	409
Temperamentum	244
Törvényszék épület	361
Útazás' sikere	189

XII. Természeti és mesterségi ritkaságok.

Ember röpülések	150
Ibrányi nyárfa	309
Rendkívüli nagyságú gyermek	351
Bitka szőlőtő	23

XIII. Nemzeti szokások, régiségek és helyírások.

A' Popocatepetlre felmenetel	333
Beiram ünnep	403
Csókakő	187

XIV. Ritka történetek és apróságok.

A' Chinai borbélyok	112
A' flota és menuet	318
A' majom és a' gyermek	222
A' mostani algíri kormányzó	318
Aristoteles' sanskrit kézírata	39
A' sok fiú' atya	411
Byron Sardanapal című szomorújátéka			31
Cornelia' clenodiumai	247
Csudálatos megszabadulás	291
Drága könyv	384
Dumas és Barba pere	32
Furesa szóbeli pör	155
God save the king	276
Gróf Hogendorp	207
Hosszú életkor	16
Kettős akrostichon	40
Különféle — 8. 15. 23. 39. 48. 63. 72. 79.			
88. 136. 144. 152. 159. 168. 193. 199.			
207. 215. 223. 263. 271. 278. 295. 311.			
319. 344. 352. 368. 375. 415.			
Különös hypochondria	414
Különös kiházásítás	295
Különös módja a' pénzkeresésnek	..		15
Különös orvosság	411
Mesterséges lopás	268
Olasz athenaeum	392
Olasz órák	277

XV. Találós mesék és Rejtettyszavak.

1. *Találós mesék.*

Dohányfüst — 168. Faggyúgyertya 112. —
 Füst — 152. — Harmat 168. —
 Hajnal — 312. — Író toll 112. — Lehel
 — 40. Semmi — 32. Tok — 24.

2. *Rejtettyszavak.*

Ár 96. — Árnyék 72. — Asztalos 160. — Ausz-
 tria 392. — Bíró 224. — Borsó 272. — Borjú 248.
 — Búvár 104. — Csapszék 256. — Csikó 344. —
 Csicsóka 88. — Deres 352. — Fájdalom 296. —
 Gerény 192. — Harag 384. — Kakuk 328. — Kandalló
 288. — Kóborló 200. — Lélek 136. — Lóra 360.
 — Magnes 144. — Malom 336. — Mohács 320.
 — Moslék 400. — Olló 64. — Ösztöke 280. —
 Pálinka 216. — Pest 128. — Pipaszár 120. —
 Polgár 8. — Poroszló 48. — Retesz 416. — Sza-
 kál 408. — Szarvas 208. — Szépnem 80. — Táro-
 gató 376. — Tatárka 264. — Tő 232. — Tődök-
 lő 304. — Tűz 16. — Úr 176. — Zabló 56. —
 Zsír 344. — Várad 368. — Veszély 240. —

Az

ORVOSI TÁRNAK

folytatásáról 1832-ben.

Midőn ez előtt egy esztendővel az első magyar orvosi folyóírást kihirdettük, azt — őszintén vallván — félelem és remény közt tettük. Félelem közt, mert ismertük kitűzött munkalódásunk' minden nehézségeit, éreztük hogy a' nyelv, mellyen írunk, nem kész nyelv, 's hogy illy töretlen pályán botlások nélkül nincs haladás; de emelt más részről a' remény, hogy olvasó községünk méltányolni fogja e' nehézségeket, hibáinkat mellyeket az idő helyre hoz, megbocsátani 's el nem felejtteni, hogy valamint nekünk folyvást küzdenünk és vív-nunk kell, miképen beszédünket magyarrá, határozottá és csinossá teheszük, úgy az olvasónak is az írók törekedéseiben kísérni, 's hozzá simúlva véle haladni kell. Remény-ségünk, úgy látszik, meg nem csalt: az orvosi világ rész-véttel ápolta a' fiatal csemetét, 's azon bizodalmat éleszti mibennünk, hogy azt kihalni nem engedendi. Maga a' N. Mélt. m. kir. helytartó tanács azt kegyes pártfogására érdemesíteni 's az ország' minden törvényhatóságait hivatalos kihirdetésével megbízni méltóztatott.

Új 's megerősödött bizodalommal jelentjük tehát olvasóink-nak 's minden egyéb hazai orvosainknak, hogy az ORVOSI TÁR a' ránk derülendő 1832. évben is ugyan azon formában, betűkkel 's belső elrendelés szerint fog folytatatni mint ez idén. *Tárgyai* pedig, mint eddig úgy ezen túl is, a' segédtudományokon kívül lesznek:

Első Szakasz. I. 1) a' közönséges pathologia; 2) a' közönséges therapia. II. 1) egyes betegségek' monographiái; 2) egyes nyavalyák ellen ajánlt gyógymódok' és gyógyszerek' ismertetései. III. Nevezetes kórtörténetek, operatiók, halottbontások. IV. Uralkodó betegségek. V. Hazai fürdők és gyógyvizek. VI. Törvényes - orvosi nevezetességek. VII. Orvosi topographiák. VIII. Különbféle orvosi munkákból 's folyó írásokból vett közlések (kivonatok), mellyek az említett hét pont tárgyaira néznek.

Részvételt tapasztalván sok gyógyszeres urak-nak is hazánkban, ezen túl különösen ki fogjuk terjeszteni figyelmünket az orvosi chemiára 's gyógyszeres mesterségre (ars pharmaceutica) is; ennél fogva minden új, 's hív tapasztalások után ajánlható gyógyszerek nem csak practicus-orvosi tekintetben lesznek megismertetve, hanem historiájok, természettudományi, physikai és chemiai tulajdonságaik, készítésök 's egyáltalában a' velök való bánás módja is elő fognak adatni. Ezen kívül ide értjük a' gyógyszerek' jóságát mutató jelek' ismeretét 's a' méregtudományt (toxikolo-

gia) is, nem csak orvosi, hanem forensis tekintetben is: melly tárgyak által a' törvényszéki orvos uraknak kívánunk szolgálni.

Második szakasz: Literatura: hazai's külföldi munkák' jelentése, megítélése, kivonása.

Harmadik szakasz: Vegyes tudósítások. I) A' N. Mélt. m. kir. helytartó tanácsnak a' hazai orvosi személyeket és dolgokat illető rendelkezései. II. Orvosi intézetek. III. Orvosi személyek' előlépése, megtiszteltetése. IV. Orvosszemélyek' halála. V. Orvosi és seborvosi megürült hivatalok' hirdetése. VI. Könyvjelentések.

Fog pedig ezen túl minden fertály évben egy nevezetes orvos' képe adatni; ezenkívül, hol a' szükség kívánandja, betegségek', operatiók', seborvosi műszerek' ábrázolatjaival kívánunk kedveskedni; 's ha az előfizetők' száma meg fogja engedni, az esztendő' végével olly magyar-deák és deák-magyar műszótárral ajándékozunk - meg olvasóinkat, mellyben mind azon orvosi, seborvosi, gyógyszertudományi 's tb. technicus terminusok meg lesznek magyarázva, mellyek az Orvosi Tár' két első évében találtatni fogának.

A ra mindazonáltal az Orvosi Tárnak a' régi marad. T. i. csinos borítékba kötve mind a' tizenkét havi füzet (mellyből három három egy 18 ívnyi vagy is 288 lapnyi kötetet tesz) helyben 5 ft. C. P., postával boríték alatt 6 ft. 24 kr. C. P.

A' helybeliek 's azok kik alkalmak által vitetik - el példányaikat, előfizethetnek Pesten az Orvosi Tár' Hivatalán (Leopoldváros, rakpiacz, Deronház, 2d. emeletben 16d. szám); kik postán hordatják, vagy a' legközelebb kir. postatisztségnél vagy francózott levelek által a' kiadóknál tétethetik - meg rendelkezéseiket.

Ha a' most folyó évben a' füzetek' megjelenésében némely hátramaradások történtek, azt egyedül a' mindent megzavaró járvány nyavalyának kell tulajdonítani, melly a' szerkeztetők' egyikét szinte három fertály évig távol tartotta, a' másikat pedig 's dolgozó társait sokféleképen elfoglalta. Elmúlván ezen gát és veszedelem, újra egyesült erővel, nagyobb készüllettel 's biztosabb reménnyel ereszkedünk e' pályára, mellyen az orvosi világ' javallását megérdemeltetni, igyekezetünk, czélunk 's legbuzgóbb ohajtásunk.

Pesten, Decemberben, 1831.

Dr. Bugát Pál,

kir. Prof. 's a' m. tudós. társaság' rendes tagja;

Dr. Schedel Ferencz,

a' pesti orvosi karnak 's a' m. tudós társaság' rendes tagja.

KRITIKAI LAPOK.

Kiadja

BAJZA.

I—V. FÜZET.

I. Füzet' tartalma:

Vezérszó. *Bajza.*
 Historia linguae ungaricae. Quam scribere tentavit Antonius a Gruber. *Fenyéry Gyula.*
 A' Szent Hajdan' Gyöngyei. Pyrker László egri érsek után Kazinczy. *G.*
 Ungarns Vorzeit und Gegenwart. Von Joh. v. Csaplovics. *Toldy Ferencz.*
 Papiros tükör, Lengyel Györgytől. *Z—y.*
 Bökversek 's eszmék, Honvárytól. *Bajza.*
 Praktische ungarische Sprachlehre. Von Joh. Grafen Mailáth. *K...nyi.*
 Sas. Thaisz Andrástól. *Jam...y.*
 Jegyzetek a' Kazinczy' pindarusi ódájára. *Kölcsey.*
 Néhaj Galantai Balogh János' életrajza. Ponóri Thewrewkától. *Bajza.*
 A' Hitel czimü munka' taglalata. Gróf Dezsewffy Józseftől. *Komjáti.*
 Észrevételek a' Muzáron' III. és IV. kötetéről. Írta Szalay László *H...my.*

Toldalék-észrevételek a' Hitel czimü munkához. ...
 Bucsudal, Fogarasi Jánostól. *Bajza.*
 Tördékek. *Herder, Külcsey, Schlegel A., Toldy Ferencz, d'Alembert, Lessing, Bajza.*
 PÁLYALOMBOK: 1. Tud. Gy 1817. III. köt. 1. 88, 2. Osianisták, 3. A' hazafiak, 4. Az országgyűlési Pindarosnak, 5. Náray Himfyhez, 6. Regék, 7. Alkalmi versek, 8. Magyar Müllner. 9. 10. Szöszvár, 11. A' hős' árnyékához, 13. Hires magyar-német költő, 13. Draper Eliza, 14. Bústelki, 15. ...váry, 16. M és N Szegeden, 17. Sz...sy, 18. Hegedeu zooban zeep meseet ielentec, 19. Pörkezdő, 20. Hunyadi László, 21. Se.k J...f, 22. Máré vára, 23. Dráma-nyvező 24. Jatro-grammatikoshoz, 25. D. r...y G.b...ra. *F—V, T—K.*
 Észrevételek a' Conversations-lexikoni pörhöz, Gróf Dezsewffy József ellen. *Bajza.*

Az I. füzet' ára 1 pengő forint.

II. FÜZET.

A' kritikáról. *Kölcsey.*
 Levelek a' Szent Hajdan' Gyöngyei iránt. *Kazinczy és Bajza.*
 A' Szent Hajdan Gyöngyei' bírálatára. *Kazinczy.*
 Felelet Kazinczynak. *G.*
 A' személyesértésről. *Bajza.*

Felvilágosítás Almási Balogh Sámuelnek. *K...nyi.*
 Nem miről, hanem miként. *Bajza.*
 Rummy ellen. *G.*
 Nyilatkozás Kazinczy' v ádotlaira *Bajza.*
 Egyvelgek. *Bajza.*

A' II. füzet' ára 36 pengő krajczár.

III. FÜZET.

A' román-költésről, töredékek, *Bajza*.
 Eredeti két magyar krónika. Kiadja Podhraczký. *N...nyi*.
 Elbeszélések, regék, legendák. Báró Mednyánszky után szabadon fordíták Nyicske Alajos és Szebényi Pál. *Jámborfy*.
 Észrevételek az 1833. évi Tudomá-

nyos Gyűjtemény' némelly helyei-re. *Síró Pál*.

Szent történetek, Kazinczytól. G.
 A' mivel érzékeny társalkodás, Sebők József és Moth Endrétől. *Komjáti*.
 Literatúrai értesítő. *Nyirkáló Ödön*.
 Viszhangok Udvardy János földmértő és egri levelező taghoz. *Regényi*.

A' III. füzet' ára 48 pengő krajczár.

IV. FÜZET.

Muzáron. Új folyam. Szerkeszteté Szemere Pál. *Bajza*.

A' házassulók. Írta B. E. J. *Toldy Ferencz*.

Észrevételek Bíró Pálnak. *Stancsis*.
 Jegyzések Stancsis' észrevételeire. *Bíró Pál*.

A' névtelenségről 's álnévről. Feleletül A. Balogh Sámuelnek és Stancsicsnak *Bajza*.

Az úgynevezett prágai táblák' ügyében Horvát István ellen. *Toldy Ferencz*.

Kazinczy' halála iránt. *Bajza*.

PÁLYALOMBOK: 26. Elegia. 27. K...zynak, 28. Sz...nak, 29. S..... P...k, 30. Tízcsapás' írójának, 31. Ugyan annak, 32. Elet, Udvardytól. 33. Zódonyi Agnes' írójának; 34. Ugyan annak, 35. Papp'

gyötrelme, 36. Rumynak, 37. H...ányi Pálnak, 38. Sz...rnek, 39. ...vardynak, 40. A' hontalannak, 41. B... Pálnak, 42. A' különcz' fordítójának, 43. Óda, Udvardy Jánoshoz, 44. Egy magyar poezis' írójának, 45. Máré vára, 46. Egy jó rimelőnek, 47. Cs pl v. csnak, 48. Kenyér mezei diadal és viadal' írójának. AJANDEKOK SZEMERE PÁLNAK, 49. A' Sonettírónak, 50. Péczeli Musa, 51. Elet 's Literatura, 52. Muzáron, 53. Palika' mentegetőzése, 54. Muzáron új folyam, 55. Muzáron loco citato, 56. Hová tavasz...? 57. Megint Muzáron, 58. Az ostor beszél, 59. Az epigrammai Musá az írókhoz. F—V. T—K.

A' IV. füzet' ára 54 pengő krajczár.

V. FÜZET.

Külföldi játékszín, kiadja a' magyar tudós társaság: I. Iphigenia Taurisban Goethetől, ford. *Kis János*; II. Nők' iskolája Moliéretől, magyarosítva *Árany Gergely* által; III. A' nótelen philosophus, Nota Alberttól, ford. *Császár Ferencz*.**
 Ritka, csodás, rémletes és borzasztó rakkhelye. *P.

Dayka' versei. *Bajza*.

Földrusnak Augustus' szabadosának esópusi meséi. Z—y.

A' tisztelkedés' mestersége 's tb. Szerkesztette Lenosés János Antal. *Kálly Ferencz*.

Eszméltetés a' Kritikai lapok' anti-kritikusaihoz. *Bajza*.

A' magyar tudós társaság és Horvát István. —e—

Levelek a' Kritikai lapok' harmadik füzete iránt. *Bajza*.

Emlékeztető Horvát István' számára. *Bajza*.

Literatúrai értesítő: I. Protestatio Horvát István ellen. *Nyirkáló Ödön*. II. Felhívás Almási Balogh Sámuelhez. *Bajza*. III. Újabb jutalomhirdetés. *Nyirkáló*. IV. Jeleesség 's kérelem Horvát Istvánhoz. *Nemki? hanem mit?*— Mellyik a' valódi Aurora törvény és józan ész előtt? Feleletül Horvát Istvánnak. *Bajza*.

Az V. füzet' ára 1 pengő forint.

Ezen füzetek folytattatni fognak.

PESTEN, IFJABB KILIAN GYÖRGY

könyvárosnál megszerezhető:

A U R O R A.

HAZAI ALMANACH.

Alapítá

KISFALUDY KÁROLY,

Folytatja

BAJZA.

1835.

ACZÉLMETSZETEK:

- I. Ajánló rajz. II. Gróf Széchenyi István' arcképe. III. Az özvegy.
IV. A' szerelem' bokkrétája. V. A' regélő nagyanya. VI. A' két
politikus. VII. A' kesergő leány.

Foglalalat:

Mennyi ház annyi szokás. Vig
elbeszélés. Kovács Pál.	Tiltott szerelem. Garay.
Emlékezés. Bajza.	Tengeri rablók' éneke. Byron
után Lukács Móríc.
A' két holló. Garay.	Vajkoontala. Vajda.
Sajkadal. Bajza.	Isten hozzád. Bajza.
A' távozó. Bústavi.	Uri igazság. Székács.
Szép, szebb, legszebb. Garay.	Melancholia. Garay.
Coriolán 's a' háborgó Roma. His-
toriai ábrázolat. Bajza.	Menippe. Göröghől. Székács.
Népdalok I—V. Czuczor.	Lottihoz. Bajza.
Széchenyi. Székács.	Vámhidon. Garay.
A' bajnok' nője. Bajza.	Szentilona' szigetén. Immermann
után. Széplaki Erneszt.
Színválasztás. Garay.	Egy anya' keserve. Bajza.
A' leányka, kedveséhez. Görög-
ből. Székács.	A' fátynol' titkai. Vigjáték öt
felvonásban. Vörösmarty.
Hódolás. Bajza.	Könnyek. Bústavi.
A' jó szív is bajjal jár. Vig el-
beszélés. Fáy András.	Egy leánykának. Bajza.
Fohász. Bústavi.	A' tolvajok. Garay.
Az útas szerető. Zöldy.	Egy hazáért! Székács.
Ablakok közti híd. Garay.	Lenke' dala. Bajza.
Irma Gyulához. Bajza.	Sírvers. Garay.
	A' vezér' bucsúja. Bajza.

Ára 3 pengő forint.

1854. ÉVI ÉVE

folyamatnak tartalma.

ACZÉLMETSZETEK:

I. Báró Wesselényi Miklós' arczképe. II. Ómár és Ida. III. Emma.
IV. Rakpiacz. V. Hidfó' tére. VI. Coriolán.

Foglalat:

Az 6sz bajnok. Ballád. *Vörösmarty.*

A' tétényi éjszaka. Vig elbeszélés. *Fáy András.*

A' völgyhöz. *Bajza.*

Othman' ünnepe. Komoly elbeszélés. *Vajda.*

Epigrammák a' görög anthológiából. I—XVI. *Székács.*

Búsongás. *Gaal.*

Hunyadi János hőskölteményből töredékek. *Czuczor.*

Bucsúzás a' szerelemtől. *Csaba.*

Az éji dal. Uhland után. *Bajza.*

Nyár és tél. *Gaal.*

Hivatlan dalosok. *Vörösmarty.*

Ki hitte volna? Vig elbeszélés.

Kovács Pál.

Az emlénnyhez. *Bajza.*

Szép Ilonka. Ballád. *Vörösmarty.*

Az elhagyott. *Bajza.*

Egy nap Szliácson. Komoly elbeszélés. *Csató Pál.*

Népdalok. I—IV. *Cz. és Vörösmarty.*

A' bú' kéje. *Bústavi.*

Buda és Pest 1800, 1833, 1850.

Toldy Ferencz.

A' visszatért. Ballád. *Bajza.*

A' hős' sírja. *Vörösmarty.*

A' kedves' dala. *Bústavi.*

A' kecskebőr. Pórrége. *Csaba.*

Epigrammák. I — XII. *Vörösmarty.*

Aggódás. *Kovács Pál.*

Utóhang Cserhalomhoz. *Vörösmarty.*

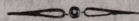
A' csalogányhoz. *Szabó Jozsef.*

Kisfaludy Károl' emlékezete.

Vörösmarty.

Ezen évi folyamatból már csak kevés példány vagyon.

Ára szinte 3 pengő forint.

ELŐFIZETESI JELENTÉS

ILLY CZIMŰ MUNKÁRA :

A MAGYAR

PROSAI LITERATURA KÉZIKÖNYVE.

KÉSZITETTE

TOLDY FERENCZ.

Nagy nyolczad-rétben; Budán, a' m. kir. egyetem' betűivel.

Annak előtte hat és hét évvel vették tőlem a' magyar nyelv' és tudományosság' baráti, literaturánk' egyik ágának, a' hazai költészetnek kézikönyvét; émet bevezetésekkel, a' magyar literaturával megbarátkozni kívánó, német nyelvű, polgártársaink' kecsgetetésére. A' munka szívesen fogadtatott hazámfiaink által, 's több külföldi tudós, annak nyomain ismertette meg a' magyar költészetet a' világgal. E' siker, mellynek háladatos szívvel örvendek; literaturánk' az óta egyéb ágaiban is szerencsés fejlődése, 's többek' buzdítása, sokros foglalatosságim mellett is arra birtak, hogy hasonló kalaúzkönyvet készítenék prosai literaturánk' szorosabb megismeréséhez is; mellyet most az olvasó közönség' segedelmével közre bocsátani szándékozom: és pedig egészen magyar nyelven, hogy az, ha arra alkalmasnak találtatnék, a' collegiumoknál magyar ifjuságnak is bővebb kézi használatul szolgálhasson.

Az egésznek egy rövid historiai előadás szolgál bevezetésül, prosai literaturánk' kezdetétől a' legújabb időig; azt helyek a' magyar nyelv' régiebb emlékei követik, hogy kitéssék mint állt és fejlődött szép nyelvünk a' mióta irásbeli maradványait birjuk; ezek után a' XVII. század' kezdetétől feltűnt nevesebb íróinkból vett mutatóványok következnek, időrendben, 's kinek kinek, mennyire lehet, életirása és pályája. Így az egész, melly könnyebb áttekintés — 's a' nyelv' történetei' helyesb értése végett, bizonyos vezérnézetekről fogva, időszakokra oszlik fel, édes nemzeti nyelvünk' belső haladása, szépülése, időnkénti hanyatlása, 's újra ismét szebben felvirágzása' képét mutatja.

A' különösen megismertetett írók, azokon kívül kiknek pályája literaturánk' előkorába, vagy is a' nyomtatásnak köztünk közebb divatba jutását megelőző időbe esik vissza, a' következők: *XVI. század*: Komjáti, Pesti, Erdősi, Bornemisza Tamás, Vranich Antal, Heltai, Székely, Telegdi, Károlyi, Monoszlói, Deesi; — *XVII. század*: Atvinczi, Pázmán, Molnár Alb.,

Lépes, Forró, Káldi, Veresmarty, Gelei, Zrínyi, Apáczai-Csere, Czeglédi, Haller; — XVIII. század: Mikes, Faludi, Molnár János, Bessenyei, Báróczi, Dugonics; — XIX. század: Virág, Kazinczy, Kis, Horvát János, Horvát István, gr. Teleki József, Fáy, Kisfaludy Károly, Kölcsey, Májer, Guzmics, Bajza, gr. Széchenyi István, Szász Károly, b. Wesselényi Miklós stb.

A' nyelvbeli előadás' nemei szerint szerkeztetett mutató rekeszti be a' munkát; melly nagy 8ad-rétben, új betűkkel csinosan nyomtatva, mintegy 30 ívnyire fog terjedni. *Előfizetési ára*, postapapíroson 3 ft., közép mineműségűn 2 ft convp., 's a' legközelebbi 1835diki júniusi vásárig megjelenvén, kemény táblába kötve fog a' t. előfizetők' kezébe szolgáltatattani. Előfizetés' szedésére hazafiúi bizodalommal felkérretnek tisztelt professorai a' m. literatúrának, kiknek hálaul minden 7d. példány ajánltatik; ugy szinte a' két haza' minden hiteles könyvárosainál is előfizethetni.

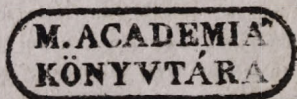
Ugyan ezek által meg lehet hozatni, bármelley pesti könyvárostól a' magyar költészet' kézikönyvét is, illy cím alatt

HANDBUCH DER UNGRISCHEN POESIE.

Két kötet (65 ív). Pest és Bécs, 1828. 4 ft convp.

Pesten, december' 12. 1834.

TOLDY FERENCZ.

ni! most látom, mit nem teszen; ime! letérdel fo-
hászokodva a' lánnyom mellett; uram fia! — hevesen
megcsókolja a' lánnyomot! — Oh, szegény vak sze-
relmes! azt véli, senki sem látja őt, pedig a' 30
esztendő házas férfi háta megett lesi 's mosolyogja
tettét.

Mi a' szerelem? szól erős hangon a' 30 évü
férfi: „a' szerelem bizonyos mankója az életnek;
mellyen síma helyeken csak eltapogunk; de sáros
göröngyes úton kidúl a' hivatlen mankó alólunk,
a' szerelem bizonyos mestergerenda, melly életünk-
nek többi apró gerendáit fentartja; a' szerelem bi-
zonyos sajtó, melly éltünk' virágaiból a' nedvet ki-
csikarja, hogy néhány percze kevés boldogító italt
szerezzen magának, azzal semmit sem gondolván,
ha a' virágok további illatozásra alkalmatlanok
lesznek-is; a' szerelem életünk' nyomorainak legczif-
rábbika“ — És a' többi! — Bizony a' 30 évü férfi
egészen másképp beszél a' szerelemről; de nem csu-
da, a' 18 évü ifjut még nem tanítá meg hitvese a'
szerelemről logikai helyes definitiókat csinálni.

Ugyan mi már az a' szerelem? dünnyög a' 65 évü
rideg legény: „a' szerelem karikás ostor, melly kí-
nozva kerget a' különben is kinos életen keresztül
bennünket; — járomszeg, melly szabadságunkat szeg-
ve fájdalmasan köt éltünk' jármához; — vas békó,
melly nem csak kezeinket köti meg, hanem gon-
dolkodásunkat-is bizonyos korlátok közé szorítja; —
isten ostora, melly — Elég is már, mert az agg le-
gény tán sokat beszélne, és azt sokan nem örömet
hallanák.

Hogy mind azon definitiót és hasonlítás, mel-
lyeket e' három különkoru tett, egy pilanattal átte-
kintsük, ide írom egymás alá mind a' három mo-
nolognak rövid foglatját, illő interpunctiókkal ko-
szorúzva:

Ifjú. Legboldogabb érzés! édeni táplálék! élet-
fűszere! legfőbb kincs!